

23304

1988-03-01

10

NÉVTANI

ÉRTESÍTŐ

12

BUDAPEST

1987

P 78358/988

NÉVTANI

ÉRTESÍTŐ

12

BUDAPEST

1987

N É V T A N I É R T E S Í T Ó

a Névkutató Munkaközösség időszakos kiadványa

Szerkesztik: Hajdú Mihály és Mező András /felelős szerkesztők/
valamint Hegedűs Attila, Ördög Ferenc és Pesti János
/a szerkesztőbizottság tagjai/

12. szám

ISSN 0139-2190

Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport
N é v k u t a t ó M u n k a k ö z ö s s é g e

TARTALOM

TANULMÁNYOK, CIKKEK, ADATOK

Fehértói Katalin: A középkori <u>Cigány</u> helynevek és személynevek	5
Reuter Camillo: Temesközi helységnévadások	18
Pesti János: A <u>ság</u> , <u>ség</u> , <u>seg</u> (~ <u>segg</u>) és a <u>séd</u> a Déldunántúl földrajzi neveiben	32
Szabó József: A <u>cserény</u> tájszó földrajzi neveinkben	53
Hajdú Mihály: A <u>szer</u> helyneveinkben II.	55
Horváth Andrea: A <u>ravasz</u> és a <u>róka</u> szavak szóföldrajzi, szófajttörténeti tanulságai a helynevek alapján	65
Balogh László: <u>Ószuszká</u>	85
Bárth János: A kalocsai puszták földrajzi nevei 1769-ben	89
Solymár Imre: Abdera, Rátót, Piripócs, Hinterwalder, Krahwinkel, Hillbilly – a magyar „Mucsá, mucsaiság” előzményei, párhuzamai	93
Fehértói Katalin: Megjegyzés a <u>mordály</u> és <u>szerecsen</u> közneveink történeti adataihoz	100
Fülöp László: <u>Megyepásztör</u>	101
Szabó T. Ádám: Beiratkozott magyar diákok a franekeri egyetemen II. (1648–1844)	103
Virág Gábor: Peketics családnevei (1785–1944)	125
Forgács Krisztina: Zsidó névmagyarosítás a XX. század 30-as éveiben	149
Karacs Zsigmond: Személynevek a földesi zsidók köréből	162
Barabás Vilma: Eszeny (Javorovo) család- és ragadványnevei	183
Huley Alfréd: Ragadványnevek Bócsán	189
Fülöp László: Ádámok és Évák	193
T. Molnár István: Utóneveink „nőiessége”, „férfiassága”	197
Udvari István: A magyar írásmód hatása a XVIII. századi kárpátukrán írásbeliségre	204
B. Paróczai Jolán: Transzliteráció, transzkripció vagy transzláció	213
Csige Katalin: Személynevek használata V. M. Suksin előbeszéléseiben (a Kígyóméreg című kötet alapján)	215
Csikász Zoltán: Ózd környéki szarvasmarhanevek	221

S Z E M L E

V. D. Bondaletov, Russzkaja onomasztika. Moszkva, 1983. 224 lap (Csige Katalin)	223
Farkas Ferenc, Szolnok megye földrajzi nevei I. A Jász- berényi járás. Jászberény, 1986. 284 lap (Varga Mária)	226
Pifkó Péter, Esztergom utcanevei. 1700—1982. Esztergom, 1984. 105 lap (Hajdú Mihály)	230
T. H. Kondratyeva, Metamorfozi szebsztvennogo imenyi (Opit szlovarja) Izdatyelsztvo Kazanszkovo Unyiver- szityeta, 1983. 110 lap (Csige Katalin)	232
Hajdú Mihály, Magyar—angol, angol—magyar keresztnév- szótár. Bp., 1983. 117 lap (Lőrinczi Réka)	234
Kovács Zita, Magyar bútornevek. Bp., 1986. 38 lap (Juhász Dezső)	237

M Ű H E L Y

Virág Gábor: A jugoszláviai magyar folyóiratokban és lapok- ban megjelent névtudományi cikkek, könyvek biblio- grafiája	241
F I G Y E L Ő	251
S U M M A R Y	269
Epilógus	270

TANULMÁNYOK

CIKKEK

ADATOK

A KÖZÉPKORI CIGÁNY HELYNEVEK ÉS SZEMÉLYNEVEK

(A Nyelvtudományi Társaságban elhangzott előadás rövidített változata)

A középkori személynévadás kérdését tárgyaló korábbi munkámban (Magyar személynévadás és társadalmi helyzet a XVI--XVI. században. Kandidátusi értekezés. Bp. 1976) előfordult egy Szoboszlón tartózkodó Cigány-nak mondott István, akit 1435-ben levelesítettek: "Stephanum dictum Chygan alias in possessione Zobozlo residentem" (Dl. 54931). A "dictus Chygan" név magyarázata során a következő kérdések merültek fel: Mikortól lehet cigány lakossággal számolni Szabolcs megyében, azaz az elítélt neve lehet-e népnévi eredetű? Vagy a név esetleg lakóhelyre utal és így pusztán helynévből alakult a megkülönböztető elem? A kérdés tisztázása közben előkerült több, a történészek és nyelvészek által eddig még nem vizsgált személynévi és helynévi adat, melyek birtokában végül arra gondoltam, hogy a cigányok Magyarországra való betelepülésének idejét is magába foglaló problémakört felülvizsgálat tárgyává teszem. Bár végleges és megnyugtató eredményre magam sem jutottam, mégis úgy gondolom, hogy az ismert és az újonnan feltárt adatok rendszerezése, a személynévek és helynevek különválasztása, a Cigány és Cigány-i megkülönböztető nevek (családnevek) névtani és társadalmi szempontú elhatárolása segítheti a további kutatást, a nézetek tisztázását.

Összeállításomban Vekerdi József: A cigány népmese (Bp. 1974) című munkájának előtanulmányát használtam.

A cigányok jóval Indiából való kivándorlásuk után Iránban, később Örményországban és Kisázsiaiban, majd évszázadokig a Balkánon éltek. Az 1300-as években útleírások és oklevelek említenek cigányokat Görögországban, Szerbiában és Oláhországban. -- Napjainkig feltárt adatok szerint Magyarországon először 1416-ban említik a cigányokat, ekkor ugyanis Brassó város pénzt és élelmet adott az "Egyiptomból jövő Emmaus úrnak és 120 társának" /Vekerdi i.m. 9./. Hét évvel később, 1423-ban László cigány vajda: "Ladislau Voivoda Ciganorum" Zsigmond királytól menedéket kapott (CD. X/VI: 532-533).

A különféle irodalmi és nyelvészeti munkák állandóan visszatérő kérdése a következő: Ha okleveles emlékeink alapján a 15. század második-harmadik évtizedére tehető a cigányok Magyarországra való bevándorlása, akkor hogyan magyarázható az OklSz.-ből idézett és az EtSz., TESz., valamint Vekerdi által felhasznált 1402-ből származó "Benedictus dictus Chygan" személynév, és az eddig 1326-ból adatolt Cigány helynév? A nyelvészek (TESz., FNEsz., Vekerdi) véleménye megegyezik abban, hogy a cigányok szórványosan már a 14. század második felében elvetődhettek Magyarországra, amit az 1402-ből származó -- idézett -- személynévben felbukkanó "népnév" /?/ is igazolhat, de a "cigány" népnév és a Cigány helynév között nincs semmiféle kapcsolat (1. FNEsz. Cigánd a.).

Mivel a helynévnek általam talált első előfordulása több mint 100 évvel előzi meg a népnévnek minősített személynéveket, ezért az összegyűjtött és rendezett adatok bemutatását a helynevekkel kezdem.

1. Cigány helységet a középkorban hol Zemplén, hol Szabolcs megyéhez számították, ma Cigánd Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. A helynévre első adatunk 1289-ből származik, amikor Tomaj nembeli Samud fia Miklós ispán Cigány nevű Zemplén megyei szerzett birtokának felét: "dimidietatem ... cuiusdam terrae suae acquisitae, Zygan nominatae, in comitatu de Zemplin existentis" leányára és vejére ruházta. A szöveg 1345. évi átiratban maradt fenn (BánffyOkl. I: 22, 127). Miklós ispán Domokos nevű fiát már 1315-ben is említik (i.m. 117), aki Cigány-i Domokos néven: "Dominicum de Scygan" 1326-ban királyi megbízott volt egy peres ügyben (AnjOklm. II: 244), és 1327-ben "Dominicus filius Nicolai nobilis de Zygan" néven Hene nevű birtok miatt perelt (BánffyOkl. I: 57). 1329-ben Miklós ispán dédunokája: Cigány-i

István fia Domokos: "Dominicus filius Stephani de Scygan" Veresmart határjárásakor egyik szomszéd volt (ZichyOkm. I: 327). 1341-ben Cigány-i Domokos fia László maga és testvérei ("Ladislaus filius Dominici de Zygan pro se personaliter et pro ...fratribus suis uterinus") nevében megígérte, hogy Cigány nevű birtokának felét ("possessionis Zygan, in comitatu Zemplenyensis") Losonczy Dénes fia István mesternek, aki erre jogosan igényt tart át fogja adni (BánffyOkl. I: 111, 128). A birtokmegosztás után, 1347-ben már két Cigány helységről esik szó: "possessionem ipsorum Zygan vocatam iuxta fluvium Thyciae ... in alia possessione similiter Zygan vocata" (i.m. 132). Az egyik Cigány helységben templom állt, mert 1376-ban Egyházascigányi Domokos fia Mihály ("Michael filius Dominici de Eghazaszzygan") bizonyos hatalmaskodás miatt panaszt emelt a másik Cigányba való László fia Mátyás ellen ("contra Mathiam filium Ladislai de alia Zygan" (ZichyOkm. III: 649). 1377-ben már elmaradt az "Egyházás" jelző, és csak egyszerűen Cigány-ról és másik Cigány-ról tesznek említést: "de Zygan ... de alia Zygan" /i.m. IV: 25/.

A két Cigány helység, Kiscigánd és Nagycigánd néven még 1906-ban is megvolt, majd a két falu 1923-ban egyesült. Ma csak Cigánd van meg; Kiscigánd nevének emléket egy gátórház őrzi. (Helységnévtár 1906, 1923, 1985). A -d képzős Cigánd alakra meglehetősen későn, 1773-ból van adatunk (LexLoc. 69).

A Zemplén megyei Cigány-i családról bővebben kell szólnom, mert a család neve okozta eddig a legtöbb félreértést és zavart. A Cigány-nak igen közei rokonságban állottak a Tomaj nembeli Losonczi családdal. 1373-ban a Szabolcs megyei Hene és Bezdéd birtokok miatt a Losoncziakkal folytatott perben Cigány-i László "Ladislaus de Zygan" előadta, hogy dédapja Samud "Samegh avus suus" mostohatestvére volt (egy anyától származtak) Losonczy Dénes nádornak "cum Dyonisio de Losonch quondam palatino ... fratres fuissent uterini" (BánffyOkl. I: 322).

A nemes Cigány-i család tagjai a XIV. század első felétől igen gyakran szerepelnek okleveleinkben. A Losonczy Bánffy család oklevéltára, a Zichy család okmánytára és a Zsigmond-kori oklevéltár adatainak felhasználásával összeállítottam a család leszármazási tábláját, amelyet, sajnos, hely szűkében nem tudok e helyen közölni. A nemzedékrendben 1289-től, Samud fia Miklós ispántól kezdve 1447-ig azonosítani tudtam 22 fiút és 4 férjezett leányt. A családot néhányszor Hene és Bezdéd birtokaik miatt Hene-i, ill. Bezdéd-i néven is említették. Cigány helység több Szabolcs megyei birtokkal együtt még 1471-ben és 1480-ban is a családé volt /i.m. II: 148, Csánki I: 531/.

A következőkben napjainkig kiható tévedésre hívom fel a figyelmet: Lehóczky Tivadar "Új adat cigányaink történetéhez" című dolgozatában (Századok 1894: 826--828) addig még kiadatlan oklevelekből idézett a Cigány-i családra vonatkozóan. Az általam is fent említett 1373. évi birtokperből a "Ladislaus filius Dominici de Zygan" személynevet "Zigány /!/ Domokos fia László" alakúnak értelmezte, ill. írta, és a továbbiakban is a család tagjait "Zigány László, Zigány Mátyás, Zigány István" néven említette. A saját maga által elkövetett tévedésből vonta le azután Lehóczky a következőt: a cigányok már Nagy Lajos király ideje alatt is itt lehettek Magyarországon/!.

Később Borovszky Samu szerkesztésében megjelent "Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely" (Bp. é.n.) című kötet 347. lapján a szerző, hivatkozva Lehóczky Századokban megjelent cikkére, a nemes Cigányi-akat Magyarországra betelepült cigányoknak vélte, a megye lakosságáról a következőket írja: "Ed-dig cigányokkal hozták összeköttetésbe Nagy- és Kiscigánd helységeket, melynek lakosai a hagyomány szerint cigányok /!/ voltak, akik a tárkányi várhoz tartoztak. A leleszi konvent levéltárában őrzött oklevelek szerint azonban Egyházas-Zigány nevű helység, hol mint neve mutatja, templom is állott már 1377-ben, tehát az első cigányrajok megjelenése előtt mintegy 40 évvel, ismeretes. Az 1373. évi és 1377. évi oklevelek Zigány /!/ nevű nemes családról is megemlékeznek, mely család, mint az oklevelek mutatják, már ekkor kiterjedt volt, tehát már a XIV. század előtt szállhatott meg hazánkban /!/ és nemességet nyervén, idővel Szabolcs és Zemplén vármegyékben ... volt birtokos".

Ezt követően Wertner Mór a cigányokról írt cikkében -- feltehetően Lehóczkyra vagy a Zemplén megyei kötetre utalva -- így ír: "Van olyan vélemény is, hogy a cigányok már Nagy Lajos uralkodása alatt (1342--1382) feltűntek Magyarországon" (Nyr. 46: 148).

Pais Dezső ugyan észrevette Lehóczky tévedését, mert megjegyezte, hogy az adatokban szereplő családot nem mint "Zigan"-t, hanem nyilván "de Zigan"-t volna helyes említeni, de ő is úgy gondolta, hogy a cigányok közül "egyesek már korábban, a XIV. század második felében ideszakadtak" (MNy. 32: 235, 236).

Mégis, Lehóczky tévedése 1983-ig hatott. Ekkor jelent meg Szegő László válogatásában és szerkesztésében egy tanulmánykötet: "Cigányok, honnét jöttek-merre tartanak?" címmel (Bp. Gondolat). A kötetben Tomka Miklós foglalkozik a cigányok történetével, és a következőket írja: "Megoldatlan kérdés a magyarországi Cigány, Czigányi, Zigány stb. személy- és helynevek 1400

előtti előfordulása. Michael de Czigányról 1393-ból, Zigány Domokos fia Lászlóról 1373-ból, Zigány László, Zigány Mátyás és Zigány István perlekedéséről 1377-ből van adatunk. 1377-ben létezett Egyházas-Zigány nevű falu is" (i.m. 34). Tehát Tomka is a Lehóczy-féle, 1894-ben leírt téves adatokat idézte.

Lehóczy tévedéséből azonban levonhatunk némi tanulságot: a latin "de", ill. a magyar -i helynévképző szándék vagy véletlen elhagyásából adódó helytelen családnévmagyarázat (melyre számos példát lehetne még idézni!) megalapozatlan elméletek forrása lehet. A XIV. században élt Zemplén megyei család nevében nem a cigány népnév, hanem a Cigány helynév van.

A Cigány helynév időrendi okok miatt nem származhat a cigány népnévből. 1289-ben, az általam felderített legkorábbi adat idején Magyarországon még nem éltek cigányok. A helynév korai alakjai Z-vel, Sc-vel íródtak, csak az 1360-as évek végétől van adatunk Cygan, Czygan alakra (BánffyOkl. I: 279, 453, 465). Tehát a helynév olyan személynévből származhat, mely egykor sz hanggal ejtődött. Az ómagyar korszakban, a XIV. század közepéig a magyarból még hiányzott a c hang, s az idegen nyelvi c-ket cs-vel helyettesítették (pl. császár, cser, cső stb. vö. TESz.).

Itt ismét téves adatra kell felhívnom a figyelmet, melyből Wertner Mór a Cigány személynév és helynév vizsgálata során messzemenő következtetéseket vont le. Zygan-i László 1381-ben egy peres ügyben ügyvédként szerepelt: "pro quo Ladislaus de Zygan cum procuratoris litteris conuentus de Lelez astitit". Ez ügyben 1381-ben még egy hasonló tartalmú oklevél készült, melyben Zygan-i László nevét tévesen írták: "pro quo Ladislaus filius /!/ Zigan cum procuratoris litteris conuentus de Lelez astitit" (ZichyOkl. IV: 191, 217). A "filius Zigan" oklevélírói tévedés a "de Zigan" helyett, amit Wertner vagy nem ismert fel, vagy elhallgatott, mert az apanévnek vélt "Zigan" alakból mint személynévből magyarázta a Cigány helynév eredetét (Nyr. 46: 149).

Feltűnő, hogy sem Simonyi Zsigmond, aki Wertner cikkéhez megjegyzést fűzött, sem később Pais Dezső nem tette szóvá Wertner tévedését.

A Cigány helynév eredetével először Simonyi, majd Pais foglalkozott. A személynévet, melyből a helynév származik, török eredetűnek tartották: sik ~ syk 'nyom, hajlít, sajtolt' igeinek syqan ~ syyan cselekvőt kifejező ige neve, és az z(sz) -c váltakozás Pais szerint hasonlóan jött létre, mint a Zudar-Czudar családnévben, vagy a szulák-culák, szirom-cirom, szirok-cirok

köznevek esetében (Nyr. 46: 149; MNy. 32: 236). Kiss Lajos a FNESz-ben a Szigán személynevet feltételelesen egy ótörök siyan-ból, pl. siyan sač 'sima haj' magyarázza. Sajnos eddig még nem került elő Zygan ~ Scygan alakú személynév, melyből az 1289-ben felbukkanó helynevet megnyugtatóan lehetne magyarázni. Viszont ma is vannak családok, akik archaizáló írásmóddal nevüket Zigány alakban írják és ejtik (vö. Bp.-i telefonkönyv).

2. Időrendben a következő helynév a Középszolnok, ill. Szilágymegyei Cigányvaja. 1370-ben Cyganuaya-i vendégnépek valamely garázdálkodásban vettek részt; 1388-ban Chiganvaya Aranyasvár tartozéka, 1409-ben egy határleírásban szerepel Chygan nevű birtok, és a határ" érinti rivulus Chyganwaya torkolatát", és "Chyganfalu felső határáig jut". 1410-ben Cigányvaja helységet Waya néven Kraszna megyéhez csatolták (TelOkI. I: 166; ZsigmOkI. I: 58/599, II/2: 272--3, 333; Csánki I: 554, 566).

Egy 1900-as térképen Szilágymegyében Vaja és két Cigányi helység található, mintegy 1 km-re egymástól. A patak neve az 1409-es adat szerint felvette a falu nevét. Kniezsa szerint e Szilágymegyei Cigányi helynévnek valószínűleg személynév az alapja. "A cigány népnévre aligha lehet gondolni, mert a cigányok Magyarországon a XV. század előtt nem mutathatók ki. A helynév mindenesetre a magyarban keletkezett. A Cigány-Vaja nyilván megkülönböztetés a másik Vajától" (MagyRom. I: 272). Kniezsa magyarázatával teljes mértékben egyet lehet érteni, csak némi kiegészítésre szorul. Véleményem szerint Vaja birtokosa a Cigány-i család egyik tagja lehetett, és a helynév úgy alakult, mint Bánffyhungad, Csákberény, Csáktornya, Ladánybene, Mórahalom, újabban Izsófalva. A Cigány előtag (-i hn. képző nélkül, helynévből alakult) családnév.

3. 1406-ban a Bihar megyei Solyomkő várhoz tartozó oláh falvak között említik Chykanmyklosfalua nevű települést (ZsigmOkm II/1: 537/4773; 635/5037). A felsorolt falvak már nincsenek meg, de Cigánymiklósfalva 1435-ben Chyganfalwa, majd 1470-ben, és 1692-ben Cziganyfalva néven tűnik fel, (Kázmér Miklós: A "falu" a magyar helynevekben (XIII--XIX. század. Bp. 1970. 162). Az 1900-as térképen Cigányfalva és Cigány egymástól mintegy 6 km távolságra még megvolt.

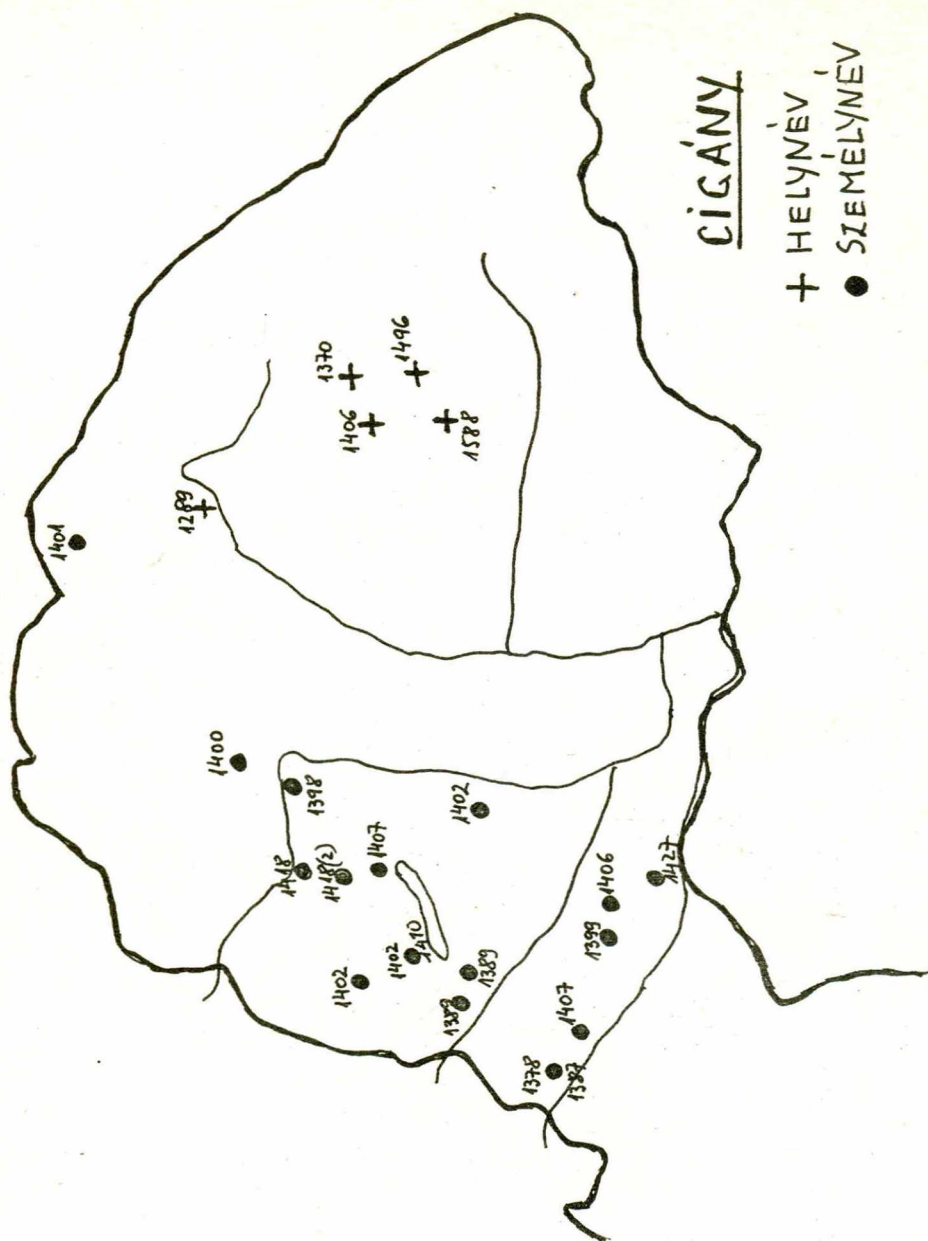
Jakó Zsigmond (Bihar megye a török pusztítás előtt. Bp. 1940) a falut alapító Cigány Miklóst román nemzetiségűnek véli, és úgy gondolja, hogy a telepesek is románok voltak (i.m. 223).

Ezzel szemben Mályusz Elemér Zsigmond király című 1984-ben megjelent művében a Súlyomkői uradalom falvairól a következőket mondja: "Külön csoportokban tagolva és megnevezve látjuk a magyar és vlach falvakat. E csoportosítás nem etnikai, hanem -- az uradalmak érdekeinek megfelelően -- gazdasági eltérésre utal. A vlach jog a Kárpátok egész területén, akár Lengyelországban is, pásztorjogot jelentett, annak részesei tehát magyarok is lehetnek, ha a pásztorzkodó életmódot vállalták, amint hogy -- ellentétül -- a magyar falu a telkes, földműves gazdálkodást folytatók lakóhelyének neve volt, ismét függetlenül attól, hogy éltek-e benne -- akár kisebbségben, akár egyedül -- románok" (240 l.). Véleményem szerint tehát, semmi bizonyítékunk nincs arra, hogy Cigány Miklós valóban román volt. De az is nehezen igazolható, hogy a helynév abba a csoportba sorolandó, melyben a falva előtag népnévből alakult személynév, mint pl. a Bessenyőfalva, Szászfalva, Kunfalva stb. (vö. Kázmér, i.m.) hiszen 1406-ban Magyarországon cigány nem alapíthatott falut. Valószínűbbnek tartom, hogy ismét a Cigány-i család egyik nevezetes tagja (két Miklós nevűt ismerünk, az egyik a család legidősebb tagja volt és 1373-ig 10 alkalommal említik az oklevelek, a másik Miklós 1368--1405 között szerepelt többször) volt a falu névadója. E feltevésemet támogatja az a körülmény is, hogy a Cigánymiklósfalva (később Cigányfalva) maradt fenn egyedül, mint a legkiemelkedőbb, legismertebb személy tulajdonában lévő falu; a többi, a vele együtt említett falvak eltűntek.

4. Bihar megyében volt még egy másik Cigányfalva nevű helység, Belényestől délkeletre. 1588-ban Cziganfalwa, 1692-ben Cziganfalua, ma Ciganyesd (Kázmér, i.m. 192). A román Cziganyest alakra 1773-ból van első adatunk (LexLoc. 69).

5. Kolozs megyében a losonczy Bánffy család birtoka volt a Hunyad, majd Sebes vár tartozéka 1496-ban: Czynganfalva (BánffyOkl. II. 333, 335, 337), 1507-ben Czynganfalwa (Cs. V: 344, Kázmér i.m. 192). 1508-ban és 1519-ben Chynganfalwa (Bánffy II: 423, 487). E helység ma nincs meg.

A térképről könnyen leolvasható, hogy az említett helységek Mo. keleti felén, Zemplén-Szabolcs, Szilágy, Bihar, Kolozs megyékben vannak, ott, ahol a Losonczyiaknak, illetőleg a Losonczy Bánffy családnak is voltak birtokaik, akikkel a Cigány-iak, "Cigány"-ok közeli rokonságban álltak. Vagyis, amint fentebb már érintettem a kérdést, feltevésem a következő: a Szabolcs-Zemplén megyei helynév (első előfordulás 1289-ben Zygan) eredete talán egy török személynév, és nem népnév. E Szabolcs-Zemplén megyei helységből származott az igen nagy kiterjedésű nemes Cigány-i család. A család tagjainak

CIGÁNY

+ HELYNÉV
• SZEMÉLYNÉV

e vidéken több birtoka, faluja lehetett, és a falvakat a birtokos család után nevezték Cigányvajának, Cigánymiklósfalvának, Cigányfalvának. A helynevek magyaros alakja -- ami mindig a köznyelvi formának felel meg -- természetesen eltüntette a latin okleveles forma de Cygan alakját, sőt a magyar -i hn. képzőt is.

A középkorból több Cigány, ill. Cigány előtagú helynév eddig nem került elő.

Személynevek:

1. A Kárpátmedencéből a legkorábbi személynévi adatunk 1378-ból adatható. Nicolaus Cigan zágrábi polgár, mészáros mester neve 1378--1402 között közel 40 esetben fordul elő különböző típusú oklevelekben (TKALČIĆ: Mon. civ. Zagrab. I., V., IX.). Nevezik még Cigan-nak, Cigan carnifex-nek és Nicolaus carnifex-nak peres ügyekben, amikor ő perel, és amikor őt perelték famulusával együtt. Tudjuk, hogy volt négy telke, eladott és vett telkeket és kertet. Cigáynak mondott mészáros Miklós 1397-ben ott volt a fellázadt zágrábi polgárok között, akik megtámadták a káptalant. A száznál több, különféle foglalkozást űző polgár neve között tűnik fel Dyonisius Byharwar dictus, Paulus Vasas, Marchus dictus Chunka és Gregorius Vsuras (i. m. I. 383). Érdekes, hogy az OklSz. ebből az 1397. évi oklevélből idézi az Uzso-rás nevet, de Cigány Miklós nevét nem.

Továbbá az OklSz. 1394-ből idézi Endre Syb zágrábi polgár nevét, holott már 1386-ban Cygan Miklós perelte Syb Endrét (i. m. V: 253, 255, 256). A zsib köznévre eddig ez a legkorábbi adatunk.

2. 1387-ben a zágrábi Franciscus Cygan polgár gyermekei egy peres ügyben megegyeznek (i. m. V: 272).

3. 1389-ben, Zala megyében, Kerkalia faluban egy telken élt Johannes Chygan dictus és Andreas Abran (ZsigmOkl. I: 995/940).

4. 1389-ben, Zala megyében Ujfalu-ban egy telken élt Georgius Chigan és Petrus Gerencher (i. m. 106/944).

5. 1398-ban Komárom megyében az esztergomi érsek megbízásából pert indítottak bizonyos kondicionárius ellen, akit közönségesen Cigány-n ak neveztek: "cuiusdam conditionalem vulgo Cygan (Chygan)". A szerződéses viszonyban álló megidézett Cigány azonban nem jelent meg, hanem helyette Lőrinc fia András mint kezes kiegészést ajánlott fel (i. m. 597/5426).

6. 1399-ben Körös megyében, Berschanouch várhoz tartozó Terchech faluban jobbágy telken élt (többek között) Stephanus dictus Vrdugh és Gregorius dictus Chygan (i. m. 630/5701).

7. 1400-ban Hont megyében Hydveg-i jobbágyok "Petro Chygan, altero P etro filio Mykes, Iohanne Cheh, P etro, Cosma" különféle hatalmaskodása miatt ítéletet hoztak (i. m. II/1: 5/33).

8. 1401-ben, Sáros megyében mint hatalmaskodót említik Chygan (dictus) Péter nemes familiariust. A vizsgáló parancsot tartalmazó későbbi oklevélben a Chygan név helyett Olchamon (?) áll (i. m. 94/801).

9. 1402-ben, Vas megyében a két Hollós birtokon lakó 47 hatalmaskodó telepes (hospes) között találjuk Chygan Pált is. A telepesek nevük után ítélve: Zekul, Dobus, Husus, Polgar, Alch, Halaz magyarok voltak (i. m. 173/1454).

10. 1402-ben, Tolna megyében többek között kompoltfalvi jobbágyok is részt vettek bizonyos hatalmaskodásban. Az oklevélben összesen 87 jobbágy-név fordul elő, a kételemű magyar nevek között találjuk Benedictus Cygan jobbágy nevét is (ZichyOkm. 5: 280--1).

11--12. 1402-ben, Zala megyében Tompán Tompa-i János fia Péter nemesnek volt telke, Erdeyfaluban Cigálynak mondott Benedek személyesen készített tartózkodási helyet: "In possessione Tompa ... sessionem Petri filii Johannis nobilis de eadem existentes, ... in possessione Erdeyfalu ... nunc Benedictus dictus Chygan personalem faceret residentiam" (ZsigmOkl. II/1: 250/2085). Nyolc évvel később, 1410-ben Tompán Tompa-i János fia Péter nemes háza helyén Cigálynak mondott János fia András kúriáját, Erdőfaluban a nyolc év előtt is már ott lakó Cigány Benedek kúriáját említi a határjáró oklevél: "In possessione Thompa ... curie Andree filii Johannis dicti Chygan ... in possessione Erdewfalu ... curie Benedicti dicti Chygan" (ZalaOkl. II: 370). A kérdés az, hogy az 1410-ben említett, Tompán lakó Cigány-nak mondott János azonos-e az 1402-ben említett Tompa-i János nemes-sel? Kérdés továbbá, hogy a Tompán és Erdőfaluban lakó Cigány nevűek rokonnok voltak-e? Eldönteni nem lehet, csak az a biztos, hogy Cigány Benedek Erdeyfaluban már a XIV. század végén letelepedhetett, és Tompa faluban is élt 1410-ben Cigány János fia András egy kúriában.

13. 1406-ban Zsigmond király a Körös megyei Berivojszentiváni Cigány Tamás nemes: "fidelis noster Thomas filius Petri dicti Cygan de Beryuoy-zentywan" kérésére átírja az 1401-ben kelt oklevelét, mely Orbonai Miklós leányának (később Cigány Tamás feleségének?) 1393-ban történt fiúsításáról szól. Orbonai Miklós De-Surdis II. János esztergomi érseknek volt rokona (ZsigmOkl. II/1: 571/4651; Pór A.: De-Surdis II. János esztergomi érsek. Bp., 1907. 53).

14. 1407-ben Thomas Chygan Veszprém megye alispánja (TelOkI. I: 326). Alispán csak nemes vagy birtokos lehetett.

15. 1407-ben Töttös Lászlónak a Zágráb megyei Blinára való jobbágysági több rendbeli hatalmaskodást követtek el. A jobbágyságok között említik Tarcha-nak mondott Benedek vajdát és fiát Cigányt: "Benedictum dictum Tarcha vaivodam, Chiganum filium eiusdem Benedicti" (ZichyOkm. V: 516, 518). A Tarcha megkülönböztető név egyaránt lehet magyar és horvát, vagyis a névből nem lehet következtetni a személy nemzetiségére, továbbá a vajda foglalkozás-név ebben az adatban sem jelenthet "cigányvajdát", hanem csak valamiféle vezetőt. "A cigány nyelvben a >> vajda << szó ismeretlen (kölcsonszóként sem vették át)" (Vekerdi, i. m. 18). Az ügyben még 1411--1412-ben is folyt vizsgálat, akkor az említett jobbágyságok közül csupán Tarcha (Tercha) fiát nevezik másként: "Benedictum dictum Tarcha vaivodam, Egidium filium eiusdem Benedicti" (ZichyOkm. VI: 97, 100, 185).

16--18. 1418-ban Hédervári Lőrincné 92 Győr és Veszprém megyei jobbágysága bizonyos hatalmaskodásban vett részt. Köztük volt a Győr megyei Dunaszegen lakó "Georgius Chigan" és a Veszprém megyei Kemecsén lakó "Andreas, alter Andreas Chigan, Jacobus filius Dominici, alter Jacobus similiter Chigan" (HédOkI. I: 152--3).

19. Utolsó személynévi adat a cigányság tömeges betelepülése előtti időből a Varsányi Cigány családnév, Pozsega megyéből. 1427-ben a család a Garaiakkal birtokot cserélt (Csánki II: 441).

Az ún. "korai", 1378--1427 közötti időből származó Cigány személynevek közül kettő, az 5. számú, 1398. évi, Komárom megyei kondicionárius és a 15. számú, 1407. évi Zágráb megyei Tarcha fiáé volt egyezményű név. 17 esetben a Cigány elem az egyéni név (keresztnév) után állt. Bár még a nemeseknél sem tudjuk kimutatni a nevek öröklődését, mégis úgy gondoljuk, hogy ezek nem alkalmi megnevezések (megkülönböztető nevek), hanem már családnévek. Különösen vonatkozik ez az 1418. évi Veszprém megyei jobbágyságok körében előforduló "similiter Chygan" alakra, ugyanis számos hasonló elnevezéssel találkozunk e korszakban, ami családi kapcsolatra; apa-fiú vagy testvér viszonyra utal.

A 19 Cigány nevű személy közül 9 volt jobbágyság, 1 kondicionárius, 1 hospes (telepes), 2 zágrábi polgárból az egyik mészáros, 2 nemes, 1 alispán, 1 nemes familiárius, és 2 bizonytalan társadalmi állású személy Zala megyéből, feltehetően kismesek.

A személynevek túlnyomó többsége -- ellentétben a helynevekkel -- a Dunántúlról és az ország déli megyéiből származik. 4 Zala, 3 Veszprém, 3 Zágráb, 2 Körös, 1--1 Vas, Komárom, Tolna, Győr és Pozsega megyékből. Ezekhez kapcsolódik a Hont megyei jobbágys neve, és magában áll Sáros megyében a nemes familiáris neve. Tiszántúlról, az ország keleti feléből eddig a Bihar megyei helynévben előforduló Cigánymiklósfalva adaton kívül személynév nem került elő.

A "korai" Cigány személynevek jelentéséről megoszlanak a vélemények. Az EtSz. még nem választotta szét a tulajdonnévi adatokban a helyneveket és személyneveket. Felfogása szerint az 1402-ből származó dictus-os adatok jelentése: "nemzetiségére cigány és jellemére cigány: ravasz, csalárd, allatomos" lehet (I: 666). Az utóbbi jelentést nem fogadhatom el, mert anakronizmus: a szó későbbi századokban kialakult pejoratív jelentését vetíti vissza a XIV--XV. századi nevekre.

Pais már külön tárgyalta a helynevek és személynevek eredetét (a helynevekre l. fentebb). A személynevek jelentésére két lehetőséget ajánlott: 1. a cigányok közül egyesek már korábban, a XIV. század második felében ide szakadtak, s ilyenekre vonatkozhatnak az 1402-ből meg 1410-ből közölt Chygan, Cygan "dictus"-ok és vezetéknevek." 2. Pais szerint: "a cigány szó 'varázsló' értelemben a cigány népelemek megjelenése előtt már eljutott hozzánk, s azt alkalmazták nem-cigány emberekre" (MNy. 32: 236). Véleményem szerint a cigány szónak a későbbi századokban sem volt 'varázsló' jelentése, másrészt egy zágrábi mészáros, vagy egy Zala megyei telkes jobbágys miért kapott volna megkülönböztetésül 'varázsló' jelentésű nevet?

Az EtSz. és a Pais-féle értelmezésekben csak a népnévi jelentést lehet igen erős megszorítással elfogadni. Eddig ugyanis senki nem tárta fel a Cigány nevűek tartózkodási helyét és társadalmi állását. A Dél-Európa felől Horvátország-Szlavónián át Magyarországra beszivárgott, és már 1378-ban zágrábi polgár (mészáros), vagy 1389-ben Zala megyei telkes jobbágys nevének jelentése elméletileg még talán lehetne népnévi eredetű, de az 1406-ban esztergomi érsekkel rokon berivojszentiváni nemes vagy az 1407-ben Veszprém megyében alispán családneve nem lehet népnév.

A XIV--XV. század fordulóján élt nemeseket a Zemplén (Szabolcs) megyei Cigány-i családhoz tartozóknak vélem, és a Cigány családnévet -i képző nélküli helynévnek tartom (l. fentebb, a helyneveknél). Feltevésemet látszik igazolni Nagy Iván kutatása is, aki a két XV--XVII. században élt Zala

megyei Cigány nevű nemes családot a Zemplén megyei, régi "Cigány" nemes család elszármazóinak ítéli (Magyar nemes családok. III: 196; vö. Csánki III: 141).

Pusztá helynévből alakult családnevek különben a nemesek és nem nemesek körében (eleinte dictus kitételével) meglehetősen gyakoriak voltak a XIV--XV. században (pl. Zala, Symeg, Pomáz, Nyír, Csökmő, Csaholy, Tét stb.). Amint korábban már kimutattam, pl. a közszói eredetűnek és 'felettes vezető' jelentésűnek vélt Előjáró családnévben is (vö. TESz.) valójában a Temes megyei Előjáró, Elevejáró helynév van -i képző nélkül (MNY. 78: 331).

A jobbágyság nevének értelmezése már nehezebb. Ha a Cigány elemet népnévnek minősítjük, akkor a cigányok közül valóban már a XIV. század második felében beszivárogtak egyesek, főleg Horvátországra, Magyarországra. E lehetőségre azonban csak a nevekből lehet következtetni, történeti adatunk erre nincs. Mivel Lengyelországban (Lemberg, Krakkó környékén) a cigányok tömeges betelepülése előtt jóval, 1401-ből kimutatható Czigan családnév Taszycki I: 389), és 1421-ben egy prágai várnagy neve Cikán volt (vö. EtSz. I: 670), ezért az sem lehetetlen, hogy e korai nevekben esetleg egy török vagy szláv eredetű, számunkra eddig ismeretlen személynév van. E személynév talán azonos a helynévben feltételezett ⁺Szigan-nal, vagy egy más, szláv töből képzett (vö. pl. 1338: Janussio dicto Cziga, Taszycki I: 437) személynévvel.

Külön feldolgozást igényelne a későbbi századokban élt cigány lakosság névhasználata. Ugocsa megyében pl. 1743-ban az összeírt cigányok között egy sem volt Cigány nevű, és nem műveltek földet (Szabó, Ugocsa megye 259--260). De ismerünk 1538-ból egy zsidó embert, akit Salmon Czygan néven jegyezték fel (MagyZsidOkI. V/1: 179).

A "korai" Cigány nevűek foglalkozása és társadalmi állása különbözött a később tömegesen bevándorolt cigány lakosságétól, akik mindig csoportosan, többnyire a magyarokkal nem keveredve éltek.

Az eddigiekből levonhatjuk a tanulságot: Különbséget kell tennünk a nemes és nem nemes Cigány, Cigányi-ak között, mert nevük eredete mindenképpen különbözik.

Visszatérve az 1435-ben elítélt, Szoboszlón tartózkodó Cigány-nak mondott Istvánhoz, úgy gondolom, hogy neve inkább származáshelyére utaló pusztá helynév, mert tartózkodási helyének környékén 5 Cigány helység is volt, de cigány lakosság jelenlétéről nincs tudomásunk.

FEHÉRTÓI KATALIN

Rádfalva 1., 2. és Radmanóc. Egy könyvről könyvre vándorló, helynévfejtést is befolyásoló hiba kiejtésével óhajtom bemutatni azokat a nehézségeket, amelyek a Temesközt kutató elé tárulnak.

Rádfalva 1. ~ *Radești. 1453-ból közöl egy oklevél regesztát PESTY FRIGYES (Krassó III, 396 < TELEKI, Hunyadiak kora X, 409--10 < OL.NRA. 1524. csom. 18. sz.), majd 1454-ből az aradi káptalan iktatólevelét (mely előzőt másolatban fenntartotta). E szerint V. László Suggya, Zsupán és Tördoláh kerületeket Hunyadi Jánosnak adományozza. Suggya kerületből: "Lewksfalua /ma is Lőkösfalva/, Pomesthienfalwa, Radfalwa /téves azonosítással: PESTY i. h. II/2, 133/, Ztharnik /ma Szterniku kaszáló és szántó PESTY i. h. II/1, 256 és részl. felv. Facsád 5668. szelv.-en: Strnicu név Bégakalodvától NyDny-ra/ ..." stb. birtokokat sorolja föl (PESTY i. h. III, 297).

Az 1514--16. évekre meghatározott összeírás -- mint Brandenburgi György birtokát -- említi: "Radesth /habet iobagionibus/ III." -- pertin. Sugdya (PESTY i. h. III, 505). Az említett helységek sorrendje: "... Pomostheny, Radesth, Lewkwesth, Swgdye, Ztharnyk, ..." (Uo.).

A XVI. sz. elején: "Radesth -- pertin. Swgdya: Godan Steppan és Zthayon jobbágyok 1 fl. XXV dénár ill. 2 fl.-ot fizetnek (I. H. III, 509). Ekkor az említett helységek sorrendje: "Pomosthen, Lewkesesth, Swgdya, Radesth, Ztrinka/!/ ..." (Uo.). 1579: Kariye-i Radeşt. Hâli ez raiyye haricten ziraat olunur. Tâbi-i Şuydiya. (HALASI--KUN, T., Arch.Ottoman. VIII /1983., 277.

A helység fekvését Lőkösfalva (~ r. Leucusęsti) tágabb környékén kereshetjük. A párhuzamos helynévadás megfelel KNIEZSA ISTVÁNTól megállapítottak: "Ilyen -ęsti, -eni képzős formák kizárólag csupán a későbbi magyar -falva, -háza összetételek egy részének felelnek meg." (MR. I, 144).

Már erre való hivatkozással itt kell helyesbítenem a MR. I, 154. lapjának 4. jegyzetében foglaltakat. A mai Radmanóc nem azonos Rádfalva 1. ~ *Radești KNIEZSA CSÁNKI (II, 59) nyomán PESTY (i. h. II/2, 133) téves azonosítását ismétli.

MILLEKER (Délmo. 229) Rádfalva címen közli (az 1454. évi adatot t é v e s e n ismétli Rádmánócz címszó alatt), majd (SZENTKLÁRAY, 100 év stb. c. művéhez csatolt "A" térképről közöl -- 1723--5-ből -- egy Radina nevet Bégakalodva ~ r. Cladova helységtől D-re.

HALASI-KUN TIBOR (Arch. Ottoman. VIII /1983./ 306. lapján) közölte térképén "Radest" néven a mai Bégakalodvától D-re, Bethlenházától É-ra helyezi el. Azaz helyesen megnevezve, a MILLEKERTől felvetett helységnév helyére illeszti.

MILLEKER 1723--5. évi Radina nevét -- esetleg -- HALASI-KUN (i. h. 266--7) közölte 1579. évi: "Kariye-i Suhodol. Tâbi-i Monoştor. Mezraa-i Radinofça. Nezd-i kariye-i m. Hasil, maa mezraa-i Radinofça : 1640 /!/" adatával vethetjük össze (HALASI-KUN szerint "Ancient: Prodanest (Prodanfalva), in the Dubesty-aerea in Szuhodol's vicinity.).

Összevetésemet az teszi lehetővé, hogy az oszmán-törökben a magyar -óc ~ szl. -ovce végződést írták így át. Például Baranyában Vertikóca ~ Vertikofcsa, Gragoróca ~ Gragofcsa, Tarnóca ~ Tarnofcsa stb. (KÁLDY--NAGY, Baranya m. XVI. sz.-i török adóösszeírásai. MNyTK. 103. sz. 98, 105, 121 stb.)

A baj az, hogy az oszmántörök Radinofça névből egy szl. *Radinovce m. *Radinóc névre következtethetünk. Ilyet azonban -- írásbeliségből -- eddig n e m ismerünk.

Rádfalva 2. ~ Radovaszela. Egy másik Rádfalva helység bukkan fel 1488-ban: Raadfalwa alakban (Forgách cs. lt. > CSÁNKI II, 12, 59), mint ugyan-csak Cikóvásárhely kastély tartozéka (ma Vásáros ~ r. Târgovişte, lásd HALASI-KUN, T., Rocznik Orientalistyczny XXXVIII, 144--6). Ekkor ez is Haraszti Ferenc szörényi bán tulajdona. Később lányai -- Anna és Katalin -- kezével ez is a Paksi és Lévai családok kezére kerül. 1510: poss. Radowazela ... in C-u Themesiensi (Forgách cs. lt. > PESTY, Krassó III, 485), 1510/511 és 1511. évi oklevelek azonos írásmóddal említik (Dl. 57204 Esterházy Dániel lt. xerox másolata után és PESTY i. h. 487, 494--5). 1560: poss. Radowazela in Themesiensi (PESTY i. h. IV, 80).

A Rádfalva 2. ~ Radovaszela magyar-szerb helységnévadás, s összefügg-het a Lippp környéki nagy ráctelepítéssel. A névadás a vidékre jellemző tükörfodítás: Sztancsófalva ~ Stanzabosello, Godinfalva ~ Godinova Sella, Péterfalva ~ Petrova Sella, Dragotafalva ~ Tragetino Zella stb. (CSÁNKI II, 17 nyomán). Helye ismeretlen. Cikóvásárhely, a mai Vásáros (~ r. Târgovişte) tágabb vidékén fekehetett. Előzőtől CSÁNKI (II, 59) is megkülönbözteti, PESTY -- mint Temes megyei helységet -- nem is tárgyalja Krassó vármegyét érintő munkájában.

Rádfalva 2. ~ Radovaszela -- ugyan külön-külön -- de azonos helységnév-környezetben jelentkeznek, ami azonosságukat, a birtokviszonyon kívül is igazolja. MILLEKER (Délmo. 228--9) Rád(-falva) címen említi őket, egy csomó hasonló hangzású név között, közelebbi összefüggés nélkül. HALASI-KUN (I. h. 145) 1579-ből "Mezra-i Radulova, nezd-i kariye-i /!/ mezbure." adatot közöl. Ezt (146): "Ottoman Radulova corresponds to medial Rádfalva." tartja, a 140. lapon a térképen fel nem tüntetett helységek között említi. Az azonosítást CSÁNKI II, 59 és MILLEKER (Délmo. 228--9)-re hivatkozással teszi meg.

HALASI-KUN azonosítását látszik támogatni, hogy a CSÁNKItól (II, 17) említett szerb falunevekből kiemelhetünk egy *Stancovo, *Godinovo, *Dragotinovo, *Petrovo stb. előtagot, amelyet az említett Radulova névvel vehetünk össze. A selo utótagot a török összeíró -- úgy látszik nem jegyezte fel.

Radmanóc ~ Rădmănești. E helység Facsádtól NyÉ-ra Radmanóc néven ma is létezik. Ismereteim szerint először 1440-ben említik, ekkor I. Ulászló elveszi -- más birtokokkal együtt -- Hagymási László temesi főispántól, s gúti Ország Mihálynak és Jánosnak adományozza Solymos vára tartozékaként (Dl. 13596, 13597 nyomán CSÁNKI I, 762 és PESTY i. h. II/2, 133 forrás közlése nélkül). Ekkor Lekesfalva, Szpata, Lapusnik, Radmanocz stb. sorrendben említik az adományozott birtokok között.

Solymos vára 1456-ban Hunyadi János, 1462-ben Giskra, 1471-től a Bánffyak kezén van. 1477-ben Radmanowcz néven, Lapusnik és Zpatha előtt említik mint Bánffy Miklós pozsonyi főispán birtokát (Dl. 17902 nyomán CSÁNKI I, 761 és PESTY i. h. II/2, 133 a forrás közlése nélkül "Radamanovcz" alakban). A helységről jóideig nem hallani, míg 1607-ben "pred. Radmanoczit" (magyar tárgyeset ?) alakban kerül elének (PESTY i. h. II/2, 133 és IV, 236). Míg eddig a magyar kiejtéshez idomult, most az eredeti szláv névalak, a szláv képzésű helységnév kerül elő a MARSIGLI-féle jegyzékben: Radmanovecz, majd az 1717. évi összeírásban: Radmanuvsci (PESTY i. h. II/2, 133). A román Radmoniest névalak csak 1723-ban merül fel egy térképről (Uo.). Ez összefüggő azzal, hogy ez időre a névadó szlávság beolvadt a románságba. 1786-ban Radmanest (KorabLex. 591), majd 1804, 1848, 1863: Radmanyest (KorabAtl., GörögAtl.², Hnt.), 1864-ben Radmanyesti (Horny.² 312). A helységnevek megállapításakor (1898: IV. tc.) a történeti, a magyar ejtésnek megfelelő Radmanóc névalakot állították helyre. A név alapja a szerb Radoman,

Radīman, Radman szn. (MIKLOSICH, PN. 305), amelyből (szl. Radmanovci) keletkezett (MR. I, 154. lap 4. jegyz.).

A PESTYtől (I. h. II/2, 133) kiinduló téves azonosításra, amely KÁZMÉR (Falu 300) és MEZŐ (Hiv. helys. 192) napjainkban megjelent soraiban is tovább élt, pontot tehetünk.

Megismertünk egy magyar-román: Rádfalva 1. ~ Rădești, egy magyar-szláv: Rádfalva 2. ~ Radovaszela és egy szláv-román: Radmanóc ~ Rădmănești helység-névadást, tanulságául annak, hogy az együttélő nemzetiségek *i g e n i s* saját nyelvükön nevezik el lakóhelyük községeit, s használják fel a birtokos (telepítő stb.) személynevét a helységnevéadásban, nyelvük íratlan szabályai szerint.) (HALASI-KUN TIBOR dolgozataira Györffy György irányította figyelmemet, míg román nyelvtudásával Gál István sietett segítségemre.) Rudafalva ~*Radești. Adataiból megismerjük egyik korai román helységneveinket. 1369--1373: "Item pro magistri Nicolac /Himfi/ villa Radeest el villa Dobroyan" (DocVal. 222 és a XVIII. lapon).

Neve román képzés a szl. eredetű -- de a magyarban is gyakran használt -- Rad szn.-ből, *Radești. Helyét Krassó-Szörény megye É-i részébe teszik (MR. I, 133. lap 1. jegyz.). A DocVal. 222. lap 13. jegyz. /a sajtóhibák kiejtésével/: "Radest. Probablement identique avec Rádfalva /o : Radafalua! -- u. ez a hiba jelentkezik a névmutató 611. lapján! / qui, a cette époque la, avait été un des domaines des Himffy. Cf. PESTY, o.c. II, 1 /!/: 2/, p. 132".

A névfejtés jó, az azonosításból -- /a sajtóhiba kiejtése után/ -- a "kérdéses" szó elhagyható. 1389-ben ugyanis újra Himfi birtokként jelentkezik: "Item possessio Radafalua vocata cum quindecim iobagionibus in se continentibus puelle supradicte (Egerszegi /Himfi/ Margit). (OL. Kállay cs. lt. 2060 > PESTY, Krassó III, 190 és II/2, 132 ahol helyesen választja el Rádfalvától). PESTY nyomán CSÁNKI (II, 59 és 106) után KÁZMÉR (Falu 235). PESTY után MILLEKER (Délmo. 124 -- téves egyeztetéssel), 229 (zavaros összevonásokkal). Újra kiadva DocVal. 361, azonban az oklevél szövegét egyes helyeken egyeztetni kell PESTY i. h. III, 185--190 alatti kiadással.

Előre kell bocsátanom, hogy területünkön a magyar és román helységnevek váltakozó használata ismert, s mint vizsgálódásom során megmutatkozott, elsősorban attól függött, hogy az eljáró hatóság előtt az illető helységből milyen nemzetiségű (anyanyelvű) nyilatkozó jelenik meg. Alaposan elutasítva azt a gyakran hangoztatott alaptalan és tarthatatlan vádat, hogy középkori írásbeliségünk magyarra fordította a nemzetiségi hely- és helységneveket.

Ma a helységet nem ismerjük. Egerszegtől (a mai Érszeg ~ r. Iersig) DDK-re fekvő Himfi birtokok között fekehetett. Helynévhez sem tudom egyelőre kapcsolni. MILLEKER (Délmo. 229) lapján írtak csak ötletek, alapozás nélküli összevetések.

1370-ben -- a Himfi birtok Egerszeg után -- említik a Krassó megyei gonosztevők levelesítésekör: Rad (15 betű hiány) in villa Rad (4 betű hiány)" (OL. > PESTY, Krassó III, 98, de a II/1--2. kötet feldolgozó részében nem leltem.). PESTY e helységről nem nyilatkozik, feltehetően az oklevélhely rongáltsága miatt.

A DocVal. 227--8. lapján -- kivonatosen, a nevekre és tartózkodási helyekre szorítkozva -- közli az oklevelet, a vonatkozó részt így: "Rad iobagio in villa Rad commorans". Vagyis PESTY olvasási bizonytalanságára nem nyilatkozik. A DocVal. az 1389. évi "Radafalua" adattal vonja össze a névmutató 611. lapján Rádfalva címszó alatt /sajnos itt is a sajtóhibás "Radfalua" néven/.

Talán a rongált oklevél újabb vizsgálata vezethetne eredményre, hogy ide vonatkoztatható-e?

Radefalva. Egy másik birtoktömbben bukkan fel Radefalva neve. 1369: poss. Belenche, Zabadfalua et aliam Zabadfalua, Radefalua, Tathalas, Buzus, Wyfalu, Capolna, Tornyfalu et tres Chaba, nec non Comanfalua et Dobromerua appellatas in C-u Temesiensi existentes -- ekkor Himfi Benedek kapja (Körmendi lt. Himfyana, n. 223 > CSÁNKI II, 59 és ORTVAY, Temes m. IV, 108 > DocVal. 218).

Több mint kétszáz évig nem hallunk ezen -- időközben a török világban praediumokká süllyedt -- birtokcsoportról. 1597-ben "praed. ... Dobromerfalua, Radefalua, Forgachfalwa, Iovanfalwa ..." birtokában megerősítik a Bézsán családot (Gyulafvári kápt. lt. Cista Thordensis fasc. 7. no. 15. > PESTY, Krassó IV, 200--1).

Az 1369. évi oklevél helységei közül PESTY a "tres Chaba"-t tárgyalja csak (i. m. II/1, 99), elárulva, hogy az oklevelet ismerte (de i. m.-ban mégsem közölte; inkább Temes megyei birtoktömbnek tekintette).

Radefalva közelebbi helyét az együtt említett és máig létező helységek elég jól behatárolják. -- Belenche = Belence ~ r. Belint, Zabadfalua et aliam Zabadfalua = Temesforgács ~ r. Ohaba-Forgaci (a DocVal. 218: Furgachfalwa = Temesforgács azonosítása hibás!), Buzus = Buziásfürdő ~ r. Buzias. A "tres Chaba"-ra lásd PESTY, Krassó II/1, 99.

Temesvár közelsége s az Erdélybe átvezető hadi út pusztulást hozott a Bélvidék magyarságára. Először a menekülő és telepített szerbek (pl. a m. Bél ~ szl. *Belinci), majd a Temes völgyén leereszkedő románok névadása (Zabadfalva ~ Ohaba) jelentkezik. Vö. PESTY, i. h. II/2, 332 "Forgács vidék" címszó alatt.

Păreu Radaşelu. A víznevet 1915-ben (Béga)szuszány É-i szélén folyónak említi MILLEKER (Délmo. 229). Forrását nem közölve Rádfalva l. ~ *Radeşti helység fekvésére következtet a névből. PESTY, Krassó II/2, 235--6 (Béga)-szuszánynál illetőleg a környező Bégakalodva, Gutonya, Klicsó, Lőkősfalva és Zsuppány községeknél -- i. h. II/1, 255, 305, 275, 313 és II/2, 324 -- e víznevet nem közli. Bégaszuszány É-i határát (lásd részl. felv. 1884/913. évi Facsád 5668. szelvényét) a Timişelu ~ Timişielu /!/ folyócska alkotja, ettől D-re a vasútvonalig ennek árterülete fekszik.

A păreu Radaşelu víznev összevethető a CONSTANTINESCU-tól (Dict. Onom. Rom. 356) közölt Radu III. 4. név "*Radaş, Radaşani sat azi Radaşeni" névvel.

Rádfalva l. ~ *Radeşti falu nevével -- bár nem messze fekehetett -- összefüggést egyelőre nem látok.

Oprisafalva ~ Oprisinc ~ *Oprişeşti ? Egy é.n. /1402-re keltezett/ oklevélben említik Oprisafalua birtokot (= 1400 körül: poss. Oprisafalwa Kállay cs. lt. a XIV. sz. végén elhelyezve > CSÁNKI II, 105) -- egy ismeretlen -- Mezgon (CSÁNKI i. h.: Mezgen ?) királyi birtokkal egyidőben (Dl. 56506 Kállay cs. lt. > ZsigmOklt. II/1, 1932 > KÁZMÉR, Falu 229 -- ahol a két azonos adatot külön tárgyalja). Úgy látszik Krassó megyei falu volt s tán a régi Krassó megye ÉK-i vidékén feküdt (CSÁNKI i. h.).

1510-ben a Harashti birtokok között kerül elő: poss. Opprýsyncz /!/ (Forgách cs. lt.) illetőleg 1510/511 és 1511: poss. Opprýsyncz (Dl. 57204 Esterházy Dániel lt. xeroxmásolata után és PESTY, Krassó III, 486, 487 és 494--5).

Ekkor Rojkafalva (ld. ott) előtt említik, s ez biztosítja mindkét helység fekvésének meghatározását. Újra előkerül még 1551-ben: Oprisch (PESTY i. h. II/1, 157 a forrás közlése és címszóként való felvétel nélkül), ekkor a mai Fagymag és Nyeges (elpusztult falu; 1884/913: Valea Nieregisului - részl. felv. Facsád 5668. szelv.) között említik. Végül 1884/913: (részl. felv. idézett szelv.): Valea Oprisest -- széles völgy Fagymagtól ÉÉK-re, Barafalva határáig.

A helység neve a román Oprişa szn.-ből keletkezett (vö. CONSTANTINESCU, Dict. Onom. Rom. 339. lapon Oprea, Opru I. 14 alatt, hol gyakori erdélyi szn.-nek említi), magyar illetőleg szláv helynévképzéssel: Oprisafalva ~ Oprisinc (CONSTANTINESCU i. h. I. 17 alatt említi is egy Oprişinţi falut és vö. műve LXI. lapján elmondottakat). A szn. a Temesközből is ismert (1389: Opprisa, 1394/593: Opprissa, 1419/421: ua. PESTY i. h. III, 189, 190 (= DocVal. 361), 229, 230, 289--290), de szintűgy Máramarosban (1345: Aprusa, 1361/794: Oprissa, 1456: "aliter Oprissa havasa /a név ma is él/ nominatas" MIHÁLYI, MármDipl. 20, 50 (= DocVal. 156/, 391--2).

Oprisafalvát (s úgyszintén a vele említett Nyergest) PESTY címszóként nem hozza, nem ismerve fel, hogy Krassó-Szörény vm. területén feküdtek. MILLEKER (Délmo. 219) helyét helyesen állapítja meg, a névféjtése azonban hibás. Az első adat(ok) azonosságát igazolja (a máshonnan nem ismert) Mezgon (Zs. II/1, 1932) ~ Mezgen? (CSÁNKI II, 105) birtok nevének említése! Az 1913. évi Valea Oprisest román neve -- bár vele kétségtelenül összefügg -- a szomszédban volt Rojfkalfvánál elmondottak miatt megerősítést kíván.

Rojkafalva ~ Rojkinc. E község is valamikor a cikóvásárhelyi kastély (ma Vásáros ~ r. Târgovişte, lásd HALASI-KUN, T., Rocznik Orientalistyczny XXXVIII, 144--6) tartozékaaként létezett. 1488-ban Roykafalwa (CSÁNKI II, 12, 60) Haraszi Ferenc szörényi bán kezén van. Anna és Katalin leányai házasságával a Paksi és Lévai családra szállt. 1510, 1510/511: Roylyncz /•: Roykyncz!/ ... in C-u Themesiensi (PESTY, Krassó III, 486, 494--5 ill. D1. 57204 Esterházy Dániel lt. xerox másolata nyomán). -- A névben a középkori magyarban is használatos Rajka szn. az előtag (FNESz. 536). A helyesbített -- a török elől menekülő szerbek használata -- helységnév annak délszláv képzős alakja. Ez a vidéken is ismert és gyakori (pld. Bél ~ Belinc ~ Belinţi < szl. Belinci MR. I, 288; Keszi ~ Chesint < szl. *Kesinci Uo.; Opris ~ Oprisinc ~ *Oprisinti ~ *Oprisesti, stb.). -- 1884-ben Roikincz és Roikincz la Budurecz szántó és kaszáló őrizte még emlékét Barafalva határában (PESTY i. h. II/1, 24). A részl. felvételen, Facsád 5668 -- 1884/913. évi -- szelvényen: D. /ealu/ Roichi. 220--226 m-es domb (Barafalva), Dealul Roichi (előbbivel azonos dombhat Fagytag), Vrf. /= Vîrfu/ Roichiţi 234 m-es domb (Barafalva). E térképi nevek különböznek Pesty adatközlőjének helyszínen gyűjtött neveitől. Constantinescu művében (Dicţionar onomastic românesc. Bukarest, 1963) ismeri a Raicu szn.-et (357), annak Raica változatát. A Dealul Roichi (gen.) névből egy *Roicha, a Vîrfu

Roichiți (gen.) névből egy *Roichița kicsinyítőképzős alakot (Constantinescu LXII.) következtethetünk ki. E neveket művében nem leltem föl. Térképész név-alkotások? Nem állíthatom, hiszen jól idomulnak és őrzik a középkori magyar névformát, s a magyar -aj- hangkapcsolatot a románban szokásosan -oi- hangkapcsolattal adják vissza (r. o ~ m. a : Ogari ~ Marosagárd, Osoiu ~ Aszó stb.). Példája annak, hogy a névtudomány terén is szükség van az együttműködésre. Ez ugyanis csak a helyszínen lenne tisztázható.

PESTY -- bár a dűlőneveket közli Barafalvánál -- az azonosításról nem nyilatkozik. CSÁNKI (II, 12 lap alján): "részben a mai Temes-, részben a mai Krassó megyei területen álltak a többi /cikóvásárhelyi/ tartozékok is." -- MILLEKER (Délmo. 233) fentiekkel azonosan, helyesen állapítja meg Rojkafalva ~ Rojkinc helyét. Azonban idézett adatai -- számos sajtóhibája miatt -- csak ellenőrzéssel használhatók.

Kétő-Szuteszka. E falut János király 1535-ben karánsebesi Peyka János, György és Péter testvéreknek adományozta új adomány címen, miután okleveleiket -- miszerint II. Lajos (~ I. Lajos?) király idejétől bírják -- a háborús időkben elvesztették.

1535/536: "pred. Gerlysthe /ma Gerlistye/, Karassowcz, Chudanowycza /ma Csudafalva ~ r. Ciudanovița/, Kethezwthwztha, Bwdinach, Hewes Izwar, Felsew et Also Zythyn /ma Dicsény ~ r. Jitini/, Jamsorowyth et Marowyth vocata in districtu de Crasso" (Macskási lt. 650 > PESTY, Oláh ker. 30 (reg.) és Krassó IV, 20, II/2, 236 > MILLEKER, Délmo. 134). -- 1536-ban "pred. Gerlysthe, Karassocz, Chwdanowycza, Kethezwthezka, Bwdynach, Hewes Izwar, Felsew et Also Sythyn, Jamsorowyth, Maronyth vocata, omnino in districtu de Crasso existencia" (Macskási lt. 650 > PESTY i. h. IV, 23, II/2, 236 > MILLEKER i. h. 134).

1535-ben egy "Lajos" királyra hivatkozva, az 1536. évi oklevél elmondja, hogy Kyssyth-i Nagy Gergely magtalan halála után karánsebesi Bokosnycza János kapta adományul. E "Lajos" királyt PESTY I. azaz Nagy Lajosnak mondja (i. h. II/1, 113 és II/2, 236), a többi birtoknál viszont II. Lajost tartja az adományozónak (i. h. II/1, 184, 257, 84, II/2, 322, II/1, 233, II/2, 23).

Az 1535/536 oklevélben (I. vagy II. Lajos idejére említik): "pred. Gerlysthe, Zwthezka et Crassowcz (Macskási lt. 650 > PESTY i. h. IV, 24, II/2, 236 > MILLEKER i. h. 134).

A helység neve -- eredetileg ZWTHEZKA, később Kethezwthezka. Az alapnév megfelelő magyarázatát adja Kiss Lajos (MNy. LXXXII /1986./, 166--8). Ne-vünkhöz azt érdemes megjegyezni, hogy névadói az ú.n. krassován bolgárok voltak, akik Nagy Lajos idejében menekültek hazánk területére (HALASI-KUN, T., Ottoman data and the history of the krašovans. Arch. Eurasiae Medii Aevi III (1983.), 157--182 -- az adatra szintén Györfly György figyelmeztetett).

A felmerülő birtoktest a Karas (~ Krassó) völgyében Krassóvártól Dny-ra, a csatlakozó mellékvölgyekben -- szurdokokban -- terült el. A falunevek egyrésze magyar megkülönböztető jelzőt viselt (pld. Hevesizvor azaz 'meleg, hőforrás'), ami arra mutat, hogy a XVI. sz. elejére az alföldi magyar terület érintkezett a bolgár falukkal, azaz jócskán elérte a hegyvidék szurdok-völgyeit is.

Így Szuteszka neve előtt a Kethe- jelzőt látjuk. Mit jelenthet ez? -- PESTY (i. h. II/2, 236) megkerüli a kérdést és Szuteszka címszó után azt írja, hogy "hajdan két ily falu a krassói kerületben.". Ellenben Gerlistye falunál (II/1, 184) "Két-Szutuzka" néven nevezi. MILLEKER -- teljesen elhibázott azonosítással (a moldovai járásban lévő mai Sisak ~ r. Şuşa falu) --, "Két-Szuteszka" címszó alatt említi (I. h. 154).

A m. két 'kettő' szónak a "Kethe" megjelenése elfogadhatatlan. Erre -- Krassó megyei adatok --: 1363: "usque ad duas uias Ketkerestut vocatas", "ad quendam locum Ketsapanus kuzy vocatum (< "quendam riuulum Sapanus vocatum"), 1598: praed. Kettkika (PESTY i. h. III, 52, 53 és IV, 215) -- ma Krassócsörgő határában Kika dülő, Nermed határában Kika magas hegy, Domány határában hegymagaslat neve (PESTY i. h. II/1, 291, 2973).

Meglátásom szerint a köt ige melléknévi igenevének kētē alakjából keletkezett a Kethezwthezka név jelzője. Értelmét így adhatom meg: Mivel a Szuteszka falunév az elsődleges, azért Kötőszuteszka jelzős szerkezet arra mutat, hogy a falu népe kötővessző szedéssel, illetőleg várfalkötéssel szolgált, feltehetően valamelyik közeli vár erősítéséhez. A kētē 'kötő' szó tüzetes tárgyalását lásd REUTER, MNy. LXXVIII /1982./, 205. lapján. A Cheren /s: Cherep/ hiba igazítása a Nyr. CIX /1985./, 240. lap 1. jegyz.-ben lelhető fel.

*Talmád ~ Talmágy > Talmádia. 1453-ban V. László a sugyai oláh kerületet Hunyadi Jánosnak adományozta. Ekkor bukkan fel 1454: "Thamadia ... ad dictam Suggya pertinencium ... in C-u Themensiensi ... (OL. NRA. 1524. csom. 18. sz. > TELEKI, Hunyadiak kora X, 409--10 és PESTY, Krassó III,

397) a beiktatáskor. 1479-ben Garai Jób Bánffy Miklósnak és Jakabnak adja el az Arad megyei "poss. Alsothalmagh, Felsethalmag in Orodieni (1479/483: OL. NRA. 591. csom. 4. sz. > PESTY, Krassó III, 448 > CSÁNKI I, 762 -- Szád(vár) 11. és 12. tartozékaaként). A beiktatáskor "Alsothalmonya ... felsethalmonya" (Uo. > Uo. 451--2 > Uo.). 1483-ban "poss. Alsothalmagh, Felsethalmagh (Uo. > Uo. 458 > Uo.). -- É.n. /1514--16/: Thamadya! /habet iobagiones/ XI. -- pertin. Sugdya (PESTY i.h. III, 509), majd é.n. /XVI. sz. e./: Thalmadya -- Lwpe, Jwche, Brana Luca cum fratribus, Imreh, Iwan -- in pertin. Swgdya (Pesty i. h.). -- 1579: Kariye-i Tolmadiya. Tâbi-i Suydiya. (HALASI-KUN, T., (Monostor-Sugya) Arch. Ottoman. VIII /1983./ 271--2).

A kis falu tovább él a XVI/XVII. sz. fordulóján. 1597: poss. Thalmadia ... ad idem oppidum Monostor pertinentes ... in praetacto C-u Huniadiensi existentes (Gyulafvári kápt. lt. Cista S. 61. sz. > PESTY i. h. IV, 196, 197). 1598: poss. Thalmadia ... in districtu eiusdem oppidi ... Monostor, C-u Huniadiensi (Uo. S. 62. sz. > Uo. 219). 1612: poss. praed. ... Talmagie ... in Theomeosiensi C-bus existente (OL. NRA. 38. csom. 57. sz. > PESTY i. h. IV, 266). 1620: poss. Thalmadia ... in ... districtu Monostoriensi ... in C-u Huniadiensi (Erdődy cs. vörösvári lt. Capsa 25. fasc. 1. nr. 14. > PESTY i. h. IV, 276). Falunk életéről több hír nem ismert.

A falu nevét az ómagyar -- török eredetű -- Tolma szn.-ben találjuk meg. Ezzel GYÖRFFY GYÖRGY foglalkozott (Jegyz. Anonymus tulajdonneveihez. MNy. XLVII /1951./, 49), majd újra összegyűjtötték az irodalmat: Adatok "korai" helyneveink ismeretéhez (Acta Historica. Szeged, XLIV. köt. I. rész, 65).

A név aránylag ritkán fordul elő helyneveinkben. Nevünk a Tolma név -d képzős változata, ismereteim szerint mint ilyen egyetlen. Bővíti a -d képzős régi magyar nevek sorát (KNIEZSA, MR. I, 127).

Szád vidéke korán betelepült, erre mutat e név is. Az 1454. évi Thamadia! névalak már román hatást mutat (vö. a vidéken a XIV. sz.-ban megjelenő román-sággal). 1479-ben Alsothalmagh, Felsethalmag a falu nevének magyar változatából keletkeztek. A szhóvégi -d > -gy közismert változást mutatja.

A falut Dobosdtól É-ra keresik (PESTY i. h. II/2, 236 "hajdan falu a Maros balpartja táján Dubesthez É-ra"), s ez vándorol könyvről könyvre (CSÁNKI I, 763 "Talmagy pedig Dubesttől É-ra feküdt"; HALASI-KUN, T., Arch. Ottoman. VIII, 271--2 "Ancient: Talmagy, N of Dubesty" és térképen: Tolmadiya 306. lapon).

Ez azért érdekes, mert ugyanekkor PESTY (I. h. II/2, 90, 237, 281) többször is megadja a pontos helyét: "Valea Talmadie ~ Vale Talmadia" erdő, szántó és rét Marossziget és Szádvörösmart határában. Vagyis a pusztult falu határát szépen elfoglalták az életbenmaradt szomszédok. Tehát a falu nem Dobosdtól É-ra, hanem az említett két falu közös határát alkotó patak (Részl. felv. Facsád 5668: V. /alea/ Ostrov) szétágazó fejében, a kicsiny magyar telepesfalu Bunyaszekszárd É-i határán feketett.

MILLEKER (Délmo.), bár az 1454. évi oklevél valamennyi birtoktestét említi, "Thamadia"-t s valamennyi később adatát kihagyja. Lehet, hogy így tűnt el a kutatók szeme elől ez az érdekes magyar névadású község.

Szilfa ~ Ulmul. A magyar-román párhuzamos helységnévadás értékes példáit találjuk a Temes folyóba ömlő, két ágból egyesülő Bisztra völgyeiben. Itt találjuk a Bisztra D-i ágában (Bistra Mörlui -- 1884/887. évi 75000-es térkép) ma is meglévő Almafa ~ Mărul községet. Neve mindkét nyelvben azonos jelentésű 'almafa ~ mar'. A helységnév román alakja végartikulusos: Măr-ul 'az almafa'. Ez a szerkezeti hasonlóság teszi lehetővé, hogy a címben szereplő Szilfa ~ Ulmul elpusztult helység több mint 150 éves távolságban jelentkező neveit -- egyéb segítséggel is -- azonosítsuk.

1430-ban Martinus de Zylfa -- homo regius Bizere, Závoly, Vajszlova /ma Szörénybalázsd/ és Korcsona birtokokba iktatásánál. Az adományozott Wolkzan fia János (PESTY, Szörény II, 511; Szörény vm.-i oláh ker. 62), aki 1447-ben mint Wlzan János de Byzere szerepel (PESTY, Szörény II, 19). 1444-ben I. Ulászló király Bizerei Miklósnak -- kinek oklevelei elvesztek -- új adományt ad "poss. wolachicales Kusklya, Zawoy, utrasque Pathak et Zylfa ... in distr. Karansebes (PESTY i. h. 69--70; CSÁNKI II, 65) birtokok 1/4 részére, egyúttal intézkedik "Joh. fil. Joh. de Zylfa (Uo.) részarányára is, amelyet Zsigmond és Albert királyok adományából bírtak (PESTY, Szörény II, 491, 511).

1579-ben Káráni Philip Péter özvegye, nemes Barcsa Sofia Zilfa stb. birtokokban lévő részeit Dragna Györgynek 100 forintért beírja. (Uo. 491--2). 1585-ben Mutnok Mihály özvegye, Mózes Borbála -- kinek Ulmul ősi jószágá -- és rokonai közt e hajdani telek (Szörény vm., Karánsebes tartományában) egyezkedés tárgya. 1586-ban Laczugh László Pathaky Katalin által neki elzálogosított itteni (Ulmul stb.) részirtokokat utóbbi örököseinek átengedi (PESTY, Krassó II/2, 151, 191, 257).

1561-ben a Karánsebestől D-re eső Bökény határjárásában említik a Szilfa patakot (MILLEKER i. m. 244). Ez azonban helységünkkel összefüggésben nincsen. -- Szilfa falucska az almafai Bisztra alsó szakaszán élhetett, míg a török világ Erdélybe -- a Vaskapun át -- vezetett hadjáratai el nem söpörték.

Tótfalu ~ Szerb. MELICH JÁNOS (HonfMo. 167) ismertette azt, hogy a román sarb 'rác, szerb' népnév többes nominativusával -- Sarbi -- helységeket elneveznek Bihar, Szatmár stb. megyékben. Szerinte e falukban egykor szerbek laktak. Temes és Krassó megyét korán, már a XIV. sz. első felében érte a balkáni menekültek megtelepedése, gyakran tudatos letelepítése. E menekülteket -- MELICH szerint -- őseink szintén nevezhették tót-oknak (I. h. 418), akikről az erdélyi, temesközi Tótfalu-k nevüket kaphatták.

KÁZMÉR MIKLÓS (Falu 89--95) foglalkozik a "falva ~ falu váltakozással, s megállapítja igen helyesen: "hogy az egyik változathoz hozzátapad valamiféle stilisztikai többlet, választékosabbnak, hivatalosnak érzik a hagyományos -falva alakot, korábban az okelvélírók". Különösen jelentős lehet e hatás ott -- pld. Temes megyében -- ahol KÁZMÉR szerint 213 -falva végződésű helységnevet ismerünk a XIII.--XIV. sz.-ból (KÁZMÉR i. h. 63. lapján lévő térkép ezt szépen mutatja). Innen magyarázható meg, hogy Tótfalva -- téves alak -- előbb kerül szemünk elé, mint a szabályos magyar Tótfalu illetőleg ezzel egyező román Szerb névalak.

Következő adataink megerősítik említett kutatók törvényszerű megállapításait, amelyet KNIEZSA ISTVÁN "A párhuzamos helynévadás" c. művében is már megállapított (19--30, 46).

Helységünk 1464-ben bukkan elénk: "ad facies dicte poss.-is Therd, ac villarum ... Prodanesth, Thorfalwa /s: Thotfalwa -- sajtóhiba!/, Gladna ... in C-u Themensiensi" (PESTY, Krassó II/2, 254; III, 416 > CSÁNKI II, 67 -- már helyes alakban). Majd é. n. /1514--16/: Thotfalw habet iobagiones VI. -- in pertin. Thewrd (PESTY i. h. II/2, 254; III, 504).

A XVI. sz. -- a magyarságot is súlyosan érintő -- törökdúlásai után 15(96)-ban és utána újra 1596, 1597 években: "poss. Zerb ... in pertin. Ferde" (PESTY i. h. IV, 182, 188, 212). 1599-ben "poss. Zerb ... in Ferde ... districtibus (Uo. IV, 226), 1607, 1609-ben "poss. Zerb ... in /distr./ Ferde" (Uo. IV, 242, 260, 261, 262).

Az adatközlő PESTY nem ismerte fel a nevek fedte helységek azonosságát. Sőt a Szerb helység -- bár a krassai oklevéltárából merítettünk -- a feldolgozó részben címszóként nem is tárgyalja. E miatt elkerülte valamennyi kutató figyelmét, ki e párhuzamos helynévadás kérdésével foglalkozott. De nem ismerte fel MILLEKER sem, ki Délmagyarország középkori földrajzát összeállította (252).

Helyét ma nem ismerjük. Annyit tudunk, hogy a mai Ferde (Fardia), egykor kerület központja vidékén, feltehetően Galadna környékén létezett. Tehát Krassó-Szörény megye történeti földrajzában tárgyalandó.

Berlistye, Bethlen Gábor erdélyi fejedelem 1611-ben Berliste és Russova (ma Őruszolz) pusztai jószágot Rácz Jankó és Rácz Markó vitézeinek adta (PESTY, Krassó II/1, 39 -- a forrás közlése nélkül!). Az 1723. illetőleg 1761. évi térképről Perlist illetőleg Berlistie néven ismerjük (Uo.). -- A nehézség, amely PESTYt is félrevezette, most jelentkezett. KORABINSKY közismert földrajzi lexikona 1786-ban tanulságos zavart okozott. Összekeverte a Krassó megyében fekvő Berlistye (Jámi járás) és Gerlistye (Resicabányai j.) helységeket!

Az adatok -- helyesen szétválasztva -- : 1786: Gerlista /o: Berlista/ im Banat, im Werschetzer Bezirk. (KorabLex. 199); Gertieschtie /o: Berlischtie ein wallach. Dorf im Banat, im Werschetzer Bezirk. (Uo.); Perlischtie, im Banat, 1 M./eile/ von Ujpalanka NO. (Uo. 522). Ez adatok a mai Berlistyére vallanak és vonatkoznak. E falut a KorabAtl.) Bertistye! néven hozza.

Ellenben 1786: Berlischtie /o: Gerlischtie/, im Banat, 3/4 M. von Dognaschka S. /o: SO./ (Uo. 51) adat a mai Gerlistye helységre vonatkozik!

E példát (amely Vályi Nagy munkájában azonos hibaként jelentkezik) PESTY sem oldotta meg (I. h. II/1, 39 és 185--6). Azzal a tanulsággal szolgál, hogy a XVIII.--XIX. sz.-i földrajzi szótárainkat (pld. WINDISCH, FÉNYES, HORNYANSKY stb.) -- előbb-utóbb -- tüzetesen fel kell dolgozni, s addig is adataikat csak térképen ellenőrizve szabad használni.

Téglavár ~ Gyalu Cseremida, Ez a korán -- 1364-ből -- ismert párhuzamos helynév, később helységnév jelentős szerepet játszik névfejtésével. Első határozott nyoma annak, hogy a Temes folyó hegyekközti vidékére igen korán szerbek települtek.

Előtte ismert adatok a következők:

1364/371: ... peruenit ad vnum locum Teglauar vocatum vulgariter, secundum vero olachos Charamada /!/ vocatum ... (PESTY, Krassó III, 110; a MR. I, 310: Charamida helyes alakot közöl!); 1454: ... poss. Cheremyda ~ Cherennyda ... /pertin./ districtus antefati Thewrd (PESTY, i. h. 397); 1464: villarum Charamida, Zolth, ... in C-u Themesiensi (Uo. 416); é. n. /1514--16/: Sequuntur nunc pertinencie Thewrd. Cheremyda IIII. Zolth XVI. ... (Uo. 504); 1579: Kariye-i Çeremida. Tabi-i mezbur. Opre Botoş c., Yanoş veldeş m., Petar veledeş m., Petar biraderes m., Mikloş Mihal c., Yanoş veledeş m., Duriç veldeş m., Mihals Yanoş c., Istepan veledeş m., Martin veledeş m., Boleşa Yanoş c., Mihal veldeş m., Opre Isloka c. (HALASI-KUN IIBOR, The rumanians of Districtus volahalis Tverd. Kny. Archivum Ottomanicum VI (1980.), 126); 1599: poss. Cheremida in /distr./ Ferde /Uo. IV, 226); 1607: poss. Cheremida in /distr./ Ferde (Uo. 242); 1609: poss. Chyeremida /2 x/ ~ Cheremida (Uo. 260, 261, 262); 1717: Cheremida -- falu 10 házzal az ezévi összeírásban (PESTY, i. h. II/1, 101); 1761: Cselemida -- falu (Szentkláray térképkiadványán > Uo.); 1884: Zold falu határában van ma is Valia Cseremida völgy és Gyalu Cseremida nevű föld északon. A hasonló nevű falu tehát itt feküdt. PESTY szerint "Az utolsó nevezett dűlön sok elporhanyult téglá található, és /románul/ karamida csakugyan téglát jelent. ... Szántás alkalmával is veres agyagos föld kerül elő. A dűlő szabályszerű alakja egy magaslaton, azt a hitet ébreszti, hogy itt város létezett." (Uo.).

A 75000-es térkép Facsád szelvényén Zold-tól É-ra a 354 m magas "D. Seramidii" domb emelkedik (1913-as reambulált szelvény), az 1918. évi 20000 térkép "Dealu Seramidii" néven nevezi ugyanott.

KNIEZSA ISTVÁN roppant értékes névfejtése szerint /Pesty adatai/ és a Dealu Seramidii név alapján az okleveles névalakok olvasása nem karamida, hanem ceramida, ami a szónak s z e r b alakja. A név tehát magyar-szerb párhuzamos névadáson alapul. A románok a szerb nevet vették át (MR. I, 310. lap 12. jegyz.).

KNIEZSA megállapítását -- a magyar-szerb párhuzamos helynévadásról -- megerősíti, hogy Téglavár ~ Cseremida falu körzetében bukkan fel 1464-ben az előzőekben tárgyalt Tótfalu ~ Szerb helység, amely szintén szerb lakosokra vallott. Nem valószínűtlen, hogy e szerbek elrománosodása útján őrizték meg szerb (s más szláv eredetűnek bizonyult) helyneveiket, esetleg átadták a beköltözőknek.

Belibuk. 1439-ben Albert királyunk Csornai Mihályt és Balázst a miháldi területben fekvő Belabuk faluval (Belabwk in distr. Myhald) megadományozza (PESTY, Szörény II, 14 és III, 37 > CSÁNKI II, 27). A török világban hamarosan elszorvado falut még emlegetik (1519: Belibwk, 1540: Belibuk, Belybukteleke, 1577: Belybwka (Uo. II, 14) egy darabig, majd végleg megszűnik.

Ma mint hegy, s belőle fakadó hegyipatak ismert (1872: D./ealu/ Belibu -- 308 öl magas hegy Ekéstől DK-re; 1878: Belibuk hegyipatak, amely Ekés mellett a Belarekába szakad, Ogaschu /Ogašu/ Belibuth! nevű csermely (MUNK, A Herkulesfürdő és környéke. Pest, 1872. térképmell., PESTY, Szörény II, 13--4 és 468). A 75000-es részl. felvétel 1884-ben Belibucu -- kopasz hegygerinc Ekés és Bolvás völgy határán mutatja meg (6069. szelv.).

A valamikor szláv környezetben létezett falucska nevét -- mint annyit mást -- a betelepült románság is megőrizte. Ismerve Miháld (a mai Mehádia) igen fontos szerepét az ország határvédelmében, a vidék magyar-szláv lakosságát KNIEZSA a XII. sz.-ra teszi (Mo. népei a XI. sz.-ban. Kny. térképmelléklete).

REUTER CAMILLO

A SÁG, SÉG, SEG (~ SEGG) ÉS A SÉD A DÉL-DUNÁNTÚL FÖLDRAJZI NEVEIBEN

PAIS DEZSŐ 1966-ban /MNy. LXII, 69/ nagyszerű példát adott arra, miként lehet/kell a mai helynévanyagot reprezentáló /Zala/ megyei névjútemény segítségével komplex módon megvizsgálni a földrajzi nevek név-, nyelvtörténeti és egyéb vonatkozásait. PAIS a fent említett cikkében megoldotta az Ötevény, ötevény 'töltés, halom, földhányás' etimológiáját; és azt is tisztázta, hogy a névtípus területi előfordulása (szóföldrajza) alapján akár térképre rajzolhatjuk a Szombathely (Sabaria) -- Körmend -- Zalaölvő -- Alsólendva -- Csáktornya -- Varsád irányú római útnak, ún. "postaútnak" a nyomvonalát. Egy megyényi terület földrajzi neveit vallatóra fogva -- íme -- tanulságos következtetések vonhatók le a névtörténet, a névetimológia, a történeti földrajz, sőt a régészet számára is.

ÖRDÖG FERENC helyesen állapította meg, hogy PAIS DEZSŐ-nek sajátos névfeltézési módszere volt; azaz "nem egyes neveket vizsgál/t/, hanem névcsaládokat" /Nyr. 108: 245/. A nagyobb területek névanyagát áttekintő, a névcsaládok összefüggéseit felvillantó-megoldó, sokoldalú névkutatás PAIS-féle módszere ma is korszerű.

Tanulmányomban arra vállalkoztam, hogy PAIS DEZSŐ példája nyomán megvizsgálom a címben említett három földrajzi köznévi névtani (névtörténeti) és szóföldrajzi vonatkozásait. A gyűjtött adatok nagyrészt a Dél-Dunántúli területéről valók, a megyei névgyűjtemények (a BMFN, SMFN, TMFN, VEMFN és a ZMFN) adattára alapján.

Az adatgyűjtés kezdetekor (a TESz adatainak ismeretében) a következő volt a munkahipotézisem:

a) A ság, ség, seg (~ segg) elemű földrajzi neveket érdemes együttesen megvizsgálni.

b) Minthogy a séd, ség összefüggés is szóba jöhet /TESz 3: 506/, tisztázni kellene azt, hogy van-e szóföldrajzi kapcsolat a ság, ség, seg (~ segg) elemű nevek (rendszerint térszínformanevek) és a séd 'vízfolyás' köznévi között?

c) Célszerűnek látszik, hogy az adatokat megyénként elkülönítve vizsgáljuk, mert így jobban bemutatatható a történeti-etnikai-tájnyelvi egységek sajátos névhasználata.

d) Hasznos és célszerű továbbá az, hogy keressük az összefüggéseket a megyék névadatai között. Így a dél-dunántúli régió egészére (esetleg a Dunántúli nagy részére is) vonatkoztatható, a l a t a l á n o s a b b törvényszerűségeket lehetne feltárni.

Fontosnak tartom, hogy bemutassam a téma a d a t t á r á t, amely első-sorban a megyei földrajzinév-gyűjtemények ide tartozó neveit összesíti. A név előtt álló törtszám számlálója a helység nevére, ill. adattári sorszámára, nevezője pedig a térképen számmal megjelölt helyre utal.

A ság, ség, seg (~ segg) adatai Baranya megyében:
61/121. Segg-domb /K5, K8/a, K8/b: S...domb; e/ D,e,l. Alakjáról kaphatta nevét. -- 134/2876. Monyoród, -ra : Seg-högy ajja : Örzséböt ajja Ds,sz. -- 134/2877. Seg-högy : Örzséböt-högy : Sek-högy : Szék-högy /K2: Segg Hegy; l. Nm: Seghetyallya, Segg hegy K8/a: Seghegy; l/ H,e,fenyves. Korábban uradalmi legelő volt. 1968-ban beültették fenyővel. A nép egyszerűen csak Seg-högy-nek nevezi, az iskolázottabbak illedelmesen Erzsébet-hegy-nek mondják. -- 134/3447. Segg-domb: Süveg-domb /K2: Plaga infra et circa Segh Domb dicta K3: név nélkül a domb l, körötte r,sz K5: S...domb; szó K8/a,K8/b, K8/c: S... Domb; szó K12: Seggdomb; szó P: Segdomb Hnt, Bt, MoFnT2: Süvegdomb; Lh és szó./ Kis különálló dombocska Patacs falutól Ny-ra.

1935-ben Kisfaludy György községi főjegyző változtatta a triviálisnak gondolt nevet Süveg-dombra. Valószínű, hogy a ség (seg segg) 'domb, halom' régi térszínformanevünk őrződött meg ebben a névben; csakúgy, mint a 61/121, 134/2876. számú nevekben. -- 147/48. Nagy-szég : Nagy-szék /K8/a, K8/b: Nagy seg; st K8/c: Nagy szeg K10: Nagysegg P: Nagy sok (?) K12: Nagy szék, Nagy szek; sz/ Dh, sz. Völgyektől határolt kis dombhát a falu belterületén. -- 175/71. Ség, -re : Saul földje : Saul földje S, sz. Dombok vannak a közelében. -- 201/271. Segg-domb : n. Mucsl r-Perk 'Mutschler-Berg' Men, D, sz. A.sz. "meredek, mint két ülep között." A német név az egykori tulajdonosra utal. -- 223/1274. Bakság. -- 167/195, 196, 197. Bilogság. -- 265/69. Seggi hele Ho, e. Nevét alakjáról kapta. A monda szerint itt ült le az őrdög, amikor a nagyharsányi hegyről menekült.

Baranyai helységnévben a ság, ség (✓ seg) eddigi ismereteink szerint nem fordul elő. Talán a Hásság és a Somogyhárság községneveket hozhatjuk szóba. Bár PAIS DEZSŐ /Mny. VII, 168/ és KISS LAJOS /FNESz. 266 és 577./ szerint e nevekben a hárs 'tilia' fanév -gy képzős származékát kell keresnünk; éppen PAIS vetette fel, hogy a (Nagy-Küküllő megyei) Hásság község neve lehet összetétel: Hárs+ság (ság, ség = domb). PAIS-nak ez az utóbbi feltételezése talán az említett két baranyai község névére is vonatkoztatható, de ez további vizsgálódást kíván. Megfontolandó, hogy az írásbeli nevek között ilyen adatokat találunk: Hársát, Hassad, Horság /BMFN I., 370/; Asad, Hassagh /BMFN I., 862/; és a népnyelvi ejtésben, a németek ajkan: Hársát, Hását /BMFN I., 370/; Hasad /BMFN I., 862/. Minthogy mindkét Árpád-kori településünk dombon, dombháton alakult ki, jobban lehet feltennünk, hogy Hásság és Somogyhárság községek nevében a ság 'domb, halom' térszínformanév keresendő. -- A baranyai 147/48. Nagy-szég : Nagy-szék nevek alapján (feltételezve egy ség > seg > ség > szék > szék fejlődést) nem alaptalan az a hipotézisünk, hogy a régi Szék (ma Magyarszék) helységnév etimonja a ség 'domb, halom' lehetett. KISS LAJOS szerint (FNESz. 398., 600./ a Szék hn. feltehető előzménye a m. N. szék ~ szik 'időszakos vízállás, ...tó' lehetett; de a szláv származtatás lehetőségére is gondolni kell. A ség 'domb, halom' figyelembe vételét -- szerintem /P.J./ -- az is indokolja, hogy a régi és a mai Szék (Magyarszék) község nagyrészt dombra, domboldallra épült, nem időszakos vízállás mellé. -- Hangzása alapján a baranyai Szágy falu neve is a ság-ra emlékeztet. Mivel Szágy etimológiája eléggé egyértelmű (aszú 'száraz' mn. + ág 'folyóág', esetleg ágy 'meder' fn), nem sorolhatjuk a ság-típusú nevek közé. Lásd: FNESz. 591.

A ság, ség, seg (~segg) adatai Somogy megyében: 34/119.

Ságvári-uti : Ságvári-ut mente /C. Ságvári uti; Ságvár Ádándi ut Közben
K. Ságvári uti J. Ságvári ut mente/ S,sz -- 34/132. Ságvári ut Ú. Ságvár
felé vezet. -- 35/75. Hosszi-dűlő : Javadalmasok dűleje /C. Ságvári határra/
S,Os,sz. A pap és a kántor javadalmi földje volt a ságvári határ mentén. --
39/80. Tömlőc-hégy /C.P.~ / Os,sz. P. szerint "hajdan sáncfalakkal Ság vá-
rával kapcsolatban állott..." -- 39/100. Kőhányás /C.~i P.~i d/ Os,sz.
P. szerint "Ságvár régi várával kapcsolatban állott termőköből rakott fa-
lakkal"... -- 39/116. Ságvári-pógár-erdő Os,e -- 39/132. Ördög gátja /P.
Ördög-gát/ Ú. P. szerint a rómaiak fejtettek itt követ, ebből épült az el-
pusztult Ság vára. -- 44/15. Ságvári-szél : Ságvári-határ-dűlő Os,sz. Ság-
vár határa mentén. -- 45/24. Ságvári ut Ú. Ságvár felé vezető kövesút. --
Ságvári. -ba : Ságvári-dűlő /C. Angyal/ Os,sz,e,r. Ságvár határa mentén.
-- 50/31. Ságvári ut Ú. Ságvárra vezető földút. -- 51/39. Sagar, -ba :
Páskum, -ba /C.K. Sagar/ Os,l,e. -- 51/51. Sagari-kút Kú. -- 54/26. Ságvá-
ri-szél Os,sz. Ságvár határa mentén. -- 70/32. Seggvágó, -ba : Arskerf
Vő,sző -- 79/54. Sági-tó /C. Sági,sz/ S,r -- 188/88. Sági-kert : Faoskola
Os,r,sz. -- 193/20. Sági-nyiladék Erdei nyiladék. -- 198/22. Sági-sarok
Os,e. -- 220/95. Sági-tanya Tulajdonosáról; lebontották.

Somogy megyében a ság, seg egy-egy helységnévben maradt fenn.
Ságvár (a SMFN-ben a 39. sz. község) nevében -- KISS LAJOS szerint -- ta-
lán (kabar) törzsnév rejlik. Némelyek egy vitatott etimológiájú *ság 'domb',
erdős magaslat, erdő' köznevet keresnek benne. Az utótag, a m. vár 'erősség'
fn. /Lásd PAIS: MNy. XIII, 230 és KISS: FNESz. 552, 53. SZABÓ DÉNES: A dö-
mői adománylevél hely- és vízrajza. Bp. 1954. 18./ A SMFN /163--67. o./
névadatai, különösen a 39/80, 100, 102, 103. sz. nevek arról tanúskodnak,
hogy a falu belterülete mellett, attól kissé K-re és DK-re dombok van-
nak, és ezek közül az egyiken (80. sz. hely) erődtény, vár állhatott:
Ság vára. A SMFN adatai, valamint a FNESZ. 553. /1431: Sag(h)/ alapján az
látszik valószínűbbnek, hogy a Ságvár falunév előtagja, a ság 'domb' tér-
szíinformanév, utótagja a vár 'erősség' köznév. -- Segesd (a SMFN-ben a
207. sz. község) neve a m. R. seg ség 'domb' fn.-ből keletkezett -s és -d
képzővel. /FNESz. 567./

A ság, ség Tolna megyei adatai: 19/193. Ság, -ra /C.~ P. Sági
urasági pusztá Hn. Ságpusztá/ M. A hagyomány szerint egykor falu volt. Je-
lenleg a Haladás Tsz. majorja. SZABÓ DÉNES szerint /A dömői adománylevél

hely- és vízrajza Bp. 1954. 16, 17./ ezen a helyen kell keresnünk a közép-kori Ság /1332--1337: Sag (MonVat. I, 392)/ falu helyét. SZABÓ szerint lehetséges, hogy a Sagu ~ Ság a már elavult seg ~ ség 'halom, domb, rakás' szavunk mélyhangú ság párjából alakult helynév /SZABÓ: i. m. 16./. A TMFN névadatai (főleg a 19/192, 194, 205, 206) arra utalnak, hogy a régi Ság és közvetlen környéke még ma is erősen tagolt felszínű, dombos táj. Vagyis a ság 'domb' lehetett a névadás alapja; akárcsak a Somogy megyei adatok között említett Ságvár név esetében. -- 19/174. Sági ut Ú. Ságpusztára vezető kövesút. -- 19/194. Sági-domb /C. Inoka e/ Do,sz,bo -- 19/205. Sági-oldal Doo,sz,e -- 19/232. Lépotyai-árok : Sági-árok Á -- 92/134. Jeges-hégy /P.Seges h/ Do,sz. Nagyon sokszor érte ezt a határrészt jégverés. Állítólag innen ered a neve. A népetimológia ebben a névben /szerintem, P. J./ a jelentésében elhomályosult seg 'domb, halom' + -s képzős nevet Jeges-re változtatta. A TMFN szerint ezt a domb méretű "hegy"-et sík terület fogja körbe; ezért a terepen feltűnő látványról, a seg-ről 'domb'-ról kaphatta a hely a nevét. Érdekes, hogy a hozzá közel eső homokhalom nevében (92/149. Galamb-hegy) is a hegy utótag fordul elő. -- 96/126. Fekete-vizi-dülő /C, Fekete viz : Ságh/ S,sz. A Fekete-víz mellett. Itt is kis halom neve lehetett régen a Ság, ugyanis körötte sík a terület felszíne. -- 99/316. Ságajja S,sz. A név a szomszédos Mözs (96. sz.) község 96/121. Sági-rét /C. Sági rétek : Ságh P. Ságh/ nevével lehet korrelációban, illetve annak Ságh Ság változatával. Igaz, hogy a Ság nevű helyet sem a 99., sem a 96. sz. helség mai nevei között nem találjuk meg a TMFN-ben, de Mözs határában a jobbára sík területből három domb emelkedik ki (96/116, 115, 117) a 96/121 közelében. Ezeknek egyike lehetett régen a Ság. Vagyis a ság itt is 'kisebb domb, halom'. -- 97/13. Sági-körösz : Sági-körösz Ke. Állítatójáról. --

A ság, ség Zalam megyei adatai: 9/9 Ságodi-patak P. Ságod falu felé folyik. -- 12/48. Sák-hégy /Sághegy/ Ds,e -- 24/37. Középmás-Ságod /~/ S,sz -- 24/40. Patak : Ságodi-patak P -- 24/41. Asó-más-Ságod /Alsómásságod/ S,sz -- 24/42. Más-Ságodi-rét S,r -- 24/44. Más-Ságod /Másságod/ Ds,r,sz. A név más előtagja talán a mál 'hegyoldal' szóval van kapcsolatban. A ZMFN névmutatójában nyolc (8) mál elemű nevet találtam (12/81, 61/35, 61/36, 69/40, 171/33, 175/105, 190/115, 190/116.). A mál is ősi örökség a finnugor korból /TESz 2: 826/ -- 36/5. Ságodi ut Ú. Ságod felé vezet. -- 36/119. Ságodi-szél Ds,sz. Ságod falu határa mentén. -- 36/144. Ságod alla /Ságod alja/ Ds,sz. Ságod falu határa mentén. -- 36/149. Ságodi-uti-mellett /~/ Ds,sz -- 36/153.

Ságodi-patak P. Ságod felől érkezik a zalaegerszegi határba. -- 70/42. Sák-hégyi-ut Út -- 70/44. Sák-hégy /Sághegy/ D,sz -- 70/48. Kis-Sák-hégy : Körü-pup D,sz -- 70/50. Sák-hégyi-lap S,r -- 74/21. Sági-Részka-ház É (?) -- 1157/33. Sá-berek S,r. Nincs sem hegy, sem halom a közelében. Viszont Belső-sárd falu nevei között van: Sá-berki-erdő (147/15) és Sá-berki S,l,r,sz. -- 157/34. Sá-berki-tábla S,sz -- 202/61. Pataki-malom : Sági-malom Uradalmi vízimalom volt. Sági nevű molnár dolgozott benne. -- 210/62. Hétseggü-bükk D,e -- 233/20. Seggremászó /~/ S,sz. A közelében (16, 21) dombok vannak. -- 237/94. Sagot /Sagoti dűlő/ S,sz -- 237/100. Sagot-puszta M. Közelében dombok vannak: 101, 102. -- 241/19. Sagoti-ajj : Sagodi ajj Ds,sz. Lásd még: 237/94-et! -- 256/1. Sági-gödör G,r -- 256/83. Sák-puszta /Ság/ S,fák. Mellette dombok vannak! Lásd: 72, 73, 77, 78, 80--82, 84, 85! -- 259/26. Ság S,Ds,r,sz.

Zala megyében két helységnévben őrződött meg a ság. Ságod '1969-ben Zalaegerszeghez csatolt település /1336: Sagud/ -- KISS LAJOS szerint -- puszta személynévből keletkezett magyar névadással; de némelyek /így PAIS: MNy. 60: 288/ a Ságod hn.-ben egy m. *ság 'domb, erdős magaslat, erdő' fn. -d képzős származékát keresik /FNESz. 552./. -- A régi Háshágy (ma Zalaháshágy) PAIS /MNy. 7: 168/ és KISS szerint /FNESz. 266/ a hárs fanévnek -gy képzős származéka. Talán az is lehetséges, hogy a hárs+ság összetételéből alakult. /Vö: PAIS: MNy 7: 168/.

A séd Baranya megyei adatai: 84/89. /Kis Sidi; r/ Az 1915-ös uradalmi térkép adata. A hely mellett ma is Vf van: 84/88. Nagy-árok; Vf. -- 116/252. Sit-völgy /P: Sütvölgy/ Vö,r,sz. Talán erre a helyre is vonatkozik az Árpád-kori Sédfő név /Györffy 1: 376/. -- 128/41. Kud-völgyi-kút : Fejeték : Sid : Séd Kút. A források vizét zárt medencébe vezették, innen csövön folyt a víz a kiépített Mosó-ba és a vályúba. Ma is fontos víznyerő hely. -- 128/52. Sid : Séd Vf. A Kút-völgy forrásai táplálják. -- 129/190. Fenyős-sid-háti ut Út a Fenyős-sid nevű Vf mellett. -- 129/195. Fenyős-sid-hát /K3-5: Fenyős sit hát K9/a: Fenyős; sz K10/b: Fenyősithát/ Dh,sz. A Fenyős-sid nevű Vf mellett levő Dh. -- 129/226. Fenyősi-árok : Fenyősi-patak /MoFnT2: Tortyogói-árok/ Vf. A névben szereplő síd séd 'kis Vf' jelentését a lakosság már nem ismeri. -- 130/8. Sid higgya Híd a Sid nevű Vf felett. -- 130/56. Sid : Zsid Vf -- 130/222. Kajdácsi-árok : Kajdácsi-víz : Sid Vf. Árok ásása közben itt római-kori sírmaradványokra bukkantak. -- 130/239. Fenyős-hát : Fenyősit-hát /K2-5: Fenyőshát, Fenyősit-hát, Fenyős

Hid-hát; sz K3: Fenyős hid hát; sz K8/a, K8/b, K10/a: Fenyősit hát; sz K9/a: Fenyosidhát; sz, sző P: Fenyősi hát; sz/ Dh, men, sz... közelében van a Fenyős-sid nevű Vf. -- 130/246. Palotai-árok : Csörge, -'re : Sid, -re: Zsid, -re /K9/b: Csörgő K12: Malomárok; Vf/ Vf. Forrása a Szöm-kut, amelynek a vizét szemfájás ellen használták. -- 130/252. Fenyősi-víz : Fenyő-sidi-árok /MoFnT2: Tortyogói-árok/ Vf. -- 130/362. Süte-tompai-csatorna Vf, Cs. -- 133/226. Süte-Tompa : Tompa, -'ba /K12: Süte tompa; r/ S, r. A név előtagja feltehetően Sitfe ~ Sütfe (< Sédfő) víznévvel van kapcsolatban. Lásd a 130/362. sz. nevet is! -- 134/2991. Sitfői-gát /K12: ~; Vf/ Vf Somogy (ma: Pécs, Vasas I.) legdélibb csücskén. Pécsszabolcsról folyik Bogád felé. A név előtagja a sid ~ séd 'kis vízfolyás' és a fő 'fej' összetételéből alakult. -- 134/3117. Sitfői-gát : Bogádi-árok /MonFnT2: Bogádi-mellék-ág; Vf/ Vf. Szabolcsan ered, és Bogád felé folyik. Vö.: 2991.! -- 135/28. Pusztá, -'ra /K8: Uradalmi birtok; sz K12: Sitfői dűlő P: Uradalmi dűlő MoFnT2: Bogádpusztá/ S, sz, Maj. Itt volt a püspöki uradalom egyik gazdasági központja. -- 135/35. Erdő, -be /K8: Község erdeje; e K8: Sif-fő Legellő/ D, e -- 135/36. Nyáros ajja /K8: Sitfő dűlő, Sitfő; sz K12: Nyáros P: Sitfő MoFnT2: Sitfői-dűlő/ S, régen sz. -- 135/37. Sitfe, -'be /K8: Sitfő Rét; r K8: Sit fő; sz K12: Sitfői rét N: Sitfő/ S, r, sz -- 135/38. /K8: Sitfői gát/ -- 135/54. Ásó cser /K8: Cseri szőlő; sző, Sitfő szőlő; sző K12: Cser/ Ds, sző. Valamennyi bogádi név (135/28, 35--38, 54) a Szabolcs felől folyó víz, a Sid (~ Séd) mellett és felett levő dombos területek neve. -- 145/43. /K2: Czirok helyi Mező; sz K3--5: Sütki föld, Sütfei föld, Sütfő, Sütfői dűlő; sz K5: Alsó vető; sz/ Vf van mellette ma is: 145/58. Malomárok. Régen ennek lehetett Séd ~ Sid ~ Sit a neve. -- 145/51. Sütfő : Tarcsai határ /K1: Sétfő K2: Czirok Helyi Mező; sz K3--5: Sütki Föld; Sütfei föld, Sütfő, Sütfői dűlő; sz K8: Sütfői dűlő K9: Sütfei K12: Sütfői dűlő P: Sütfő; sz/ S, sz. Az adatközlők a Séd ~ Sid ~ Süd 'vízfolyás' jelentést már nem ismerték. Ezért állíthatták: A /Sütfőn/ száraz, cserepes a föld, és ezért kiszáradt (kisült) benne a búza. A dűlő K-i végében ma is Vf van. -- 145/102. Szentkiráji-határ-dűllő : Szentkiráji-dűllő /K2: Schiedt Fő Mező, Sid Fő Mező; sz K12: Szentkirályi határra dűlő/ S, sz -- 146/69. Sidi-rét : Südü-rét /P: Sidi/ S, sz. Ma is Vf van mellette: 146/74. Gyódi-árok. Egykor ez lehetett a Séd Sid. -- 150/40. Sitfé : Sitfő : Sitfő-forrás F. A Sitfő-dűlőben van. -- 150/44. Sitfé-dűlő : Sitfő-dűlő : Sütfő, -be : Sitfő-fenek /K8: Sitfői közép dűlő, Sitfői hosszú

dülő K9: Sitfő: 1 Sitfői közép dülő; sz Kis sitfői mező, Sitfői mező;
 sz Sütfő, Sütfő; 1 K12: Bicséri határra dülő P: Sitfői mező/ S,sz. --
 150/46. Pacsa-dülő : Sitfőre-dülő /K8: Sitfőre dülő/ S,sz. -- 150/47. Sit-
fő-tó : Sitfői-tó : Sütfő-tó /K1: Sütfői Tó K8: Sitfői tó/ Tó. -- 150/48.
 /K1: Sétfüi kutt Kút/ -- 150/55. Nyaka-dülő /K8: Sitfői közép dülő; sz/
 S,sz. A Nyaka család nevérol; ill. a Sitfő része. -- 150/59. Sitfői-híd
Híd -- 150/62. Sitfő-árok : Sitfő csatorna Vf. Szabadszentkirályon a 40,
 44, 46, 47, 48, 55, 59, 62. sz. nevek egymás mellett levő helyekre vonatkoz-
 nak. Ez a határrész az egykor Síd ~ Séd néven említett Vf mellett fekszik.
 -- 151/9. Síd higgya : Séd-híd Híd a Séd ~ Síd nevű Vf felett. -- 151/74.
Síd : Bojai-síd Vf. Az arányosi Boja nevű dűlből érkezik a zóki határba. --
 151/75. Síd-rét : Sidi-rét /K8: Sódi rét; r K9: Kis irtás; r K10: Sidi
rét K12: Sidi NB: Sidi rét P: Bajai; r/ S,r. A Bojai-síd vize folyik
 át rajta. -- Síd Csatornázott Vf. A gadányi Sütel-völgy forrásai táplálják.
 -- 152/135. Sütel-vögy /K9: Ellés K10: Setét völgy; R?E K12: Sutelvölgy;
 K17: Sutelvölgy P: Ellő MoFnT2: Sütel-völgy/ Vö, S,vizenyős r,e --
 152/139. Bojai-árok : Bojai-síd : Síd : Tanárok Vf. Régen betegségek gyó-
 gyítására is használták a vizét. -- 157/70. Szentkiráji-árok : Sitfői-árok
 Vf. Szabadszentkirály felől érkezik. Ott is Sitfői-árok a neve. Gerdén a
Sitfő jelentését (Séd 'kis Vf' + fő 'fej') ma már nem ismerik. -- 251/163.
Sitfői--domb /K9: Szitfői/ S,sz. Kis halom lehetett. Közeliében van az (154.)
Egerszögi-csatorna. Talán ez a Vf volt egykor a Séd Síd. Érdekes, hogy a
 254/164. /K9: Hajorév főle, Hajorefel/ nevek szerint régen itt hajózható
 Vf is létezett. Talán ennek is Séd Síd lehetett a neve. -- 165/10. Síd-
fórás F,Vf. -- 265/21. Syd, -ra Pr. Az itt eredő... Síd forrásról kapta ne-
 vét. -- 265/27. Síd vize Vf. A Syd forrás táplálja. -- 280/229. /K2: Sidekra;
 1/. Lehet, hogy Vf-októl határolt terület volt; így síd + ek + ra (helyhatá-
 rozó ragja). -- 282/254. Sídó, -ba /K4: Sidalyi legelőből K8: Sidal; r
 P: Nagy Sidal; sz,1/ S,1,e. P.sz. "Sík oldal = rövidítve: Sidal". Valószí-
 nűbb, hogy a név Séd ~ Síd + al(j) összetételéből alakult. -- 282/261.
Asó-Sídó /P: Kis Sidal; sz,r/ S,sz. -- 291/62. Zsiti-berök /K4: Zsisi berek
 K8: Zsibi berek; 1 K9: Zsiti berek; 1,Mo,r,sz/ Mf,1. A Dráva árterületé-
 hez tartozik. -- 291/66. Zsit, -re /K8: Zsit, sz K9: Zsiti; sz P: Zsit;
 sz, ingoványos/ D,szó,sz. -- 291/73. /K4: Südü berek; vízállás/ -- 291/74.
Zsiti lénia Út. A Zsit felé vezet. -- 291/99. /K4: Südi rét; r/. Ipacsfán
 a 62, 66, 73, 74, 99. sz. helyek egymás mellett vannak, és ma is Vf közeliében.

-- 300/32. /K9: Sidali Fürdő; belsőség, l,r,sz/ Mivel Vf, malomárok van mellette, a név Sid + alj(i) összetételnek látszik. -- 300/50. Sídó : Síló Vf.

A séd Somogy megyei adatai: 4/16. Séd Pa. -- 17/79. Sédi-árok Pa. Kéthelyről folyik. Régen ezen a tájon hajókikötő volt rajta. -- 37/31. Séd-patak Pa -- 41/90. Séd-eleji : Séd-elő /C.P.J. Sédelő K. Sédelei d/ Ds,sz. Közelében ma is vannak Vf-ok. -- 41/101. Séd-patak Pa -- 48/31. Malomárom : Nagy-árok /K. Séd vize/ Pa -- 78/123. Siedvár-gödör G,e. Lehet, hogy Silledtvár Süllyedtvár vagy Sédvár? -- 79/47. Sédi-kérészt Ke a Séd dűlő mellett. -- 79/49. Sédi ut Út. -- 79/48. Séd, -be /C.P. ~ i; 1,bo K. ~/ S,sz,r. Mellette van a Sédi-árok (79/55) Á. -- 188/112. Si-vőgy /C. ~/ Ds,sz. Közelében ma is van Vf, a 188/117. Főfoló Pa. Talán ennek volt a neve Séd ~ Sid ~ Si? -- 188/113. Si-vőgyi-kut Kút.

-- 91. Somogyzsitfa község nevében KISS LAJOS a Zsitfa elemet egy szláv *Zitava helynévvel hozza kapcsolatba /FNESz. 379./. Minthogy a vidék nevei között máig él a Séd (4/16. Séd, 17/79. Séd-patak 79/48. Séd), és Zsitfa vízfolyás mellé települt helység ma is, -- feltehetően a vízfolyásról kapta nevét. Vagyis a Sid ~ Zsid + fa(lu) összetételre is gondolhatunk. A falunév első írásos adatában /1449: Sythwa; FNESz. 379./ a Syth bizonyára a Séd ~ Sid nevek Sit olvasatú változata. A s > zs hangfejlődés, ill. hangmegfelelés közismert (sídó > zsidó; súrol > zsúrol, sineg > zsineg, stb.); így a Sid > Zsid s > zs (s ~ zs) hangmegfeleléseit is elfogadhatjuk. A név írásában ma is meglevő bizonytalanság (Somogyzsitfa és Somogyzsitva) a Somogyban több helyütt hallható kétféle hasonulás (ötfen, ödven) jelenségével magyarázható.

A séd Tolna megyei adatai: 16/72. Sétfői-híd Híd. Séd ~ Sét nevű vízfolyás nincs Értény határában, de van 16/52. Ingó-árok Á. Talán ennek volt a neve régen a Séd ~ Sét. A mellette és felette húzódó dűlők nevéből (16/85, 86, 91, 92) erre lehet következtetni. -- 16/85. Sétfői-rétek S,ka -- 16/86. Sétfői-kut F -- 16/91. Sétfői-halastavak : Értényi halastavak T -- 16/92. Sétfő, -re /P. Sédfői/ Doo,sz. -- 53/74. Vőgyi-dűlő : Sütvényi-fődek : n. Sitvihakér /C. Völgyi K. Völgyi d/ Ds,sz. -- 53/80. Vőgyi-kut : n. Sitvihakér Kút. A Sütvényi-fődek Kurdon is a Kapos közelében vannak. Lásd még: 54/97. sz. alatt! -- 53/91. Sütvényi-fődek : n. Sitvihakér /C. Sütvényi e K: Sütvényi földek/ Ds,sz. Sütvénypuszta felé esik. -- 53/114. Sütvényi-fődek /C. Sütvény/ S,sz -- 54/97. Sütvény, -be /K.P. Hn. ~/ Lh.

A Dalmandi ÁG üzemegysége, lótenyésztő telepe. P. szerint hajdanában falu volt, és az ő idejében (1865) a templom helye is látható volt. Mivel jelenleg csak a Kapos folyik el Sütvény alatt (54/48. Kapos : Kanáris Folyó), feltehetően a Kapos-t Séd ~ Sid ~ Süd ~ Süt 'Vf' közszóval is megnevezhették, azaz a Vf mellett (felett?) húzódó domb régi neve: Süt + fé 'fej' > Sütfény ~ Sütvény. SZABÓ JÓZSEF szóbeli közlése és a saját megfigyeléseim alapján megjegyzem, hogy ma is mondják így ezt a nevet (Döbrököz környékén és a baranyai Hegyháton): Sütfény, -be : Sütfém, -be. -- 54/134. Asó-Sütvény Hr. -- 54/136. Sütvényi-temető Temető -- 99/103. Somogyi Béla u /K. Sét köz/ U -- 99/120. Séd /C.K. Sét pa P. Remetel pa : Sét pa/ Pa -- 99/136. Séd köz /C.K.P. Sét köz Hiv. ~ / U. -- A Séd felé nyíló zsákutca. -- 99/143. Séd utca : Marksz utca /C.K.P. Sét u Hiv. Marx K. u./ U. A Séd patak folyik végig rajta. -- 99/161. Hármas-híd /Séd-híd/ Híd -- 99/162. Tinódi utca /C.K.P. Sét u/ U. Korábbi neve a Séd patakról. -- 99/522. Séd-csatorna Cs -- 100/133. Séd, -re /K. Sárvíz cs/ Vízlevezető cs. Minden víznek /Ücsényben?) Séd a neve.

Zala megye mai területén a ZMFN alapján a séd 'Vf' sem önálló földrajzi névként, sem a névelemként nem fordul elő. Három patak nevében bukkan fel a Zsib(i) névelem (142/50, 51; 147/19); és hat Zsib(i) előtagú név (130/56, 136/67, 136/62, 142/50, 157/45, 190/68) syk területen levő rétre vonatkozik. E rétekben vagy mellettük vízfolyás is van. Mivel a vizenyős, posványos réteket Vas megye déli részén (a Zala megyével határos községekben) ma is Zsibbos-rét, Zsibbi-rét néven említik /lásd még VAMFN 38./, a zalai Zsib előtagú nevek sem hozhatók kapcsolatba a séd köznévvvel. Mégsem kell lemondanunk a "zalai" séd előfordulásáról, mert az egykor Zala megyéhez tartozó Balaton-felvidék Tapolcai járásában ma is több séd található a 10, 18, 24, 29, 33, 42, 48, 51, 47, 31, 25, 26, 22, 19, 14, 12. sz. községek által határolt, szinte egybefüggő területen, a járás K-i részén /VEMFN I. A tapolcai járás 306. o.).

A Tapolcai járás nyugati (és egyúttal kisebbik) részében nincs adat sem a ság, ség, seg térszinformánvra, sem a séd-re. A járás keleti felében viszont előfordul a ság 2 névadatban, a sági 4 névadatban; illetve ugyanitt a séd 48 névben. (Terjedelmi okok miatt az adatok felsorolásától eltekintek. Lásd: VEMFN I. Mutató!) A séd 'vízfolyás' jelentése közsismert lehet a Tapolcai járás keleti részében. A Séd természetesen tulajdonnévi funkcióban is őrzi vízfolyás jelentését. Ha egy-egy faluban több séd van, a köznévi alapszóhoz determináló előtagok járulnak (22/32. Régi-séd, 33/49. Mihá-séd,

TÉRKÉPI
JELEK

A NEVEK ÉS
NÉVELEMEK

A NÉVADATOK
SZÁMA

□	séd, Séd	71
◻	sét, Jét	11
◻	séd, víz	1
▲	séd, folyó, patak, víz	1
▲	séd, patak, víz	1
◻	séd, patak	13
◻	séd, ér, árok	1
◻	séd, árok	1
◻	séd, folyó	3
◻	séd, folyó, patak	2
◻	séd, ér	2
■	szil, szí, sí, szél, szé, sé	1
◻	sé, ső (séd?)	2
◻	sē, (séd?)	1
◻	sid, síd	32
◻	sít, sít	48
◻	süd, sūd	2
◻	sūt, sūt	24
◻	sí, (sid?)	2

TÉRKÉPI JELEK	A NEVEK ÉS NÉVELEMEK	A NÉVADATOK SZÁMA
◻	szit (sid?)	1
◼	zsíd, zsit (sid)	4
◼	zsib(?) zsis(?)	2
◐	ság, Ság	57
◑	sági	21
◒	sá (ság?)	1
◓	sag ? (ság?)	1
△	ség	2
▲	seg, sek, segg, seges	24
▲	ség, seg, szég, szék	6

P. L. Pais László adata Zalaszentmihályról

VESZPRÉM MEGYE

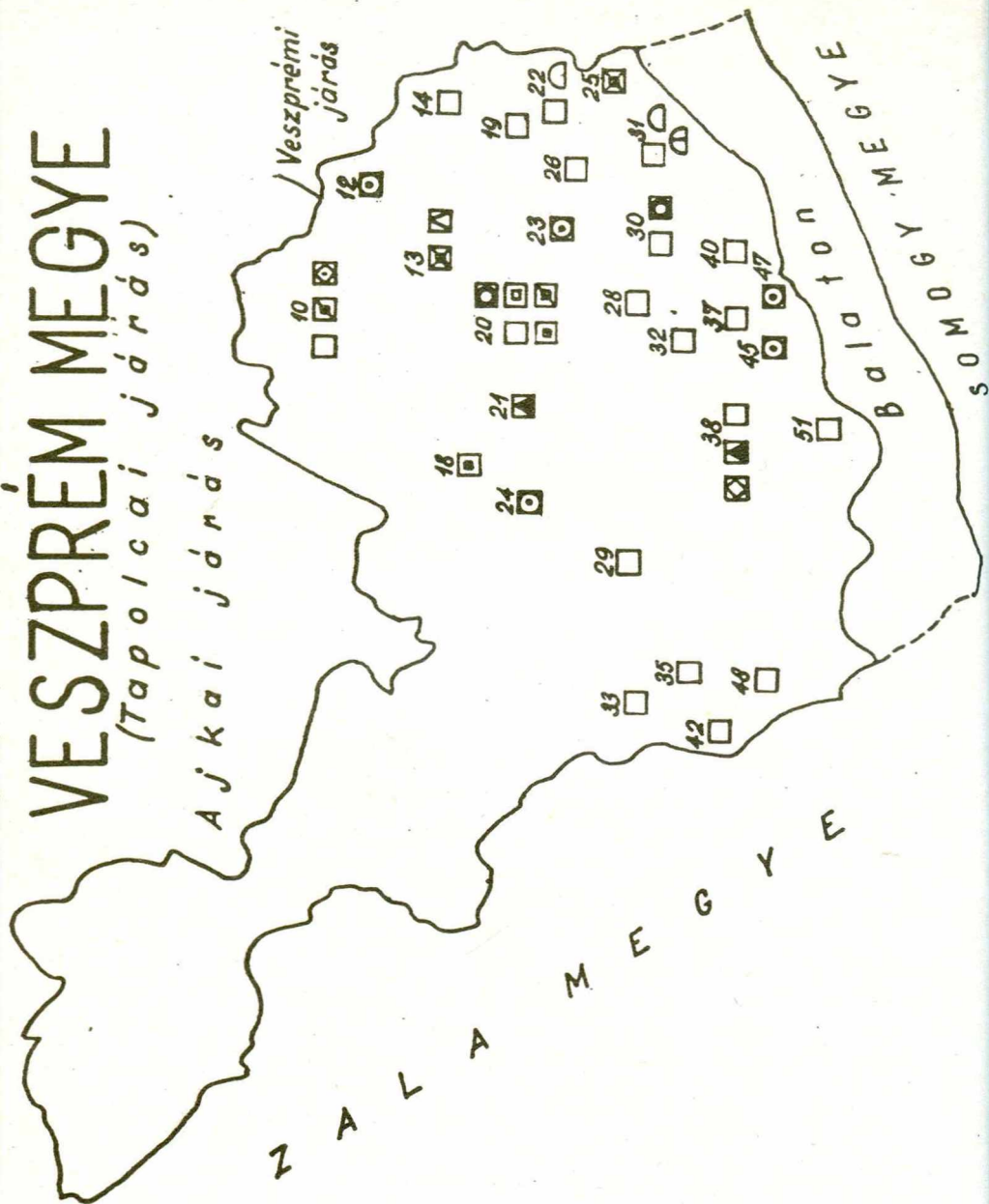
(Tapolcai járás)

Ajkai járás

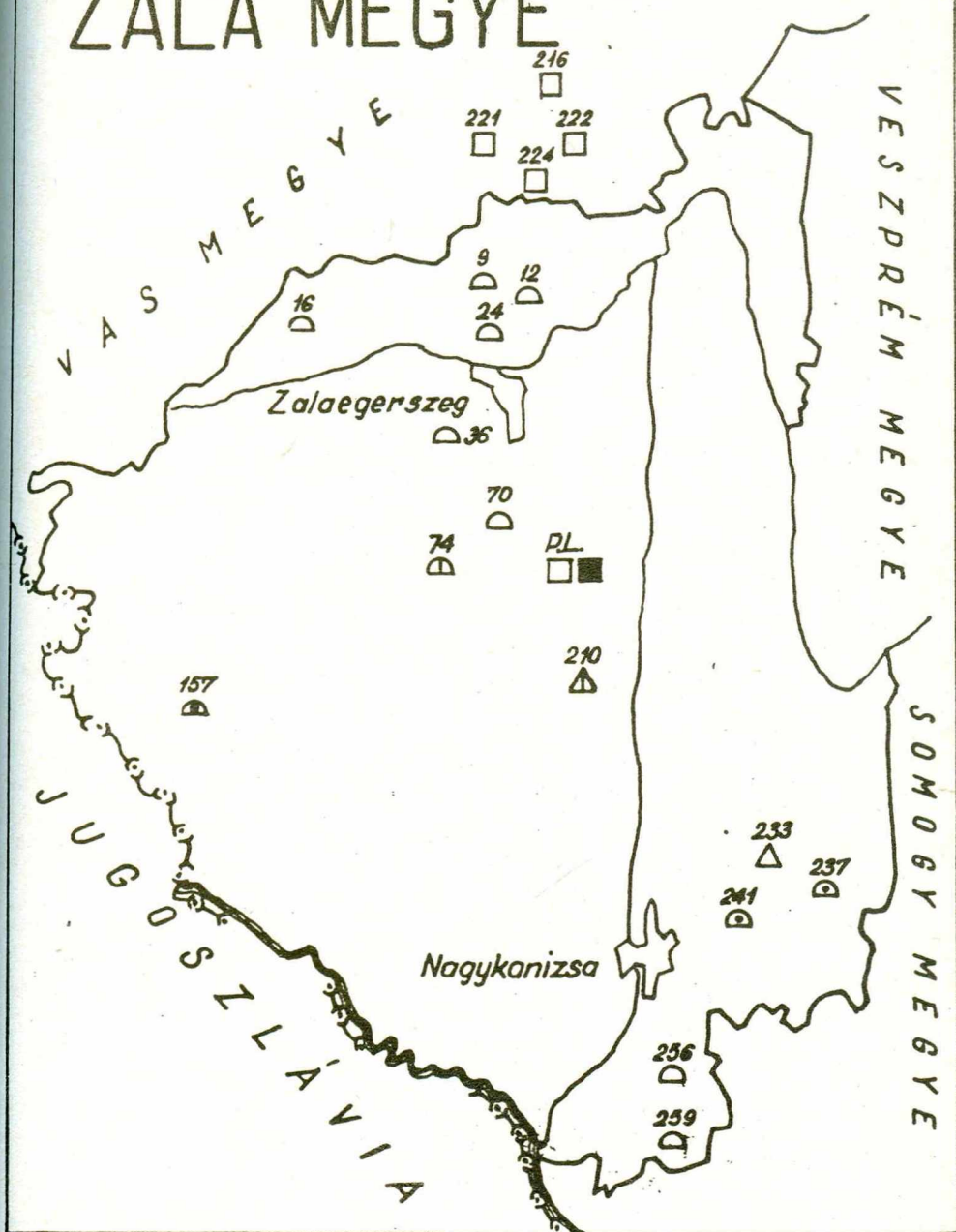
Veszpremi
járás

Z A L A
M E G Y E

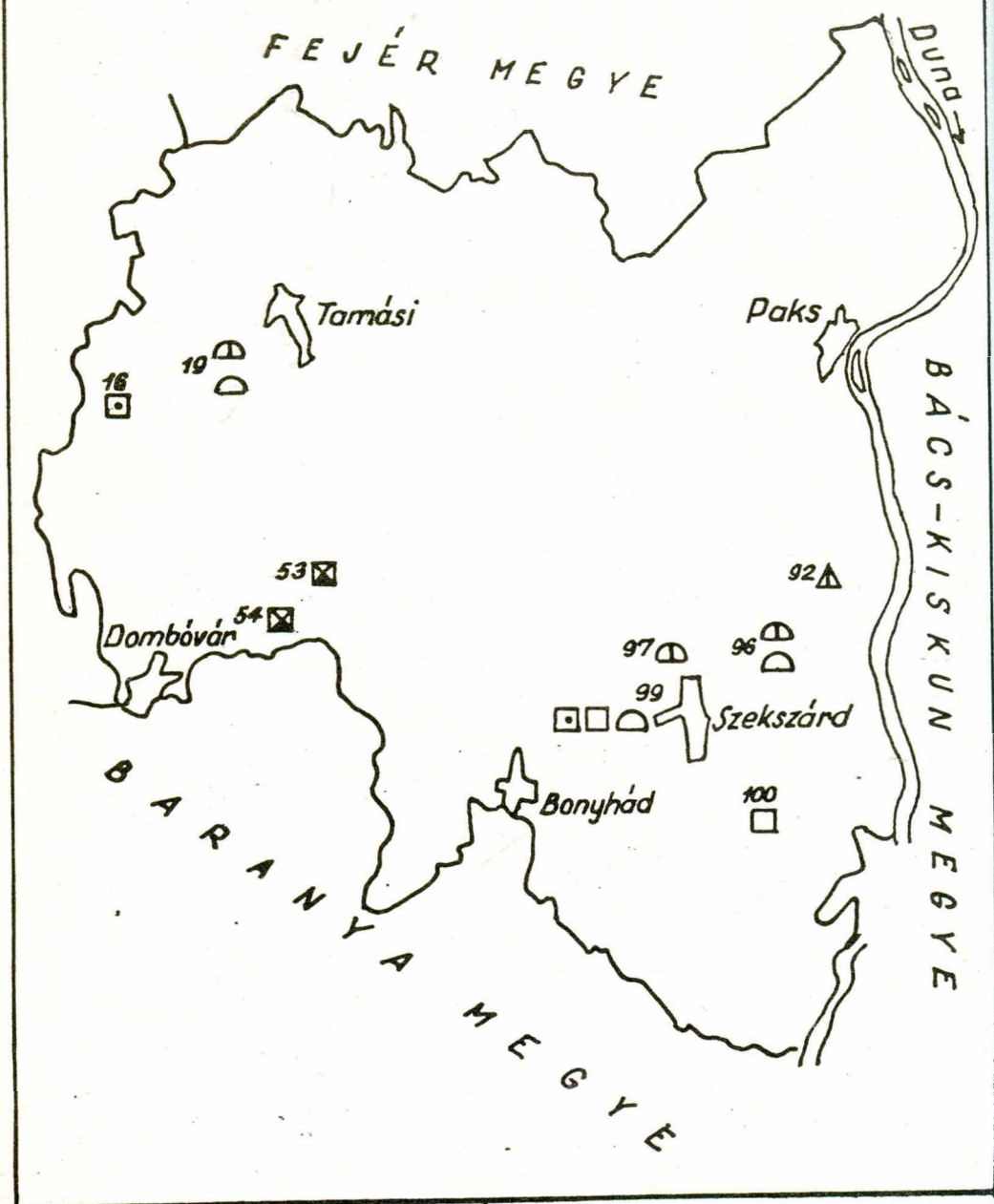
Balaton
SOMOGY MEGYE

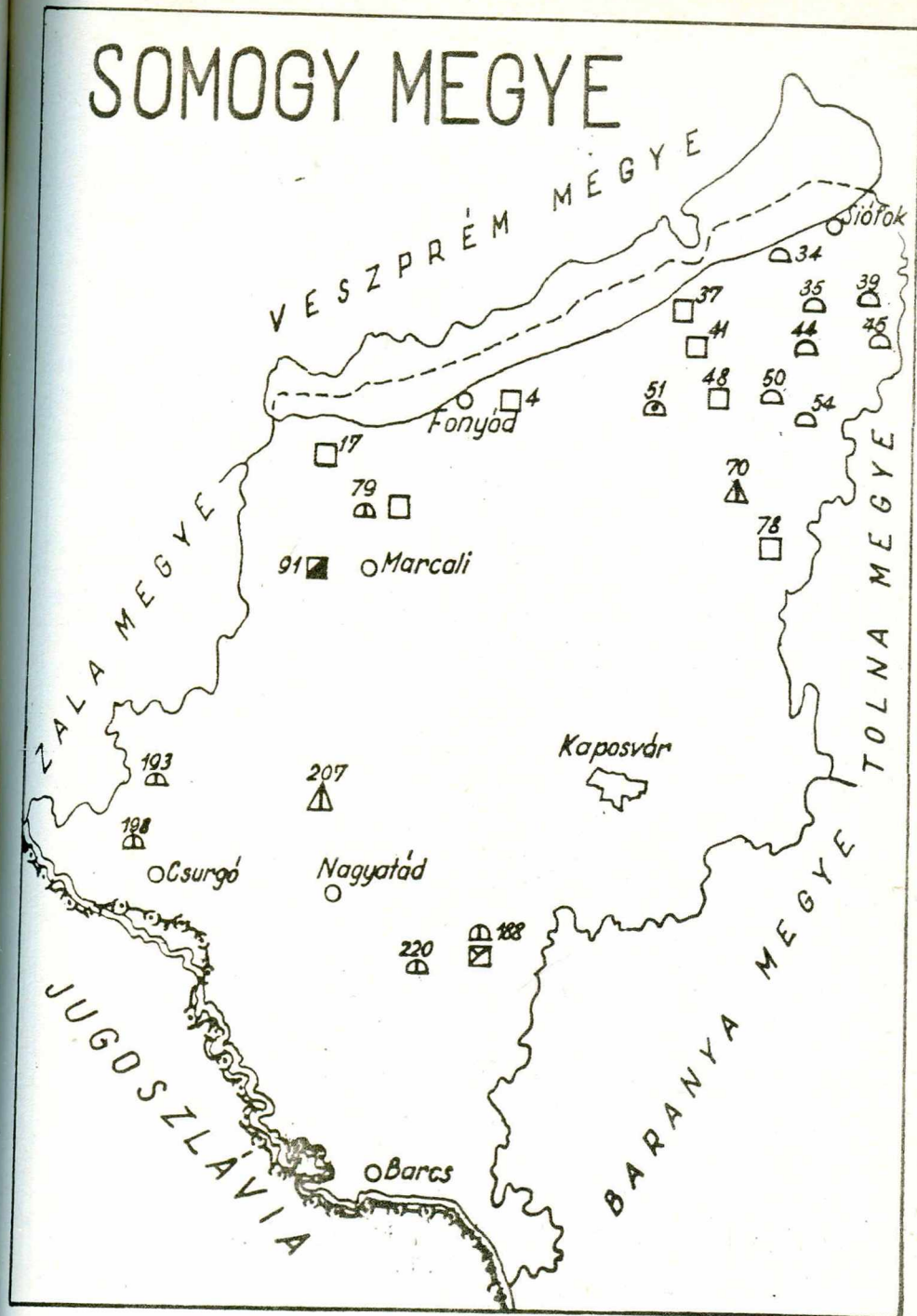
ZALA MEGYE

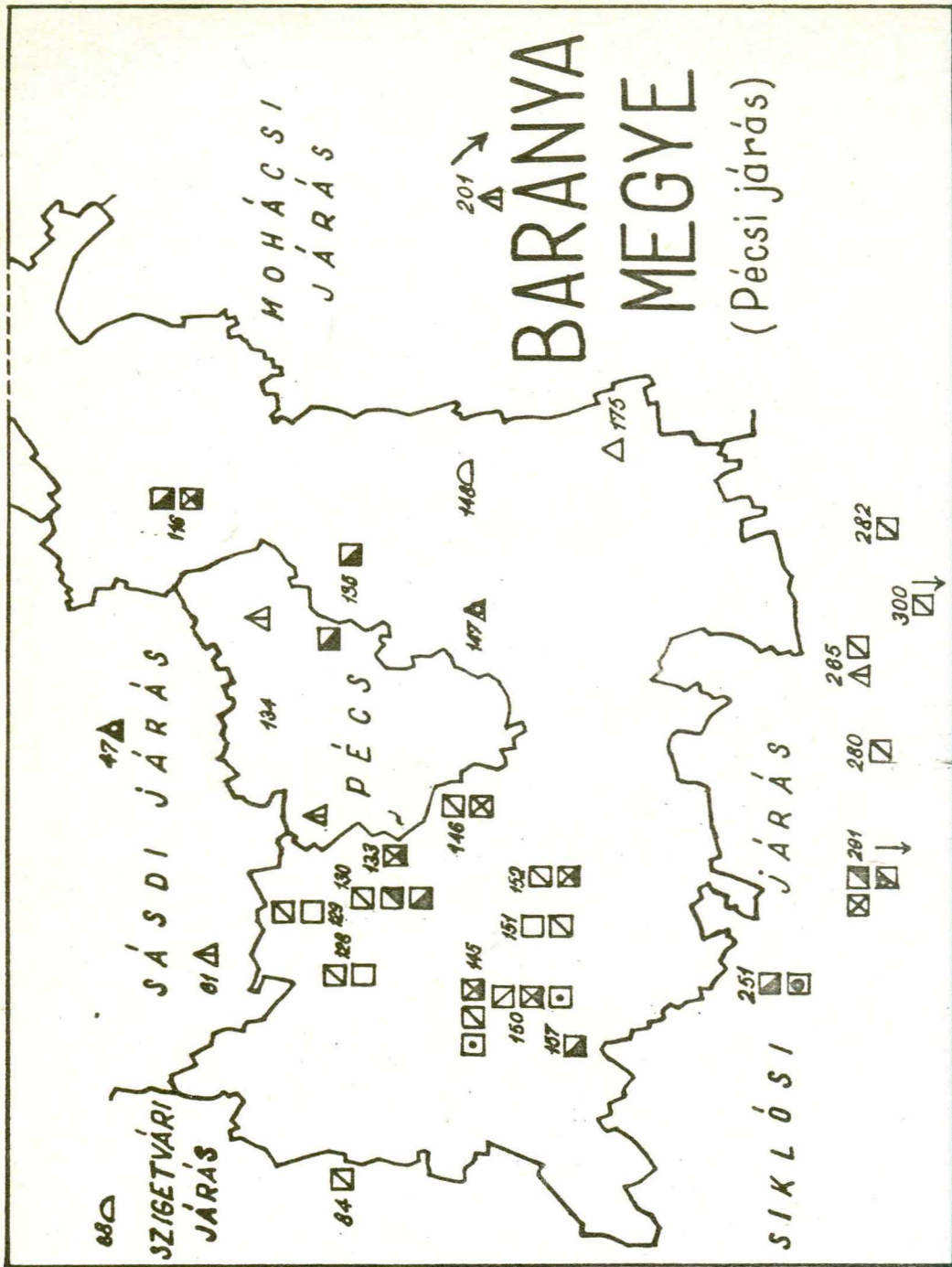

TOLNA MEGYE

SOMOGY MEGYE

42/6. Ökör-vögyi-séd, stb.). A köznévi jelentés bizonyos elhomályosulása lehet az oka annak, hogy a séd-hez patak utótag kapcsolódik (22/7. Séd-patak, 26/393. Séd-patak); illetve a Séd-del egyenértékű névváltozatok alakultak (13/136. Eger-patak, 24/238. Szent-kuti-patak, 25/12. Foló, 38/59. Káptalan-viz, stb.).

* * *

Dolgozatom adattári részét már lezártnak tekintettem, amikor merő véletlen folytán rábukkantam PAIS LÁSZLÓ "A Zala vízgyűjtőjének vízrajza" c. nagyszerű értekezésére. /A Magyarságtudományi Intézet Évkönyve Bp. 1942. 68--114./ Elbűvölt e munka nyelvi-stilisztikai szépsége, tisztasága; -- és elámultam a levéltárakban gyűjtött adatok gazdagságán. Figyelmes olvasással ebben a tanulmányban végre meggleltem a séd írásos adatait! Pácsony faluban 1224: usque Seludgatha; Oszkó faluban 1292: ad pratum Seedfau nuncupatum, - Sedfeu; Olaszka faluban: Séd völgye | Sied olim Szelud gátya /PAIS LÁSZLÓ: i.m. 96, 97. o./. A régi és a mai vízrajzi állapot egybevetésével sikerült megállapítanom, hogy a PAIS LÁSZLÓ említette Séd azonos a Vas megyei Oszkó község határában eredő mai Vërna : Vërna-víz nevű vízfolyással /VAMFN 216/113, 221/75, 224/79./, amely Zala megye határa mentén éri el a Sárvíz nevű folyót. Minthogy a Vërna Győrvar alatt, Zala megye északi határa közelében ömlik a Sárvíz-be, feltehetően Zalában ugyanúgy ismerték és használták a Vërna régi nevét (Séd), mint a szomszédos vasi területeken.

Mivel a nagyobb zalai folyók nevek (Zala, Sárvíz, Kerka, Válicka stb.) az Árpád-kortól adatolható /FNESz. 713, 564, 330, 678./, úgy vélem, Zalában kevés olyan vízfolyás lehetett, amely a Séd nevet kapta. Vagyis a Séd vízrajzi köznéve régen (az Árpád-kortól a 19. század közepéig) közismert lehetett Észak-Zalában is, de inkább csak a kis vízfolyások, a nagyobb folyók mellékágának nevéként. A főleg köznévi séd 'vízfolyás' szót a lassú feledés, kiavulás sorsára juttatta az a közismert tény, hogy Zala megyében a 'kis vízfolyás' fogalmi tartalmat kifejező közneveknek gazdag (akár egy falu nyelvén is) a szinonimasora: viz, foló, folás, ér, gát, árok, patak stb. /KÁLMÁN BÉLA: Helynévkutatás és szóföldrajz. Nyelvtud.Ért. 58. 344--350./

Zalaszentmihály víznevei között PAIS LÁSZLÓ /i.m. 99./ említi az 1859-ből adatolt Séeviz nevet. Ennek az Árpád-korban Pliske, Peleske, Pölöske volt a neve /FNESz. 523, 524./. A név eredetével PAIS DEZSŐ is foglalkozott /MNY. 27: 321./.

Ha PAIS LÁSZLÓ további adatai (i. m. 99.) /1786: Teich Szilvisz | Marast Szilvisz (Sivis) 1832: Széviz tava | Alsó Széviz/ ugyanazzal a vízfolyással vannak kapcsolatban, mint amit az 1859-es adatolású Séeviz jelölt, akkor arról lehet szó, hogy a ma Széviznek hívott folyó neve a 19. század közepéig ez lehetett: Séd, Sé, Sée, Séeviz; -- illetve Szilviz, Sziviz, Siviz, (esetleg Sidviz?), Széviz, Szélviz. A névváltozatok közül a legújabb keletű Széviz állandósult; és ez a név háttérbe szorította a korábbi névalternációt.

Összegezve PAIS LÁSZLÓ adatainak tanulságait megállapíthatjuk, hogy a mai Széviz folyó neve kapcsolatba hozható a séd 'vízfolyás' köznévvvel; és a Szélviz ~ Széviz változata újabb keletkezésű, népetimológias névformának látszik.

* * *

1. A ság, ség térszíninformanév (mindkettő, ősi örökség a finnugor korból) a Dél-Dunántúl mai helynévanyagában kimutathatóan ma is jelen van. A Ság önállóan is előfordul tulajdonnévi funkcióban /TMFN, 19/193/; de az a tipikusabb, hogy a ság a többtagú földrajzi nevek köznévi eleme. A ség, seg (~ segg) csak földrajzi köznévként szerepel a többtagú nevekben. Adatolathatósága alapján a ság (Ság) látszik "idősebb", azaz korábbi névnek, ill. névelemnek a ség, seg-hez képest.

2. Feltűnő, hogy a ság, ség, seg illetve a séd ott őrződött meg jobban, ahol a magyar etnikai csoportok kontinuitása erőteljesebb vagy zavartalanabb volt: a Göcsejben, Külső-Somogyban, a Kapos-völgyben (Tolnában), a Sárközben és a Mecsekalján. A ság, ség szóföldrajzi adatainak etnikumtörténeti tanulsága is van. Ifj. KODOLÁNYI JÁNOS a zengővárkonyi, hosszúhetényi etnikai csoport viselete, kerámiája, vallása és a kimutatható rokoni kapcsolatok alapján igazoltnak látja azt a föltevést, hogy "a Zengővárkony-vidékiek etnikailag a Sárközhöz tartoznak." /KOLTA JÁNOS szerk.: Baranya. Pécs, 1958. 130, 131./ A mecsekalji magyarság középkori kontinuitását, erőteljesen archaikus nyelvjárását, erős táji öntudatát figyelembe véve érthető, hogy ez a vidék nyelvében máig a megye hagyományörző vidékei közé tartozik. KÓSA LÁSZLÓ -- FILEP ANTAL szerint (A magyar nép táji-történeti tagolódása. 111.) 5 község tartozik ehhez az etnikai egységhez. A ság, ség (segg) és a séd szóföldrajzi tanulságai alapján még legalább 6 község (145, 146, 150--152, 157) nyelve mutat rokon vonásokat a Mecsekalja nyelvével. Érdekes az is, hogy az Ormánságban és Belső-Somogyban nyoma sem maradt a ság-nak, séd-nek. A ség seg is csak Segesd nevében maradt fenn /SMFN, 207. sz. község/.

3. A ság, ség a régiségben a Dél-Dunántúlon csak a dombvidéki tájak földrajzi közneve lehetett; ugyanis -- a Sárközt kivéve -- ma sem fordul elő síkvidéki területeken. A Dél-Dunántúlon elsősorban dombra vonatkozik a ság, ség. Csupán két baranyai névadatban (134/2877, 265/69) utal a seg ~ segg hegyre. A pécsi hely (134/2877) egyébként a Mecsekhez képest inkább kis domb. Hegynek talán azért látszik; mert sík terület övezi észak felől, ill. hirtelen kiemelkedés a Mecsek lábától kissé délre.

4. A ság, ség, seg (~ segg) elemű helyneveket feltétlenül együtt kell vizsgálni, hiszen közös a jelölő funkciójuk. Etimológiai összetartozandóságuk is lehetséges /TESz 3: 470; ság alatt/. E köznévi paronimáknak a régiségben elsősorban 'domb' vagy 'hegy' jelentése volt. A közszói eredet (jelentés) elhomályosulása idézhette elő, hogy a ség-nek népetimológiás változata támadt: a seg ~ segg. A névfejlődést így képzelem el: ség > säg > seg > segg. A névjelölés folytonossága, a hagyomány révén a ság, ség ma is ugyanazokra a térszínformákra (hegy, domb, halom, erdős hegy) vonatkozik, mint a névadás idején, ám a ság, ség közszónak -- névadattáraink szerint -- a hely azonosításán kívül még sincs jelentése. Ezért a Ság éppúgy a tulajdonnévi homonimia kategóriájába tartozik, mint a Győr, Tapolca, Beszterce stb. nevek. /J. SOLTÉSZ KATALIN: A tulajdonnév funkciója és jelentése. Bp. 1979. 36./ A ság, ség összefüggésre lásd még a TESz 3: 470, 507 adatait! -- A ság régi 'berek', 'erdő' és 'erdős hegy' jelentését /TESz 3: 470; KÁLMÁN BÉLA: A nevek világa. Bp. 1969. 135./ a névgűjteményekben feltüntetett mai művelési ágak alapján nem lehet megnyugtatóan rekonstruálni. Ehhez korábbi, okleveles adatokra lenne szükség. BALOGH LAJOS is úgy vélekedik, hogy "Történeti adatok híján nagyon nehéz megállapítani a természeti nevek keletkezésének idejét ... nem elegendő csak a jelenlegi természeti kép ismerete..." /HAJDÚ MIHÁLY és RÁCZ ENDRE szerk.: Név és társadalom. 1980. 116./.

5. A Dél-Dunántúlon a ság van túlsúlyban három megye (Zala, Somogy és Tolna) ság, ség elemű földrajzi neveiben. Baranya megye ide vonható neveiben ugyan a seg ~ segg dominál, de a helységek nevében itt is a ság fordul elő /Hásság, Somogyhárság/.

6. Nem lehet véletlen egybeesés, hogy a séd (sid) vízrajzi köznevünk a Dél-Dunántúlon (Zala megyét kivéve?) azon a területen maradt fenn, ahol a ság, ség (segg) ma is kimutatható. Lásd a mellékelt térképeket! -- Ha figyelembe vesszük, hogy a séd történeti adataiban /TESz 3: 506/ a seg is

olvasható, joggal feltételezhetjük: a ség és a séd etimológiailag kapcsolatban van egymással. Lehetséges, hogy a baranyai ség, seg 'domb' elemű nevek egy része víznevekre vezethető vissza. Például a Pécs-vasasi Segg-hegy közelében ma is van vízfolyás. Mivel a hely közelében több Sidfő (~ Sédfő) nevű dűlő van (116/252, 135/38, 134/3117 stb.), valószínű, hogy a vízfolyásoknak séd ~ sid lehetett a neve ezen a vidéken éppúgy, mint Bakonya, Zók környékén; -- és a séd-ből másodlagosan levezethető ség ~ seg köznevet vitték át a víz mellett levő hegy megnevezésére. Hasonló a névadás indítéka az alsómocsoládi Baláta : Balátai-rét és a Balátai-hegy : Baláta nevekben. A Baláta eredetileg mocsaras rétre vonatkozott; később a mellette levő dombokat is ezzel a névvel illették. (A jelenségre lásd még KÁLMÁN BÉLA: A nevek világa. 1969. 138 és kk!) Minthogy a segg-ből alakult segges származékszó egykor néveleme (jelzője) volt a vízre, vizes helyre utaló földrajzi tulajdonneveknek /1295: Seggesmochar; TESz 3: 508/; továbbá a sekély szavunk elsődleges jelentése ('csekély mélységű') is vízre vonatkozik, akárcsak a sekélyes szó /TESz 3: 588./ a ség ~ seg (sek) ~ segg szócsalád kiterjedtebb, mint eddig gondoltuk. Egyáltalán nem zárható ki, hogy a ség etimológiai kapcsolatban van a fenti, vízzel kapcsolatos szavakkal (talán még a sikér szóval is: TESz 3: 535.) és a kifejezetten vízrajzi köznevünkkel: a séd-del.

7. A fentiek alapján nem tartom meggyőzőnek BALÁZS JÁNOS-nak azt a véleményét, hogy a Séd ugyanúgy a kökény bokrakból alakult bozótos (sövényes sevényes) helyekre vonatkozó név volt, mint a Torna víznév. /HAJDÚ MIHÁLY--RÁCZ ENDRE szerk.: Név és társadalom. 1980. 107--9./ Szerintem a két névnek nem sok köze lehet egymáshoz; ugyanis a kökény egyáltalán nem vízkedvelő növény; így hát sövény sem alakulhatott a vízjárt helyeken és patakok mentén. /A kökény/ "hazánkban mindenütt gyakori, rendszeresen jelenik meg száraz cserjésekben, (kiemelés: P.J.) erdőszéleken, mezsgyéken, ritka tölgyesekben, homokbuckákon, legelőkön." /VANCURA RUDOLF: Lombos fák és cserjék. 1960. 240./ A kökény kifejezetten melegkedvelő, szárazságtűrő cserjénk. -- Az viszont lehetséges, hogy a séd víznév eredetének kutatásában a Sild, Söld, Süld adatok helyes nyomra vezetnek bennünket. Óvatosságra int az, hogy az imént említett (BALÁZS JÁNOS-tól való) névadatok nem vízfolyásra, hanem szigetre, kikötőre és helységekre vonatkoznak. Eredetileg persze víznevek is lehettek; de erre van-e bizonyíték? Hangtörténeti szempontból hibátlannak ill. szabályosnak látszik ez a hangfejlődés: Sild > Sewld ~ Söld > Seud > Séd. /Bővebben: Név és társadalom 108. o./

8. Két névadat van Baranya megyében arra, hogy a Séd nem vízfolyás, hanem forrás ill. kút. (128/41. Kud-vőgyi-kút : Fejeték : Sid : Séd Kút -- 265/10. Sid-fórás F,Vf.). A Tapolcai járás nevei között a Séd-ek egy része ugyancsak kútra és forrásra vonatkozik, azaz a Séd kezdetét jelöli a név (18/126. Király kúti séd 20/62. Orbán-kúti-séd stb.). Baranyában és a Tapolcai járásban a séd mellett ekvivalens szinonimaként a víz is használatos (130/222. Kajdácsi-árok : Kajdácsi-víz : Sid Vf -- 13/136. Egér-patak : Séd /Kl: Eger víz/ Vf.). Mindebből arra lehet következtetnünk, hogy a sid ~ séd korábban talán nem 'Vf', hanem 'forrás' (forráskút?) vagy még egyszerűbben 'víz' jelentésű volt. A 'Vf' jelentés a Séd-ben így másodlagos a 'víz' jelentéshez képest. A nagyszámú Sédfő ~ Sitfő adat (Baranyában) is bizonyítja, hogy az elnevező lakosság külön nevet adott a Séd ~ Sid forráshelyének; így a Sédfő ~ Sitfő 'forrásfő, a forrás feje' jelentésben eredetileg magát a forrást, a forrás vize helyét nevezte meg. -- Nagy kérdés: a séd etimológiájában a sid ~ sit alakváltozat és az eredetinek tűnő 'víz' jelentés alapján /TESz. 3: 1167: víz címszó alatt -- szam. jur. jz, bit 'víz'/ nem lehetséges-e mégis a finnugor (uráli?) egyeztetés? Annak el-
lenére, hogy a TESz /3: 506/ ezt kizártnak tartja.

PESTI JÁNOS

A CSERÉNY TÁJSZÓ FÖLDRAJZI NEVEINKBEN

Több mint húsz esztendeje annak, hogy magnetofonos nyelvjárási anyaggyűjtés során először hallottam a 'fűzfavesszőből font, kerek alakú, díszes kosárféle' jelentésű cseremvéka tájszót a Tolna megyei Koppányszántó községben. Az adatot Bilecz Jánosné 48 éves helybeli születésű lakos mondta magnetofonszalagra 1966. augusztus 15-én, amikor az egykori paraszti gazdálkodás egyik lenhezebb munkafolyamatáról, az aratásról faggattam. A cseremvéka szó a következő szövegösszefüggésben hangzott el: "... Jól étek az aratók, mer mindig jó ebédket szoktak könnyi nekik, nek hát ithun is, ithun izs vitték, a fejükön vitték az asszonyok a vékát. Uty szokták vinnyi az ebédét, vaty kosárba ja kezügbe. Akinek még nem vót ujan, aki vitte vóna utánnuk vékába az ebédét, am még ēvitte maga."

(Milyen vékában vitték?)

Ujan ebédőzsvékába mők cserēmvékába. Ugy is hijták, hoty cserēmvéka, ebédőzsvéka. Am még ujam vesszőbü vót fonyval. Asztán abba szokták vinnyi, az asszonyok a fejükön vitték a nagy véka ebédét."

Később, az 1970-es évek közepén a Tamási járás földrajzi neveinek gyűjtése és ellenőzése közben pedig a Cseréngát ~ Cseringát földrajzi névre bukkantam rá, mégpedig Tamásiban (vö. Tolna megye földrajzi nevei. Bp., 1981. 103). A cserēmvéka köznév és a Cseréngát ~ Cseringát földrajzi név cserény előtagja és annak jelentése világos volt előtte, hiszen MÉSZÖLY GEDEON-nak "A cserény szó eredete" című kitűnő tanulmányát (1. Népünk és Nyelvünk II, 157--75) már egyetemi hallgató koromban megismertem. Mind a cserēmvéka, mind a Cseréngát ~ Cseringát esetében -- MÉSZÖLY meggyőző fejtegetése nyomán -- joggal gondolhattam arra, hogy "a cserény mindég olyan tárgyat jelent, amely vesszőből van fonva, vagy pedig eredetileg vesszőből volt fonva" (i. m. 162). Ez a magyarázat a cserēmvéka szóösszetételre is érvényes -- amint ezt a fent idézett szövegrészlet igazolja --, de a Cseréngát ~ Cseringát helynév előtagjának mibenléte sem szorul bizonyításra, hiszen gátakat is készítettek vesszőfonadékból, deszkákból, természetesen döngölt földdel, kövekkel jól megerősítve.

A TESz szerint is a cserény 1. jelentése 'vesszőfonadék, illetőleg valamely vesszőfonadékból készült tárgy'. Ez a jelentés "számos árnyalatot foglal magában: különféle kosaraknak, gyümölcsaszaló tálcáknak, kocsikasnak, szikrafogónak, padlásfélének, hombárnak és egyéb vesszőből font alkotmányoknak a neve cserény" (I, 508).

A Cseréngát ~ Cseringát elnevezésére a különböző földrajzinév-kiadványokban több példát nem találtam, van azonban egy-két adat a Cserén-kut és a Cserén-hid földrajzi nevekre, melyeknek előtagja szintén a cserény köznévből magyarázható, hiszen a kútkávét és hidat egyaránt lehetett vesszőfonadékból (is) készíteni. Ezt az elképzelést támogatja a Basal község anyagában található, Cserény-hid földrajzi névhez fűzött magyarázat: "A mai híd őseit sajátos technikával fából, fonással készítették. Innen a neve" (Baranya megye földrajzi nevei I, Pécs, 1982. 441). A Cserén-hid a somogyi névgyűjteményben Hosszúvíz és Mesztegnyő községek földrajzi neveiben fordul még elő (Somogy megye földrajzi nevei. Bp., 1974. 304, 307), más kötetben nincs rá adat.

A Cserén-kut ~ Cserény-kut földrajzi névre Sümegcsehi (Zala megye földrajzi nevei II. A Keszthelyi járás. Bp., 1986. 29), Nemeskeresztúr (Vas megye földrajzi nevei. Szombathely, 1982. 349), Iregszemcse (Tolna megye földrajzi nevei. Bp., 1981. 83) és Somogyaszob névanyagában (Somogy megye földrajzi nevei. Bp., 1974. 671) találunk példát.

Amint a TESz megjegyzi (i. h.) és az Új magyar tájszótár (Bp., 1979. 797) is igazolja: a cserény valóban széles elterjedtségű nyelvjárási szó, hiszen nemcsak a Dunántúlon, hanem az ország más részein is ismert és használt tájszó önmagában vagy szóösszetételek előtagjaként (pl. cserényajtó, cserénykapu stb.), ezért várható, hogy a későbbiekben megjelenő földrajzi-név-gyűjteményekben is lesz majd rá adat, akár a Cseréngát, Cserén-híd, Cserén-kut elnevezésekben, akár más földrajzi nevekben.

SZABÓ JÓZSEF

A SZER HELYNEVEINKBEN II.

(A közelmény első része a Névtér. 11. sz. 41--8. lapjain jelent meg.)

Mielőtt a szer szó földrajzi köznévként való előfordulásainak bemutatására és a kétségtelenül érdektelenebb jelentésárnyalatainak taglalására rátérnék, szólok néhány szót a Szer helynévnek esetleges személynévi eredetéről, illetőleg annak lehetőségéről. PAIS DEZSŐ magyarázatából (An. 141) ez ugyan nem következtethető, sőt ő éppen -i képzős melléknévnek tartja a scerij alakot, de ez lehetne a későbbi -é-vé fejlődött birtokosra utaló jellel ellátott alak előzménye is (vö. BERRÁR, Magyar tört. mondattan. Bp., 1957. 20). Jelentése ebben az esetben 'Szeré' lenne. Ilyen névtípusra számtalan példát találhatunk KISS LAJOS könyvében (RNESz.): Alberti (Csanádalberti a.), Bazsi "...A m. R. Bas /1141--61: Bas: EtSz. 1: 303/ szn. birtoklást kifejező -i képzős származéka. Tkp. értelme 'egy Bas nevű személyé'. (96); Biri, Bugyi, Bozzai, Csapi, Páli, Péteri, Petri (Hernádpetri a.) stb. -- megjegyezve azt, hogy KISS LAJOS ezekben az esetekben mindig képzőnek tartja az -i végződést, s ezzel egyrészt nem mond ellent PAIS véleményének, másrészt maga BERRÁR is (i. h.) ezt írta: "... a tiszta viszonyító funkcióból halad a fejlődés a jelentésmódosító funkció felé. A birtokjel átmeneti alak a kettő között." Nem személynevekből alakult helynevekben

talán még nagyobb az ilyen típusúak gyakorisága. Ugyancsak KISS LAJOS könyvéből lássunk rá néhány példát! Apáti (Aranyosapáti a.), Baráti (Bernecebaráti a.), Császári (Nyírcsászári a.), Csehi, Horváti, Szabadi stb. A birtokjel (vagy képző) föltételezését további adatok is alátámasztják. 1326: Pousa de Zeyry; 1328: ~ de Scery; 1329: Pouka /! / de Zery (GYÖRFFY, I, 904--5). Ugyanakkor személynévi eredetre utalnak az ugyanitt fölemlített birtokviszonyos szerkezetek: 1318: Zeermunustura, 1329: Zeermonostora. Ezt a névtípust szinte kivétel nélkül személynéves előtaggal találjuk meg ebben az időben. 1270/1350: Bothmonutra, Botmonustra; 1322 u.: Bvth Monustora... Both Monostora; 1322/3, 1323: Bothmonustra; 1323, 1326: Bothmonustra; 1327: Bothmonustra; 1332: Bothmonastura; 1340: Bothmonostora; 1342: Bothmonustura; 1345: Botmonostura (GYÖRFFY, I, 709); /1258--70/ > 1349: Palmonustora; 1347: Palmonustra (I. m. 898); 1258: Peturmonustura; /1258--70/ > 1349: Peturmonustora; 1347: Petur monustra; 1488: Petermonostora (I. m. 899); 1387: Petermonostora (CSÁNKI I, 68); 1322/1409: Thomaymonostora (KISS LAJOS, FNESz. 651); 1306, 1326: Elleusmonustura; 1326: Elleusmonustura; 1326: Elleusmonustra, Helleus monastra (GYÖRFFY, I, 895) stb. Mindezek az adatok tehát bizonyítják, hogy az Árpád-korban nem volt ritka a keresztnév + monostora összetételű helynév. A Szer személynévként való használata azonban nehezebben bizonyítható. FEHÉRTÓI KATALIN könyve (Árpád-kori kis személynévtár. Bp., 1983.) egyértelműen Szer, vagy ennek előzményéül tekinthető Szir névalakot nem tartalmaz. Van azonban sok olyan adata, amelyből szabályos rövidüléssel kifejlődhetett a keresett forma. 1214/1550: Sceraka, Szolnok megyei pristaldus; 1216/1550: Scerben; 1138/1329: Sceresin; 1215/1550: Sceresun; 1213/1550: Seraphin; 1211: Serdeh, Zereda; 1237--40: Sereda, Scereda, Serda; 1202--3/1500 k.: Seris, Seryd, Serid; 1220/1550: Sirund stb. Az Árpád-kori Új Okmánytár pedig tömegesen hoz adatokat a Szerafin név régi előfordulásaira: 1226: Seraphyn (VI, 434), 1274: Seraphin (IX, 81), 1277: Seraphinus (IX, 171), 1293: Petrus fil Seraphini (X, 111), 1253/1366: Seraphino (II, 232), s más adattárban is találkozhatunk ezzel a névvel: 1086: Seraphin (PRT. VIII, 270), 1146: Seraphino (PRT. I, 598), 1216: Seraphini (CD. III/1, 177), 1233: Seraphim (CD. III/2, 365), 1322: Seraphini (CD. III/1, 364) stb., és szám számmal fordul elő más Szer-kezdetű név is: 1270--72: Serperes (ÁÚO. IX, 1232/1384: Serechimus (ÁÚO. VI, 502) stb. Azt is vegyük ehhez hozzá, hogy a TESz., majd újabban is BENKŐ LORÁND (A magyar fiktív (passzív) tövű igék. Bp., 1984. 94, 130) fölveti a szer nomen-verbum

valószínűségét, s ennek értelmében ősi egyelemű személynévvé is válhatott a szó. Ez azonban csak föltételezés, és semmiképp sem bizonyíték még. A korábban említett névtipológiai tény, hogy 'emberi település' jelentésű köznevekből nem lett jelöletlen (körülírás, kiegészítés, jelző nélküli) helynév, vonatkozik a Szer-re is. Mindaddig azonban, amíg valóban használt Szer személynévet nem sikerül találni, nem tekinthetem e helynevet egyértelműen személynévi eredetűnek, de nagy valószínűséggel föltételezem ezt.

A helynévi utótagokban szereplő szer elemekre akkor figyeltem föl, amikor az ELTE hallgatóival a tergo szótárt készítettünk három nagy helységnévtárunkból, az 1773-as, 1873-as és az 1913-asnak valamennyi helynévéről. Ezek ugyan még nem jelentek meg, de az első kettőnek cédulaanyaga hozzáférhető, használható állapotban van, s így könnyen kideríthető, hogy bennük hány -szer végű helynév volt, s azok hol helyezkedtek el. 1773-ban csupán három ilyen településnév (Túskeszer!/!, Nemesszer és Sisekszer), az 1873. éviben már szerepel Alsó-, Felső- és Kis-Pusztaszer, valamint Tüske-szer, Zsizsekszer, Nemesszer és Hamuszer, amelyek közül három azonos az előzőkkel. A Pusztaszer adatain kívül valamennyi -szer utótagú település a volt Zala vármegyében feküdt. Ezeknél azonban közismerten több az ilyen típusú név vidéken, s nyilván több volt régebben is. Megkísérlem a történeti és jelenkori adatok egymás mellé állítását és földrajzi elhelyezkedését megállapítani. Ez nagyobb nehézséget jelentett, mint gondoltam. Annak ellenére, hogy legtöbb jelentős helynévgyűjteményünk már kiváló mutatókkal rendelkezik, amelyben az összetett helynevek utótagjai is külön címszó alatt szerepelnek, így könnyen megállapítható belőlük az előfordulási szám és a pontos hely is, van több olyan kötetünk, amelyik alkalmatlan az ilyen típusú munka végzésére, mivel az összetett helynevek nincsenek fölbontva a mutatóban, s lehetetlen megtalálni bennük egy-egy utótagot. Valamennyit pedig nemcsak szinte, hanem teljességében elképzelhetetlen. Érthető ez azoknak a köteteknek az esetében, amelyek egyáltalán nem tartalmaznak mutatókat (Baktalórántházi járás, Fehérgyarmati járás; a Vajdaság helyneveinek füzetei stb.), mivel egy-egy sorozat tagjai lévén utolsó számuk megjelenése után várható a teljes mutató elkészítése. (Bár itt is figyelmeztető lehet az a sajnálatos tény, hogy a SZABÓ T. ATTILA-féle nagy vállalkozásnak, a több kötetben megjelent erdélyi helyneveknek sem készült el végül is -- a sorozat megszakadása miatt -- az átfogó és teljes mutatója.) Nem magyarázható azonban semmivel sem a Baranya megye helyneveit tartalmazó kötet esetében,

amely tulajdonképpen ad mutatót, de csak az első elem betűrendjében sorolja föl a neveket. (Pesti Jánosnak, a kötet szerkesztőjének a IV. Magyar Névtani Konferencián elhangzott tájékoztatója szerint lesz egy teljes, minden névelemet fölvevő mutató is, de amíg ez el nem készül, ez a hatalmas anyag -- bizonyos szempontból -- használhatatlan.)

A jó mutatókkal rendelkező kötetek alapján olyan tömegű -szer utótagú helynevekhez juthatunk, amelyek néhány jelentésárnyalat megállapítására alkalmasak. Nyugatról kelet felé haladva az alábbi számú adat fordult elő kötetenként. Zala megyében 162, Vasban 341 (de nem találtam egyet sem IMRE SAMU. felsőőri gyűjteményében -- Debrecen, 1940.), KÁZMÉR MIKLÓS (MNYTK. 95. sz.) Alsó-Szigetközből 21 adatot közölt. Komárom megyében 6, Veszprém megye tapolcai járásában 19, Somogyban 7, Tolnában 2 ilyen nevet hoztak fölszínre a nagy helynévgyűjtemények. Baranya megye kötetében csupán az Alsószer és Felsőszer adatokat találtam, nem volt egyetlen Belsőszer, Cigányszer, Derékszer, Diószer stb. sem, amikből a nyugati megyékben szép számmal akadt. Ebből a két adatból arra tudok következtetni, hogy ritka előfordulása ellenére valaha ismertebb lehetett a földrajzi köznév, de mivel a kötet földrajzi közneveinek szótára (II, 951--8) sem tartja megemlítésre érdemsnek, mai használata itt nyilvánvalóan kivételes. A jugoszláviai Vajdaság eddig megjelent kilenc kötetében sem találtam adatot, s nem szerepel egyiknek a földrajzi szótárában sem. INCZEFI GÉZA sem Makó környékén (Földrajzi nevek névtani vizsgálata. Bp., 1970.) sem Szeged vidékén, sem Sövényháza körül (A szegedi Pedagógiai Főiskola Évkönyve. 1958.) nem jegyezte föl. Magam sem találkoztam sem Csepel-szigeti sem hódmezővásárhelyi és orosházi gyűjtéseim során. KECSKÉS GYULA (Püspökladány újkori története helyneveiben. Püspökladány, 1974.) sem említ rá adatot. PESTY FRIGYES Békés megyei gyűjtésében (Békéscsaba, 1983.) vagy Jász-kunság (Kecskemét--Szolnok, 1978.) továbbá Külső-Szolnok (Kecskemét--Szolnok, 1979.) köteteiben sem fordul elő. Nyugodtan állíthatjuk tehát, hogy az Alföldön már a múlt században kihalt, ha élt is valaha ezen a vidéken ez a névelem. PELLE BÉLÁNÉ sorozata (Heves megye földrajzi nevei) egri járásának kötetében 12, füzesabonyi járásában egy, hevesi járásában pedig egyetlen adatot sem közöl. MEZŐ ANDRÁS, A baktalórántházi járás földrajzi nevei (Nyíregyháza, 1967.) könyvének kiváló nyomda-technikai megoldása lehetővé tette, hogy rövid idő alatt minden helynevet megnézzem utótagjaik szempontjából is, s mindössze 3 -szer adatot találtam. KÁLNÁSI ÁRPÁD, A fehérgyarmati járás földrajzi nevei (Debrecen, 1984.)

című kötete hasonlóképp jobban kutatható, de abban is csupán hat adatot találtam. A földrajzi köznevek és helyzetviszonyító elemek szótára (495--501) két jelentéssel is fölveszi a szer szót, de csak csillaggal, ami a Bevezetés (9) szerint ugyan több dolgot is jelölhet, de itt minden bizonynyal arra utal, hogy kihalt, az élő névanyagban már nem található meg a szó. Ezt bizonyítja az Adattár egyik neve (Uszka: Sovány-szer) után a következő megjegyzés is: „A szer földrajzi köznév jelentését nem ismerik” (469). Kalotaszeg vidékén SZABÓ T. ATTILA (Kalotaszeg helynevei. Kolozsvár, 1942.) elsősorban történeti adatokban lelte föl, korabeli adata igen kevés. Ugyanez vonatkozik Dés környéki gyűjtésére is (Dés helynevei. Torda, 1937.). BENKŐ LORÁND (MNYTK. 74. sz. 24) is csak kihalt nevekben talált három adatot a Nyárád-mentén. Gyergyóból SZABÓ T. ATTILA gyűjtésében (Bp., 1940.), Csíkmenaságról UJVÁRI BÉLA (MND. 48. sz.), Bágyról KÓSA LÁSZLÓ (MND. 37. sz.), HALÁSZ PÉTER Magyarfalva (MND. 19. sz.), Lészped (MND. 26. sz.), Ónfalva (MND. 32. sz.), Klézse (MND. 58. sz.) helynévgyűjteményében sem találtam szer adatokat.

Mindebből az állapítható meg, hogy élő nevekben a Dél-nyugat-Dunántúlon található meg a név a legnagyobb számban, s szinte kizárólagosan. Történeti adatai félkörben átkarolják az Alföldet, de a Királyhágón túl már alig fordulnak elő. Térképen való bemutatásuk nem látszott többet mutató-nak, tájékoztatóbb jellegűnek.

A továbbiakban a különböző vidékeken való jelentéseikkel, jelentésárnyalataikkal szeretnék foglalkozni. Ezek nagy többsége kikövetkeztetett jelentés. Jóllehet nagy segítséget adtak a már szép számú földrajzi köznevek szótárai, amelyek az országos helynévgyűjtő mozgalommal párhuzamosan elsősorban Markó Imre Lehel áldozatos tevékenysége nyomán láttak napvilágot, de mások is jelentettek meg hasonlókat.

Véleményem szerint el kell különítenünk egymástól a belterületi és a külterületi helynevekben előforduló szer utótagokat. Ha elfogadjuk a közlemény első részében leírt jelentésváltozásokat, akkor a külterületi nevekben aligha kereshetünk 'falurész' vagy 'utca' jelentést, és a 'sor' vagy 'rend' jelentés is más indíttatású a külterületen, mint a belterületen. A vizsgáloást itt is nyugatról kelet felé haladva végzem.

I. 1. A belterületi -szer utótagú nevek közül első helyen a 'házcsoport, falurész' jelentésűekkel foglalkozom, amely a főntebb (előző közleményben) idézett 'kötélnek, fonadéknak a része' → 'általában valami-nek a része' jelentésbővüléssel alakult. Nehéz megállapítani, hogy a hely-

viszonyító vagy a birtokos jelzős előtagja volt a korábbi használatú. Az előző gyakori Zala megyében: 26/1. Föső szēr Fr.; 26/10. Asó szēr Fr.; 49/11. Föső szēr Fr.; 49/13. Asó szēr Fr. és Vas megyében is: 9/12. Nyugati szēr Fr.; 49/13. Keleti szēr Fr.; 23/24. Bēső szēr Fr.; 23/26. Kūső szēr Fr.; 26/9. Fő szēr Fr.; 26/23. Ű szēr /Al szer/ Fr. stb. A második jelöletlen formában csak Zalában fordult elő: 29/32. Marcin szēr Fr.; 41/3. Virák szēr Fr.; 41/11. Böröndi szēr Fr. stb. Vas megyében jelölt birtokos szerkezetben találtam meg csupán (ez viszont Zala megyében volt ismeretlen): 145/1. Andrásik szēre Fr. „Az itt lakó ember keresztnévéről”; 145/10. Csērdásik szērē Fr. „Az itt lakó egyik ember gyakran szedett cserdaskörtét 'fenyőtobozt'”. Tehát ragadványnévi eredetű az előtag.; 145/17. Tomásik szērē Fr. „Itt állt a Tomásik kocsmája”; 145/20. Kösük szērē Fr. „A falu külső szere. Az ott lakó emberekre azt mondják: kösük”. Vagyis ragadványnévnek tekinthető itt is az előtag.; 158/26. Antalok szērē Fr. „Lakóiról”. Szép számmal előfordul a népcsoport, foglalkozás jelentésű vagy a környezetre utaló megkülönböztető elem is Zala megyében: 29/33. Árēndász szēr Fr.; Vasban: 5/51. Cigán szēr „Cigányok lakótelepei voltak”; 37/521. Vitézi szer Vr és U; 37/930. Cigány szer Cigányok lakták; 28/89. Pajtás szēr Fr. „...pajták álltak” stb. Legelőbb e két megyében a szer szó 'falurész' jelentése, s ezt a Vas megyei kötet BOKOR JÓZSEF, GUTTMANN MIKLÓS és VÖRÖS ÖTTÓ által összeállított Vas megye földrajzi közneveinek értelmezése (31--8) is bizonyítja: „a falu egy meghatározott része” (37). KÁZMÉR MIKLÓS (MNYTK. 95. sz. 14) Alsó-Szigetközben egy-egy adatot talált az Āszēr és Főszēr névre 1907-ből. Komárom megye helynévanyagában is ritka a -szer utótagú összetétel; 63/6. Főszēr Fr, 63/16. Āszēr, s nem is egyértelműen 'falurész' a jelentése mindig: 73/5. Főszēr U, Fr, §3/8. Āszēr U. Veszprém megye taapolcai járásában jellegzetes épületre utaló előtaggal is előfordul a földrajzi köznév: 4/34. Páp szēr Fr. „Itt van a paplakás”; 34/41. Malom szēr Fr. „Két malom volt itt”; 38/112. Templom szēr. A gyűjtést vezető VARGA MÁRIA készítette földrajzi köznevek értelmezései (15--25) között a szer szónak csak 'falurész' jelentése fordul elő (23). Somogyban csupán két alkalommal volt megtalálható ebben a jelentésben a szó, mindkétyszer családnévi előtaggal: 164/10. Tót szēr Fr, Lh. „...Tóth nevű család szállta meg”; 164/14. Varga szēr Fr. „Egy Varga nevű család szállta meg először”. MARKÓ IMRE LEHEL, aki a földrajzi köznevek értelmezését (35--42) összeállította, 'a falu egy kisebb része' jelentést talált az általa vizsgált falvakban. Az ugyanő által összeállított Tolna me-

gyei földrajzi köznévszótárban (Tolna megye földrajzi nevei. Bp., 1981. 37--47) egyáltalában nem szerepel a szer, ami érthető is, hiszen két azonos adata van mindössze Bátán (Vakször), s csak az egyik belterületi, s nem 'falurész' jelentésű. Baranya megye helyneveinek földrajzi köznévtárában (II, 951--8) sem találtam meg a szer szót, de a kötetet lapozgatva véletlenül ráakadtam két 'falurész' jelentésű -szer utótagra: 8/2. Fölsőszer : Felsőszer Fr; 8/9. Alsőszer Fr, U. Heves megyében, Szabolcs-Szatmárban és Kalotaszegen nem találtam belterületi adatokat. SZABÓ T. ATILA Dész helynevei között (429) említ egy Pijac-szer nevet, melyre történeti adatokat is talált a XVII. századból (1632: Piacz Zeerbe). Ide tartozik még a NySz. 1619-beli adata (hentes szer) és az 1638-as Borsi szer.

I. 2. A szó második belterületi jelentése 'utca'. Erre is elsősorban a nyelvtérület nyugati széléről van sok adat. Zala megyéből: 28/9. Fábgán szer U „Fábián nevű családról”; 31/13. Csancsi szer U; 32/8. Horvát szer U „Az itt lakó Horváth családról”; 58/20. Tótok szer U; 160/14. Tüske szer U. Vasban nem találtam ilyen személynévi előtagú utcanevet, helyzetviszonyra utalók viszont mindkét megyében voltak. Zalában: 3/9. Föszér U, 3/14. Aszér U; 13/2. Föső szer U; 14/10. Aszér U; 20/4. Föszér U, 20/6. Aszér U; 29/13. Föszér U, 29/14. Aszér U; 45/1. Föső szer U, 45/6. Asó szer U; 47/3. Tusó szer U. Vasban: 21/2. Fő szer U; 37/214. Hátsó szer U. stb. Még gyakoribbak mindkét megyében az egyéb előtagú 'utca' jelentésű -szer helynevek. Zala: 16/10. Cigán szer U; 33/28. Cigán szer U; 176/57. Berék szer U. Vas: 49/2. Cigán szer U „Néhány cigány is lakott itt”; 68/13. Pap szer U; 7/83. Ká-bosztás szer U „Régebben keskeny káposztás kertek voltak az utca helyén”. Magyarázata alapján így a külterületi nevek közé illene.; 16/21. Pinték szer U „Kb. száz évvel ezelőtt pénteki napon égett le az egész utca”; 22/1. Pos-ta szer U 36/30. Kasti szer U; 37/19. Templom szer U; 25/5. Uj-szer U „1945 előtt ez volt a legújabban nyitott utca”; 48/8. Uj-szer U; 22/9. Tik szer U; 28/33. Tik szer U „Az utca végén malom volt, s az elhullott gabonára jártak a tyúkok”; 37/12. Tik szer U; 37/1053. Tik szer U; 30/20. Béka szer U; 37/180. Béka szer U „Sok béka volt a környéken”; 31/1. Proletár szer U; 37/261. Tó szer U; 58/4. Zab szer U. Ez utóbbi is válhatott külterületi névből utcanévvé, csak már ez esetleg feledésbe merült. Alsó-Szigetköz helynevei között is talált KÁZMÉR MIKLÓS (i. m. 14) 'utca' jelentésűeket: Ma-gyarszer, Tótszer, Zsöllérszer. Komárom megyében kevés az e típusú név, s ingadozik a jelentése az előző kategóriába sorolt 'falurész' jelentéssel:

63/16. Ászér Fr, U; 73/5. Főszér U, Fr; 73/8. Ászér U. Somogyban: 171/1. Déák szer U „Az utcát régen a Deák nemzetség lakta”. A TSz. Sopron megyéből és a Székelyföldről ad néhány adatot erre a jelentésre.

A 'tér' jelentése a szónak ritka, de találtam erre is néhány példát Zala megyében: 13/5. Asó szer Té; 40/4. Majori szer Té; 13/5. Gyöp szer Té. Nyilván a 'falurész' jelentésből fejlődött ki ez a jelentésváltozat.

Minden bizonnyal korábbi a szónak az 'egy sor ház' jelentése, de az nehezen dönthető el, hogy melyik élt előbb: a 'falurész' vagy a 'házsor'. Ha a 'sor' jelentést konkrétabbnak tekintjük a 'valaminek a része' jelentésénél, akkor valószínűleg a 'házsor' jelentés a korábbi. Erre azonban sokkal kevesebb példát találtam a mai nyelvben, jelenkori helynévgyűjtéseinkben. Vas megyéből: 18/15. Nyugati szer „Nyugat felőli házsor”; Somogyból: 169/26. Csonka ször U „Egy sor házból áll”. A TSz. azonban sok múlt századi adatot említ, amelyek két dunántúlinak a kivételével valamennyien Erdélyből valók, s vagy 'az utca túlsó sora' jelentésűek (A tulsó szer, az inneccsó szer -- Csik-Madaras), vagy még gyakrabban 'árusok sora' jelentésűek (Buza-szer, piac-szer -- Háromszék m.; Ó-szer: zsibvásár, az a sor, ahol az ócska holmit árulják -- Székelyföld, Háromszék m., Kolozsvár).

II. 1. A külterületi nevek csoportosítása előtt hadd idézzem föl PAIS DEZSŐ (NytudÉrt. 30. sz. 18) megállapítását, amelyet a NySz. adattaira épített: „Az ilyenekben nyilván a múltunk bizonyos gazdálkodási viszonyai tükröződtek, amelyeknél fogva a határrészeket csoportokba, kötelékekbe, szér-ekbe foglalták, s ezeket a szér-eket valami a helyzetükre vagy sajátosságukra utaló kifejezéssel meghatározták.” Sajnálatos, hogy ugyanitt így

folytatta gondolatait PAIS DEZSŐ: „Az idevágó adatfelsorolást és részletező fejtegetést -- azt hiszem -- most mellőzhetem.” Vegyük sorra azokat az okokat, amelyek szerint „csoportokba, kötelékekbe, szerekbe” foglalhatták a határrészeket! Nagyon sok művelési ágra vonatkozó előtag, vagy azonos növénytakarójú hely. Az OklSz. szerint (szer a.) ilyenek már igen korán előfordultak (1254: Sceuleuscer, 1357: Lenchezer, 1378: Gepzer, 1385: Almazer, 1295: Nadaszer, 1478: dyozer ...Cheresnyezer stb.), s amilyenekre ma is szép számú adatunk van. Zala megyében: 90/117. Cserēsnye-szer; Vas megyében: 22/38. K /1912/ Belső rétszer, 22/40. Kűső-rít-szer /C/1857/ K/1912/~); 25/50. Rét-szer; 43/55. Szilfa-szeri /K/1912/ Szilfaszer); 63/+P/1864/ Répa szer; 76/48. Divó-szer (C/1857/ Dió szer); 82/+C/1857/ Nádas szer. A tapolcai járásban: 10/252. Répa-szer, 10/102. (C/1850 k./ Katyok allyai

felső Répaszer); 30/41. (K₂/1960/ Rétszer). Komárom megyében: 70/42. Fősző Cserfa-ször, 70/46. Ásó Cserfa-ször (P/1864/ Cserfaszer). Az egri járásában: 5/124. Körtvélyszer; 10/288. K/1888/ Rétszer, 10/294. Rétször. A fehérgyar-mati járásban a ma is élő, 1864-ből adatolt Bodzás szer. Kalotaszegen (SZABÓ T. ATTILA, I. m.) 1651: Véres Szilva szeribe, 1652: Ueres zilva Zeriben (76), Veres Szilva Szerin... Borso Szerben... (77), 1750: a' Veres Szilva Szerben, a Borso szerben, 1757: A Veres szilva szerib[en] ... A Borso szerb[en] (78), 1759: A Borso hely... A' Veres Szilva Szele [!] (79), de ezek 1938-ra kihaltak. A Nyárad mentén (BENKŐ LORÁND, I. m.): Cseresnyésszer, Szilvaször, Vörösfű-szörre (24). Nyilván a nevezett helyeken több személynek volt azonos művelési ágú földje, s azokat fogták szer-be. Az a gyanúm, hogy itt az eredeti jelentés a 'sor' lehetett, amelyből a 'sorshúzással jutott rész' keletkezhett (vö. TSz. 3. jelentés). Ugyanis az a megfigyelésem, hogy a nyilas és a szer földrajzi köznév fordítottan arányos a helynevekben. Ahol gyakoribb a szer a kül-területi földrajzi köznevekben, ott ritkább a nyilas, és fordítva is így van, mivel mindkettőnek volt 'sorshúzás vagy rendszeres váltogatás útján kapott földterület' jelentése. Különösen szemléletesen bizonyítja ezt a legutóbbi időig közös művelésben vagy legalábbis egytagban levő sok kenderföld „kenderszer” adata, jóllehet egy részük csak följegyzésekben maradt fenn. Vas megye: 62/25. K/1911/ Felső kenderszer, 62/98. K/1911/ Alsó kenderszer; 63/52. K/1857/ P /1864/ Kenderszer; 64/30. Kendör-ször. A tapolcai járásban: 4/136. Kender-ször (K/1857/~) „Kenderföld volt”; 35/167. (C/1850/ K₁ /1858/ Kenderszer); 47/173. Kendőrfődek (J/1902/~ : Kenderszer...). Heves megye egri járásában: 31/107. Kendör-ször. SZABÓ T. ATTILA Kalotaszegi gyűjtésében: 1754: A Kenderszerben (44), 1792: A Kenderszer, XVIII. sz. második fele: A' Kenderszerben, 1813: Kender szer (45), 1941: Kendősszörpatak/!/ : Valea Kendősször/!/ : Kendősször (46--7), Kenderszer (128). Ha-sonló név még Vas megyében a 65/62. Hajdina-ször (C/1857/ K/1908/ Hajdina-szer), KÁZMÉR MIKLÓS alsó-szigetközi gyűjtésében pedig: 1856: Czirok ször, Lenszeri, 1864: Lenszer, 1856: Zabszeri, 1864: Zabfzer (I. m. 34).

A főnti csoporthoz tartozónak érzem az azonos nagyságú fölterületre utaló neveket is az OklSz.-ből: 1458: Nagholdzerben, 1522: Nyolcholdfewld-zere, 1528: hatholdzere, s a Vas megyében följegyzett (57)+ C/1857/ Külső hathold szer, Belső hathold szer) adatokat is, ha nem is a növénytakaró, hanem a földek azonos területe alapján történt a csoportba foglalás.

Nehezebb a helyzet a személynévi előtagú helynevekkel. Ezeknél ugyanis a csoportba való foglalás aligha tételvezhető föl. Ugyanúgy, ahogyan a belterületi nevek esetében 'sor' → 'utca' → 'falurész' jelentésváltozás történt, a külterületen is végbement egy 'földek sora, rendje' → 'a sorban levő földek közül egy darab' → 'egy darab föld, határ rész' jelentésváltozás. Ez utóbbi jelentést kell keresnünk az alábbi adatokban. Zala megye: 1/55. Simon-szér; 28/54. Böröndi-szér; 33/130. Örek-szér „Öreg József nevű tulajdonosáról”, 33/135. Zsidó-szér „Zsidó nevű egykori tulajdonosáról”. Somogyban: 237/89. (C./1857/ Ivók szer. A baktalórántházi járásban (MEZŐ ANDRÁS, I. m.): Vasszer „egykori bérlőjéről” (49), Kemecsi-szer (54). A fehérgyarmati járásban (KÁLNÁSI ÁRPÁD, I. m.): Egyház-szer „ma is él” (489). Ez már átvezet a nem személynévi eredetű előtagok csoportjához, amely azonban a birtokosra utal. Ilyen a régi helységnévtárakban is megtalált, Vas megyében ma is élő Nemes-szer (33/80., 37/1132.), az Alsó-Szigetközben (KÁZMÉR, I. m.) 1856-os és 1864-es följegyzésű Szolgaszer.

Természetesen a 'földterület' kaphatta más egyébről is a nevét, nem csupán tulajdonosáról. Az OklSz.-ban 1340/1449: Telukzyr, 1464: Thelekzer, 1446: Kwthfewzery, 1506: Lorandhazazery Reketthyebokorzery. A jelenkori gyűjtemények szerint Zala megyében: 134/82. Árok-szér; 28/58. Temeteji-szér, 28/91. Kapu-szér „Itt volt a hegykapu”, 28/92. Szataji-szér „Szatta-pusztá felé esik”; 40/69. Hottaji-szér Hottó községben!, 40/71. Göcseji-szér; 53/60. Szél-szér (C/1857/ K/1911/ Sziszér) „A falu szélén van”. Vas megyében: 31/16. Gyalogutszéri-düllő (C/1857/ K/1964/ Gyalog útszer); 66/35. (K/1912/ Malom-szer). Somogyban: 169/79. (C/1857/ Kertszer P, K/1864/ Felső kertszer); 220/113. Kert-szér (C/1857/ K 1865/ Kertszer). Kalotaszegben: 1781: A Szent Páli Szerben (201), 1813: Szent Páli Szerben (203); 1941: Szempáli szer (204).

Kétségtelenül 'föld, földdarab, földterület' jelentésűek az olyan nevekben a szer utótagok, amikor az előtag a talaj minőségére, a föld alakjára utal. Ilyenek is igen korán előfordultak az OklSz.-ban. 1395: Kewzer. Vas megyében is megvolt ugyanez az alak: 28/156. Kú-szer; 37/1134. Fölsőkú-szér, s az egri járásban is előfordult: 15/69. Kőszér. Zala megyében volt még 72/128. Szurok-szér, Alsó-Szigetközben 1753: Ho[szu] [zer], 1856: Ho[szuszeri], 1628: Kurta [zerbe]; Tolna megyében: 108/245. Vakször; az egri járásban: 32/129. Zacskó-szér (P/1864/ Zatskószér) „Alakjáról”; Kalotaszegben 1715: a Kurta Szerben (228), 1864: Kurta Szir (229); a Nyárád mentén: Szégínszér (24).

Mindezeknek az adatoknak az alapján talán tovább is vihetjük a PAIS DE-ZSÓ által sokszor fölvetett gondolatot, s a nomen-verbum 'fon, sodor, serít' illetőleg 'sodrás, fonadék, kötél, fonál' vagy 'kötél, fonadék része' → 'kötél, fonadék sora, rendje' jelentésekből az általános 'valaminek része' illetve 'általában sor, rend' jelentésekből egyaránt kifejlődhetett a 'falurész' és a 'sorshúzással vagy valamilyen más renddel fölosztott föld' meg a 'földek sora', 'sorban levő földek közül egy darab' végeredményben pedig az egyszerű 'földterület, föld, határrész' jelentés is. A határ sokáig elmosódott lehetett a jelentések között, mára azonban csak a 'föld, földterület' jelentés él a Dunántúlon, ott is lassan csökken a megterhelése. A keleti nyelvterületen régen sem lehetett élénk a szó, mára pedig szinte teljesen kihalt.

HAJDÚ MIHÁLY

A RAVASZ ÉS A RÓKA SZAVAK SZÓFÖLDRAJZI, SZÓFAJTÖRTÉNETI TANULSÁGAI A HELY-NEVEK ALAPJÁN

Ravasz és róka szavunk egyazon töből ered. Mindkettő egy közös finnugor alapszó más-más képzővel létrejött származéka. A kikövetkeztetett alapnyelvi forma *repä. (l. MSzFgrE.)

A ravasz-ban a rav- az alapszó, az -sz régi kicsinyítő képző. A róka alapszáva ugyanaz a *ra - volt, mint a ravasz-ban, csak a kicsinyítő képző más: -ka.

A ravasz szó eredeti jelentése 'róka' volt. Ezt nemcsak a rokon nyelvek bizonyítják (cser. raz, md. rivés stb.), hanem a magyar nyelvtörténet korai nyelvemlékes adatai is, pl.: „Meññetec möगतoc á rauśnac : Ite et dicite vulpi illi.” (MünchK. 72va); „sok lika vagyon erdőn a ravasznak : nincsen bizodalma rajta agaraknak” (RMK. I, 201); „Harom zaz rawazath foga” (JordK. 341); stb.

Álletneveknek emberi tulajdonság jelzésére való használata nem ritka jelenség (vö. disznó, liba, szamár stb.). Ez történt a ravasz esetében is. Mivel a róka több népnél a ravaszság, furfangosság ősi jelképe, az állat nevét gyakran használták 'ravasz' értelmű jelzőként, s így a szó fokozatosan átcsúszott a melléknévek kategóriájába, az állatnak, embernek, egyéb dolognak csupán egyetlen tulajdonságát kezdte jelölni: „vajh! te ravasz világ, mely hűtelen te vagy” (RMK. III, 13).

Az ómagyar korban az állat megjelölésére még elsősorban a ravasz szolgált. Ennek jelentésfejlődése és szófajváltása következtében a róka alak szilárdult meg állatnévként. Ez az átmenet kb. a XIII. sz.-ban kezdődhetett, s a XVI--XVII. sz.-ra ért véget. (De az is lehet, hogy tágabb időhatárokkal kell számolnunk.) Mindenesetre erre engednek következtetni a TESz., a Régi magyar glosszárium, A magyar szókészlet finnugor elemei, a Magyar oklevél-szótár, valamint a Magyar Nyelvtörténeti Szótár adatai is.

Ám a történeti szótárak a róká-ra az első adatokat csak a XVI. sz. elejéről hozzák. A szó alakja ennél valamivel többet árul el a keletkezés idejéről. Ha a tő felől közelítünk a róka (*raβ-ka) szó felé, feltehetjük, hogy létrejöttékor a *raβ- még létezett szabad tőként, s ehhez járult a -ka kicsinyítő képző, tehát a lexéma XVI. sz.-inál korábbi képzés kell, hogy legyen. Az Árpádkori Új Okmánytárban szerepel is néhány bizonytalan olvasatú adat a XIII. sz. második feléből, mely talán arra utal, hogy a róka lappanghatott már a XIII. sz.-ban is (jóllehet csak a XVI. sz.-tól kezdve vannak rá biztos adataink). Az ÁÚO.-ban előforduló említett alakok a következők: 1239: Rohcha szn. (VII, 68); 1271: Rocha, Rochka, Rochapotoka, Rochkapotoka hn. (VIII, 353--364), Rochateleky (353, 365); 1297: Royka hn. (XII, 605). Ezek még további vizsgálatot kívánnak.

Ha a -ka képző felől közelítünk a szóhoz, azt állapíthatjuk meg, hogy az ősmagyar kor végénél korábbi aligha lehet, mivel a képzőbokok kialakulását elemi képzőkből (itt -k + -a) -- más képzések kronológiáját is figyelembe véve -- nem tehetjük nagyon ősi időkre.

Nem lehet teljesen kizárni, hogy amikor a ravasz *raβ- tövéhez új kicsinyítő képzőt illesztettek (-ka), a képzést elvonás előzte meg, csonkítás ugyanis lehet a kicsinyítés első fázisa. (Bár ez a személynevek alaktanára jellemző.) Lehetséges, hogy a róka szó születésekor a ravasz-szal szemben kisorókat jelentett. A speciális jelentés a korai nyelvemlékes lappangást is megmagyarázhatja. Ezeknek az alaktani és jelentéstani lehetőségeknek az igazolásához azonban nincsenek adataink.

Most vizsgáljuk meg közelebbről a történeti szótárak adatait. Előbb a ravasz-, majd a róka-féle adatokat közlöm. Nem szótárak szerint haladok, hanem időrendben.

A ravasz ('róka') alakra a következő példákat találtam:

XI. század : +1015/+1158/1228 e./1228/1323/1403: "...ab austro Rowozluk hn. (Karácsonyi: SztIstván 80 -- közli: MSzFgrE., TESz.); 1055:

„inde ad harmu, ferteu, poſtea adruuoz licu" (TA. -- közli: TESz., OklSz.);
1093 k.: „Alius locus, quem dedi ruozti" hn. (PRT. I, 592 -- TESz.); 1095:
„Secundum praedium est Ruozti" hn. (PRT. I, 591 -- OklSz.)

XII. század: Rauzt hn. (Fejérpataky: Kálmán kir. okl. 58 -- TESz., MSzFgrE.); 1113/1249/1410: Rauazt sz. hn. (uo. jegyzet -- TESz.);
1135: „...Reguta Ruoz Sarc Surnuc feled Nuasa" szn. (OklSz.: Az OklSz. ra-vasz alakú személynevekre nagyon sok adatot közöl, elsősorban a XIII--XV. sz. közötti időszakból. Ezek közül dolgozatomba csak a ravasz személynévként való első előfordulását vettem fel.); 1137: roz hn. (MHH. 1: 2 -- TESz.);
1138/1329: Ruofti szn. (MNY. XXXII, 205 -- MSzFgrE.)

XIII. század: 1211: „Inde flectitur metis interpositis ad Ruozlicou" hn. (OklSz.); 1222: „Terram de Rvozd" hn. (OklSz.); 1240: „Villiam Ruozd" hn. (OklSz.); 1268: „Peruenit usque ad fossatam uulpinem que Rouosluk uocatur" hn. (ÁÚO. III, 195 -- OklSz.); 1275: „In montem Rowozmal dictum" (OklSz.).

XIV. század: 1320: „Peruenit ad Roazliuk" hn. (AnjOkm. I, 561 -- OklSz.); 1343: „In loco Ruozluk loca trium vinearum" hn. (Veszpr. 13, Szőlős, Zala m. -- OklSz.); 1346: „Ad terram siue locum qui antiquitus Ruozlyk vocabatur" hn. (AnjOkm. IV, 578 -- OklSz.); 1346: „Cum villis Nyarakal et Roazd" hn. (AnjOkm. IV, 641 -- OklSz.); 1349: „Venit ad foueam Rouazlyuk" hn. (AnjOkm. V, 281); 1350 k.: „eurus in wlgari hungarorum dicitur : Rauaz atkozta seel: et dicitur ab ewropa regione" (Leuveni Glosszák -- RMG1.); 1356: „Unam vallem Rauazaswelg vocatam" (ZalaOkl. I, 567 -- OklSz.); 1359: „Possessionis Kysrouazd et Azunfalua uocate" (Pannh. 20/C -- OklSz.); 1366: „Ad quoddam foramen terreum seu foueam que dicitur Rauazlyuk" (Veszpr. 7, Hanta 4, 1. Békefi: PilisiÁpáts. I, 362 -- OklSz.); 1367: „Quendam locum Rauazlyuk vocatum" (OL. D. 28919 -- OklSz.); 1386: „Piscinas Rawazlywk mel-leke"; 1391: „Penes vnam foueam Rauazlyuk vocatam" (uo.); 1396: „Foues wlpinas wlgó Rauazluk vocatum" (Lelesz Met. Máramaros 21 -- uo.).

XV. század. 1411/1492: „Venissent ad quendam montem foueam wlpinam in se continentem wlgó Rawazlywk vocatam" (Múz. Ibrányi --- uo.); 1412: „Ad quendam locum Rouazlyk vocatum" (Múz. Forgách -- uo.); 1416/1466: „Rauaznac l'ikai vadnac (r meñhèi repèſon' fègkec" (MünchK. 14rb), „Meñhètec r mōgatoc a rauaznac : Ite e dicite vulpi illi" (MünchK. 72va); 1430: „Ad locum Rawazlyk denominatum" (Pannh. 11/B -- OklSz.); 1473: „tercia /silva/ ad meridiem tendens Rawazlykhegye vel hatharhegye vocaretur" (Lelesz Acta 84/10 -- uo.); 1490: „Rawazhaath lego famulo meo" (Körmend IV/5, nr. 45 -- uo.).

XVI. század: 1508: „Törnek kezebe adatnak // ravazoknak rezi le'znek" (DöbrK. 122); 1512--1513: „Oh okos es čalard rauaz, o te kego^etlen kegyo" (NagyszK. 65); 1516--19: „harom zaz rawazath foga" (JordK. 341); 1521: „Ad colliculum longum Rawazlywk nuncupatum" (OL. D. 23518 -- OklSz.); 1522: „Diuertunur a semita Rawazlywkewswenye" (uo. 37354 -- uo.); 1533: Vulpes : Ein fuchs : Rouaz; Vulpecula : Ein fuschlein : Kys rouaz (Murmellius Lexicon 510, 511 -- RMGL.).

A ravas fokozatos jelentés-, ill. szófajváltásáról a következő adatok tanúskodnak:

XIV. század: 1395 k.: „wlpis²: rouaz" 'klug' (Besztercei Szójegyzék B. 1065 -- RMGL.).

XV. század: 1405 k.: „wlpis³: rauaz" 'listig' (Schlögli Szójegyzék 1646 -- RMGL.).

XVI. század: 1525 k.: „Uulpis Rawaz Roka" (Ortus Sanitatis -- RMGL.); 1526--1527: „Twggya vala kedee az rawas Luppa feneeknek lenni az vad bykakath" (ÉrdyK. 434); 1573: „Az ordognec mordekon rouasz szolgálai" (Born.: Evang. I, 93 -- uo.); 1577: „versutus : okos ruaz" 'klug' (Kolozsvári Glosszák -- RMGL.); 1582: „Álnoc, rauasz, kep mutato es czalard ember" (Born.: Ének. 100 -- NySz.); 1595: „Astutus, a,m : Listig : Ravas" (Verancsics: Dictionárium 11 -- RMGL.), „Vafer : Listig: Rovas, Álnok" (uo. 109 -- uo.).

A XVII. sz.-i forrásokban a ravs már csak a mai emlíknévi jelentésben fordul elő, ezért erre már nem sorolok fel példákat. A XVII. sz.-ra tehát lényegében befejeződhetett a ravas → róka váltás.

A róka-alak (az ÁÚO.-ban található -- már említett -- néhány XIII. sz.-i bizonytalan adaton kívül) csak a XVI. sz.-tól kezdve szerepel:

1516--19: „Az rokaknak lykok vag' 'on..." (JordK. 276 -- TESz., NySz.); 1522: róka (Heltai: Dial. G8b -- TESz.); 1525 k.: „Uulpis Rawaz Roka" (Ortus Sanitatis -- RMGL.); 1526--27: „az rokaknak lykok vagyon" (ÉrdyK. 127 -- MSzFgrE., NySz.); 1636: „Roka a e teragot wachorara hijwa" (Pesti: Fab. 20 -- MSzFgrE.); stb. További adatok találhatóak még a róka XVI. sz.-i, ill. későbbi előfordulásaira a NySz.-ban és a RMGL.-ban, ám ezek felsorolásától itt most eltekintek.

A fenti történeti adatok alapján megállapíthatjuk, hogy kb. a XVI. sz.-ra a ravas eredeti főnévi jelentésében -- legalábbis bizonyos vidékeken -- elavult, s helyébe alaktani változata, a róka lépett. E dolgot a továb-

biakban a helynevekre támaszkodva azt kutatja, hogy ez a váltás mely területeken mikor mehetett végbe. (Az ilyen szempontú vizsgálat során talán arra is következtethetünk, hogy mely területek földrajzinév-állománya archaikusabb, hagyományörzőbb. Ahol tehát a földrajzi nevekben a ravasz szó van túlsúlyban -- s ez nem későbbi, személynévi eredetű --, ott a terület névállományában is inkább számíthatunk régi elemekre.)

Jóllehet ma élő földrajzi neveink nagyobbik része viszonylag újkeletű -- 100--200 évesnél nem régebbi --, de bizonyos százalékuk a középkorra, sőt az Árpád-korra megy vissza. A földrajzi nevek általában hagyományörzőbbek még a köznévként élő tájszavaknál is: tulajdonnévi mivoltuknál fogva ugyanis szilárdabbak, ellenállóbbak a változásokkal szemben, s ezáltal a bennük élő közszavak korábbi életének (és halálának) vizsgálatára, ill. kimutatására is alkalmasak.

E vizsgálódás során azonban rendkívül sok nehézségbe ütközünk. Ha a magyar nyelvterület helyneveiben előforduló valamennyi ravasz-t és róká-t térképre vetítenénk, elvileg pontos képet kellene kapnunk arról, hogy ez a ravasz --> róka átmenet hol volt gyorsabb s hol lassúbb ütemű; s ha az ország területéről rendelkezniénk régi nyelvállapotokat is tükröző anyaggal, akkor arról is, hogy ez a váltás mely vidékeken kb. mikor játszódott le. Sajnos, a dolog korántsem ilyen egyszerű. Először is egy egységes, a magyar nyelvterület egészét átfogó s valamennyi adatát tartalmazó névgyűjteményre lenne szükség. Ilyen helynévtár azonban még nincs. Egyes területekről elég gazdag anyaggal rendelkezünk, míg másokról alig valamivel. Jól feltérképezett részek: a Dunántúl, továbbá a Tiszántúlnak és Erdélynek egyes vidékei. A Duna-Tisza közéről elég kevés adatunk van.

A ravasz --> róka váltás idejének hozzávetőleges megállapításához szükséges lenne annak ismerete is, hogy egy-egy vidéken mikor melyik típusú helynév volt az elterjedtebb: kb. hányadik században indult meg a ravasz-féle alakok állatnévként való háttérbe szorulása, s a róká-k térhódítása. Ám helyneveink többségéről nem tudjuk megállapítani, hogy mikor születtek. Mai földrajzi neveinket közlő forrásaink zöme ugyanis nem tartalmazza az adott név legelső előfordulásának évszámát, ezenkívül: az első nyelvemlékes előfordulás sem azonos a keletkezés idejével! Ám bizonyos támpontjaink ilyenkor is vannak a név korát illetően. Egyik ilyen támpont a név alakja: bizonyos képzőkkel alkotott helynevek hozzávetőleges korára viszonylag nagy biztonsággal következtethetünk. A X--XIII. sz.-ban pl. nagyon gyakori volt a

-t(i) ~ -d(i) képző (< fgr. *-tt, l. GYÖRKE: MNy. XXIII, 244): 1093 k.: Ruohti (TESz.); 1138/1329: Ruosti (MNy. XXXII, 131) stb., a XIV. sz.-tól azonban már nem eleven. A Ravaszd helynevek kétféle úton jöhettek létre: vagy egy állatra utaló földrajzi névhez járult a -d helynévképző, vagy pedig pusztá személynévhez a -d becézőképző. Érdekes, hogy míg oly sok Ravaszd helynevünk van, Rókád-ok nincsenek! Mint már említettem, a -t(i) ~ -d(i) képző használata a XIII. sz. végéig virágzott. A Rókád-ok hiánya is tehát azt bizonyítja, hogy a XIII. sz.-ban még a ravasz-t használták az állat általános megjelölésére.

Az adatok feldolgozását, értékelését nehezíti az a körülmény is, hogy a magyar nyelvterület a települések sűrűsége szempontjából korántsem egy-séges, s ez a névsűrűségben is megmutatkozik. Nem lényegtelen a természeti tényezők szerepe sem (lehetek „rókátlan” vidékek). Pusztán az adatok számából tehát nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket: az arányok előtérbe helyezésére van szükség. A települések Nyugat-Magyarországon pl. nagyon sűrűn helyezkednek el, ezzel szemben a Duna-Tisza közén igen ritkán. Itt a lakosság jobban cserélődött, pusztult, tehát túl régi (XVII. sz. előtti) határneveket aligha fogunk találni. Az Alföldön, a török hódoltsági területeken a vidék helynévállománya is bizonyára kevésbé hagyományörző: kevesebb ómagyar elemet tartalmaz.

Régi nevek elsősorban a peremvidékeken várhatók. Itt sok nyelvi változás lassúbb ütemű, mint a központi területeken (ill. be sem következik), mivel kevésbé van kitéve a környező nyelvjárások hatásainak.

Valószínű, hogy ahol ma a ravasz változat nagy számmal van képviselve a helynevekben, s csak szórványosan tűnik fel mellette egy-egy adat a róká-ra, ott a ravasz → róka váltás csak később s lassabban indult meg a köznevekben is. Ahol pedig a róka van túlsúlyban a ravasz-szal szemben, ott a váltás hamarabb bekövetkezett, elhomályosítva a ravasz eredeti, főnévi jelentését.

A feldolgozás elsődleges célja tehát a ravasz ~ róka szóföldrajzi megoszlásának és a ravasz → róka váltás hozzávetőleges időbeli határainak felvázolása.

Feltétlenül szükségesnek láttam a régi és a mai állapotokat tükröző anyag külön tárgyalását. (Az adattárban a következő sorszámú források közlik a nevek első előfordulásának időpontját s esetenként betűhű alakját is: 7, 10, 12, 15, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 31, 33, 40, 42.).

A ravasz ~ róka helynévi adatainak térbeli, időbeli megoszlását az alábbi táblázat mutatja. (A 19. és 20. sorszámú munkák Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából közölnek adatokat. Ezek névanyagát a XIX. századi nevek közzé sorolom.)

A név első előfordulása	Hol?	<u>Ravasz</u>	<u>Róka</u>
XI. sz.	Győr vm.	1	-
XII. sz.	Tolna vm.	1	-
XIII. sz.	Sopron vm.	1	-
XIV. sz.	Trencsén vm.	1	-
	Somogy vm.	1	-
	Baranya vm.	1	-
	Vas vm.	1	-
	Komárom vm.	1	-
	Baranya vm.	1	-
	Valkó vm.	1	-
XV. sz.	Arad vm.	1	-
	Bihar vm.	1	-
	Szatmár vm.	1	-
XVI. sz.	Békés vm.	1	-
XVII. sz.	Kolozs vm.	-	3
	Baranya vm.	-	4
	Borsod vm.	4	7
XVIII. sz.	Csongrád vm.	-	1
	Csanád vm.	-	1
	Szabolcs vm.	-	2
	Kolozs vm.	2	2

A név első előfordulása	Hol?	<u>Ravasz</u>	<u>Róka</u>
	Győr-Sopron vm.	-	1
	Baranya vm.	1	3
	Pest vm.	-	2
	Gömör-Kishont vm.	3	5
	Abaúj-Torna vm.	-	4
	Zemplén vm.	3	6
XIX. sz.	Borsod vm.	16	11
	Heves vm.	-	1
	Csongrád vm.	-	1
	Csanád vm.	-	1
	Békés vm.	-	1
	Szatmár vm.	1	-
	Kolozs vm.	1	3
	Vas m.	-	42
	Zala m.	-	52
	Somogy m.	-	96
	Veszprém m.	1	25
	Győr-Sopron m.	-	1
	Komárom m.	-	35
	Fejér m.	-	2
	Tolna m.	1	53
	Baranya m.	6	68
	Bács-Bodrog m.	-	3
XX. sz.	Bács-Kiskun m.	-	4
	Pest m.	-	7
	Nógrád m.	1	3
	Gömör m.	5	2
	Zemplén m.	-	1
	Borsod-Abaúj-Zemplén m.	5	5
	Heves m.	21	64
	Szolnok m.	4	15
	Csongrád m.	-	6
	Békés m.	-	3

A név első
előfordulása

Hol?

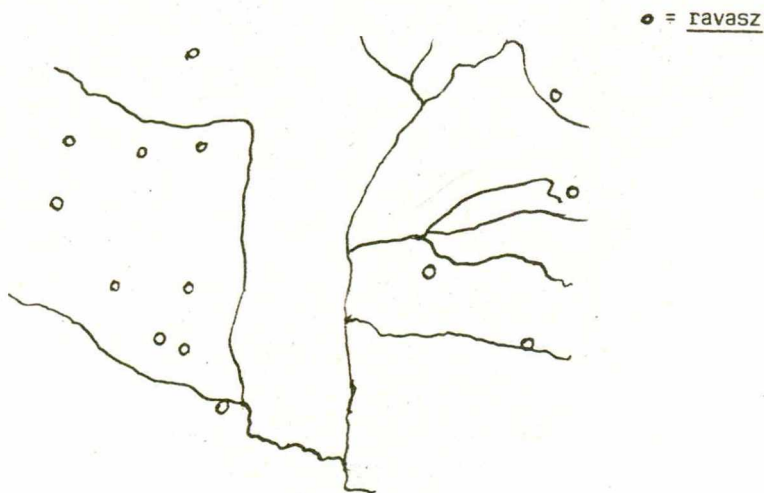
Ravasz

Róka

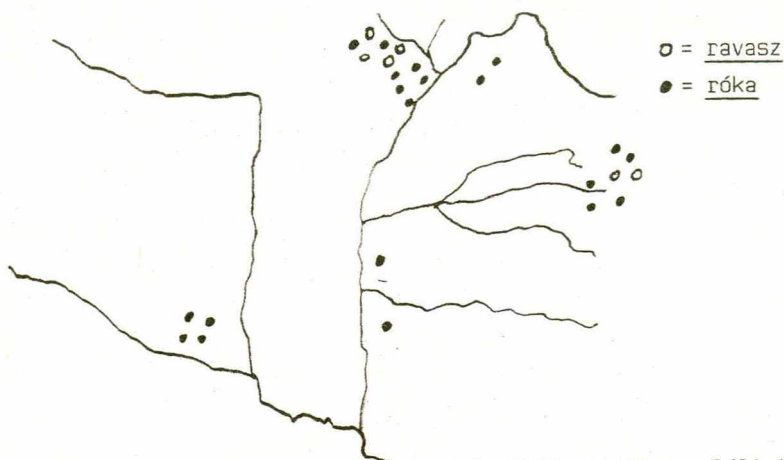
XX. sz.

Bihar m.	-	1
Hajdú-Bihar m.	-	6
Szabolcs-Szatmár m.	3	14
Bereg vm.	-	1
Máramaros vm.	1	2
Kolozs vm.	6	9
Maros-Torda vm.	-	4
Udvarhely vm.	5	7
Csík vm.	1	-
Háromszék vm.	1	-

A XI--XVI. sz.-ban a ravasz szóföldrajzi megoszlása a helynevekben így festett (a róká-ra nincs adat ebből az időből az általam használt forrásokban):

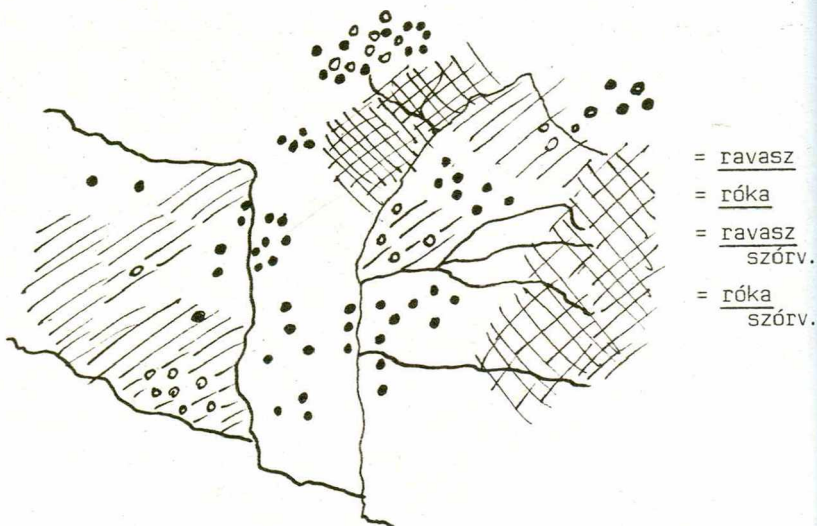

A XVII--XVIII. sz.-ra a fenti kép így módosult:

E két térképvázlat, valamint az ezt megelőző táblázat jól szemlélteti, hogy a XI--XVI. sz.-ban a helynevekben a ravasz alak volt használatos. Elsősorban az ország nyugati területeiről maradtak fenn erről írásos emlékek, de a későbbi állapotból kitetszően keleten is ez volt az általános. A XVII--XVIII. sz.-ban jelennek meg helyneveinkben a róka alakok, bizonyítva, hogy nyelvünkben a ravasz → róka váltás már lényegesen előrehaladt.

A XIX--XX. sz.-i adatok alapján a következő szóföldrajzi képet kapjuk:

A XIX--XX. sz.-i nyelvállapotot tükröző helynévtárak adatai alapján megállapíthatjuk, hogy a mai nyelvterületnek szinte egészen a róka alakok dominálnak, a dunántúli megyékben csaknem kizárólagosak (Vas, Zala, Somogy, Veszprém, Komárom, Tolna, Baranya megyékben). A mai kép arra enged következtetni, hogy a ravasz → róka váltás nyugaton hamarabb ment végbe; ott a XVII--XVIII. sz.-ra nagyjából már befejeződhetett. A ravasz kelet-északkelet felé szorult vissza. A ravasz a róka adataikhoz viszonyítva a Felvidéken a legelterjedtebb. Itt tartotta magát legtovább a régibb lexéma. A ravasz aránya elég magas Heves megyében és Erdélyben is (Kolozs, Udvarhely, Csík, Háromszék vármegyékben).

A leghagyományörzőbbnek tehát az északi és keleti területek bizonyultak. Ez igazolni látszik azt a feltevést is, miszerint régi helynevek elsősorban a peremvidékeken maradtak meg, valamint azt is, hogy a ravasz → róka váltás nyugatról haladt kelet-északkelet felé, s így e területeken csak később indult meg, s lassúbb ütemű volt.

Befejezésképpen szeretném felhívni a figyelmet a téma folytatásának, kiegészítésének lehetőségeire: 1. Az anyaggyűjtés során nem törekedtem teljességre. Talán érdemes lenne a még hiányzó adatokkal kiegészíteni e munkát. 2. A szemléletesség kedvéért hasznos lenne részletesebben térképre vetíteni az adatokat, mert e kis térképvázlatok nem helyettesíthetik a névanyag pontos és áttekinthető feltérképezését. (Részletes térképvázlat közlésre itt helyhiány miatt nincs mód.) 3. A korai köznévi formák -- lehetőség szerinti -- lokalizálása.

ADATTÁR

A mai Magyarországnak ez ideig nyolc megyéjéről készült földrajzi névgyűjtemény, ezek közül csak öt teljes: Vas, Zala, Somogy, Tolna, Baranya. Veszprém, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár megye helynévtáraiból még csak bizonyos járások készültek el.

1. Vas megye földrajzi nevei (Vas megyei Múzeumok Igazgatósága Szombathely, 1982.): Róka (Borgáta), Róka-domb (Ikervár, Hosszúpereszteg), Róka-erdő (Magyarlak), Rókafogó (Kisnyom, Sorokpolány), Rókafogói út (Kisnyom), Róka-forrás (Úlmod), Róka-hegy (Peresznye, Cák, Bajánsenye), Róka-kert (Körmend), Róka-kút (Magyarlak, Csörötnek), Rókalyuk (Apátistvánfalva, Kercaszomor, Velemér, Daraboshegy, Őrimagyarósd, Vasvár, Olaszfa), Rókalyukak

(Velemér), Rókalyuk és Hideg-hegy (Velemér), Rókalyuki (Ikervár, Őrimagyarósd, Oszkó), Rókalyuki-árok (Oszkó), Rókalyuki-dűlő (Vasvár, Oszkó), Rókalyuki-tábla (Vát), Rókalyuki út (Vasvár), Rókanyom (Kőszeg), Róka-rét (Viszák), Rókás (Gyöngyösfalu, Gutatöttös), Rókás-domb (Pápoc), Rókási-dűlő (Gyöngyösfalu), Rókási-erdő (Gyöngyösfalu), Róka-tag (Városmiske), Róka út (Városmiske), Róka utca (Bérbaltavár), Rókavári-tölgyes (Celldömölk).

2. Zala megye földrajzi nevei (Zalaegerszeg, 1964.): Róka (Alsórajk, Galambok), róka (Magyarföld, Liszó), Róka-domb (Dobri, Letenye, Csapi, Szepetnek), Róka-dűlő (Pórszombat), Róka farka (Dobri), Róka-föld (Kustánszeg, Szentmargitfalva), Róka háza (Zalatárnok), Róka-hegy (Milejszeg, Zalaudvarnok, Borsfa), Róka köz (Csörnyeföld, Muraszemenye), Róka-kút (Tüskeszentpéter), Róka-lap (Muraszemenye), Róka-lyuk (Pötréte, Zalakaros, Sormás, Miklósfa), Róka-lyukak (Magyarföld, Náprádfa, Lentiszombathely), Róka-lyukaki-dűlő (Bázakerettye), Róka-lyukas-árok (Zalaszentgyörgy), Róka-lyukas-oldal (Kallósd), Róka-lyuki (Bázakerettye), Róka-lyuki-dűlő (Pötréte), Róka-lyukaki-rét (Miklósfa), Róka-part (Szepetnek), Róka-patak (Becsehely), Róka-pataki-árok (Becsehely), Róka-pataki út (Becsehely), Róka-rét (Zalacsány, Dióskál), Rókás-árok (Nagypáli, Felsőbagod, Ságod, Andránhida, Lickóvadamos, Kálócfa, Pusztamagyaród), Rókási-dűlő (Ságod).

3. Papp György: Kanizsa és környéke földrajzi neveinek adattára. (Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 8. sz. Újvidék, 1982.): Rókás (Kanizsa).

4. Somogy megye földrajzi nevei (Bp., 1974. Tudományos irányító: Végh József): Róka (Bársonymegyer, Büssü, Háromfa), Róka-berek (Somogyszil, Kercseliget), Róka-berki-árok (Kercseliget), Róka-berki-kiskút (Kercseliget), Róka-berki-szőlő (Kercseliget), Róka-domb (Ecseny, Mosdós, Nagyberki, Csököl, Csurgó), Róka-dombi-rét (Mosdós), Róka-dűlő (Zala, Jákó), Róka-föld (Somogyvár), Róka-gödör (Patca), Róka-hegy (Somogyvár, Balatonendréd, Ecseny, Görgeteg, Csokonyavisonta), Róka-hegyi-dűlő (Csokonyavisonta), Róka-hegyi-föld (Kuntelep), Róka-hegyi-szőlő (Kuntelep), Rókalyuk (Balatonboglár, Ordacsehi, Balatonberény, Somogyvamos, Balatonszemes, Kapoly, Tab, Bonnya, Marcali, Somogyaszaló, Kaposfő, Kaposújlak, Kisasszond, Őrtilos, Kisbajom, Komlósd, Somogytarusca, Barcs), Rókalyukak (Nyim, Bakony-megyer, Mezőcsokonya, Nagybjom, Szentá, Gyékényes), Rókalyukak alja (Nyim), Rókalyukak dombja (Siófok), Rókalyukas (Siófok, Kánya, Somogygeszti), Rókalyukas-horog (Kötcse), Rókalyukas-egyenes (Somogygeszti), Rókalyuk és Kuta-

si útra dűlő (Jákó), Rókalyuki (Siójut, Marcali, Vése, Kaposmérő), Rókalyuki-alsó (Mezőcsokonya), Rókalyuki-domb (Somogysimonyi), Rókalyuki-dűlő (Ordacsehi, Balatonberény, Siófok, Siójut, Bábonymegyer, Vése, Mezőcsokonya, Simonfa), Rókalyuki-erdő (Mezőcsokonya), Rókalyuki-felső (Mezőcsokonya), Rókalyuki-lénia (Somogysimonyi), Rókalyuki-tábla (Pogányszentpéter), Rókalyuki-tó (Nagybajom), Rókalyuki út (Kisasszond), Rókalyuknál (Jákó), Rókalyuknáli-dűlő (Kánya), Rókalyuk-tábla (Lengyeltóti), Róka-major (Gölle), Róka-mező (Mike), Róka-rét (Lad), Róka-réti-kút (Magyaratád), Rókás (Toponár), Rókásárok (Nagyatád), Rókás-gödör (Somogyeggyes, Kaposkeresztúr), Rókás-gödöri út (Somogyeggyes), Rókás-horghi-dűlő (Somogyvár), Rókás-horog (Somogyvár), Rókás-sziget (Ordacsehi), Rókás-tó (Somogyzsitfa), Róka-tanya (Komlósd).

5. Veszprém megye földrajzi nevei I. A tapolcai járás (Tud. irányító: Ördög Ferenc. Szerk.) Balogh Lajos és Ördög Ferenc. MNyTK. 156. sz. Budapest, 1982.): Ravasz (Badacsonytörдемic). -- Róka-berek (Kisapáti), Róka-domb (Sáska, Lesencetomaj), Róka-erdő (Balatonszepezd), Róka-föld (Zalahaláp), Róka-hegy (Révfülöp), Rókalyuk (Hegymagas), Rókalyukak (Badacsonytomaj, Nemesvita), Rókalyukas (Sümeg), Rókalyuki (Hegymagasd), Rókalyuki lénia (Hegycsd), Rókarántó (Szigliget), Rókarántó út (Szigliget), Rókás-árok (Taliándörög), Róka-sűrű (Sümeg), Rókatoppantó (Badacsonytomaj), Rókaugraszto (Diszel), Rókavár (Sümeg).

6. Veszprém megye helytörténeti lexikona (Szerk.) Ila Bálint--Kovacsics József. Bp., 1964.): Rókapusztá (Enying), Rókamajor (Bakonyszücs).

7. Kázmér Miklós, Alsó-Szigetköz földrajzi nevei (MNyTK. 95. sz. Bp., 1957.): Rókadomb (Vének), 1864: Rókás (Vének).

8. Komárom megye földrajzi nevei Szerk.) Balogh Lajos--Ördög Ferenc. (MNyTK. 169. sz. Bp., 1985.): Róka (Aka), Róka-erdő (Nagyigmánd), Róka-föld (Nagyigmánd), Róka-Gurgyal (Kocs), Róka-hegy (Naszály, Kömlőd, Környe, Dad, Aka), Rókalyuk (Bajót, Epöl, Uny, Tatabánya, Szomor, Ácsteszer), Rókalyukak (Ácsteszer), Rókalyuk-alatti-dűlő (Vértesszőlős), Rókalyuk-feletti-dűlő (Vértesszőlős), Rókalyuki-akácos (Ácsteszer), Rókalyuki-dűlő (Vértestolna, Tatabánya, Vérteskethely), Róka-patak (Lábatlan), Rókapusztá (Sárisáp, Dág, Uny), Róka-remész (Komárom), Rókás (Nyergesújfalu, Gyermely, Kerékteleki), Rókás-berek (Neszmély), Rókás-berki dűlő (Neszmély).

9. Tragor Ignác, Vác és határának hely- és ingatlannevei (A Váci Múzeum-Egyesület kiadása. Vác, 1935.): Rókalyuk (a Naszál tetején, a Szarvas-tó közelében fekvő dűlő).

10. Hajdú Mihály, A Csepel-sziget helynevei (Bp., 1982.): Róka-csapás, 1800 k.: Róka likas, Rókás.

11. Tolna megye földrajzi nevei (Bp., 1981.): Ravassz (Őcsény). -- Róka-árki (Lengyel), Róka-árok (Izmény), Róka-berek (Várong, Nak), Róka-domb (Kajdacs), Róka-dűlő (Mözs, Sióagárd), Róka-fa (Dunaföldvár), Róka-gödör (Felsőnyék), Rókahalmi földek (Bonyhád), Róka-hegy (Diósberény, Zomba, Kakasd, Aparhant), Rókahegyi dűlő (Zomba), Róka-híd (Bogyiszló, Alsónyék), n. Rókali (Kisdorog), Rókalik (Pálfa), Rókaluki dűlő (Kurd), Rókaluki és dorogi dűlő (Mórág), Rókalyuk (Ozora, Miszla, Varsád, Pálfa, Kisdorog), Rókalyukak (Kurd), Rókalyukas (Nagykónyi, Regöly, Bikács, Kölesd), Rókalyuki kereszt (Ozora), Róka-malom (Bonyhád), Rókamalmi földek (Bonyhád), Rókás (Sárszentlőrinc, Szakcs, Felsőnána, Lengyel), Rókás-gödör (Sárszentlőrinc), Rókás-kút (Tengelic), Rókás-kúti-dűlő (Tengelic), Rókás-kúti-erdő (Tengelic), Rókatanya (Dalmand), Róka utca (Döbrököz), Rókaváros (Pincehely), Rókavölgy (Pincehely, Iregszemcse, Keszőhidegkút, Bonyhádvarasd, Fácánkert), Rókavölgyi dűlő (Fácánkert), Rókavölgyi-árok (Pincehely), Rókavölgyi út (Pincehely).

12. Baranya megye földrajzi nevei. I--II. (Szerk. Pesti János. Pécs, 1982--1984.): Ravasz-kút (Kovácsszénája), Ravaszlik (Alsómocsolád, Páprád), Ravaszliki-árok (Alsómocsolád), Ravaszliki malom (Alsómocsolád), Ravaszliki-rét (Alsómocsolád), XIX. sz.: Ravasz Lyuk (Szilágy). -- Róka-árok (Boldogasszonyfa), Róka-berek (Pécs), Rókacsárda (Szulimán), Róka-domb (Gödre, Nagykozár, Vajszlő), Róka-dűlő (Okorvölgy), Rókafutás (Pécs), Róka-gödör (Alsómocsolád, Magyarszék), Róka-gödri-forrás (Alsómocsolád), Róka-hegy (Almáskeresztúr, Kisújbanya, Hosszúhetény, Pécsvárad, Lovászhetyén, Pécs, Palotabozsok), Róka-hegyi-patak (Zengővárkony, Pusztakisfalu, Lovászhetyén), Róka köz (Mohács), Róka-kút (Kishajmás, Mozgó, Almáskeresztúr (2)), Rókalik Rókalyuk Rókalyuk (Hetvehely, Gödre, Tékes, Magyarhertelend, Barátúr, Somogyhárságy, Almamellék, Zádor, Hosszúhetény, Szilágy (2), Pécs (2), Bogád, Királyegyháza, Aranyosgadány, Bár, Páprád, Gordisa), 1775--1790: Roka Lik (Kővágószőlős), XVIII. sz.: Róka Lik, Róka Likak (Marócsa), XIX. sz.: Róka Lyukak, Rókalyukak, Rókalikas (Kőrös); Rókalyukak (Pécs, Véménd, Kölked, Nagyarsány, Drávaiványi), XVIII. sz.: Roka Lyukak (Szabadszentkirály),

Rókalyukas-tábla (Alma mellék), Rókalyuk-oldal (Hosszúhetény), 1775--1790: Róka Likak Tető (Szilágy); Rókamalom (Birján), Rókás (Gödre, Csányoszró), 1797--1845: Rókás (későbbi térképeken: Rókás) (Mozsgó); Rókásmesgye (Margo-nya), Rókatanya (Köblény), Róka utca (Pécs, Mohács, Beremend), Rókavár (Pécs, Szentlőrinc, Drávafok), Róka-völgy (Pécs), 1797--1845: Rókás völgy (Almás-keresztúr); Róka-völgy alja (Pécs); Rókavölgy-dűlő (Hidas), Róka-völgyi út (Almáskeresztúr).

13. Penavin Olga--Matijevics Lajos; Szabadka és környéke földrajzi ne-
veinek adattára. (Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 2. sz. Újvidék, 1982.):
Róka-féle-szőlő (Hajdújárás), Rókakuckó (Hajdújárás -- kocsma, nevét a vidé-
ken előforduló sok rókáról kapta).

14. Ila Bálint, Gömör megye. I--IV. Bp., 1969.): Ravasza (Bugyikfal-
va, Derencsény), Ravas luk (Baraca, Csetnek, Aggtelek), Ravas lyuk (Hanva),
Ravas rész (Nagyragály). -- Róka lyuk (Balázsfalva, Putnok).

15. Földrajzi nevek a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei levéltár kéziratos
térképein. K--R és S--Zs. (Borsodi Levéltári Füzetek 8--9. Miskolc, 1979.):
XVIII. sz. v.) Ravas (Sajósenye, Sajóvámos -- Borsod megye), 1837: Ravas
homok (Sárospatak -- Zemplén m.), 1861: Ravas zka alja (Kisgyőr -- Borsod m.),
1894: Ravas zka düllő (Kisgyőr), 1894: Ravas zka erdőre járó (Kisgyőr), 1861:
Ravas zka tető (Kisgyőr), Ravas lyuk (Sárospatak 1837. -- Zemplén m.; Lé-
nárddaróc XIX. sz. e., Nagybarca XIX. sz. e., Rudabánya 1864., Sánta XVIII.
sz. v., Szomolya XVIII. sz. v. -- Borsod m.), 1864: Ravas zlyuk (Semjén --
Zemplén m.), Ravas zlyuk (Sajóvelezd 1859., Tardona 1865., Uppony XIX. sz. e.
-- Borsod m.), 1860: Ravas zlyuk eleje (Uppony -- Borsod m.), Ravas zlyuk ol-
dal (Sajóvelezd 1864., Uppony XIX. sz. 2. f. -- Borsod m.), 1863: Ravas ol-
dal (Ragály -- Gömör-Kishont m.), 1825: Ravas puszta (Zádorfalva -- Gömör-
Kishont m.), 1863: Ravas zrész puszta (Ragály), 1845: Ravas szőlő (Sajóvá-
mos -- Borsod m.), 1864: Ravas ztető (Sajóvámos). -- 1884: Róka (Tarcál --
Zemplén m.), 1857: Róka futó (Királd -- Borsod m.), 1866: Róka hid (Szögli-
get -- Abaúj-Torna m.), 1868: Róka liget (Zemplénagárd -- Zemplén m.), Róka
lyuk (Kánó 1866., Putnok 1870. -- Gömör-Kishont m.; Lénárddaróc XIX. sz. e.,
Nagybarca XIX. sz. e., Rakaca 1861, Rakacaszend XVIII. sz. v., Sajóecseg
XVIII. sz. v., Sajókeresztúr XVIII. sz. v., Sajópálfalva XVIII. sz. v., Sajó-
szöged XIX. sz. e., Szomolya XVIII. sz. v., Tibolddaróc 1850., Vatta 1841. --
Borsod m.; Putnok 1870. -- Gömör-Kishont m.; Sárospatak 1865. -- Zempl. m.,

Szikszó 1821., Tornakápolna 1907. -- Abaúj-Torna m.), Rókalyuk (Nagykanizsa 1860 -- Abaúj-Torna m., Trizs 1868. -- Gömör-Kishont m., Miskolc 1861. -- Borsod m.), Róka lyukak (Kistokaj, Négyes: XVIII. sz. v. -- Borsod m.), 1837: Róka lyuk eleje (Szerencs -- Zempl. m.), 1852: Róka lyuk felé (Kelemér -- Gömör-Kishont m.), 1858: Róka juk lapos (Mezőcsát -- Borsod m.), 1871: Rókalyuk melléke (Miskolc), 1858: Rókamál (Uppony -- Borsod m.), 1859: Rókás Vajdácská -- Zemplén m.), 1858: Rókás megye (Szászfa -- Abaúj-Torna m.), 1847: Róka völgy (Sárospatak -- Zemplén m.).

16. Kálmán Béla, A nevek világa (Bp., 1967.): Rókalyuk (Bükk -- a hegyre jellemző állatvilágról vette nevét).

17. Heves megye földrajzi nevei. (Közzétette: Pelle Béláné. I. MNyTK. 125. sz. Bp., 1970., II. MNyTK. 144. sz. Bp., 1975., III. MNyTK. 145. sz. Bp., 1980.):

I. Az egri járás: Ravaszyuk (Balaton, Bükkszentmárton, Szentdomonkos, Tarnalelesz, Egercsehi, Belpátfalva, Erdőkövesd, Pétervására, Bátor, Mátradereske, Recsk, Noszvaj), Ravaszyuk gödre (Egercsehi), Ravaszyu-verő (Bodony), Ravas-ösvény (Nagyvisnyó) -- Róka-fa (Pétervására), Róka-had (Mikófalva), Róka-kút (Nagytálya), Rókalyuk (Bekölce, Bükkszenterzsébet, Egercsehi, Belpátfalva, Szarvaskő, Bükkszék, Felsőtárkány, Mátradereske, Recsk, Egerbakta, Parád, Ostoros, Kerecsend, Maklár), Róka lyuka-bérc (Nagyvisnyó), Rókalyuk alja (Egerszalók), Rókalyuk alja-rét (Egerszalók), Rókalyuk-far (Bükkszenterzsébet), Rókalyukak-far (Hevesaranyos), Rókalyuk-feletti-erdő (Egerszalók), Rókalyuk-gödre (Bükkszék), Rókalyuk-lapos (Demjén), Rókalyuk-oldal (Demjén), Rókalyuk-tető (Szarvaskő), Rókalyuk völgye (Bükkszenterzsébet), Rókás-gödör (Novaj), Rókásztó (Egerbocs), Rókásztó gödre (Egerbocs)

II. A füzesabonyi járás: Ravas-hát (Poroszló, Újlőrincfalva), Ravas-hát-dűlő (Újlőrincfalva), Ravaszhati-dűlő (Újlőrincfalva) -- Nagy-rókalyuk (Dormánd), Róka-hát (Poroszló), Róka-kút (Sarud), Róka-kúti-dűlő (Sarud), Róka-kúti-rész (Sarud), Rókalyuk (Tófalva, Füzesabony, Egerfarmos, Dormánd, Besenyőtelek), Rókalyuk (Dormánd), Rókalyuki (Egerfarmos), Rókalyuki-dűlő (Besenyőtelek), Rókalyuki-fertő (Mezőtárkány), Rókalyuki-kút (Füzesabony, Poroszló, Újlőrincfalva), Rókalyuki-tábla (Egerfarmos, Újlőrincfalva), Rókás (Mezőszemere, Poroszló), Rókás-garád (Kompolt, Nagyút), Rókás-gát (Nagyút), Rókás-kút (Poroszló), Rókás-lapos (Poroszló)

III. A hevesi járás: Rókalyuk (Erk, Tarnaszentmiklós, Kisköre), Rókalyuk-dűlő (Erk).

18. Ifj. Kecskés Péter, A gyöngyös előnevű községek földrajzi- és Gyöngyös dűlőnevei (Gyöngyös, 1960.): Ravaszpart (Gyöngyöshalász) -- Rókalyuk (Gyöngyöshalász), Rókatükkör (Gyöngyös).

19. Sugár István, Gyöngyöspata földrajzi nevei (Mátra Múzeum 9. sz. füzet. Eger, 1966.): 1860--61: Rókalyuk.

20. Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából. I. Jászkunság. (Közzéteszi: Bognár András. Kecskemét--Szolnok, 1978): Róka likás (Kiskunhalas), Rókalyuk (Jászfelsőszentgyörgy, Jászfényszaru), Rókalyukas (Kiskunhalas), Rókalyukas-hát (Karcag), Rókalyuk dőlő (Jászfelsőszentgyörgy), Rókás (Jászkisér).

21. Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából. II. Külső-Szolnok. (Kecskemét-Szolnok, 1978.): Ravaszfenék (Kötelek).

22. Inczeffi Géza, Szeged környékének földrajzi nevei. (Nyelvtudományi Értekezések 22. sz. Bp., 1960.): Felsőrókahegy, 1887: Róka bögyös; Rókahegy, 1741: roka Likánál.

23. Inczeffi Géza, Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata (Makó környékének földrajzi nevei alapján. Bp., 1970.): 1790: Rókajukas-hát (Nagyporond-sziget); Rókalyukashát (Porond), 1864: Rókalyukashát (Maroslele).

24. Pesty Frigyes Helynévtárából. Békés megye Pesty Frigyes helynévgyűjtésében (Bevezető jegyzetekkel ellátta és közzéteszi Jankovich B. Dénes. A mutatókat összeállította Hévvizi Sándor. Békéscsaba, 1983.): 1525: Rawazlyk (Dl. 31048 -- Ajtós falu, ma Gyula határában). -- 1864: Rókáshalom (Mezőberény határában).

26. H. Fekete Péter, Hajdúböszörmény helyneveinek adattára (MNyTK. 102. sz. Bp., 1959.): 1790: Róka Hát; Rókaháti iskola, 1776: Róka lyukas hát; Rókaporozó-domb-tábla, 1941: Rókaporozó nyiladék.

27. Mező András--Németh Péter, Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára (Nyíregyháza, 1972.): 1411: Rauazd (Kölcse).

28. Mező András, A baktalórántházi járás földrajzi nevei. Szabolcs-Szatmár megye földrajzi nevei 1. (Nyíregyháza, 1967.): Ravasz-hegy (Vaja), Ravasz (Kölcse, 1. az előző tétel alatt is).

29. Kálnási Árpád, A fehérgyarmati járás földrajzi nevei. Szabolcs-Szatmár megye földrajzi nevei 2. sz. (Debrecen, 1984.): Ravaszdí Ravaszdí-szeg (Kölcse) -- Az eltűnt Ravaszd falu nevét, emlékét őrzi (l. még fentebb), vö. 1411: Rauazd, Ravaszdý (Maksai 199), 1864: Ravaszyuk (Jánkmajtis -- kihalt név), Ravaszdóú (Kömörő). -- Rókalyuk (Darnó, Kisszekeres, Nagyszekeres), Rókalyuki-tábla (Fehérgyarmat), Rókás (nagy területű határ rész három falu, Kölcse, Szatmárcseke és Túrístvándi határának találkozásánál), Rókásvég (Fehérgyarmat).

30. Gy. Szabó Gyula, Érmihályfalva és Ottomány helynevei. (Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények -- a továbbiakban NyIrK. -- 1983/1.): Rókás-kút (Ottomány -- Bihar m.).

31. Szabó T. Attila, Kalotaszeg helynevei. I. Adatok. (Erdélyi Tud. Int. Kolozsvár, 1942.): Ravaszyuk (Méra), 1734: a Ravaszlikon (Ketesd), 1850: Ravaszyuk (Körösfő), 1744: Ravaszyuk (Magyargyerőmonostor), 1941: Ravaszyuk (Körösfő). -- Rókagödre torka (Váralmás), 1864: Rókajuk (Egeres); Rókajuk (Magyarkiskapus, Jegénye, Kisbács, Kispetri), 1699: Roka kergetőben (Egeres), 1864: Rókalyuk (Nyárszó), 1731: Rókalyuk (Nyárszó), 1891: Rókalyuk (Magyarbikal), 1932: Rókalyuk (Magyarbikal), 1941: Rókásmező (Magyarbikal).

32. Szabó T. Attila, A kolozsmegyei Borsavölgy helynevei (Erdélyi Tud. Int. Kolozsvár, 1945.): Ravaszyuk (Burjánosúj-buda), Ravaszyuk (Burjánosúj-buda, Burjánosúj-buda), Ravaszyuk megett (Burjánosúj-buda). -- Rókajuk (Csomafája, Válaszút).

33. Imreh Barna, Mezőbánd helynevei. (Erdélyi Tud. Füzetek 138. sz. Kolozsvár, 1942.): 1699: A'Rokalyuknál, 1714: A' Rokajuk oldala, 1668: Az Roka jukon felyül. -- Kolozs megye.

34. Benkő Loránd, A Nyárádmente földrajzi nevei. Adattár. (Magy. Nyelv-tud. Int. Debr., 1950.): Rókajuk (Nyárádszentanna), Rókajukpatakja (Nyárádszentanna). -- Maros-Torda megye.

35. Ráduly János, Kibéd helynevei (NyIrK. 1980/1.): Rókalyuk (erdő), Rókalyuk Gyuri kútja. -- Maros-Torda megye.

36. Janitsek Jenő Györgyfalva helynevei (NyIrK. 1981/1--2.): Rókajuk. -- Udvarhely megye.

37. Tibád Levente, Nyikó menti helynevek (NyIrK. 1978/1--2., 1979/1.): Ravaszklik (Székelyapátfalva, Malomfalva, Kecset, Kobátfalva), Ravaszklik aja (Kecset). -- Rókalik (Malomfalva, Székelyszentmihály), Rókalikaknál (Kisfalud), Rókalik kúttya (Malomfalva), Rókalik ódala (Malomfalva). -- Udvarhely megye.

38. Imreh Barna, Alsórákos helynevei (NyIrK. 1981/2.): Ravaszlik. -- Csík megye.

39. Bende Mária, Sepsikőröspatak és Fotosmartos helynevei (NyIrK. 1980/1.): Ravaszklik árka (Sepsikőröspatak). -- Háromszék megye.

Eddig az egyes megyék vagy kisebb földrajzi egységek hely- és helységneveit közlő munkák adatait ismertettem. Az alábbi források az egész magyar nyelvterületről gyűjtött földrajzinév-anyagot tartalmaznak.

40. Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza. A Hunyadiak kora Magyarországon. I--V. (Bp., 1890--1913.): I. kötet.: 1411: Rauazd (Kölcsével volt határos -- Szatmár vármegye, l. még fentebb a 27--8--9. alatt), 1478: Rawazd (Asszonylaka táján? -- Arad vm. a mai Temes vm. északi vidékén); II. kötet.: 1437: Rauazwar (Szőcs -- Valkó vm.), 1374--1406: Rouazdfalua (Harkány és Siklós vidékén feküdt -- Baranya vm.), 1430: Rowazteleke (Keskenddel volt határos -- Baranya vm.), 1346: Villa Roazd (Szentlászló vidékén feküdt -- Somogy vm.), 1418: Poss. Rauazd (a mai Karácsfa mellett feküdt -- Vas vm.); III. kötet.) 1138: Ruosti (Törökkoppány, Derecske és Szántó vidékén feküdt -- Tolna vm.), 1460: Rawazkezew (az Esztergom vármegyei Bátorkeszi -- Komárom vm.), ?1093 k.: Predium Ruothi (Ma: Ravazd, Szentmártontól délre -- Győr vm.), 1245: Terra ville Ruozd (Németkeresztúrral és Kopóházával volt határos -- Sopron vm.); IV. kötet: (Írta: Fekete Nagy Antal. Bp., 1941.): 1398: Poss. Kys Rauazd (Krivoszugy néven ma Bodokával egyesített község, Trencséntől délre -- Trencsén vm.); V. kötet) --.

41. Magyarország helységnévtárai. (A Magyar Szent korona Országainak Helységnévtára. Bp., 1907.; Magyarország helységnévtára. Bp., 1933., 1944., 1952., 1956., 1962., 1967., 1973., 1981.) A XX. században a megyék határai többször változtak. Az egyes helységnevek után azt tüntetem fel, hogy az adott helység a most érvényben levő felosztás szerint milyen megyében található. -- Ravasz (Kőtelek, Szolnok megye), Ravaszér (Jászsalsószentgyörgy, Szolnok m.), Ravaszlyuk (Kisterenye, Nógrád m.), Ravasz májdu (Erdőbénye, Borsod-Abaúj-Zemplén m.), Ravaszmező (kisközség, Máramaros vm.), Ravasz-

partitánya (Gyöngyöshalász, Heves m.), Ravaszcseresznye (Ragály, Borsod-Abaúj-Zemplén m.), Ravaszcseresznye (Ragály), Ravasztanya (Kőtelek, Szolnok m.), Ravasz (nagyközség, Győr-Sopron m.; Pannonhalma, Győr Sopron m.). -- Róka (Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár m.; Szűcs, Veszprém m.; Pölöskefőúdszék, Zala m.), Rókabokor (Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár m.), Rókabögyös (Ásotthalom (2), Szeged, Csongrád m.), Rókafarm (Bükk-szentkereszt, Borsod-Abaúj-Zemplén m.), Rókafarok (Lónya, Bereg vm.), Rókahát (Tiszafüred, Szolnok m.; Zsadány, Békés m.), Rókahátalj (Zsadány, Békés m.), Rókaháza (Zalatárnok m.), Rókaház(a) major (Zalatárnok), Rókahely (Kótaj, Szabolcs-Szatmár m.; Nógrád, Nógrád m.; Bp. III. ker.), Rókalikok (Szentgál, Veszprém m.), Rókalyuk (Zalaszentiván, Zala m.; Oros, Szabolcs-Szatmár m.; Hetvehely, Baranya m.; Tápiógyörgye, Pest m.; Vértessomló, Hajdú-Bihar m.; Újgyalla, Komárom m.; Szentgál, Veszprém m.; Felsőzsellő, Nógrád m.; Miskolc, Borsod-Abaúj-Zemplén m.; Naszvad, Komárom m.), Rókalyukakútdűlő (Jászágó, Szolnok m.), Rókalyukas (Abony, Pest m.; Baja, Bács-Kiskun m.; Mesterszállás, Szolnok m.), Rókalyukas I--IV. dűlő (Mesterszállás), Rókalyukasdűlő (Abony, Pest m.), Rókalyukasdűlő I--X. (Mesterszállás, Szolnok m.), Rókalyukdűlő (Erk, Heves m.; Jászágó, Szolnok m.; Jászárokszállás, Szolnok m.), Rókalyukdűlő-tanya (Jászfényszaru, Szolnok m.), Rókalyukhegy (Kótaj, Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár m.), Rókalyukpuszta (Rakottás, Gömör m.; Újgyalla, Komárom m.), Rókalyuktanya (Oros, Szabolcs-Szatmár m.), Rókamajor (Enying, Fejér m.), Rókamalom (Bószénfa, Somogy m.), Rókamező (kisközség, Mátészalka vm. -- 1939 után: Ravaszmező), Rókapuszta (Bakonyszűcs, Veszprém m.), Rókarét (Alsókalocsa, Mátészalka vm.), Rókás (Cece, Fejér m.; Peszéradacs, Bács-Kiskun m.; Kunpeszér, Bács-Kiskun m.; Doroszló, Bács-Bodrog vm. -- Jugoszlávia; Mezőberény, Békés m.; Tápiógyörgye, Pest m.; Nagyrusztka, Zemplén m. -- Csehszl.), Rókási gulyástanya (Tiszacsege, Hajdú-Bihar m.), Rókásmajor (Peszéradacs, Bács-Kiskun m.), Rókástanya (Nógrádszék, Nógrád m.), Rókászi puszta (Magyarhomorog, Hajdú-Bihar m.), Rókatanya (Terem, Szabolcs-Szatmár m.), Rókaváros (Lövete, Udvarhely vm.).

Végezetül az ÁÜÖ. nem lokalizált, de a dolgozat tárgyalásában említett adatait közlöm.

42. Wenzel Gusztáv, Árpád-kori Új Okmánytár. (Bp., 1889.): 1245: Rohasc (II, 253), 1239: Rohcha szn. (VII, 68), 1297: Royka hn. (XII, 605), 1271: Rocha, Rochka, Rochapotoka, Rochkapotoka (VIII, 353--364.), 1271:

Rochateleky (VIII, 354, 365), 1213, 1236, 1260: Ruohti (Ruohti) I, 130, VI, 361, XI, 472), 1222, 1234--1270: Ruozd (I, 186, II, 5, 6), 1211: Ruozlicou (I, 114).

Az adattárban felsoroltakon kívül még 26 helynévgyűjtés anyagát néztem át, de ezekben sem a ravasz-ra, sem a róká-ra nem voltak példák, ezért ezek címeit nem sorolom fel.

HORVÁTH ANDREA

ÓSZUSZKA

A mai Szamosszeg (Szabolcs-Szatmár megye) délnyugati oldalán kialakult falurészt, amelyik négy utcából áll, ősidők óta a Ószuszka (s.gy.) néven emlegeti a lakosság. Erre a nagyon szlávosan hangzó falurésznevre a néphagyományon kívül semmi más, írásos vagy egyéb adalékot nem találtam idáig, ha csak annak nem tartjuk azt a tényt, hogy a falurész most Dózsa György utca hivatalos néven ismert utcáját 1920--1945 között hivatalosan is Ószuszka néven nevezték. Itt azonban rögtön meg kell jegyezni, hogy ez a hivatalos névadás a már jóval korábbi használatú népies falurész név figyelembe vételével történt. Ez az adattalanság szerintem nem lehet akadály a név magyarázatának, minthogy a néphagyomány, és a vele összhangban lévő különféle írásos-történeti adatok lehetőséget nyújtanak az Ószuszka falurész név keleti-szlávból történő származtatására. Ehhez viszont szükséges, mintegy előkészítésként, mindazokat a tény- és hagyományanyagokat bemutatni, ami a falurésszel kapcsolatban jelentkezik.

Ahogy már említettem is, az Ószuszka nevű falurész négy utcából áll, és hivatalosan a következő neveket kapták: Bercsényi utca, Bezerédi utca, Dózsa György utca és Ady Endre utca. Az első két utca már az 1920-as években megkapta ezt a hivatalos nevet, az utóbbi kettő viszont csak 1945 után. Tudni kell még ehhez, hogy -- amint már jeleztem is -- a Dózsa György utca 1920--1945 között az Ószuszka utca hivatalos nevet viselte, az Ady Endre utca-nak pedig 1945 előtt nem volt hivatalos neve, hanem csak a népies Szugöj ~ Szoross ~ Szoroska (s.gy.) névváltozatokkal jelölte a lakosság, vagy ezek személynévvel kiegészített változataival: Tóut Ignác szugöja Cici Gyula szoroskaja stb. (s.gy.).

Időpont említése nélkül ugyan, de a helyi hagyomány azt tartja, hogy ez az Ószuszká nevű falurész két szakaszban épült ki. A lakosság pontosan el is tudja különíteni egymástól a falurésznek ezt a két szakaszát. Eszerint ősrégi eredetű a mai Bercsényi utca teljes egészében, a Bezerédi utca északi oldalának a fele, a belőle nyíló Petőfi utcáig, aztán a Dózsa György utca keleti oldala, a belőle nyíló Ady Endre utcáig. A többi részt későbbi betelepülésnek vallják, s úgy tudják, hogy a betelepülés előtt Sespitáris (s.gy.) néven a Szamosszezen is birtokos gróf Károlyi család uradalmához tartozott füves területként, s azt mindig a falubeliek bérelték a gróftól.

Ez a Sespitáris név eligazít bennünket az Ószuszká falurész későbbi szakaszának kialakulási időpontjában. A névvel jelölt terület ugyanis az egész Károlyi-uradalommal együtt 1466-tól a Báthoryak birtoka volt (CSÁNKI DEZSŐ Mo. Tört. Fölldr. I, 531.), s mint ilyen, hozzátartozott a család ecse-di uradalmához. Erről pedig tudjuk, hogy 1624-ben Bethlen Gáborra, 1647-ben Rákóczi Györgyre szállt, majd 1724--1746 között részben adományozás, részben vásárlás útján a gróf Károlyi-család kezére került (CSOMÁR ZOLTÁN: Mátészalka, 1968. 119--120). Minthogy a hagyomány szerint az Ószuszká nevű falurész későbbben épült szakasza a XIX. század második felében már megvolt, a fenti adatok tanúsága szerint azt mondhatjuk, hogy ez a későbbi szakasz csak a XVIII. század második felétől a XIX. század első feléig alakulhatott ki.

A falurész korábban kialakult szakasza ezek szerint a XVIII. század első felében már fennállott. De ennek kialakulási időpontjára is következtetni lehet földrajzi és birtoklástörténeti adatok alapján egy feltehető keleti-szláv etimon segítségével.

Az Ószuszká nevű falurészek az a szakasza, amelyiket a hagyomány régibbnek tart, a Homoród (s.gy.) nevű helyi patak mentén települt. Ez a mostanra teljesen kiszáradt patak a Szamos mellékvize volt, és torkolatvidékének neve már 1371-ben jelentkezik: Homorodfeu (OklSz. 388. homorú a.), s ugyanitt 1396-ban felbukkan a patak Homorod neve is. A falurésznek a fekvése alapján arra gondoltam, hogy az Ószuszká falurész név tulajdonképpen névátvitellel alakult ki a település mentén levő, már a kialakulás idején is kiszáradt patak nevéből. A névadást és névátvitelt egyaránt keleti-szláv eredetűnek vélem. Mielőtt azonban a tényleges névmagyarázatra térnék, megpróbálom igazolni, hogy a középkorban Szamosszezenek a jelzett területén valóban élhettek keleti-szlávok.

Szamosszeg legelső birtokos családjának, az ólnodi Czudar családnak a kihalásával 1470-ben a falu a Rozgonyi család kezére került (CSÁNKI: i. m. I, 508.), de már a következő 1471-es esztendőben részt kaptak belőle a Kállayak is (uo. 536). Egy néhány éve Szegeden tartott előadásomban pedig nemcsak azt bizonygattam, hogy ez a szamosszegi Kállay-birtok a régebben kialakult Úszuszka nevű falurészen és az attól nyugatra eső határterületen feküdt, hanem a Bászna dűlőnév magyarázata nyomán azt is, hogy ez a birtokos család gyakran keleti-szláv (ruszin) lakossággal telepítette be birtokait a középkorban (MNYTk. 170: 47--54). Így lehetett ez a család szamosszegi birtokán is.

Ezek szerint lehetőségként számolhatunk azzal, hogy 1471-től keleti-szláv telepesek kerültek a szamosszegi Kállay-birtokra, s ott településrészt alakítottak ki a Homoród mentében. Ebből azonban az is következik, hogy a már említett szláv névadás és névátvitel lehetősége is fennáll az Úszuszka falurésznev magyarázatában.

Úgy vélem, hogy az 1471-ben Szamosszegre települt keleti-szlávok a településrészük mentén levő Homoród nevű patakot nem a magyaroktól átvett régi nevén nevezték, hanem annak a sajátjának az alapján, hogy már akkor is csak kiszáradt patakmeder volt, saját nyelvükön 'száraz patak'-nak mondták. Ehhez hasonlóan, de nem keleti-szlávból alakult ki például a Sajó folyónek mellékvízének Szuha neve is (FNESz. 621. Szuha¹a.). Közismert, hogy a keleti-szlávban megvan a ch ~ š megfelelés-párhuzam (pl. orosz: cyxoш 'száraz', de cyma 'szárazföld', cyмитъ 'szárít' stb.), s így valószínűsíthető, hogy a magyarul Homoród néven ismert kiszáradt patakot 1471 táján a mellékére települt keleti-szlávok *Susa (recka) néven emlegették. Minthogy Szamosszeg szláv eredetű földrajzi neveiben gyakran jelentkezik a -ka képző, mint például a Lickóu tag ~ Liszkóu tag ~ Lickaji tag (Nyr. 109: 493.) névváltozatokban, vagy az 1357-es Glyzka történeti adatban (MAKSAI FERENC: A középkori Szatmár megye. Bp. 1940. 210.), a patak keleti-szláv nevéből joggal mondhatjuk, hogy ténylegesen *Suska (recka) alakban hangzott. Meggyőződésem szerint ezt a pataknevet vitték át aztán a patak mellékén alakult saját településrészükre is. Úgy vélem, hogy ez az átvitel sajátos beszédhelyzetben realizálódott. Szamosszeg magyar lakosságának az ilyen kérdésre, hogy "Hol laksz?", a Homoród mentén élő keleti-szlávok így felelhettek saját nyelvükön: *u. Suškoj (rečki). Ebből aztán ugyanolyan elvonással alakult ki a szláv *Ususkoj > magyar Úszuszka, mint amelyen elvonásra és

szerkezetre utal, egy részt nádor köznevünk (TESz. nádor a.), más részt pedig Kraszna folyónevünk (FNESz. 361. Kraszna a.).

E magyarázatnak településtörténeti, alaktani és jelentéstani akadályai az eddig elmondottak után nem nagyon kerül. Felmerül viszont néhány tisztázandó hangtani probléma: a szóvégi -oj > a változás, a szóbelseji š > sz megfelelés, a szóeleji u > ó változás.

Ami a szóvégi szláv -oj > magyar a változást illeti, ahhoz Szamosszegről kielégítő analógia a már idézett Lickóu tag ~ Liszkóu tag ~ Lickaji tag névváltozatok, melyek arra utalnak, hogy a szláv -oj végződés egy magyar ó > a változással alakulhatott a mostani formára.

A szláv š > magyar sz változás lehetőségére megfelelő köznévi példa csésze szavunk (TESz. csésze a.), de Szamosszegről földrajzi névi analógiát is idézhetek a Bászna dűlőnévvel (MNYTK. 170: 48).

A szóeleji szláv u > magyar ó változás valószínűleg magyar népetimológiával magyarázható, mely sajátság Szamosszeg földrajzi névanyagában, főként a szláv eredetűben, eléggé gyakori (Nyr. 109: 491). Eszerint a név szláv alakjának szókezdő u hangjába a magyar ó 'régi, nem új' jelentésű szót magyarázta bele a nevet átvevő magyar lakosság, amit a XVIII. század közepétől kialakuló újabb falurész szakasz csak megerősített, mégha *Újszuszka-féle korrelációspár nem is alakult ki.

Az Úszuszka falurésznevről végül is summázva a következők mondhatók: a név a keleti-szláv (ruszin) 'száraz' jelentésű pataknévből alakult kis névátvitellel, amit aztán az átvevő magyar lakosság részben szabályos hangmegfeleléssel, részben népi etimológiával a mai formára alakított; a falurész régebbi szakaszát a Kállayak birtokán levő keleti-szláv telepések alakították ki 1471-től a Homoród patak mentén, az újabb szakaszt pedig már magyarok építették fel a XVIII. század közepétől a XIX. század közepéig a Károlyiak Sespitáris nevű szomszédos füves területén.

BALOGH LÁSZLÓ

A KALOCSAI PUSZTÁK FÖLDRAJZI NEVEI 1769-BEN

Kalocsa város a XVIII. század közepétől a XIX. század végéig közel 40 000 holdas határral rendelkezett. Maga a város a nagy kiterjedésű határ nyugati szögletében feküdt. Csaknem elérték a foktői és a bátyai földek. A kalocsaiak elsősorban kelet felé terjeszkedtek. Földjeik ebben az irányban messzire, az Őrjeg mocsaráig elnyúltak, sőt a mocsár egy része is kalocsai birtok volt.

Az újkori kalocsai határ a XVIII. század első felében fokozatosan megszerzett pusztákból, vagyis elpusztult középkori falvak határaiból alakult ki. A város középkori eredetű történelmi határa -- amely csaknem azonos a XX. századi megcsonkított határral -- nyugat-európaiasan kicsi volt. 4-5000 holdnál többet nem tett ki. Ehhez a kis területhez szerezték meg a kalocsaiak lépésről lépésre a várostól keletre eső elpusztult faluhatárokat egészen az Őrjegig. 1703-ban már használatukban volt a későbbi kalocsai határ déli része: Halom, Csertő, Mégy, Hillye és Drágszél pusztája. Az északi pusztákat ekkor még Duna melléki falvak és Pataj birtokolta. Az 1760-as évekre a kalocsaiaké lett Negyven, Kisülés, Tény, Erek, Keserűtelek, Résztelek és Szakmár egy része is. Külső legelőként megszerezték az Őrjeg-széli Karácsont és Csornát.

A kalocsai határ soha nem alkotott egységes tömböt. Beleékelődtek idegen birtokok, mint pl. az ordasiak Malomér, az uszódiak Pálföldje, a foktőiek Köröm, Máriaháza, Nadasd és Kiskecskemégy pusztája.

A pusztákat kezdetben bérelték az érsekségtől a kalocsaiak. Évenként árendát fizettek értük. 1769--70-ben a Mária Terézia-féle úrbérezés idején azonban a korábbi bérletek valóságos városhatárokká váltak, mivel a kalocsai jobbágyok a belső határ kicsinysége miatt a pusztákon kapták meg telki földjeiket. Annak ellenére, hogy a puszták a város tényleges határává váltak, az emberek továbbra is számontartották határvonalait. Középkori falunevet őrző nevük is tovább élt. A kalocsai földeket és a földet birtokló parasztságot mindig pusztánként tagolva vették számba az összeírók.

A pusztából integrálódott határrészt, illetve annak külön pusztanévvel jelzett darabjait 1770 után is pusztaként emlegette a kalocsai ember. Még a XX. században is „pusztaiak”-nak nevezték a városiak és a Duna

melléki református „falusiak” a Homokmégyen, Szakmáron, Drágszélien, Csertőn stb. lakókat. A szállásiak cifrálkodó viseletének és népművészetének egynemű jellegzetes elemét gyakran határozták meg a „pusztaias” jelzővel.

Az alföldi mezővárosokéhoz hasonlóan Kalocsa határának is megvolt a jellegzetes hármastagolódása. A város körüli földek képezték a belső határt, amely jórészt kertekből, nádasokból és a kezestartást szolgáló legelőkből állt. Ettől keletre húzódott a szállásföldek vagy puszták övezete. Ennek a vizekkel szabdaltnak a „hátas” részein termelték gabonájukat a kalocsai jobbágyság. Szállásépületeiket a legkiemelkedőbb pontokon csoportosan hozták létre. Ezzel megteremtették a Kárpát-medence egyik nevezetes településnéprajzi különlegességét. A harmadik övezetet az Őrjeg melletti Csorna és Karácson jelentette, amelyet a rideg jószág külső legelőjeként használtak. (Bővebben lásd: BÁRTH JÁNOS: A kalocsai szállások településnéprajza, Kalocsa, 1975.)

Alábbiakban annak a területnek az 1769-ben feljegyzett földrajzi neveit mutatjuk be, amely a második övezetet alkotta. Ma ez a föld nem tartozik Kalocsához, mivel a rajta kialakult szállások Negyven kivételével 1898. január 1-én elszakadtak anyavárosuktól. Napjainkban négy község: Homokmégy, Szakmár, Drágszél és Üregcsertő osztozik a területen. Mindebből következik, hogy a mai kalocsai határ, a tulajdonképpeni régi belső határ jellegzetes nevei, mint pl. a Ciglédi kertek, a Banya sziget, a Csajda, a Csilás palé stb. nem szerepelnek a lajstromban.

Az alább felsorolandó földrajzi neveket egy 1769-ben készített birtokösszeírás örökölte meg. A Kalocsai Érseki levéltárban fekvő összeírás egyike az úrbéri tabellát előkészítő ún. előzetes összeírásoknak. (KÉL. II. Összeírások. Kalocsa. Címe: Conscriptio Fundorum Intra et Extra Villanorum in Praediis Civitatis Colotzae Anno 1769.) Ebben a lajstromban a jobbágyság nem a szokásnak megfelelően, a baloldali szélső oszlopban szerepelnek, hanem a füzet felső szélén a fejléc helyén. A baloldali szélső oszlopban birtokfajták és földrajzi nevek sorakoznak. A jobbágyság neve alatt számok állnak, jelezve hogy a szám vonalában balra feltüntetett határrészen mennyi földje van a szám fölött szereplő jobbágnak.

A birtokfajtákat és a határneveket feltüntető baloldali oszlop hármastagolású. Legfölül a házhelyek és kertek szerepelnek „in Város” és „in Szállás” megkülönböztetéssel. A kert vagy a házhely közelebbi földrajzi nevét nem jegyezték föl. Középpont a szántóföldek lehetséges előfordulási helyei

következnek. Innen, ebből a lajstromból származnak a közleményünkben felsorolt földrajzi nevek. Legalul a kaszálókra utaló felirat található, helynév feltüntetése nélkül, mivel a kaszálók vegyesen fordultak elő a szántókkal, és a lapok alján csak a területnagyságokat adták meg.

A kalocsai összeírások hagyományainak megfelelően a jobbág্যokat, illetve birtokaikat pusztánként tagolva vették számba. Egy-egy pusztát, illetve szállás esetenként több lapot is elfoglalt. Ilyenkor a lapok bal szélén a szántóterületek földrajzi neveinek felsorolása többször ismétlődik. A puszták szerinti tagolással függ össze, hogy egy-egy földrajzi név két vagy több pusztát neveli között is előfordul. Az ilyen átfedés természetes, hiszen pl. a vízfolyások, palék nem álltak meg a puszták határvonalánál, hanem több pusztát területén is áthaladtak.

Az összeírás alapszövege német. A magyar földrajzi neveket a német szövegből gyűjtöttük ki a feldolgozás során. A nevek általában ragozatlanok, néha azonban ragozottak. Figyelemre méltó, hogy a német szöveg kellős közepén is magyar ragot kaptak a magyar földrajzi nevek. Látszik, hogy az összeírók az élő beszéd megfogalmazásait vetették papírra. Előfordul a szántóterületek lajstromában olyan helymegjelölés is, amely tulajdonképpen nem „igazi” kiformalódott földrajzi név, hanem valamiféle „Hol?” kérdésre felelő helymeghatározás, pl. Godán Szállás alatt, Hidasson innen, stb.

A felsorolt földrajzi nevek egy része tükrözi a települési viszonyokat, illetve azok előzményeit. A faluszerűen csoportosult gazdasági telephelyek szállás-nak nevezett együtteseire utalnak azok a helynevek, amelyekben a szállás szó szinte a falu szinonimájaként szerepel, pl. Szállás mellett stb. A többször előforduló Templom kifejezés természetesen nem élő templomokra, hanem középkori templomromokra vonatkozott, amelyek közül hetet meg is örökített egy 1770 táján készült határtérkép. (KÉL. II. T. 194. -- Közölve: Bárh János i. m. 20. sz. térkép.) A Telek helynév itt középkori faluhelyet, a Temető pedig középkori vagy még régebbi temetőhelyet jelöl.

A földrajzi nevek közreadásánál betűhívségre törekedtünk. Ez vonatkozik a pusztanevekre és a pusztabeli helynevekre egyaránt. A betűhívség nem mindig volt könnyű feladat. Amikor ugyanis egy pusztát birtokosai több oldalt foglaltak el a füzetben, vagyis amikor a helynevek több oldalon ismétlődtek, írásmódjuk rendszerint oldalanként eltérő képet mutatott. Ilyenkor a mai írásmódhoz legközelebb álló alakot vettük alapul. Esetenként zárójelben melléírtuk a többi változatot is. Különösen sok gondot okozott a szállás szó,

amelynek egy és két l-es változatai a következetesség legkisebb jele nélkül egymás mellett fordultak elő. Végül a két l-es változat mellett döntöttünk. A palé szó előfordult palé, pali, paly alakban egyaránt. Az élő nyelv és más korabeli források gyakorlatát követve a palé alakot tekintettük elsőlegesnek. Az esetenként i helyett írt y-t elhagytuk. Egységesen i-vel helyettesítettük.

A kalocsai puszták 1769-ben följegyzett földrajzi neveinek adattára

In praedio Drákszél: Kis Drága (Kis Drágán), Töltés, Temető, Székes, Réghi Szállás (Réghi Szállások), Miskei út (Miskei útnál), Organtza (Orgántzán túl), Barna háza, Kis Nyártó (Kis Nyárta), Zsombékos Palé (Zsombékos Pali), Zsombékos Palé hát, Szállás alatt, Homok, Két házi Domb, Öreg Székes, Határ völgy, Malom árok, Telek

Hille: Kossár Maratsika Szigeth, Szállás alatt, Mortsai Szigeth, Kováts Palé (Kovats Pali), Iványi Szigeth, Hoszu földek, Breszto, Iványi hát, Telek, Homok.

Homok Mégy: Matos Busakja, Telek, Goda hátja, Középső hát, Székes (Székessen), Hidas, Lomos fok, Erdő alatt, Pandúr hátja (Pandúr hátya), Hillei Busak (Busák), Réghi Szállás, Homok, Szállás allya (Szállás alatt).

Alsó Mégy: Lamos foka, Fekete Rekettye, Erdő allya, Goda hátja, Telek, Pandur hátja, Székes.

Öreg Csertő: Malomér, Zsíros földek, Hidasson túl, Hidasson innen, Csákány hegy (Csákány hegyen), Szállás alatt, Borbás hátya, Templom mellett, Gyomo hátya (Gyomo hátyán).

Kis Csertő: Malomér, Zsíros fok, Hidas, Csákán hegy, Szállás alatt, Borbás hátya, Templom mellett, Gyomo hátya, Goda.

Mácsai Szállás: Malom Ér, Zsíros fok, Szállás alatt, Goda hátyán.

Halom: Godán, Szállás alatt, Győr Telek, Szekes.

Szadmár: Szállás alatt, Telek, Pap Telek, Körtvélfá melléke, Szadmári Szigeth, Ereki fok (Erdelifok), Zarka hát, Pusztá kutak, Mátyás Telek (Márgyás Telek, Mátgyas Telek), Berta Telek.

Felső Erek: Szállás mellett, Égett Szállás, Tisztás palé, Köles földek, Szilos kutak, Öreg Telek, Takács Ér, Kettős Határ.

Keserő Telek: Szállás alatt, Határ fok, Benedeki út mellett, Gyarmati Telek, Likár Széle, Fél Köteles, Körtvélfá, Csukás, Határ fok.

Rész Telek: Szállás alatt, Középső Tábla, Telek, Béró Verés, Ereki út.
Tény alias Gombolya: Szállás alatt, Hosszu Dülő (Hozó Dülő), Ereki út,
Telek, Árkos, Kocza Dülő (Koczo Dülő), Telek vel Róka Likaknál.
Negyven: Telek, Goda, Ruko Lik, Dura, Domja, Megye fok.

BÁRTH JÁNOS

ABDERA, RÁTÓT, PIRIPÓCS, HINTERWALDLER, KRAHWINKEL, HILLBILLY -- A MAGYAR
"MUCSA, MUCSAISÁG" ELŐZMÉNYEI, PÁRHUZAMAI

Nyelvünkben a fiktív földrajzi nevek egyike: Mucsá. Közel száz éve az elmaradottság, a parlagiasság jelképének számít. (TESz. II, 971. p.)
"Mucsaiság" a művelődésben elmaradt, tájékozatlan, a parlagi (vidéki) emberre jellemző megnyilatkozás, észjárás, viselkedés. (A magyar nyelv értelmező szótára, V. 47. p.)

E szó használata egyértelműen a vidékiség - vidékiesség problémaköréhez kapcsolódik. Ez a jelenség, életérzés -- az egyenlőtlen fejlődés során -- az előrehaladottabb országokban előbb kikristályosodott, hamarabb felszínre került. Ezért nyelvhasználatukban előbb jelentek meg a magyar megfelelő nemzetközi párhuzamai. Csak később -- újságírói névadás révén, a magyarországi "vidéki" viszonyok jellegzetessé válásával -- formálódik meg, terjed el az általunk ismert, ma is használt szó, fiktív helynév.

Nem tagadhatók azonban bizonyos magyar előzmények, mégpedig a falucsúfolók, fiktív földrajzi helynevek között. Az előzményeket, párhuzamos jelentéstartalmakat a címben felsoroltak szerint tekintem át.

Abdera

Széchenyi naplójának szöveghű kiadásában 1823. február 16-i dátummal egy megjegyzés szerepel: "Abdera in allen Ecken." Ugyanezen év október 14-én pedig csak ennyi: "Abdera!" (VISZOTA GYULA szerk.: Gróf Széchenyi István naplói. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1926. II. kötet, 336. ill. 406. p.) Mindkét szövegrészt a legújabb kiadás fordításban adta vissza -- "Mucsá"-nak magyarítva --, holott az elnevezés később keletkezett!

A "Napló" 2. kiadásában szereplő szövegrészek a következők: "...Ferenc főhercegnél voltam. Simonyi és felesége, Radosevich feleségétől nálam ebédelt. Mucsa minden sarokban." Később: "...Debrecenben hozzám jöttek svadronom tisztjei, és a kapitány úgy csókolt meg, mint egy hajadér, és így szólított: ÉDES BRUDERKÁM! Mucsa. Unalom. És mindezt miért csinálom? -- Hogy ne legyek naplopó." "...Ujhelyen a vármegyeházát és a börtönt megnéztem. Mucsa!" -- írja másutt. (SZÉCHENYI ISTVÁN: Napló. 2. kiadás. Gondolat Kiadó, Bp., 1982. 285. és 168. p.) Megjegyzései -- nyilvánvalóan -- a provincializmusra vonatkoznak.

A SZÉCHENYI-nél föltűnő német "Abdera" a XX. századi német szóhasználatban is él. Az 1929-es kiadású szótárban a "der Abderit" magyar megfelelője a "bárgyú, mucsai, vagy rátóti ember." A "der Abderitismus" következésképpen "mucsaiság, rátótiság, korlátolttság, együgyűség"-gel azonos. (KELEMEN BÉLA szerk.: Német és magyar kézi szótár. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. kiadása, Bp., 1919., I. kötet, 3. p.)

Az újabb szótárak (pl. HALÁSZ ELŐD, 1974.) a napjainkra bekövetkezett jelentésváltozást mutatják. Már csak az "abderita, rátóti korlátolt, együgyű ember" megfeleltetés szerepel. Az utóbbi évtizedekben "Mucsa" több mint korábban. Jelentése bővült, jelenti a vidékiességet, kisvárosiasságot is.

Jóllehet az "abderita"-t idegen szóként számon tartjuk, csak a régies stílushasználatban, régi szövegrészekben fordulhat elő. Szinonimái a rövideszű, tyúkeszű, együgyű, bárgyú. Kézikönyveink felhívják rá a figyelmet, hogy e megjelölés Abderita trákiai görög várostól ered, melynek lakóit az ókorban "fajankóknak tartották". (BAKOS FERENC szerk.: Idegen szavak és kifejezések szótára. Akadémiai Kiadó, Bp., 1973., 1--2. p.)

Az Abderita helynév személynévi eredetű. Strabón szerint Abdera városát maga Hercules alapította, kedvencének Abderus-nak emlékére, kit szét téptek Dionesed lovai. Ciceró is több helyütt felemlíti. E korban -- PECZ VILMOS szerint -- feltehetően "...olyan községet értettek rajta, a hol ugyan azon egy dolog felett magán érdekek szerint, pillanatnyi behatások alatt minden következetesség híján szoktak dönteni." Érdekességként említi, hogy Juvenalius és Galenus orvosok éghajlati hatásnak tulajdonították a város lakóinak korlátolttságát. (PECZ VILMOS: Ókori Lexikon, I. kötet, Franklin-társulat, Bp., 1902., 2. p.) Ez viszont adalék az ún. "orvosi helyleírás" történetéhez!

A régi magyarországi latinban az "Abderologus"-nak megfelelője a "felelőtlen fecsegő, szájhős". (BARTAL, ANTONIUS: Glossarium dediae et infimae latinitatis regni Hungariae. Reprint kiadás, Bp., 1983. 2. p.)

Rátót

A magyar előzmények "Rátót"-ként hasonmód, oly hely képzetét vetítik elénk, ahol ostoba, együgyű dolgok esnek. Szinonimája számos, amint ezt GÁRDONYI GÉZA egyik regényalakjával elmondhatja: "... A nyelv... a nemzet lelkének a terméke. De hát mind lágyeszűek voltak azok az ősnémetek? Mind hájfej, mind oktondi, bárgyú, balga, együgyű, göbolygós, filkó, fajankó, félnadrág, mulya, totomi, liphec, rátóti, táté, lühű, zavaros? ... Csakúgy dőlt belőle az ostobaság rengeteg sok kifejezése, mintha azzal is illusztrálná, hogy milyen gazdag a magyar nyelv." (GÁRDONYI GÉZA: Te Berkenye. In: Gárdonyi Géza: Ábel és Eszter. Kisregények. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1962., 195. p.)

E szinonimák közül egyértelműen helynévi eredetű "rátót", a Veszprém megyei Gyulafirátót -- hajdan Rátold -- magyar falu után. Már a Conversation-Lexikon magyar változata így adja meg szócikkét: "...Lakosi meszégetéssel keresik élelmeket, kiket több század oltá nagyon együgyűeknek tartanak, úgy, hogy a' nem igen elmés embereket, másutt is közbeszédben Rátoti ember-nek gúnyolják, 's együgyűségekről sok furcsak mesét mondanak." (KÖZHASZNU Esmeretek Tára a Conversation-Lexikon szerint Magyarországra alkalmaztatva. Pesten, Könyváros Wigand Ottó sajátja. Nyomtatta Landerer, Pesten, 1832. X. kötet, 79. p.) E sok "furcsa mese" -- a falucsúfolók vándormotívuma! Amint IPOLYI ARNOLD írja: minden elmondott csúfolójáról nemegy olvasójának eszébe fog jutni "... a maga környéke ez vagy amaz helye, melynek lakosairól az illető tájon az adomá fenforog..." (IPOLYI ARNOLD: Magyar mithologia. II. kiadás. I. kötet, 1929., 298. p.) Mégpedig mint csúfoló szavak, történetek, tréfás versek, falusorolók. A "Magyar Népmesekatalógus" sorozatában megjelent típusmutatójuk térképen szemlélteti a környék-, vagy országszerte gúny tárgyát képező falvakat. Messze kiemelkedik közülük Rátót! Maga a műfaj is erről kapta összefoglaló nevét: "... A magyar folklórirodalom a legtöbbet emlegetett község, a Veszprém megyei Rátót nevééről rátótiáda néven tartja számon ezt a műfajt" -- írja KOVÁCS ÁGNES. (KOVÁCS ÁGNES szerk.: A rátótiádák típusmutatója. A magyar falucsúfolók típusai. A Magyar Népmesekatalógus füzetek, 3. sz. A Néprajzi Múzeum és az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának kiadása, Bp., 1966., 4. és 13. p.)

A "rátótiság" szépirodalmi megfogalmazásai közül két példát emelek ki. TÁNCICSICS MIHÁLYnál Rátót mesebeli falu, méltó párjával, Majmód városával: "... a rátótiak egy faliórát vettek a helységhez számára... Majmód város lakosai... egy ily szörnyűséges gőzmasinát láttak, mely a gyalút tisztogatta..." (TÁNCICSICS MIHÁLY: Nép szava -- Isten szava. In: Geréb László szerk.: Táncsics Mihály válogatott írásai. Táncsics Könyvkiadó, Bp., 1957., 151. p.) MIKSZÁTH egyik újságcikkében a "Halmas-Szentbogárd" irodalmi névadást alkalmazza. E városkában -- egyetlen valamirevaló hőses miatt -- megáll az élet. Mintha ma "Mucsát" mondanánk -- jegyzi meg a kritikai kiadás. (MIKSZÁTH KÁLMÁN: A fehér város. In: Mikszáth Kálmán: Cikkek és karcok. MKÖM. 75. kötet, Akadémiai Kiadó, Bp., 1981., 77. és 218. p.) Nála olvashatunk egy általános értelemben vett "ostoba hely"-ről is. Széll Kálmán efféle helyről tér vissza Pestre, s lám, meglepetés érheti az ország házában: "...Rátót-ról jövök -- magyarázza -- egy hétig voltam oda s immár ostobaságok történnek." Pedig még nem is beszél senki! (MIKSZÁTH KÁLMÁN: Új Zrínyiász. Szépirodalmi Kiadó, Bp., 1951., 212. p.)

Piripócs

"Rátót"-hoz, a rátótisághoz képest más helyek nem válhattak ennyire karakterisztikussá. Ismert például "Piripócs" -- ugyancsak fiktív helynév. Kezdetben mesebeli helyszín, s csak később kapja egy-egy távoli pusztát -- pl. Dunaföldvár külterületén -- e nevet.

Érdemes felfigyelnünk arra, hogy Piripócshoz nem fűződik az ostobaságra, elmaradottságra utaló asszociáció. Csupán egy "világ végi hely"-et jelent. Ilyen értelemben használja pl. FÉJA GÉZA életregényének itt következő részlete. Hóman Bálintról szól, akit a hatalom tökéletesen megrontott: "...Csinos; ifjú tanítónő kinevezését alá nem írta addig, míg pamlagára nem feküdt, jutalmul azután elmehetett Piripócsra tanítani éhbérért." (FÉJA GÉZA: Szabadcsapat. Életregény. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1965., 275. p.)

Hinterwäldler

Sejthető, hogy a változó valóság idővel egy olyan fogalom használatát tette érthetővé, mely Rátót és Piripócs jellegzetességeit egyesítette: távoli, elmaradott hely, ahol nevetséges, kisszerű dolgok történnek.

Készen állottak erre a német és angol-amerikai megfelelőik! Mindenekelőtt a faragatlan, elmaradott, parlagi'-hoz társuló, velük egyenrangú "Hinter-

wäldler": erdő mögötti, Erdőmögé-ről való. Ez volt csúfondáros elnevezésük az Észak-Amerikába került német telepeseknek. Pejorativ szóhasználatban "fagatlan, bárdolatlan fickó"-t tesz, átvitt értelemben pedig "együgyű ember"-t. (HALÁSZ ELŐD, 1974.) Akárcsak a magyarban, a leginkább csúfolt községek itt is az elzárt, periférián lévő, befelé forduló, nyelvi és egyéb akadályok miatt nehezen szocializálódó telepes község képét formázza a népnyelv. (KOVÁCS ÁGNES, i. m.)

der Krähwinkel

A városiasodás, a mezővárosi fejlődés magával hozza a fogalmi fejlődést. A reformkortól Magyarországon is ismert német "der Krähwinkel" pl. tipikusan megfelel a Mucsa, Piripócs fiktív helyneveknek. Ám a német nem csak a falusi értelemben vett "mucsai"-t ismeri, hanem -- a "der Krähwinkel-Geist" szóhasználatával -- a kisvárosi mentalitást, gondolkodást, az erre jellemző szűklátókörűséget is. "Kukurikú-sarok"-nak magyarítható. Ez arra utal, hogy a periférián fekvő falu vagy kisváros a maga kis "szemétdombján" mennyire otthonosan érzi magát, s értékeit, nivóját is e "halmokról" méri. S akár a kakas, ezek "magasságából" hallatja hangját!

Ez az, amihez majd a magyar "Mucsa"-fogalom, jelentéstartalom kapcsolódik.

A név elterjedéséhez -- úgy tűnik -- hozzájárultak a külföldi vándorszínész társulatok is. 1848-ban pl. a pest-krisztina-városi aréna olasz operatársulata az akkor szerzett aktuális darabot, a "Revolution in Krähwinkelben"-t adta elő. (Forradalom Mucsán -- fordítják a mai kiadásban.) A krähwinkel-i forradalmat egy magát orosznek kiadó színész is csillapítani tudja, a halandzsza nyelvre pedig azt hiszi a forradalmi polgármester, hogy "...érti az orosz nyelvet, pedig sohasem tanulta." (FÁBRI ANNA sajtó alá rend.: SPLÉNYI BÉLA emlékiratai. Magvető Könyvkiadó, Bp., 1984., II. kötet, 25--26. p.)

Párban feltűnő fiktív helynevek

Gyűjteményemből néhány jellemző példát emelek ki. GOMBÓ PÁL szatirikus karrierológájában előbb "Mucsáról jött piripócsi"-nak nevezi E. P. F.-et ellensége, C. D. neves prózaíró. Később egy kiskeresetű laboratóriumi doktorról szól a "tan-történet", aki hajnalban és este őstermelői árut szállít Mucsalapujtóról a nagyvárosba. Az egyéni akciókban a városlakó van előnyben a falusival szemben -- mondja a humorista. (GOMBÓ PÁL: A siker nem szegény. Gondolat Kiadó, Bp., 1973., 53. p.)

ROBERT NEUMANN régimódi regényében cím nélkül távozott férfiről beszélnek: visszament-e Németországba, vagy itt cselleng a Riviérán? THURZÓ GÁBOR fordítása így adja vissza a párbeszéd egy fordulatát: "Azt hiszed -- felelte megvetően --, egy Léon visszatérne Mucsára vagy Piripócsra? ... Az ilyen ember itt marad." (NEUMANN, ROBERT: Októberi utazás a kedvessel. Régimódi regény. IV. rész. Rakéta Regényújság, VII. évf. 1980. 27. szám, 4. oldal.) Értsd: a Riviérán zajló élethez képest a német föld minden faluja-városa: Mucsá, Piripócs!

Pedig a németeknek is megvan a maguké: Schilda kisváros, s hogy ezt se hagyjuk ki, Chelm a zsidó folklór Rátótja. (HAJDÚ ISTVÁN összeáll.: Osztrópel Herschel ostora. Viccek, adomák és bölcs mondások a zsidó folklórból. Bp., 1985. 100. p.)

Értékes adalékkal szolgál FÉJA GÉZA 1934-es cikke. Eötvös kollégista társa szavajárása jut eszébe hódmezővásárhelyi "kincsesbányát lelő" útja után. Társa "...Hódmezővásárhelyről származott, s hallatlan megvetéssel beszélt mindig róla. "Hódmuca" volt neki a világ utolsó helye... Ha hazament, a járda helyett az út közepén sétált, hogy mégis valamiképpen távol érezze magát tőle." (FÉJA GÉZA: Atlantisz a homok alatt. In: Féja Géza: Magyar haláltánc. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1984. 95. p.)

Hillbilly

Az angol-amerikai hillbilly is -- jellemző módon -- eredetileg a hegyilakó telepesek gúnyneve volt. Ez kb. annyit tesz, mint "hegyi-vili", "mucsai" értelemben. Kezdetben átvitt értelemben volt használatos: a vidékiségre, a vidékiség bizonyos típusaira. Elvis Presley hírneves énekes vidéki kiemelkedéséről szóló életrajz részletét idézem: "...szélesebb vonzáskörűt keresett. Kiemelte Presleyt a Kék Hold Fiúk-ból, "Hillbilly Macska" címkével... a bop szóhasználatból származó "macska" elnevezés, ami a korabeli dzsesszenészek elnevezése volt. A hillbilly a hegyilakó telepesek gúnyneve... Fontos volt, hogy meggyőzzék a nagypénzű palikat... hogy Presley nem csak egy mucsai hillbilly énekes. Több volt benne." (STEVE DUNLEAVY: Mi történt, Elvis? Temesi Ferenc fordítása, Kozmosz Könyvek, Bp., 1982., 118. p.)

Amikor Elvis Presley a zenei életben megjelent, a "hillbilly" -- első sorban Tennessee állam és környékén -- közismert zenei műszo volt. Ilyen értelemben használja egy rocktörténeti kötet: "... 1954... a Billboard magazin év végi összesítésén Presley már a 9. helyen állt az új, tehetségesnek tartott hillbilly előadók között." (SEBŐK JÁNOS: A Beatlestől az Új

Hullámig. A rock a hetvenes években. Zeneműkiadó, Bp., 1981. 236. p.) A Tennessee állambeli Nashville hegyek gyűrűjében fekvő síkságon helyezkedik el. A század elején ezt a hegyvidéket az amerikai telepesek zárt, szinte érintetlen közösségei lakták. Gúnynevükön: a "hillbilly"-k. Népzenei hagyományukra -- melyet a country-zene kezdeteinek tartanak -- az ír dallamok és a skót dudaszólók összeötvöződése volt a jellemző. (UNGVÁRI TAMÁS: rock... rock... rock... Zeneműkiadó, Bp., 1976. 22. p.)

Amikor a város egyik rádiótársasága 1925-ben éjszakai zenei adás sugárzását kezdte meg (a "nashville-i hang"), számos feltűnő, kiemelkedő tehetség a hegység kis telepes közösségeiből került a városba. -- A "hillbilly" ma is önálló zenei stílus.

Egy-egy fordító, mint pl. GÁLVÖLGYI JUDIT, nagyon ügyelt arra, hogy a szónak és szójátékoknak ezt a sajátos amerikai jelentéstöbbletét is megőrizze, ugyanakkor -- ahol lehet -- magyar megfelelőjének felidézésével közérthetővé tegye. Elvis anyja "hillbilly Kasszandra, aki hitt a profetikus álmokban és kísérteties megérzésekben...", az első életrajz "A hillbilly srác", ám egy darva jelenetben már a filmsztár finomabb ízlésű lányát elborzasztja "... a mucsai király udvartartása..." Elvis nem játszotta tovább az úriembert, hatalmasat rúgott a fenekébe... (ALBERT GOLDMAN: Elvis. Európa Könyvkiadó, Bp., 1985. 74., 164., 370. p.)

Külön téma a magyar "Mucsá, mucsaiság" etimológiájának, jelentésváltozásának bemutatása. Az előzmények és párhuzamos jelentéstartalmak megvilágítása máris érthetőbbé teszi a fogalmi fejlődést. A német és amerikai párhuzamok egy elszigetelt, etnikailag zárt közösség és kultúrájának, értékrendjének konfrontálódását mutatják. Anélkül, hogy állást foglalnék "Mucsá" etimológiájának kérdésében, emlékeztetek arra, hogy a szituáció azonos a magyarral. Tolna megye leginkább csúfolt faluja pl. Mucsi, körös-körül zárt, egyébként a nemzetisége német. A "mucsi köztársaság". Hasonló a helyzet Mocsával, Múcsónnyal; de erről talán majd máskor.

SOLYMÁR IMRE

MEGJEGYZÉS A MORDÁLY ÉS SZERECSÉN KÖZNEVEINK TÖRTÉNETI ADATAIHOZ

A TESz. mordály szócikkében az 1165/1337. évből származó Mordar személynév szövegkörnyezetében -- valamilyen okból -- tolvajnyelvi réteget tételez fel, és a Mordar-ral együtt említett Ceca személynévnek 'félszemű' jelentést tulajdonít. A Ceca (Cheka, Checa, Checha) meglehetősen gyakori Árpád-kori személynév (vö. EtSz.: Cseke a. I: 911., és Árpád-kori kis személynévtár 82--3), feltehetően szláv eredetű (vö. FNEsz.: Szatmárcseke a.), nem pedig a latin caecus 'vak' köznév nőnemű alakja. Továbbá az oklevél szövege szerint III. István király "Ombuol-t és 21 pozsonyi várszolgatársát (suburbanos castri) /közöttük Mordar-t és Ceca-t/, kik a király mellett híven kitartottak, a vár előkelői közé emeli, illetőleg István király szabadjaivá (proceres filii scilicet Stephani regis) teszi" (Sztp. KritJ. I: 36). A Mordar személynév környezete tehát nem utal tolvajnyelvi rétegre, ezért nem kellően indokolt a mordály köznévként, az 1165/1337. évi Mordar személynév alapján 'gyilkos, kegyetlen, álnok ember' jelentést tulajdonítani.

A TESz. a szerecsen 'arab, izmaelita' szócikkében az 1375-ből származó: "denariorum monete Schereczeni" adatot kérdőjellel idézi és nem tartja biztosan magyarnak. A szaracén dénár a XIV. század második felében Magyarországon általánosan használt pénznem volt. "I. Lajos uralma utolsó szakaszában a padovai származású Szerecsen Jakab volt a kamaraispán, ő verette azokat a pénzeket, amelyeket a szerecsenfejet ábrázoló jegy alapján oly könnyű felismerni (Mályusz: Zsigmond király uralma Magyarországon. Bp. 1984. 159). Később Zsigmond király új dénárt veretett és elrendelte, hogy "az új dénár egy szaracén legyen egyenértékű" (ZsigmOk1. I: 639/5773). Tehát a szaracén, szaracén dénár is a máriás, a korona, a krajcár stb. pénznevekhez hasonlóan (vö. TESz.) az érmén lévő képről kapta nevét.

FEHÉRTÓI KATALIN

Vezetécknevek gyűjtésekor sokszor találkozunk olyanokkal, amelyek ma nagyon ritkák, vagy már egyáltalán nem is élnek. Ilyen esetekben a gyűjtő elgondolkodik, hogy egy-egy ilyen családi névnek mi lehetett az eredete. Mivel viselőjét már nem tudjuk megkérdezni, csupán a jelentése, az alak és egyéb más körülmények, források alapján próbáljuk feltevésünket igazolni. Így vagyok többek közt a Megyepásztor névvel is, amelyet az attalai katolikus plébánia halotti anyakönyvében olvastam.

Az 1722-ben alapított plébániához több filia tartozott, amelyek közül nem egy a későbbiekben kivált, önállósodott. Ugyanezen időponttól kezdődött az anyakönyvezés is egy kis vegyes matrikulában. A szűkszavú latin bejegyzések a kereszteknel pontosabbak, a halottaknál hiányosak a kezdeti időszakban. Ezért összefüggések keresésére, azonosításra e korai időszakban nincs lehetőség.

E ritka családnév három faluban fordul elő, mindenütt csupán egy alkalommal, mégis úgy tűnik, hogy az időben viszonylag közeli bejegyzett elhunytak közt semmiféle rokoni kapcsolat nem volt. Először (Kapos)Pulán bukkan föl, 1761. május 6-án. A 49 éves férfi teljes neve: Joannus Megyepásztor. (Így egybeírva, de az utótag is nagybetűs.) Az egysoros bejegyzés még azt tartalmazza, hogy minden szentséggel ellátva halt meg. Nem tesz említést viszont az egyén foglalkozásáról, egyéb családi körülményeiről. A 23 x 11 cm-es kis matrikula egyetlen sorába más adat be sem fért volna. Ebben az időben néha még az életkort sem tüntették föl (főleg, ha gyermek volt az elhunyt), viszont néha találkozunk a halál okának latin megjelölésével. A következő alkalommal egy egyhetes csecsemőnél olvasható e családnév, de már Attalában: 1776. október 29-én halt meg Paulus Megyepásztor. S végül a harmadik előfordulás 14 évvel később egy másik filián található: Szabadiban, 1780. február 20-án Emericus Pásztor Megyei. Az életkorra utaló bejegyzés olvashatatlan. Az előbb még összetett családnév, most két külön tagra van bontva, azok megcserélve és mindkettő nagybetűsen. Mivel itt a Pásztor tűnne vezetéknévnek, ezért átvizsgáltam az anyakönyvet, hogy e három településen voltak-e hasonló nevűek. Azon-

ban csupán egyetlen ilyen fordul elő 1783-ban Attalában. A megjegyzés szerint cigány származású volt. Mivel a faluban ebben az időben cigányok nem éltek, feltételezésem szerint nem állandó lakóról van szó, csupán vándorlóról. Ezáltal a Pásztor mint önálló név elejthető, amit indokol az is, hogy a területen e vezetéknévnek nem lehetett megkülönböztető jellege, mivel több pásztor foglalkozású egyén élhetett a Kapos völgyében. Tehát csak a megyei (megye) előtag adhat további eligazítást.

Attala a 18. században filiáival együtt Somogy megyéhez tartozott, s épp itt húzódott a megyehatár. Jelenleg Kospol és Attala Tolna megye része, s épp az utóbbi központjától pár száz méterre található az új megyehatár, tehát Szabadi (és Csoma) községek területhatárával egyezik. A megye szélén lévő szomszédos plébániák: északra Gölle, délre Kercseliget. Egyikük névanyagában sem fordult elő hasonló családnév, csupán itt, ahol a főútvonal húzódik a Kapos folyó völgyében, azzal párhuzamosan.

Ha feltételezem, hogy a vezetéknév megkülönböztetésül szolgált, s a század elején, amikor még nem állandósultak mindig a családnévnek, akkor motivált, s információt tartalmaz, mégpedig az illető személy foglalkozását. Mindenki által ismert, hogy régen a közigazgatásnak voltak népi szervei, melyek körülmények hatására alakultak ki. Minden községnek vezetőkre, irányítókra volt szüksége. Így választottak a falvak különböző bírót, (közbíró, törvénybíró st.), felügyelőket (székbíró, malombíró, erdőbíró) és egyéb kisebb, községi hivatalállásokat. Minden település védte területét, a hozzá tartozó földeket; erdőket. Szendrey Ákos e témáról szóló összefoglaló írása bizonyítja, hogy az országban bizonyos jeles ünnephez kötve évenként megtörtént a határjárás, hogy a falu határát el ne felejtse, azt megújítsák. (Szendrey Ákos: A közigazgatás népi szervei, Népünk és nyelvünk 1. évf. 1929. 25--26. p.) Az általam vizsgált területen viszont egybeesett a község- és a megyehatár. Ebből arra következtethetünk, hogy e falvak egyikében kellett lennie egy olyan, a nép által választott felügyelőnek, akinek a feladata a megye határának ellenőrzése, gondozása lehetett (hasonlóan a csőszbíró, mezőbíró vagy pusztabíró foglalkozásához -- i. m. 37. p.)

A leírtak alapján a feltevésem az, hogy a Megyepásztor családnév esetében egy birtokos jelzős összetétellel van dolgunk, mely utótagjának jelentése csősz, őr. Ebből viszont az is következik, hogy e vezetéknév akkor még motivált volt, s valóban megkülönböztetésül szolgált. Az 1776-ban meghalt attalai fiú esetében viszont már öröklődésről van szó, s a szónév valóban tulajdonnévvé vált. A

név keletkezésére vonatkozó elképzelésemet, sajnos, levéltári adatokkal, a falu legidősebb embereinek visszaemlékezésével sem tudom bizonyítani. Szívesen venném, ha kollégáim közül az, aki találkozott hasonló vezetéknevvel, meggyőzne e feltételezés igaz vagy hamis voltáról.

FÜLÖP LÁSZLÓ

BEIRATKOZOTT MAGYAR DIÁKOK A FRANEKERI EGYETEMEN. II. (1684--1844)
(A közlemény első része a NévtÉrt. 7. sz. 48--60. lapján jelent meg.)

447. 1684. III. 24. 8148. Samuel Varadini, Ungarus, theol(234)
448. 1684. III. 24. 8149. Johannes Aszenci (A. Szenci), Ungarus, theol (uo.)
449. 1685. III. 28. 8227. Michael P. Bogdani, Ungarus, theol (236)
450. 1685. III. 28. 8228. Samuel Szikzai, Ungarus, theol (uo.)
451. 1685. VIII. 9. 8255. Stephanus Uihelyi, (Hungarus), theol (237)
452. 1685. VIII. 9. 8256. Franciscus Josvai, (Hungarus), theol (uo.)
453. 1685. VIII.13. 8257. Laurentius Fusi, (Hungarus), theol (uo.)
454. 1685. VIII.17. 8258. Stephanus Enyedi, Ungarus (uo.)
455. 1685. VIII.17. 8259. Nicolaus Isaholczi, Ungarus, theol (uo.)
456. 1685. VIII.20. 8262. Michael Musnai, Hungarus Transylvano Siculus,
theol et phil (uo.)
457. 1685. VIII.20. 8263. Paulus Debrecinus, Ungarus, theol et phil (uo.)
458. 1685. VIII.20. 8264. Paulus P. Szölösi, Hungarus, theol et phil (uo.)
459. 1685. VIII.20. 8265. Georgius B. Jenei, Hungarus, theol (uo.)
460. 1685. X. 24. 8292. Georgius Batai, Transylvano Hungarus, theol (238)
461. 1686. VIII.21. 8351. Stephanus M. Vecsei, (Hungarus), theol (240)
462. 1686. VIII.21. 8352. Stephanus S. Pathai, Ungarus, theol (uo.)
463. 1686. VIII.21. 8428. Josephus Felfalusi, Transylvanus (242)
463. 1686. VIII.21. 8429. Michael I. Csepregi, Transilvano Hungarus (uo.)
464. 1686. VIII.21. 8434. Andreas Diosi, Rivulinus (Ungarus) (uo.)
465. 1687. IX. 13. 8483. Stephanus M. Vecsei, Ungarus (áthúzza) (243)
466. 1687. - - 8484. Johannes Makody, Ungarus, gratis - (uo.)
467. 1687. IX. 13. 8485. Johannes Bekesi, Ungarus, gratis - (uo.)
468. 1687. IX. 13. 8524. Samuel Bandi, Transilvano Ungarus (244)
469. 1687. IX. 13. 8525. Stephanus K. Nadudvari, Transylvanus (uo.)

470. 1687. IX. 13. 8526. Valentinus Lesfalvi, Transylvanus (244)
471. 1688. IX. - 8626. Martinus Zadorfalvi, Ungarus, theol (246)
472. 1688. IX. - 8627. Stephanus Pataki, theol (uo.)
473. 1688. IX. - 8628. Johannes Kis-vadai, Ungarus, theol (uo.)
474. 1688. XII. - 8670. Caspar Enyedi, Ungaro Transylvanus, med (247)
475. 1689. VI. - 8707. Laurentius Viski, Ungaro Transylvanus, theol (248)
476. 1689. VI. - 8708. Georgius Veczi, Ungarus, theol (uo.)
477. 1689. VI. - 8709. Stephanus P. Stropkai, Ungarus, theol (uo.)
478. 1689. X. - 8776. Daniel Diszeghi, Ungarus (?Dioszeghi) (250)
479. 1689. X. - 8804. Ephraimus Csenghi, Ungarus (251)
480. 1689. X. - 8805. Stephanus W. Vasarhelyi, (Ungarus) (251)
481. 1690. VI. - 8829. Johannes Bölcskei, (Hungarus) (uo.)
482. 1690. VI. - 8830. Stephanus Torjaj, (Hungarus) (uo.)
483. 1691. II. - 8931. Stephanus V. Szombati, Ungarus (254)
484. 1691. II. - 8932. Samuel L. Szalachi, Ungarus (uo.)
485. 1691. IV. - 8948. Josephus Cseh Csuzi, (Hungarus) (uo.)
486. 1691. IX. 5. 8960. Samuel Dömsödi, Ungarus (uo.)
487. 1691. IX. 5. 8961. Michael P. Tasnadi, Ungarus (uo.)
488. 1691. IX. 7. 8964. Franciscus Kadas Pataki, (Ungarus) (uo.)
489. 1691. IX. 7. 8965. Johannes Ráchevi, (Ungarus) (?Ráckevi) (uo.)
490. 1691. IX. 7. 8977. Marinus Lentse (?lehet írásképeben a magyar Lencse névhez hasonló, de idegen eredetű név is) (255)
491. 1691. IX. 7. 9011. Michael Szatt. Nemethi, (Ungarus) (256)
492. 1691. IX. 7. 9012. Stephanus Vetzpremi, (Ungarus) (?Veszpremi) (uo.)
493. 1691. IX. 7. 9047. Stephanus Waczi, Hungarus (uo.)
494. 1692. VIII. 4. 9064. Stephanus Gyenge Warallijinus, Ungarus (257)
495. 1692. VIII. 4. 9065. Nicolaus M. Ujverolinus, Ungarus (uo.)
496. 1692. VIII. 4. 9069. Stephanus Huszthi, Ungarus (uo.)
497. 1692. VIII. 4. 9070. Andreas Nánási, Ungarus (uo.)
498. 1692. VIII. 27. 9071. Stephanus Szecsi, Ungarus (Szécsi) (uo.)
499. 1692. VIII. 27. 9072. Samuel Baicsi, Ungarus, gratis (uo.)
500. 1692. VIII. 31. 9074. Stephanus Kincses Kecskemethi, Hungarus (uo.)
501. 1692. VIII. 31. 9075. Stephanus Polgari, (Hungarus) (uo.)
502. 1692. IX. 2. 9089. Johannes Kecskemeti, (Hungarus) (utána ez áll: 12 sept S.N.) (uo.)

503. 1692. XI. 20. 9144. Michael a Bethlen, Transsylvanus (259)
504. 1692. XI. 20. 9145. Johannes N. Borosnyaj, (Ungaro-) Sículus (uo.)
505. 1693. III. 17. 9158. Stephanus Király, Debrecenius (uo.)
506. 1693. IX. 11. 9233. Petrus Gidofalvi, Transsylvanus, gratis (261)
507. 1693. IX. 11. 9234. Michael Tatai, Ungarus, gratis (uo.)
508. 1693. IX. 13. 9240. David M. Solthi, (Ungarus), theol et phil (uo.)
509. 1693. IX. 13. 9241. Georgius Szilagyi, (Ungarus), theol et phil
510. 1693. X. 5. 9256. Samuel P. Rivulinus, (Hungarus), gratis (262)
511. 1693. XII. 14. 9269. Benedictus K. Debreczeni, Ungarus infer., theol (uo.)
512. 1694. VIII. 9. 9311. Stephanus Zentelki, Hungarus (263)
513. 1694. VIII. 9. 9312. Johannes S. Pathai, Ungarus (uo.)
514. 1694. VIII. 9. 9313. Stephanus Felvinezi, Ungarus (uo.)
515. 1694. ? 5. 9314. Georgius Briccius de Vizakna, Ungarus Transsylvanus (uo.)
516. 1694. VIII. 5. 9315. Mercenius Hunyadi, Transylvanus, Ungarus (uo.)
517. 1694. VIII. 5. 9316. Johannes Szilagyi, Ungarus (uo.)
518. 1694. IX. 20. 9366. Marcenius Szilagij, Ungarus (264)
519. 1694. X. 2. 9376. Andreas Gijongijosi, Ungarus (Gyöngyösi!) (265)
520. 1694. X. 2. 9377. Benedictus Jenei, Ungarus (uo.)
521. 1694. X. 2. 9378. Nicolaus Pati, Ungarus (uo.)
522. 1695. IX. 3. 9437. Feorgius Szokolyai, Hungarus (266)
523. 1695. IX. 4. 9470. Georgius Briccius de Vizakna, Transylvano Hungarus (267)
524. 1695. IX. 30. 9490. Johannes Csaholczi, (Ungarus) (uo.)
525. 1695. IX. 30. 9491. Martinus Viscki, (Ungarus) (uo.)
526. 1696. VIII. 21. 9534. Paulus Teleki L. B. de Szek, Transylvano Ungarus (268)
527. 1696. 9535. Balthazar Zalani, Transylvano Ungarus (uo.)
528. 1696. VIII. 25. 9537. Franciscus Soos, Transylvano Ungarus (269)
529. 1696. VIII. 25. 9538. Georgius P. Zovanyi, Sylvano Ungarus (uo.)
530. 1696. VIII. 25. 9539. Petrus K. P. Czengeri de Warad, Transylvano Ungarus (uo.)
531. 1696. VIII. 28. 9544. Johannes Tecsi de Maramoros, Ungarus, theol et phil (uo.)
532. 1696. VIII. 28. 9545. Petrus Nadudvari, Ungarus, theol et phil (uo.)
533. 1696. VIII. 28. 9546. Martinus Bagossi, Ungarus, theol et ling (uo.)

534. 1696. VIII. 28. 9547. Stephanus Debreczeni, Ungarus, theol et phil (269)
535. 1696. VIII. 28. 9548. Gregorius B. Szönyi, Pannonio Ungarus, theol et ling (uo.)
536. 1696. VIII. 28. 9549. Johannes R. Pataki, Ungarus, theol et phil (uo.)
537. 1696. VIII. 28. 9550. Petrus K. Magyari, Pannonio Ungarus, theol et ling (uo.)
538. 1696. VIII. 28. 9551. Johannes F. Batorkeszi, Hungarus, theol et ling
539. 1696. VIII. 28. 9552. Nicolaus Csaki de Deva, Transylvano Ungarus, theol et phil (uo.)
540. 1696. IX. 11. 9563. Stephanus N. Vari Staniti, Hungarus, min cand (uo.)
541. 1696. IX. 11. 9602. Joannes Ujuari, theol cand (270)
542. 1696. X. 28. 9603. Samuel Nadudvari, Ungarus (uo.)
543. 1696. X. 28. 9614. Andreas Duchonius de Szepes (uo.)
544. 1697. VIII. - 9639. Paulus Gyöngyösy, Ungarus (271)
545. 1697. VIII. 5. 9643. Stephanus H. Kecskemethi, Ungarus (uo.)
546. 1697. VIII. 5. 9644. Johannes K. Thuri, Ungarus (uo.)
547. 1697. VIII. 5. 9645. Samuel P. Dioszeghi de Sadema, Ungarus (uo.)
548. 1697. X. - 9689. Stephanus Helmeczi, Ungarus (272)
549. 1697. X. 9695. Michael Dioszegi, (Ungarus) (273)
550. 1698. VII. 23. 9729. Johannes Harsanyi, Ungarus (uo.)
551. 1698. VII. 23. 9731. Andreas K. Gyalai, Transylvano Hungarus (uo.)
552. 1698. VII. 23. 9732. Martinus Bogdanyi, Ungarus (uo.)
553. 1698. VIII. 10. 9733. Petrus S. Puspöki, Ungarus (274)
554. 1698. VIII. 10. 9736. Michael Wasarhelyi, Tuo Hungarus (?) (uo.)
555. 1698. VIII. 10. 9737. Stephanus A. Szokolyai, Ungarus (uo.)
556. 1698. VIII. 10. 9752. Samuel Tagazati, Transylvano Ungarus (uo.)
557. 1698. VIII. 10. 9758. Andreas Zilahi, Transylvano Hungarus (uo.)
558. 1699. VII. 26. 9824. Johannes E. Wespzemi, Ungarus (276)
559. 1699. ? 9830. Johannes Pelsöczi, Ungarus (uo.)
560. 1699. IX. 7. 9845. Sigismundus Palsi, Transylvano Ungarus (uo.)
561. 1699. IX. 17. 9846. Thomas Krezbaj, Transylvano Ungarus (uo.)
562. 1699. IX. 17. 9847. Paulus Szencsi, Ungarus (uo.)
563. 1699. IX. 17. 9848. Josephus Nánási, Transylvano Ungarus (uo.)
564. 1699. IX. 17. 9849. Andreas Hunyadi, Ungarus (uo.)
565. 1700. I. 12. 9905. Johannes Detsei, Transylvano Ungarus (278)
566. 1700. III. 9. 9909. Johannes Berzetei, Ungarus (uo.)

567. 1700. III. 9. 9910. Paulus Gyöngyösi (Ungarus), theol cand (278)
568. 1700. III. 9. 9911. Stephanus Kecskemeti, Ungarus, theol cand (uo.)
569. 1700. 9937. Samuel Fagarasi, med cand (279)
570. 1700. 9939. Stephanus Szathmari, (Ungarus) (uo.)
571. 1700. 9940. Johannes P. Pathai, (Ungarus) (uo.)
572. 1700. 9941. Samuel Martonfalvi, (Ungarus) (uo.)
573. 1700. 9942. Samuel P. Nyiregyhazi, (Ungarus) (uo.)
574. 1700. IX. 10003. Stephanus T. Föld-Vary, Ungarus (280)
575. 1700. IX. 21. 10004. Franciscus Nemethi, Ungarus (uo.)
576. 1700. IX. 29. 10013. Michael V. Salontai, Ungarus (uo.)
577. 1700. IX. 29. 10014. Andreas Békési, Ungarus (281)
578. 1700. IX. 30. 10015. Johannes B. Kabai, Ungarus (uo.)
579. 1700. X. 10035. Matthias K. Bereti, Hungarus (uo.)
580. 1700. X. 10036. Georgius Szen Peteri, Ungarus (uo.)
581. 1700. X. 10042. Stephanus Dobzoi, Ungarus (uo.)
582. 1700. X. 10043. Johannes Herczegh, (Hungarus) (uo.)
583. 1700. X. 10060. Johannes Csuzi, Ungarus, med cand (282)
584. 1700. X. 10074. Johannes P. Ürvendi, Ungarus (uo.)
585. 1700. X. 10075. Stepheus Benei, Ungarus (uo.)
586. 1701. 10086. Stephanus Tölytzi, Ungarus (uo.)
587. 1701. 10087. Georgius Kecskemethi, (Ungarus) (uo.)
588. 1701. 10088. Georgius Bödi Szyethi, Ungarus (uo.)
589. 1701. 10089. Michael K. Szoboszlai, Ungarus (uo.)
590. 1701. 10090. Stephanus S. Papay, Ungarus (uo.)
591. 1701. 10091. Marcinus X. Szombathi, Ungarus (uo.)
592. 1701. IX. 4. 10120. Georgius Bonyhai, Transylvano Hungarus (283)
593. 1701. X. 22. 10139. Johannes Hunyadi, Transylvano Ungarus (uo.)
594. 1701. X. 22. 10140. Stephanus Nagy Azari, Ungarus (284)
595. 1701. XII. 15. 10150. Georgius P. Sellyei, ecclesiasticus Hungarus (uo.)
595. 1702. Georgius Waradi, Losonczino Ungarus (uo.)
596. 1702. VII. 10178. Johannes E. Almasi, Ungarus (285)
597. 1702. VII. 10179. Georgius P. Ujfaluti, Ungarus (uo.)
598. 1702. VII. 10180. Johannes Cato, Debrecinensis Ungarus (uo.)
599. 1702. X. 12. 10205. Andreas Businkai, Ungarus (uo.)
600. 1702. X. 12. 10206. Johannes Szent. Peteri, Ungarus (uo.)
601. 1702. X. 12. 10207. Stephanus D. Bodoki, Transilvano Ungarus (uo.)

602. 1702. X. 23. 10210. Petrus Kisfaludi, Ungarus (285)
603. 1702. X. 23. 10211. Johannes Bikfalvi, Transylvanus (uo.)
604. 1703. VI. 25. 10246. Johannes Serkej, Ungarus (286)
605. 1703. VI. 25. 10247. Sigismundus Er.Ujvari, Ungarus (uo.)
606. 1703. VI. 25. 10248. Paulus Fügedi, Hungarus (uo.)
607. 1703. - - 10249. Johannes Herczegh, med cand (uo.)
608. 1703. 10250. Gregorius Veszpremi, Hungarus (uo.)
609. 1703. 10292. Johannes Csernahai, Ungarus (287)
610. 1703. X. 21. 10295. Matthias Szephi, Ungarus (uo.)
611. 1703. X. 21. 10296. Franciscus U. Kocsi, Ungarus (uo.)
612. 1703. X. 21. 10297. Stephanus I. Nemeti, Ungarus (uo.)
613. 1703. X. 21. 10298. Stephanus M. Hurti, (Ungarus), eodem die (uo.)
614. 1703. 10302. Stephanus P. Patai, Hungarus (288)
615. 1703. 10303. Michael Budai, (Hungarus) (uo.)
616. 1703. 10305. Samuel P. Patai, Ungarus (uo.)
617. 1704. X. 30. 10350. Stephanus Nadudvari, Ungarus (289)
618. 1704. X. 30. 10351. Samuel Ujvari, Ungarus (uo.)
619. 1704. XI. 17. 10354. Franciscus Sz. György, Hungarus (uo.)
620. 1705. 10377. Stephanus Simandi, (Hungarus) (290)
621. 1705. 10380. Nicolaus Tsekeij, Hungarus (uo.)
622. 1705. 10404. Daniel Kabai, (Ungarus) (uo.)
623. 1705. 10405. Johannes Desi, (Ungarus) (uo.)
624. 1705. 10406. Michael Udvarhelyi, (Ungarus) (uo.)
625. 1706. VIII. 28. 10435. Stephanus K. Szikszai, Hungarus, theol (291)
626. 1706. VIII. 28. 10436. Mattheus I. Baczoni, Hungarus, theol (uo.)
627. 1706. VIII. 28. 10437. Stephanus P. Hevestini, Hungarus, theol (uo.)
628. 1707. - - 10514. Martinus Almasi, Ungarus (293)
629. 1707. 10515. Johannes Szatthmar Nemeti, Ungarus (uo.)
630. 1707. 10517. Andreas Debreczeni, Transylvano Ungarus (uo.)
631. 1707. 10518. Stephanus Gyula Szigetinus, Transylvano Ungarus (uo.)
632. 1707. 10528. Benjamin Almasi, Transylvano Hungarus (294)
633. 1708. III. 27. 10588. Gregorius de Szöny, Pannonio Ungarus (295)
634. 1708. III. 27. 10589. Stephanus N. Enyedi, Ungarus (uo.)
635. 1708. III. 27. 10590. Stephanus Csik Zödj, Debreczino Ungarus (uo.)
636. 1709. 10625. Michael Chicsi, Debrecino Ungarus (296)

637. 1710. 10687. Michael Szathmari, Hungarus, gratis (298)
638. 1710. 10693. Martinus Tolcsvai, Hungarus gratis (uo.)
639. 1710. 10697. Johannes Was Dallyai, Hungarus, gratis (uo.)
640. 1710. 10698. Paulus P. Lenchi, Hungarus, gratis (uo.)
641. 1710. 10699. Paulus P. Csengeri, Ungarus, gratis (uo.)
642. 1710. 10700. Petrus L. Weresmarti de Barow, Ungarus, gratis (uo.)
643. 1711. 10718. Johannes Isecthi, Hungarus, gratis (299)
644. 1711. 10719. Johannes Nagy-Idai, Hungarus, gratis (uo.)
645. 1712. 10771. Johannes Kalhai, Ungarus, gratis (300)
646. 1712. 10772. Laurentius Serczi, Ungarus, gratis (uo.)
647. 1712. 10812. Johannes Balog Szent Peteri, Pannonio Ungarus, gratis (301)
648. 1712. IX. 20. 10813. Johannes Ladanyi, Ungarus, gratis (uo.)
649. 1712. IX. 20. 10817. Balthasar Zagoni, Transilvanus, gratis (uo.)
650. 1712. X. 3. 10818. Johannes Kopecsi, Transilvano Ungarus, s.min. cand, gratis (uo.)
651. 1712. X. 3. 10819. Michael F. Tokai, Ungarus, s.min.cand, gratis (uo.)
652. 1713. X. 3. 10820. Andreas Szilagyi, Sylvano Ungarus, gratis (uo.)
653. 1713. IV. 4. 10832. Michael Kopeczi, Transilvano Hungarus (uo.)
654. 1713. IV. 4. 10833. Johannes Vites, Ungarus, gratis (302)
655. 1713. IV. 4. 10834. Gabriel Vites, Ungarus, gratis (uo.)
656. 1713. IV. 4. 10835. Georgius M. Sertzi, Ungarus, gratis (uo.)
657. 1713. IX. 24. 10898. Johannes B. Naszaliinus, Hungarus, gratis (303)
658. 1713. IX. 24. 10899. Stephanus Wanyainus, Hungarus, gratis (uo.)
659. 1714. II. 26. 10916. Samuel Szent Gyorgi, Hungarus, gratis (304)
660. 1714. II. 26. 10917. Andreas Göbol, Hungarus, gratis (uo.)
661. 1714. II. 26. 10918. Andreas B. Munkathi, Hungarus, gratis (uo.)
662. 1714. IV. 5. 10921. Johannes Szentesi, Hungarus, gratis (uo.)
663. 1714. V. 5. 10922. Samuel Dabi, Hungarus, gratis (uo.)
664. 1714. V. 5. 10923. Georgius Wetsei, Hungarus, gratis (uo.)
665. 1714. VII. 16. 10939. Josephus Komaromi, Ungarus, gratis (uo.)
666. 1714. X. 4. 10980. Sigismundus Déési, (Hungarus), gratis (305)
667. 1714. X. 4. 10981. Johannes Remethi, (Hungarus), gratis (uo.)
668. 1714. X. 4. 10982. Samuel Aszalai, (Hungarus), gratis (uo.)
669. 1715. IV. 23. 11000. Samuel Solymosi, Transilvanus (306)
670. 1715. IV. 23. 11001. Josephus Csernatoni, Transilvanus (uo.)

671. 1715. IV. 23. 11002. Georgius Déesi, Transylvano Hungarus (306)
672. 1715. V. 28. 11011. Nicolaus Tunyogi, Hungarus (uo.)
673. 1715. VIII. 10. 11023. Stephanus Soos, Rimaszombatino, Hungarus (uo.)
674. 1715. VIII. 10. 11024. Johannes Zabari, Miskolcsino Hungarus (uo.)
675. 1715. VIII. 10. 11025. Stephanus Mihalyi, Hungarus (uo.)
676. 1715. VIII. 10. 11026. Petrus Szent-Peteri, Hungarus (uo.)
677. 1715. VIII. 10. 11027. Colomannus Baroti, Transylvano Hungarus (uo.)
678. 1715. VIII. 10. 11028. Michaël Dezsö, Hungarus, Cis Laen Balaton (?) (uo.)
679. 1715. IX. 7. 11035. Johannes Milkoczi, Hungarus (307)
680. 1715. IX. 7. 11036. Georgius Chaprunztai, Hungarus (uo.)
681. 1715. IX. 7. 11037. Stephanus Pesthi, Hungarus (uo.)
682. 1715. IX. 10. 11046. Johannes Debreczeni, Hungarus (uo.)
683. 1715. X. 19. 11059. Johannes S. Tabadji, Hungarus (uo.)
684. 1715. X. 19. 11060. Stephanus Zalanyi, Transylvanus (uo.)
685. 1715. X. 19. 11061. Martinus G. Körösi, Ungarus (uo.)
686. 1715. XI. 2. 11064. Georgius K. Körmendi, Hungarus (uo.)
687. 1716. VIII. 14. 11091. Georgius P. Szathmari, (Hungarus), gratis (308)
688. 1716. VIII. 14. 11092. Georgius K. Körmendi, (Hungarus), gratis (uo.)
689. 1716. VIII. 24. 11098. Andreas Kibedi, Transylvano Hungarus, gratis (uo.)
690. 1716. IX. 10. 11106. Michaël Komaromi, Hungarus, gratis (309)
691. 1716. X. 5. 11124. Andreas Budai, Transylvano Hungarus, gratis (uo.)
692. 1716. X. 5. 11125. Martinus Batzoni, Transylvano Hungarus, gratis (uo.)
693. 1717. III. 10. 11146. Samuel Pathay, Cis-Danubianus Hungarus, gratis (310)
694. 1717. III. 10. 11147. Georgius Nemethy, Debrecino Xixovianus, gratis (uo.)
695. 1717. V. 10. 11152. Georgius Igo, Hungarus, gratis (uo.)
696. 1717. V. 10. 11153. Paulus Wiski, Hungarus, gratis (uo.)
697. 1717. V. 15. 11154. Andreas Olesaj, Ungarus (uo.)
698. 1717. - - 11158. Johannes Szalai, Ungarus, gratis (uo.)
699. 1717. 11159. Andreas Pataki, Hungarus, gratis (uo.)
700. 1717. 11160. Stephanus Kereszi, Hungarus, gratis (uo.)
701. 1717. 11165. Stephanus P. Szilagyi, Hungarus, gratis (uo.)
702. 1717. 11166. Johannes Debreczeni, (Hungarus), gratis (uo.)
703. 1717. 11167. Michael P. Rapoti, Ungarus, gratis (uo.)

704. 1717. - - 11194. Gregorius Nagymihalyi, Hungarus (311)
705. 1717. 11196. Johannes Kövesdi, (Hungarus), gratis (uo.)
706. 1717. 11197. Michiel Bodoki, Hungarus, gratis (uo.)
707. 1717. 11202. Michael N. Enyedi, Hungarus, gratis (uo.)
708. 1717. 11203. Daniel P. Ketskemeti, Hungarus, gratis (uo.)
709. 1717. 11214. Georgius Szobotzlaj, Hungarus, gratis (uo.)
710. 1718. 11220. Daniel Hetzei, Hungarus, gratis (312)
711. 1718. 11221. Samuel Tzegledi, Hungarus, gratis (uo.)
712. 1718. 11223. Stephanus P. Komaromi, Hungarus, gratis ob
easdem (uo.)
713. 1718. VIII. 13. 11228. Stephanus I. Szilagyi, Ungarus, theol, gratis
(uo.)
714. 1718. VIII. 13. 11229. Petrus Palsi, Hungarus, gratis (uo.)
715. 1718. VIII. 13. 11230. Samuel P. Madi, Hungarus, gratis (uo.)
716. 1718. VIII. 13. 11231. Stephanus P. Wecsey, Ungarus, gratis (uo.)
717. 1718. - - 11237. Franciscus Papai, Ungarus, gratis (uo.)
718. 1718. 11238. Stephanus Papai, Ungarus, gratis (uo.)
719. 1718. 11239. Georgius Vecsei, Ungarus, gratis (uo.)
720. 1718. 11240. Martinus I. Raczkevi, Ungarus, gratis (uo.)
721. 1718. 11264. Ladislaus Bibarczfalvi, Ungarus (313)
722. 1718. 11265. Andreas Vasarhelyi, Ungarus (uo.)
723. 1719. VII. 8. 11289. Stephanus C. Rigardi, Ungarus (uo.)
724. 1719. VII. 8. 11290. Samuel Zilahi, Sylvano Hungarus (uo.)
725. 1719. VII. 8. 11291. Stephanus Szini, Ungarus (uo.)
726. 1719. IX. 1. 11298. Johannes Bau-Horváti, (Hungarus) (314)
727. 1719. XI. 9. 11310. Michael Sallai, Hungarus (uo.)
728. 1720. VII. 3. 11318. Stephanus Farago, Ungarus (uo.)
729. 1720. VII. 9. 11319. Johannes Selyebi, Ungarus (uo.)
730. 1720. VII. 9. 11320. Johannes Ketskemeti, Ungarus (uo.)
731. 1720. VII. 9. 11321. Johannes Kortvélyesi, Ungarus (uo.)
732. 1720. IX. 4. 11322. Paulus Öri, Debrecino Ungarus (uo.)
733. 1720. IX. 4. 11323. Samuel P. Rapoti, Debrecinus, Ungarus (uo.)
734. 1720. IX. 4. 11324. Johannes Gyöngyösi, Debrecino Ungarus (uo.)
735. 1720. IX. 4. 11325. Andreas Ölvedi, Debrecino Ungarus (uo.)
736. 1720. IX. 4. 11326. Michael B. Kecskemethi, Debrecino Ungarus (uo.)
737. 1720. IX. 20. 11340. Johannes D. Etsegi, Hungarus (315)
738. 1720. XI. 23. 11347. Petrus Kovasznai, Transylvano Ungarus (uo.)

739. 1721. V. 22. 11350. Andreas Nanasi, Transylvano Ungarus (uo.)
740. 1721. V. 22. 11351. Samuel Pataki, Transylvano Hungarus (uo.)
741. 1721. VII. 8. 11360. Michael Teremi, Debrecino Ungarus (uo.)
742. 1721. VII. 8. 11361. Gregorius Mediaszai Saros, Patakino Ungarus (uo.)
743. 1721. VII. 8. 11362. Johannes Bilkei Saros, Patakino Ungarus (uo.)
744. 1721. VII. 19. 11363. Stephanus Csergö Kocsi, Debrecino Ungarus, v.d. min. (uo.)
745. 1721. VIII. 25. 11365. Paulus Kereszteti, Debrecino Ungarus (uo.)
746. 1721. IX. 25. 11393. Samuel Cseh Also, Csernatoninus Transylvanus (316)
747. 1721. IX. 25. 11394. Franciscus I. Tsepregi, Claudiopolitani, Hungarus (uo.)
748. 1721. IX. 25. 11395. Franciscus Dési, Transylvano Hungarus (uo.)
749. 1721. IX. 25. 11396. Georgius Verestoi, Transylvano Ungarus, med (uo.)
750. 1721. XII. 4. 11402. Samuel Szombati, Transylvano Hungarus (uo.)
751. 1721. XII. 20. 11404. Michael Tzegledi, Rimatzombatino Ungarus (uo.)
752. 1722. II. 20. 11407. Michael Vatzi, Debrecino Hungarus (317)
753. 1722. VI. 6. 11421. Stephanus Sz. Peteri, de Cadem ad Amnem Sajó (uo.)
754. 1722. VIII. 13. 11433. Johannes Szathmari, Hungarus (uo.)
755. 1722. IX. 16. 11465. Sigismundus Bissalvi, Transylvano Hungarus (318)
756. 1723. VI. 10. 11477. Stephanus Ketskemeti, (Hungarus), theol (uo.)
757. 1723. VIII. 19. 11485. Franciscus Josvai, Hungarus (319)
758. 1723. - - 11513. Nicolaus Vajna, (Hungarus) (uo.)
759. 1723. 11515. Josephus S. Makfalvi, (Hungarus) (uo.)
760. 1723. 11516. Johannes Kallai, (Hungarus) (uo.)
761. 1723. 11521. Paulus Kereszteti, med cand (uo.)
762. 1723. 11522. Stephanus Nanasi, Ungarus (uo.)
763. 1723. 11523. Johannes N. Saroi, (Hungarus) (uo.)
764. 1723. 11524. Andreas Galgoczi, (Hungarus) (uo.)
765. 1723. 11525. Franciscus Weszpemi, (Hungarus) (uo.)
766. 1723. 11528. Joannes A. Tatai, Ungarus (uo.)
767. 1724. VIII. 23. 11543. Martinus Isaji, Hungarus, gratis (320)
768. 1724. VIII. 23. 11544. Samuel Negijedi, Hungarus, gratis (uo.)
769. 1724. - - 11564. Stephanus Kermendi, Ungarus (uo.)
770. 1725. IX. 27. 11600. Stephanus Hetzei, Hungarus (321)
771. 1725. IX. 27. 11601. Georgius Somlyai, Hungarus (uo.)
772. 1725. IX. 27. 11602. Samuel P. Koloszvazi, Hungarus (uo.)
773. 1725. X. 18. 11604. Gabriel van Albisi, Transylvano Ungarus (uo.)

774. 1726. VIII. 9. 11634. Stephanus Lucas, Hungarus (323)
775. 1726. VIII. 9. 11635. Samuel L. Erdelyi, Hungarus (uo.)
776. 1726. VIII. 9. 11636. Stephanus Kiliti, Hungarus (uo.)
777. 1726. IX. 7. 11644. Paulus Zilahi, Hungarus (uo.)
778. 1726. IX. 28. 11662. Beniamin Pokai, Transsylvano Hungarus (uo.)
779. 1727. III. 1. 11667. Johannes G. Bathori, Hungarus (uo.)
780. 1727. III. 18. 11670. Johannes C. Csuzi, Hungarus (uo.)
781. 1727. V. 10. 11674. Alexander P. Szathmari, Hungarus (324)
782. 1727. VII. 8. 11690. Stephanus Varga, (Hungarus) (uo.)
783. 1727. VII. 8. 11691. Johannes Watai, (Hungarus) (uo.)
784. 1727. VII. 8. 11692. Joannes Kádártái, (Hungarus) (uo.)
785. 1727. VII. 8. 11693. Michael Földesi, (Hungarus) (uo.)
786. 1727. VII. 31. 11697. Johannes Verstoi, Hungarus (uo.)
787. 1727. IX. 5. 11699. Adamus Körmendi, (Hungarus) (uo.)
788. 1727. IX. 5. 11700. Stephanus Haraszti, (Hungarus) (uo.)
789. 1728. III. 5. 11712. Martinus Tokaji, (Hungarus) (325)
790. 1728. VI. 30. 11720. Stephanus Debrecinus, Debrecino Hungarus (uo.)
791. 1728. VI. 30. 11721. Andreas Szent-Miklosi, Debrecino Ungarus (uo.)
792. 1728. VIII. 5. 11722. Johannes Putnokai, Ungarus (uo.)
793. 1728. VIII. 5. 11723. Johannes Pelsöczi, Debrecino Hungarus (uo.)
794. 1728. VIII. 5. 11724. Samuel Veszpremi, Debrecino Hungarus (uo.)
795. 1728. VIII. 14. 11725. Martinus Banhorvati, Hungarus (uo.)
796. 1728. VIII. 14. 11726. Sigismundus Angyalosi, Transylvano Hungarus (uo.)
797. 1728. VIII. 14. 11727. Basilius Angyalosi, Transylvano Hungarus (uo.)
798. 1728. X. 22. 11735. Georgius W. Dallyai, (Hungarus) (uo.)
799. 1728. X. 22. 11736. Johannes Madi, (Hungarus) (uo.)
800. 1728. XI. 10. 11737. Andreas J. Markus, Transylvano Siculus de Markus Falva (uo.)
801. 1728. XII. 13. 11739. Martinus N. Borosnyai, Transylvano Hungarus (uo.)
802. 1729. VI. 3. 11752. Joannes Bereni, Hungarus (326)
803. 1729. VI. 3. 11753. Daniel Csati, Hungarus (uo.)
804. 1729. VI. 3. 11754. Matias A. Ori, Debrecino Hungarus (uo.)
805. 1729. - - 11771. Moses Santo Borosnyai, (Hungarus) (uo.)
806. 1730. III. 9. 11782. Paulus Selyebi, Ungarus Debrecino (327)
807. 1730. III. 9. 11783. David Sarkány, Ungarus (uo.)
808. 1730. III. 9. 11785. Stephanus Kereszturi, Ungarus Patachinus (uo.)

809. 1730. VII. - 11792. Stephanus F. Szeki, Transylvano Hungarus (327)
810. 1730. VII. 11793. Jacobus Jantso, Hungarus (uo.)
811. 1730. VII. 11794. Johannes Soos Szent Peteri, Hungarus (uo.)
812. 1730. VII. 11795. Sigismundus Eresei, (Hungarus) (uo.)
813. 1730. VII. 11796. Johannes Tokai, (Hungarus) (uo.)
814. 1730. VII. 10. 11798. Michael Dusitzza, Hungarus ex Comitatu Zemlenyies
eiusque oppido et gymnasio Saxos Patachi (uo.)
815. 1730. VII. 10. 11799. Paulus Ori, Ungarus Patakinus (uo.)
816. 1730. VII. 10. 11800. Daniel Szilagyi de Arisfalva (uo.)
817. 1730. VII. 10. 11801. Samuel Nadudwarius, Transylvanus (uo.)
818. 1730. VII. 10. 11802. Andreas Karman, Hungarus (uo.)
819. 1730. ? 25. 11820. Gregorius Taczi, Ungarus (328)
820. 1730. X. 13. 11823. Georgius Felegijhazi (uo.)
821. 1730. X. 13. 11824. Stephanus Szönyi de Comarom, (Hungarus) (uo.)
822. 1731. - - 11834. Michael Kowats, Transylvanus (uo.)
823. 1731. 11835. Andreas Bartha, Transylvano Hungarus (uo.)
824. 1731. VI. 27. 11840. Franciscus Hunyadi, Transilvano Hungarus (uo.)
825. 1731. VI. 27. 11841. Samuel Szabbatkai, Transilvano Hungarus (uo.)
826. 1731. VII. 9. 11844. Samuel Györi, Debrecino Ungarus (uo.)
827. 1731. VII. 9. 11845. Samuel Weresmarti, Debrecino Ungarus (uo.)
828. 1731. VII. 21. 11848. Johannes Kis Pataki, (Hungarus) (uo.)
829. 1731. VII. 30. 11850. Andreas Domany, (Hungarus) (uo.)
830. 1731. VIII. 17. 11854. Moijses Beregzaszi, (Hungarus) (uo.)
831. 1731. VIII. 17. 11855. Alexander Enyedi, Ungarus (uo.)
832. 1731. VIII. 18. 11856. Franciscus Benko, Hungarus (329)
833. 1731. IX. 11. 11862. Stephanus Böszörmenyi, Debrecino Hungarus (uo.)
834. 1731. IX. 11. 11863. Stephanus Harzsanyi, Debrecino Ungarus (uo.)
835. 1732. I. 30. 11873. Josephus Totfalusi, Hungarus (uo.)
836. 1732. III. 17. 11876. Franciscus Hunniades, Ungarus (uo.)
837. 1732. III. 17. 11877. Georgius Sziksza, Ungarus (uo.)
838. 1732. IV. 16. 11879. Stephanus Meezö, Hungarus (uo.)
839. 1732. IV. 30. 11880. Johannes Berzétei, Hungarus (uo.)
840. 1732. IV. 30. 11881. Georgius Buzinkay, Hungarus (uo.)
841. 1732. V. 4. 11885. Paulus Szatthamari, Ungarus (uo.)
842. 1732. VII. 1. 11890. Johannes Taras, Debrecino Hungarus (uo.)
843. 1732. VII. 1. 11891. Georgius Nagy, Földesiensis Hungarus (330)

844. 1732. VII. 2. 11892. Johannes Diószegi, Ungarus, theol (330)
845. 1732. VII. 24. 11899. Martinus Abats Hunyadi, (Hungarus) (uo.)
846. 1732. VII. 26. 11901. Stephanus Zeglédi, (Hungarus) (uo.)
847. 1732. VIII. 2. 11903. Stephanus Hunyadi, Hungarus (uo.)
848. 1732. VIII. 2. 11904. Michaël Pesti, Hungarus (uo.)
849. 1732. IX. 19. 11918. Johannes Kassai, Hungarus (uo.)
850. 1732. IX. 19. 11919. Franciscus Soos, Transylvano Hungarus (uo.)
851. 1732. X. 19. 11920. Stephanus Iisabethi, Transylvano Hungarus (uo.)
852. 1733. IV. 3. 11929. Samuel Kallai, (Hungarus) (uo.)
853. 1733. IV. 3. 11930. Emericus Petzely, (Hungarus) (uo.)
854. 1733. V. 8. 11931. Stephanus Földesi, Ungarus (331)
855. 1733. V. 8. 11932. Andreas Megyresi, Ungarus (uo.)
856. 1733. IX. 21. 11956. Martinus Kaposi, Hungarus (uo.)
857. 1733. IX. 21. 11957. Josephus B. Györi, Hungarus (uo.)
858. 1733. X. 1. 11958. Johannes Bornemissza, Hungarus R(ima) Szombatino (uo.)
859. 1733. X. 20. 11959. Michaël Halloosi, Janno Hungarus (uo.)
860. 1733. X. 20. 11960. Georgius Bánijai, Debrecensis Hungarus (uo.)
861. 1734. - - 11983. Michael Pataki, ex Transilvania Hungarus (332)
862. 1734. 11984. Josep Zagoni, Transylvanus (uo.)
863. 1734. 11985. Georgius Husztai, Marmatico Hungarus (uo.)
864. 1734. VIII. 3. 11987. Michael A. Ajtai, Tránsylvano Hungarus (uo.)
865. 1734. IX. 3. 11988. Stephanus Szoboszlai, (Hungarus) (uo.)
866. 1734. IX. 3. 11989. Stephanus Bekenij de Mikofalva, (Hungarus) (uo.)
867. 1734. IX. 7. 11990. Stephanus Makrantzi, (Hungarus) (uo.)
868. 1734. - - 12005. Paulus Wiski, (Hungarus) (uo.)
869. 1734. 12006. Stephanus Wiski, (Hungarus) (uo.)
870. 1734. 12007. Walradus Dalmöll, (Hungarus) (333)
871. 1734. 12008. Stephanus Gersenyi, Ungarus (uo.)
872. 1734. 12022. Sigismundus Borosnai, Transylvanus (uo.)
873. 1734. 12023. Gabriel Wajai, Transylvanus (uo.)
874. 1734. 12032. Michael Föröch, (Hungarus) (uo.)
875. 1734. 12033. Johann Abats, (Hungarus) (uo.)
876. 1735. 12044. Johannes Gyöngyösi, (Hungarus) (uo.)
877. 1735. 12046. Georgius Dóczi, (Hungarus) (334)
878. 1735. 12047. Stephanus Schambeki, (Hungarus) (uo.)

879. 1735.	- -	12059. Samuel <u>Orban</u> Zathmari, (Hungarus) (334)
880. 1735.		12063. Andreas <u>Teglas</u> i, Hungarus (uo.)
881. 1735.		12065. Wenceslaus <u>Radosz</u> , (Hungarus) (uo.)
882. 1735.		12066. Michael <u>Szentivanyi</u> , (Hungarus) (uo.)
883. 1736.		12078. Michael <u>Kadas</u> , Hungarus (uo.)
884. 1736.		12083. Johannes <u>Varadi</u> , Staudiopolisanus (uo.)
885. 1736.		12088. Georgius <u>Paktai</u> , ex Hungaria (335)
886. 1736.	V. 24.	12106. Thomas <u>Csaki</u> , Madaiensis (Hungarus) (uo.)
887. 1736.	V. 24.	12108. Stephanus <u>Marcus</u> , Hungarus ex oppido Tokaj (uo.)
888. 1736.	- -	12115. Benjamin <u>Palfi</u> , Hungarus (uo.)
889. 1736.		12118. Josephus <u>Marton</u> , Hungarus (uo.)
890. 1736.		12119. Stephanus <u>Szathmari</u> , Debrecino Hungarus (uo.)
891. 1736.		12120. Johannes <u>Patay</u> , Debrecino Hungarus (uo.)
892. 1736.		12121. Michael <u>Tasnadi</u> , Patachino Hungarus (uo.)
893. 1736.		12122. Franciscus <u>Munkazi</u> , Hungarus (uo.)
894. 1740.	III. 14.	12220. Stephanus <u>Banyai</u> , Hungarus (338)
895. 1740.	III. 14.	12221. Stephanus <u>Lebo</u> , Hungarus (uo.)
896. 1740.	- -	12241. Jonathan <u>Margitai</u> , Transylvano Hungarus (339)
897. 1740.		12242. Martinus <u>Töke</u> , Transylvano Hungarus (uo.)
898. 1740.		12243. Michael <u>Wajardi</u> , Transsilvano Hungarus (uo.)
899. 1740.		12243a Nicolaus <u>Andrasi-Iseja</u> , Transilvano Hungarus (uo.)
900. 1740.		12251. Andreas <u>Seni</u> , Hungarus (uo.)
901. 1740.		12259. Joannes <u>Sziraki</u> , Hungarus (uo.)
902. 1740.		12260. Andreas <u>Sombasi</u> , Hungarus (uo.)
903. 1740.		12261. Stephanus <u>Molnár</u> , Hungarus (uo.)
904. 1741.	VII. 7.	12268. Samuel <u>Csavasi</u> , Hungarus (uo.)
905. 1741.	VIII. 14.	12276. Michael <u>Miskoltzi</u> , Hungarus (340)
906. 1741.	XII. 16.	12298. Petrus <u>Almasi</u> , (Hungarus) (uo.)
907. 1741.	XII. 16.	12299. Stephanus <u>Szatmari</u> , (Hungarus) (uo.)
908. 1741.	XII. 16.	12300. Petrus <u>Sebök</u> , (Hungarus) (uo.)
909. 1742.	V. 5.	12304. Melchior <u>Benedek</u> , Hungarus e Transilvania (uo.)
910. 1742.	IX. 10.	12325. Andreas <u>Nadaskai</u> (Hungarus) (341)
911. 1742.	X. 31.	12335. Andreas <u>F. Banyai</u> , Hungarus (uo.)
912. 1742.	X. 31.	12336. Gregorius <u>Kasnitz</u> i, Hungarus (uo.)
913. 1743.	VIII. 16.	12354. Georgius <u>Somosi</u> , (Hungarus) (342)
914. 1743.	VIII. 16.	12355. Stephanus <u>Josvai</u> , (Hungarus) (uo.)

915. 1743. VIII. 16. 12356. Josephus Bogati, (Hungarus), gratis (342)
916. 1743. VIII. 21. 12358. Paulus Czegledi, Debracinus, gratis (uo.)
917. 1743. VIII. 26. 12360. Georgius Kis, Patacino-Hungarus, gratis (uo.)
918. 1743. X. 28. 12385. Josephus Huszti, Körösinus Hungarus, gratis (uo.)
919. 1743. XI. 1. 12386. Stephanus Tasnadi, (Hungarus) (uo.)
920. 1743. XI. 1. 12387. Andreas Poots, (Hungarus) (uo.)
921. 1744. VII. 12. 12406. Paullus Szilagyi, Hungarus (343)
922. 1744. VII. 12. 12407. Andreas Szalatnai, Hungarus (uo.)
923. 1744. VII. 31. 12409. Andreas Marusi, Hungarus (uo.)
924. 1744. IX. 4. 12411. Josephus Szatthmari, Ungarus (uo.)
925. 1744. IX. 26. 12420. Michael Witellius, Transylvanus (uo.)
926. 1744. X. 9. 12421. Johannes Isernatfalusi, Transylvanus (uo.)
927. 1744. X. 9. 12422. Demetrius K. Dalnaki, Hungarus Transylvania oriundus (uo.)
928. 1744. XII. 12. 12426. Stephanus Malnasi, Transilvano Hungarus (uo.)
929. 1744. XII. 12. 12427. Josephus Bardotz, Transilvano Hungarus (esetleg román eredetű reformátussá lett család, igen ritka) (344)
930. 1745. XII. 17. Samuel Övadi, Hungarus (uo.)
931. 1745. - - 12442. Stephanus Weise, Hungarus (esetleg református szász) (uo.)
932. 1745. 12444. Stephanus Szütz, Hungarus, gratis (uo.)
933. 1745. 12445. Georgius Paksi, Hungarus, gratis (uo.)
934. 1745. 12446. Michael Karsa, Hungarus, gratis (uo.)
935. 1745. 12447. Stephanus Csaji, Hungarus, gratis (uo.)
936. 1745. 12448. Samuel Füleki, Hungarus, gratis (uo.)
937. 1745. 12451. Stephanus Intze, Hungarus e Transylvania (uo.)
938. 1745. 12454. Johannes Szent-Simoni, Transilvano Hungarus (uo.)
939. 1745. 12471. Petrus Ethei, Hungarus (345)
940. 1746. VII. 15. 12476. Andreas Sziraki, Ungarus ex sup. Hungaria (uo.)
941. 1746. VII. 15. 12477. Stephanus Göböl, Ungarus (uo.)
942. 1746. VII. 29. 12479. Josephus Hevesi, Transilvano Hungarus (uo.)
943. 1746. VIII. 1. 12482. Samuel Szigeti, Hungarus Debrecino (uo.)
944. 1746. VIII. 20. 12483. Stephanus Bara, Transylvanus (uo.)
945. 1746. X. 14. 12500. Samuel Watai, (Hungarus) (uo.)
946. 1746. X. 14. 12501. Georgius Szatmari, (Hungarus) (346)

947. 1746. X. 26. 12503. Sigismundus Kassai, Hungarus (346)
948. 1746. XI. 5. 12504. Joannes Szalai, (Hungarus) (uo.)
949. 1747. III. 21. 12514. Samuel Szalai, Hungarus (uo.)
950. 1747. VI. 26. 12519. Stephanus Gozon Halasi, (Hungarus) (uo.)
951. 1747. VI. 30. 12521. Joannes Kollati (Hungarus) (uo.)
952. 1747. VI. 30. 12522. Sigismundus Kereszi, (Hungarus) (uo.)
953. 1747. VI. 30. 12523. Josephus Putnoki Falvi, (Hungarus) (uo.)
954. 1747. VII. 5. 12526. Samuel Isaji, (Hungarus) (uo.)
955. 1747. VII. 5. 12527. Andreas Varadi, (Hungarus) (uo.)
956. 1747. VII. 6. 12528. Martinus Kiralyhi, (Hungarus) (uo.)
957. 1747. VII. 6. 12529. Stephanus Sz. Marosi, (Hungarus) (uo.)
958. 1747. VIII. 22. 12536. Josephus Tetsi, Transylvano Hungarus (347)
959. 1747. XI. 4. 12561. Andreas Olah, (Hungarus) (uo.)
960. 1747. XI. 4. 12562. Johannes Pap, (Hungarus) (uo.)
961. 1747. XII. 27. 12563. Stephanus Kerekgyarto, (Hungarus) (uo.)
962. 1748. VI. 11. 12575. Josephus Sebes, Transilvanus Hungarus (348)
963. 1748. VI. 29. 12576. Gregorius Nadaskay, Hungarus (uo.)
964. 1748. VI. 29. 12577. Josephus Loszontzi, Hungarus (uo.)
965. 1748. VI. 29. 12578. Joannes Marton, Hungarus (uo.)
966. 1748. VI. 29. 12579. Stephanus Bereti, Hungarus (uo.)
967. 1748. VI. 29. 12580. Michael Szombati, Hungarus (uo.)
968. 1748. VI. 29. 12581. Samuel Nagy, (Hungarus) (uo.)
969. 1748. X. 3. 12607. Lucas Tösa, Transylvano Hungarus (uo.)
970. 1748. X. 3. 12608. Michael Ajtai, Transylvano Hungarus, gratis (349)
971. 1748. X. 9. 12609. Daniel Pataki, Transylvano Hungarus, gratis (uo.)
972. 1748. X. 9. 12610. Josephus Z. Miskoltzi, Transylvano Hungarus (uo.)
973. 1749. IX. 27. 12642. Georgius Szilagyi, Hungarus Transylvano, gratis (uo.)
974. 1749. IX. 27. 12643. Andreas Jeremi, Transylvano Hungarus, gratis (uo.)
975. 1749. IX. 27. 12644. Josephus Dosa, Transylvano Hungarus, gratis (uo.)
976. 1749. X. 21. 12647. Michael Waradi, Hungarus, gratis (350)
977. 1749. XI. 19. 12648. Gregorius Palfalvi, Hungarus (uo.)
978. 1750. III. 18. 12653. Johannes Magyar, Hungarus ex Szombatiensi (uo.)
979. 1750. VIII. 15. 12661. Josephus Dobaji, Hungarus Scascos Pataiensis(?) gratis (uo.)
980. 1750. IX. 14. 12677. Stephanus Szathmari, Transylvano Hungarus (uo.)
981. 1750. IX. 14. 12678. Martinus Danyai, Transylvano Hungarus (uo.)

982. 1751. X. 4. 12713. Andreas Sattzai, Hungarus Vadeszinus (351)
983. 1751. X. 4. 12714. Nicolaus Tunyogi, Hungarus Atanyiensis (352)
984. 1751. X. 4. 12715. Sigismundus Eperjesi, Hungarus Batzonensis (uo.)
985. 1751. X. 10. 12717. Stephanus Szent-Simoni, Transylvano Hungarus ex sede Siculicali Mascos, Lago Koronka oriundus (uo.)
986. 1751. XI. 5. 12720. Georgius Farkas, Hungarus Pitzciensis (uo.)
987. 1751. XI. 5. 12721. Michael Szent-Györgyi, Hungarus Taurinensis (uo.)
988. 1751. XI. 7. 12722. Petrus Tsernatfalusi, Hungarus Tsernatfaluensis (uo.)
989. 1752. - - 12727. Josephus Betes de Zadorhasa, Hungarus (uo.)
990. 1752. 12736. Stephanus Nagy, Hungarus ex Comitatu Weszpremiensis (uo.)
991. 1752. 12737. Johannes Ikafalvi, Transylvano Hungarus (uo.)
992. 1752. 12738. Giliam Schultz, Transisalanus, iur cand (uo.)
993. 1752. 12740. Joannes Soos, Hungarus ex Comitatu Hontensi, Rima Szombatino (uo.)
994. 1752. 12747. Georgius Szathmari, Hungarus Patakiensis
995. 1752. 12748. Abrahamus Szathmari, Hungarus Patakiensis (uo.)
996. 1752. 12749. Paullus Szathmari, Hungarus Patakiensis (uo.)
997. 1752. 12755. Josephus Enyedi, Rivulinus (353)
998. 1752. 12756. Michael Simond, Transylvano Hungarus (uo.)
999. 1752. 12770. Stephanus Desi, Transylvano Claudiopolis (uo.)
1000. 1752. 12776. Gregorius Kapolyi, Hungarus (uo.)
1001. 1752. 12777. Georgius Kalmar, Hungarus (uo.)
1002. 1753. X. 26. 12815. Franciscus Csesseli, Debreczino Hungarus (354)
1003. 1754. IV. 26. 12825. Stephanus Wasvari, Hungarus Pannonius (uo.)
1004. 1754. XI. 5. 12864. Andreas Petrets, Hungarus (355)
1005. 1754. XI. 17. 12865. Joannes M. Bodoki, Transylvano Hungarus (uo.)
1006. 1754. - - 12867. Joannes Tserei, Transylvano Hungarus (356)
1007. 1755. V. 4. 12876. Stephanus Basco, Hungarus (uo.)
1008. 1755. VI. 26. 12884. Daniel Wiltz, Hungarus ex Comitatu Borsodiensi (uo.)
1009. 1755. - - 12908. Josephus Vitér, Hungarus ex Cotta Honsensi (?Vitéz) (357)
1010. 1756. 12920. Michael Szathmari, Hungarus (uo.)
1011. 1756. 12921. Daniel Szathmari, Hungarus (uo.)

1012. 1756. - - 12923. Ladislaus Paal, Transylvano Hungarus (357)
1013. 1756. 12924. Martinus Hanka, Hungarus (uo.)
1013. 1756. 12925. Johannes Herepei, Transylvano Hungarus (uo.)
1014. 1757. 12970. Paulus Szathmári, (Hungarus), med cand (358)
1015. 1757. 12996. Petrus Petei, Transylvano Hungarus (359)
1016. 1760. IV. 21. 13056. Stephanus Kapzi, Hungarus Patakiensis (361)
1017. 1760. VII. 6. 13064. Johannes Szentesi, natione Hungarus S. Patakiensis (uo.)
1018. 1760. VII. 6. 13065. Gabriel Fülöp Ori, Hungarus Patakiensis (uo.)
1019. 1760. - - 13094. Gabriel Gellen, Hungarus (362)
1020. 1760. 13095. Johannes Sziksza, Hungarus (uo.)
1021. 1760. 13096. Franciscus Horváth, (Hungarus) (uo.)
1022. 1760. 13097. Michael Nadaskai, (Hungarus) (uo.)
1023. 1760. 13098. Petrus Márkos (Hungarus) (uo.)
1024. 1761. 13116. Samuel Miklos, Hungarus (uo.)
1025. 1761. 13132. Georgius Verestói, (Hungarus) (363)
1026. 1761. 13134. Samuel Makkai, (Hungarus) (uo.)
1027. 1761. 13135. Matthaeus Keresztes, (Hungarus) (uo.)
1028. 1761. 13146. Johannes Szent Peteri, Hungarus (uo.)
1029. 1761. 13147. Stephanus Kajari, Hungarus (uo.)
1030. 1761. 13148. Stephanus Maté, Hungarus (uo.)
1031. 1761. 13149. Samuel Nagy, Transylvano Hungarus (uo.)
1032. 1762. 13150. Michael Olah, Hungarus (uo.)
1033. 1762. 13158. Samuel Szentessi, Hungarus (uo.)
1034. 1762. 13160. Georgius Verestoi, Transylvano Hungarus (364)
1035. 1762. 13175. Paulus Kökenijeski, Hungarus (?Kökényessi hol-land helyesírásban) (uo.)
1036. 1762. 13176. Georgius Tokaji, Hungarus (Tokay) (uo.)
1037. 1762. 13217. Stephanus Juhász S. M., Vasarhellyiensis Hungarus (365)
1038. 1763. X. 25. 13233. Daniel Püspöki, Hungarus ex Cumania Majori (366)
1039. 1764. III. 28. 13272. Valentinus Balo de N. Batzon, Transylvano Hungarus (367)
1040. 1767. III. 27. 13346. Franciscus Tury, Hungarus Böstermungiensis (369)
1041. 1767. V. 14. 13352. Stephanus Gombasi, Transylvanus (uo.)
1042. 1767. VI. 8. 13356. Alexander Boka, Comarino Hungarus (uo.)

1043. 1767. IX. 8. 13367. Petrus Szekely, Hungarus ex Collegio Ref. Debrecinensi (370)
1044. 1767. IX. 8. 13368. Albertus Marjai, Hungarus e Collegio Debrecinensi (uo.)
1045. 1767. IX. 14. 13383. Stephanus Csegöldi, Hungarus e comitatu Zempliniensi, oppido S. A. Vihely, schola Patakiensi (uo.)
1046. 1767. X. 12. 13385. Josephus Marton, Hungarus e comitatu Pestiensis, possessione Trofahn, schola Debrecinensi (uo.)
1047. 1768. V. 12. 13402. Paulus Esztergomi, Hungarus, theol cand (371)
1048. 1768. V. 12. 13403. Johannes Kovats, Hungarus, theol cand (uo.)
1049. 1768. V. 12. 13404. Adamus Tot, Hungarus, theol cand (uo.)
1050. 1768. VI. 8. 13407. Johannes Toth, Hungarus, theol cand (uo.)
1051. 1768. IX. 17. 13313. Josephus Bátori, (Hungarus) (uo.)
1052. 1768. IX. 17. 13314. Stephanus Tönkö Szilagyi, (Hungarus) (uo.)
1053. 1768. IX. 17. 13315. Josephus Szombati, (Hungarus) (uo.)
1054. 1769. V. 24. 13433. Michael Júró, Comaromiensis Hungarus (uo.)
1055. 1769. V. 24. 13434. Paulus Szelesi, Lossoncino Neogradiensis Hungarus (uo.)
1056. 1769. VII. 7. 13441. Stephanus Raczkevi Otvös, Tatensis Hungarus (372)
1057. 1769. VII. 7. 13442. Joannes Peleskei, Debrecino Hungarus (uo.)
1058. 1769. VII. 7. 13443. Georgius Rosgony, Debrecino Hungarus (uo.)
1059. 1769. IX. 15. 13454. Georgius Fazekas, Szikszovia Hungarus, nobilis
1060. 1769. IX. 15. 13455. Stephanus Szokolay, ex Hungaria, nobilis (uo.)
1061. 1770. VII. 30. 13479. Petrus Wattay, Patakino Hungarus (373)
1062. 1770. VII. 30. 13480. Alexander Marton, Debretzino Hungarus (uo.)
1063. 1770. VII. 30. 13481. Johannes Servatius, Debreszino Hungarus (uo.)
1064. 1770. VIII. 7. 13482. Daniel Zilahi, Debrecino Hungarus, obiit (uo.)
1065. 1770. VIII. 7. 13483. Stephanus Waradi, Debrecino Hungarus (uo.)
1066. 1770. VIII. 24. 13487. Georgius Ardéij, Debrecino Hungarus (?Ardéy ?Erdéy) (uo.)
1067. 1770. X. 18. 13502. Franciscus Hajdu, Debrecino Hungarus (uo.)
1068. 1770. X. 18. 13503. Samuel Bedos Köpezi, Hungarus Transilvanus (uo.)
1069. 1771. VI. 23. 13514. Gregorius Szalay, Debreczino Hungarus (374)
1070. 1771. VI. 23. 13515. Josephus Szikszai, Debreczino Hungarus (uo.)
1071. 1771. VII. 26. 13517. Andreas Kaszonii, Debreczino Hungarus (uo.)

1072. 1771. VII. 26. 13518. Stephanus Madas, Debreczino Hungarus (374)
1073. 1771. VIII. 5. 13524. Martinus Mogyorödi, Hungarus Ujhellyiensis
proselyta, theol; delectum ex albo sec. Senatum
iud. sententiam 4 III 1773 (uo.)
1074. 1771. VIII. 29. 13530. Michael Saroi, Debreczino Hungarus (uo.)
1075. 1771. VIII. 29. 13531. Josephus Földesi, Debreczino Hungarus (uo.)
1076. 1771. IX. 27. 13543. Sigismundus Kolosvari, Transylvano Hungarus (uo.)
1077. 1771. IX. 27. 13544. Joannes Abats, Transylvano Hungarus (375)
1078. 1771. X. 7. 13546. Stephanus Gozon, Debreczino Hungarus (uo.)
1079. 1771. X. 10. 13547. Michael Katona, Patakino Hungarus (uo.)
1080. 1771. X. 10. 13548. Michael Kados, Hungarus Patakino (uo.)
1081. 1771. X. 10. 13549. Vincentius Mark, Hungarus s. Patakino (uo.)
1082. 1772. II. 4. 13553. Stephanus Berta Tata, Hungarus delectum ex
albo sec. Senatum Iud. sententiam 21 VII 1773
(uo.)
1083. 1772. - - 13557. Paulus Kovats, (Hungarus) (uo.)
1084. 1772. 13558. Stephanus Kovacs, (Hungarus) (uo.)
1085. 1772. 13559. Stephanus Dombi, Transylvano Siculus (uo.)
1086. 1772. VIII. 21. 13564. Michael Szilagyi, Hungarus (uo.)
1087. 1772. VIII. 21. 13565. Petrus Balog, Hungarus (uo.)
1088. 1772. VIII. 28. 13567. Andreas Naszalyi, Hungarus (uo.)
1089. 1773. - - 13591. Michael Makai, Hungarus (376)
1090. 1773. 13592. Gabriel Kovats, Hungarus (uo.)
1091. 1773. 13593. Georgius Kovvacs, Hungarus (uo.)
1092. 1773. 13598. Michael Ince, Transilvanus (uo.)
1093. 1773. VII. 28. 13606. Josephus Wégh, Hungarus ex comitatu Abba
Regalensi (uo.)
1094. 1773. VII. 28. 13607. Michael Wégh, Hungarus ex comitatu Abba
Regalensi (uo.)
1095. 1773. VIII. 6. 13610. Andreas Szathmari, Hungarus (uo.)
1096. 1773. VIII. 6. 13611. Josephus Lukatz, Hungarus (uo.)
1097. 1773. VIII. 16. 13612. Johannes Kassai, Hungarus (uo.)
1098. 1773. VIII. 16. 13613. Georg Hegedüs, Hungarus (377)
1099. 1773. VIII. 16. 13614. Stephanus Kados, Hungarus (uo.)
1100. 1773. VIII. 28. 13618. Stephanus Kolosvazi, Hungarus (uo.)
1101. 1773. IX. 13. 13623. Franciscus Pap, Hungarus (uo.)

1102. 1773. X. 1. 13634. Georgius Ratz, Hungarus (377)
1103. 1773. X. 1. 13635. Gabriel Estergomi, Hungarus (uo.)
1104. 1773. X. 1. 13636. David Koczi, Hungarus (uo.)
1105. 1773. X. 1. 13637. Samuel Sellyei, Hungarus (uo.)
1106. 1773. X. 1. 13638. Martinus Pap, Hungarus (uo.)
1107. 1773. X. 1. 13639. Andreas Poots, Hungarus (uo.)
1108. 1774. VI. 14. 13660. Michael Benedek, Hungarus, gratis (378)
1109. 1774. IX. 24. 13672. Petrus Olasz, Patakino Hungarus, gratis (uo.)
1110. 1775. V. 6. 13680. Josephus Füredi, Hungarus (uo.)
1111. 1775. V. 6. 13681. Michael Toothé, (Hungarus) (uo.)
1112. 1775. V. 6. 13682. Stephanus Kardos, (Hungarus) (uo.)
1113. 1775. V. 9. 13684. Josephus Keresztes, Transylvano Hungarus (uo.)
1114. 1775. VI. 17. 13691. Josephus Milesz, Hungarus, med cand (379)
1115. 1775. VII. 11. 13693. Paulus Sarkan, (Hungarus) (uo.)
1116. 1775. VII. 11. 13694. Andreas Nadaskai, (Hungarus) (uo.)
1117. 1775. VII. 11. 13695. Daniel Paksi, (Hungarus) (uo.)
1118. 1775. VIII. 12. 13697. Stephanus Kovats, Hungarus Debreczino (uo.)
1119. 1775. VIII. 12. 13698. Johan Annyok, Hungarus Debreczino (uo.)
1120. 1775. IX. 28. 13707. Benjamin Weress, Transilvano Hungarus ex Coll.
Ref. Claudiopolitano (uo.)
1121. 1776. V. 25. 13719. Stephanus Iasnadi Szeöts, (Hungarus) (uo.)
1122. 1776. V. 25. 13720. Nicolaus Harangozo, (Hungarus) (uo.)
1123. 1776. IX. 28. 13737. Gregorius Molnar, (Hungarus) (380)
1124. 1777. IV. 10. 13744. Johannes Tunyogi, Hungarus ex Collegio S.
Patakiensi (uo.)
1125. 1777. V. 2. 13745. Josephus Czeh. Szombati, Hungarus ex Coll.
Debreczinensi (uo.)
1125. 1777. V. 2. 13746. Jacobus Torkos, Hungarus ex Coll. Debrecinensi
(uo.)
1126. 1777. VII. 16. 13753. Georgius Eiler, Debretzino Hungarus (uo.)
1127. 1777. VIII. 23. 13757. Michael Torma, Patakino Hungarus (uo.)
1128. 1777. IX. 17. 13764. Michael Motzi, (Hungarus) (381)
1129. 1777. IX. 17. 13765. Andreas Leötsö, (Hungarus) (uo.)
1130. 1778. VI. 16. 13778. Gabriel Soos, Hungarus (uo.)
1131. 1778. VI. 16. 13779. Stephanus Ketskemeti, Hungarus (uo.)
1132. 1778. VI. 16. 13780. Petrus Turos, Hungarus (uo.)
1133. 1778. IX. 30. 13792. Andreas Kis, S. Patakino Hungarus (uo.)

1134. 1779. IV. 29. 13804. Joannes Sarvari, (Hungarus) (Sarvary) (382)
1135. 1779. V. 7. 13805. Joannes Borross, (Hungarus) (uo.)
1136. 1779. VIII. 10. 13818. Stephanus Szántó, ex Hungaria (uo.)
1137. 1779. IX. 9. 13821. Stephanus Duló, Transilvano Hungarus (uo.)
1138. 1779. IX. 9. 13822. Johannes Malom, Transilvano Hungarus (uo.)
1139. 1779. IX. 11. 13823. Michael Bartól, Patakino Hungarus (uo.)
1140. 1779. IX. 11. 13824. Ladislaus Nyilas, Patakino Hungarus (uo.)
1141. 1779. IX. 11. 13825. Joannes Szilagyi, Patakino Hungarus (uo.)
1142. 1779. IX. 14. 13826. Paulus Papai Toth, Debrecino Hungarus (uo.)
1143. 1779. IX. 15. 13829. Josephus Keresztesi, Debrecino Hungarus (383)
1144. 1780. III. 28. 13832. Josephus Czeh Sombati, redux Göttinga, med et phil (uo.)
1145. 1780. IX. 7. 13842. Martinus Szilvasi, Patakino Hungarus, gratis (uo.)
1146. 1780. IX. 16. 13844. Samuel Varadi, Debrecino Hungarus, gratis (uo.)
1147. 1780. IX. 24. 13851. Gabriel Bereti, Patakino Hungarus (uo.)
1148. 1780. IX. 24. 13852. Georgius Szücs, Patakino Hungarus, gratis (uo.)
1149. 1781. IV. 28. 13860. Johannes V. Otrokotsi, Hungarus, gratis (uo.)
1150. 1781. IX. 22. 13882. George Nagy, Kölesdiensis (Hungarus) (384)
1151. 1781. IX. 22. 13883. Stephanus Csorba, (Hungarus) (uo.)
1152. 1781. X. 12. 13886. Michael Egei, Hungarus (uo.)
1153. 1783. IX. 8. 13937. Stephanus Hetzei, Hungarus (386)
1154. 1783. IX. 8. 13938. Andreas Szepsiensis Toot, Hungarus (uo.)
1155. 1783. IX. 8. 13939. Michael Botos, Megyasziensis Hungarus (uo.)
1156. 1783. IX. 8. 13940. Samuel Igaz, a Vadaszino Hungarus (uo.)
1157. 1783. IX. 8. 13941. Gedeon Marton, Vadnaiensis Hungarus (uo.)
1158. 1783. IX. 8. 13942. Samuel Dienes, Lassonzino Hungarus (uo.)
1159. 1783. IX. 12. 13943. Stephanus Sovari, Tokajino Hungarus (uo.)
1160. 1786. X. 9. 14037. Paulus Szalai, Körösinus (Hungarus), gratis sacrae theol causa (389)
1161. 1789. VIII. 6. 14097. Franciscus Pethe, Hungarus Sz. Milhalyino (391)
1162. 1793. V. 8. 14172. Georgius Thalyai, Hungarus (393)
1163. 1793. XI. 14. 14190. Michael Pakozdij, Hungarus ex Ill. Collegio H. C. Ref. Debrecinensi (394)
1164. 1794. IV. 17. 14194. Josephus Kosdi, Hungarus e Ketskeiensis (394)

SZABÓ T. ÁDÁM

A jugoszláviai Feketics ~ Feketić Szabadka és Újvidék között van az E-75-ös út mentén. Közigazgatásilag a kishegyesi (Mali Idjoš) községhez tartozik.

Régen Feketeegyháznak hívták (1466 k.: Feketeegyház, 1496: Feketheegyház, 1522: Feketeegyház: Cs. II, 194). Legkorábban a Maróthiak birtokaként szerepel, egy II. Ulaszló-féle oklevélben Belmosovics Milosé. A török defterek is emlegetik 1580-ban és 1590-ben, ez időben Feketicsre változtatják nevét, de nemsokára ismét Feketeegyházként emlegetik. 1652-ben Wesselényi Ferencé. 1655-ben pedig Wesselényi Ádámé. Az 1768. évi Kovács-féle kamarai térképen Feketity pusztaként tüntették fel a Krivaja folyóval és egy régi templommal.

A török dúlás után Feketics a kúlai uradalom egyik pusztája volt, lakatlan terület.

A református kunhegyesi és tiszaburai magyarokkal történt újratelepités-kor 1785--86-ban (BODOR 24; HITK 11--12. sz. 11.) kapta a Feketehegy nevet (vö. Borovszky, Bács-Bodrog vm. 44; már Lipszky-nél: Feketehegy h., Feketich rasc.). Az 1918-ban alakult jugoszláv államban előbb Crno Brdo (1922, 1924), majd 1924-től Feketić. 1941--44 között Bácsfeketehegy, 1944-től Feketics ~ Feketić.

1784. május 1-én a kunhegyesi tanács megütközéssel foglalkozik egy csomó szegényebb lakos merész tervével: "Lármázó irredemptus lakosok elvégezték magokban, hogy valamely föld vagy pusztaság szerzés végett Bétsben fognak menni eő Felségéhez..." A küldöttség eljut Bécsbe, II. József fogadja is a kérelmezőket, akik a zombori kamarai adminisztráció valamelyik pusztájára szeretnének leköltözni. Közlik a feltételeiket a császárral, aki gyorsan intézkedik és jelentést kér a magyar kamarától, hogy "vajon az említett zombori adminisztráció alá tartozó kamarai javak közt található-e olyan pusztaság, mely a folyamodóknak településre átengedhető?". A jelentés három pusztát tüntet fel. Köztük a 7000 holdas Feketicset.

A mai Feketics betelepítését sok megpróbáltatás és könyörgés után II. József 1784. november 25-én elrendelte.

A faluba főleg kunhegyesi, kisebb részben tiszaburai reformátusok jöttek. Bácskai letelepülésüket és a nekik nyújtandó kedvezményeket a császári rendelet véglegesen körvonalazza: a) a zombori kamarai adminisztráció által javaslatba hozott három praedium közül a legelső (Feketics) s egyúttal a legnagyobb, Feketityet kapják meg a verbászi maradék földekkel együtt, mintegy 11.000 hold terjedelemmel; b) a házhelyek, szántóföldek, rétek és közlegelők kimérése után minden család kap anyagi helyzetének és munkaképességének megfelelően egész, fél vagy negyed kiterjedésű ingatlant; c) épületfa helyett -- mivel a többi telepítéshez sem elegendő a bácskai erdő -- házanként 12 forintot, házi eszközök beszerzésére szintén családonként 6 forintot rendel kifizetni a kamara terhére; d) az új telepeseknek 3 évi mentséget biztosít minden köztehertől és földesúri szolgálmánytól; e) kenyérnek és vetni való kölcsön gabonát utalványoz a kamarai magtárakból, a három szabad év utáni természetbeni visszatérítés ellenében; f) mihelyt adójukat és egyéb tartozásaikat Kunhegyesen kiegyenlítették a kérelmezők, a districtus azonnal lássa el útlevéllal s bocsássa el őket, a kamarai hatóságok pedig gondoskodjanak elhelyezésükről.

A kivándorlók zömét nem a törzsökös kunhegyesi lakosság adta, hanem a beszivárgott elemek, legalábbis ez derül ki a kunhegyesi tanács 1784. október 2-iki jegyzőkönyvéből.

A későbbi összehasonlítások céljából itt közlöm a telepesek névsorát. A név után zárójelbe tett kérdőjel azt jelenti, hogy a jegyzőkből nem derül ki egyértelműen, vajon az illető kunhegyesi-e, avagy tiszaburai. Ti. a letelepülők első és második jegyzékén 160 azonos név szerepel. A huzavona során az eredetileg 250 család közül sokan elálltak, helyükbe mások jelentkeztek, és kiegészült újra tiszaburaiakkal a lista.

Kunhegyesiek: Sípos György, Margity Mihály, Kasza Mihály, Josa István, Áts István, Josa János, Kelemen István, Gönczy Pál, Monar Ferenc, Szilágyi István(?), Balogh János, Györfi János(?), Josa István, Josa Ferenc, Szabó János, Őri István, Csoma György, Balogh István, Ondo János, Ficze Mihály(?), Kotsis Ferenc, Szabó Ferenc, Juhász Ferenc, Kotsis András, Üreg Kotsis András, Tóth Mihály, Nagy Péter, Csoma István, Végső Pál, Terög István, Balogh Sámuel, Rápóti István, Rápóti András, Gál István, Farkas György, Varga Mihály, Farkas István, Varga János, Szabó Mihály, Balogh István(?), B. Kotsis András, Tar György, Varga András, Varga Péter(?), Cser Molnár András, Boros István, Nagy István, Kiss András, Kőszegi János, Buday János, Buday Andrásné(?), Szabó János, F. Tóth Mihály(?), Ükrös János, Ükrös Mihály, Szél Péter,

Terebesi Mihály, Pál Ferenc, Szitás János, Madaras Péter, Csete Ferenc, Kelemen András, Piros Péter, G. Balogh György, Vajo Ferenc, Nanasz Gergely, Kis Nagy Mihály, K. Kovács János, Sajti György, Óváry András(?), Bán István, Geszti Gergely, Polik István(?), Pénzes István, Pénzes András(?), Geczi Péter, Tóth János, Kovács István, Orosz János, Bán János, Barta András, Horváth József, Erdey István, Szabó Mihály, K. Nagy Mihály, Kovács Sámuel, Kovács István, Biró Mihály, Ola István(?), Üstökös Mihály, Fazikos István, Bodi Mihály, Biró László, Szendi Mihály, Szendi János öreg, Simon Herschl judaeus(?), Erdöss János, Szendy János ifj., Szikeli János, Toth András, Kadar András, Jakab István, Borza Tamás(?), D. Tóth Mihály, Szabó István, Pap János, Zsurki István, Rétsi János, Koris István, Tóth Mihály, Balogh János, Átsi János, Kis Pál, Simon András, Bátor János, Terebesy András, Jámbor György, Losanszky István, Sípos Gergely, Pető Ferenc(?), Fehér György, Kis István, Szabó András, Szombaty János(?), Kalay János(?), Rósa Mihály, Nagy László, Nagy András, Lódy Mihály, Gere Mihály, Kiss Mihály, Major István, Kovács János(?), Törés János, Végső György, Vékony István, Pál András, Lőrincz György, Kis Gergely, Balogh János(?), Kudar András, Horváth Mihály, Gönczy János, Nagy Péter, Kudar György(?), Király János, Szász Mihály, Sípos Ferenc(?), Végh István, Szihalmi István, Végh György, Győri István, Koncz Mihályné, Murányi Mihály(?), Lakatos István, Pál Ferenc, Kiss Szabó András, Kiss Péter, Szabó János(?), Sági István, Bordás István, Gere István, Király András ifj., Végh Mihály, Király András(?), Kovács Mihály, Kesztei Mihály, Kotta János, Szabó Mihály, Vajda Mihály, Király István(?), Vörös János(?), Hegedis János, Kiss András, Kiss János, Kun János, Kun Ferenc, Kulcsár János, Halapy István(?), Kovács György(?), Perlaky Sándor(?), Kovács Ferenc, Tóth József, Borbély Márton, Böndő István, Révisz János, Kasza Mihály(?), Bonis András(?), Barna Márton(?), Révisz István(?), Toth István, Szalay István(?), Bónis András öreg(?), Lörencz Mihály(?), Gere Pál, Paraso János(?), Szél Gáspár(?), Érsek Péter(?), Harangozó István.

Tiszabura: Süveges Ábrahám(?), Barna István(?), Tarkó János(?), Bátsi Ferenc, Oláh János(?), Bátsi János(?), Baksa Mihály(?), Nyergess Márton(?), Fülepp István(?), Veszei István(?), Botlik István(?), Lukács János(?), Lukács Mihály(?), Balás Mihály(?).

Bajszáról jöttek: Farkas János, István és Péter, testvérek.

Az 1820-as években kezdtek beszivárogni különösen a szomszédos Szeghegyről és Torzsáról a német ajkú lakosok. A magyarok ezt a beszivárgást nem

nézték jó szemmel. Az akkori lelkész a következő feljegyzést tette: "Detsi Dániel rossz lelkű jegyző álnoksága és lelketlensége miatt német lutheránusok Torzsáról s más szomszédos német falukból nagyon kezdetek a helységbe betódulni és ezen tiszta református magyar helységet nagyon elrútították."

A bejegyzés is mutatja, a németek nem voltak szívesen látott vendégek, bár később csökken az irántuk való ellenszenv, összeházasodás alig volt köztük.

A németek egy része református vallású volt. 1820--1850-ig a magyar református egyházközséghez tartoztak. 1850-ben különváltak a magyaroktól, önálló egyházközséggé szerveződtek, de 1922-ig a magyar anyakönyvekben vezetik őket.

* * *

Dolgozatomban az 1785--1944 közötti időszak családnéveit dolgozom fel. A református egyház születési anyakönyveit néztem át és jegyzeteltem ki. 1944-gyel véget ér a falu fejlődésének egy hosszú szakasza. A telepítéstől kezdve (leszámítva az 1849-es nagy szaladást) nagyobb méretű népmozgás nem volt. 1944 őszén a megszálló hadsereggel nagyon sok német elmenekült. Az itthon maradók táborba kerülnek, ezek megszüntetése után a túlélők szinte kivétel nélkül kivándorolnak. Helyükbe jönnek 1945-ben a Crna Gora-i telepesek. Ez már egy másik időszak. A felszabadulás utáni években sokkal gyakoribbá válik a vegyes házasság mint korábban. Részben emiatt zárom az 1944-es évvel a feldolgozást. A másik ok: az ötvenes években Kishegyesen létesített szülőotthon, később a topolyai és verbászi kórházak azok, ahol a feketicsi asszonyok szülnek, így minimálisra csökken a helybeli szülések száma.

Munkám célja, hogy az 1785--1944-es időszak teljes családnévanyagát feldolgozzam.

A családnévanyag osztályozását a már korábban Kniezsa István, Kálmán Béla és B. Gergely Piroska nyomán kialakított szempontjaim alapján végeztem el.

A) A családnév alapszava személynév

1. Pushta személynévekből alakult családnévek

a) Az alapszó régi magyar személynév:

Bán, Csete, Torda.

b) Az alapszó egyházi keresztnév:

Ágoston, Albert, Antal, Balázs, Benedek, Demeter, Dezső, Fábián, Fülöp, Gál, Gáspár, Gellér, Gergely, Izsák, Jakab, Jónás, Kármán, Kelemen, Keresztes

(Berhidai), Kozma, Kristóf, Krisztán, László, Lázár, Lőrincz, Lukáts, Majlát, Majkrát, Margit, Márton, Mihál, Móses, Orbán, Pál, Sándor, Sebestyén, Simon, Tamás, Vincze.

c) Az alapszó becenév:

Ádor, Bajza, Baksa, Bali, Bálizs, Balla, Bank, Bantsó, Barna, Barta, Bartzal, Bata, Bede, Belle, Bence, Bende (Bendő, Böndő), Bendei (Bendely, Bendel), Bene, Bénian, Berkes, Berki, Besnye, Besze, Biczó, Bódis, Bodó, Bónis, Borsos, Borús (Borúzs), Borza, Boza, Czina, Dani, Doma, Dorkó, Fabók, Falkó, Ficze (Fitze), Fórizs, Gere, Giric, Gönczi (Göntzi), Jákó, Jákó (Kovács, Balogh), Jáni, Janka, Janó, Jósa (Józsa, Kecze, Kontra, Kontz, Kóris (Kórizs), Koczó (Kotzó), Lajkó, Lázok, Matyi, Mengyi, Mike, Óber, Odor, Pata, Pecze, Peczek, Pető, Rébék, Réncs, Samu, Sebő, Sebők, Szanda, Tanka, Tanti, Toma, Vese (Vese), Vida, Zsebő.

S z l o v á k : Anitz, Barassó (Brassó), Bartzán, Batzka, Bencsik (Bentsik), Benkó, Berka, Bertók, Blaskó, Bolek, Braskó, Drenyák (Drinyák), Halutka, Maráz, Marecskó, Milicz (Militz), Nyikos, Palcsók, Petrik, Sebesta, Simonyk, Szonda, Zsomborán.

S z e r b h o r v á t : Kuntics, Nádich, Zélics (Zélity).

N é m e t : Hantz.

2. -i képzős, illetve -ics, -vics képzős nevek:

Csáki, Egyedi, Ferenczi, Mikolai, Rozsi, Tamasi.

S z e r b h o r v á t : Belacsics, Jakobovics, Jokovics, Ivandekics, Matkovics, Mondovics, Radojcsin, Sztankov, Weszelinov.

3. -fi-vel összetett nevek:

Győrfi, Pálfi, Úrfi.

B) A családnév alapszava származásra utal

1. Településnév

a) Képzővel alakultak:

Agárdi, Almási, Atzári (esetleg szn., Azarius?), Bácsi (Bátsi), Bakay, Balogdi, Banai, Bancsi, Bányai, Bárdi, Barkóczi, Bátori, Békássy, Békési, Benyei (Benyei), Beszteri (Bösztröri), Bodvai, Bozóki, Budai, Burai, Czeplédi, Csabai, Csányi, Csarnai, Csatári, Csáti, Cserényi, Csetényi, Csomai, Dadai, Darnótzsi, Debretzeni, Detsi, Dobi, Dorogi, Emődi, Enyedi, Erdei, Fenyvesi, Fogarasi, Földvári, Gelei, Gesztely, Geszti, Gulácsi, Gulácsi Kovács, Gutai, Gyadai, Gyarmati, Győri, Gyömrői (Gyömrői), Gyülvéshi, Hadadi, Halasi, Halmányi, Havasi, Hegyi, Hetesy, Horkai, Hubai, Jenei, Kajári, Kakutsi, Kállai,

Karai, Kartai, Kátai, Keresztési, Kéri, Ketskeméti, Kissari, Kolosi, Kolosvári, Korodi, Koroknai, Kökényesi, Körtei (Körti), Körtvélyesi, Kőszegi (Kűszegi), Laki, Léhi, Lévai, Lóczi, Lódi, Losonczi, Lőcsei, Lővei, Luspai, Magócsi, Makai, Mándoki, Mányi, Mezei, Mohácsi, Moholyi, Morvai, Muhi, Murányi, Nagyajthai, Nánási, Nyárádi, Nyíri, Onodik, Óvári, Ömböli, Őri, Palágyi, Palánkai (Palánki), Pányi, Paracski, Pardi, Paróczy, Patzalai, Perlaki, Pesti, Pócsi, Polgári, Rápóti, Réts(i), Sajgai, Sajti, Sápi, Sárándi, Sárközi, Sepsei, Simonyi, Solti, Solymosi (Sulymosi), Szabacsi, Szalai, Szalontai, Szatmári, Szendi, Szikicsi, (Farády) Szilvásy, Szoboszlai, Szomodi, Szőci (Szőczi), Tajszi, Tályai, Tarnóczy, Teleki, Terebesi, Tokai, Tordai, Tölgyesi, Túri, Újhelyi, Újvári, Újvárosi, Vajányi, Várad, Várkonyi, Vétsei, Vizsai, Visolyi (Vizsolyi), Zabolai, Zeliczi, Zsurki.

Szlovák: Bánszki, Cselenyak, Drenyovszky, Katyanszky, Majeszki, Pavolszki, Szuróczi, Truzsinszki.

Német: Oszter.

b) Képző nélküli nevek: Szikszó, Tisza.

2. A családnév alapszava tájegység:

Alföldi, Balaton, Erdélyi, Földi (Alföldi?), Gömri, Nyitrai, Sárosi (lehet a Sáros- előtagúakból településnév is), Somogyi, Szebenyi (településnév is), Szilágyi (településnév is), Tiszaháti, Tolnai, Zól(y)omi (településnév is)

Szlovák: Hornyák.

3. Az alapszó helyet megjelölő köznév

Erdős, Tó.

4. Az alapszó nemzetiséget jelentő név

Cseh, Horváth, Kun, Lengyel, Magyar, Német, Oláh, Orosz, Rác (Rácz, Rátz), Szász, Székely, Székelyi, Tóth, Török.

C) A családnév alapszava köznév

1. Foglalkozásnevek

a) Iparos, kézműves mesterségre utaló nevek:

Ács (Áts), Borbély, Bordás, Csapó, Faragó, Fazekas, Forgács, Fűtő, Gombos, Gubás, Kádár, Kardos, Kerekes (Karakas, elírás?), Kosaras, Kovács (Kováts), Lakatos, Mester, Mészáros, Molnár, Nyerges, Pintér, Süveges, Szabó, Szígyártó, Szitás, Szűts, Takács, Tímár, Törő, Varga.

Szerbhorvát: Gombár.

Szlovák: Botlik, Kollár.

Német: Wéber.

- b) Pásztorkodásra, állattartásra utalók:
Csordás, Fejős, Gulyás, Juhász, Juhász (Szabó, Kis), Kecskés, Pásztor.
- c) Erdőmunkára, vadászatra utalók:
Fejszés, Gombás, Madarász.
Német: Fürstner.
- d) Mezőgazdasági foglalkozásra utalók:
Buzás, Galambos, Kaszás, Korpás, Major, Majoros, Szántó.
Szlovák: Szedlák.
- e) Kereskedelemre utalók:
Boros, Sós (Soós).
- f) Fuvarozásra, közlekedésre utalók:
Kocsis (Kotsis), Ökrös, Révész.
- g) Katonaságra utalók:
Dobos, Dudás, Hajdú, Hegedűs, Huszár, Katona, Lovas, Porkoláb, Sípos, Szakács.
- h) Egyéb foglalkozásra utalók:
Nyese, Orvos Kis, Tapasztó, Zsengellér(?).
Német: Sikentanz.
2. Az alapszó mesterség eszköze, eredménye:
Czérna, Czövek, Daku, Kasza, Kota, Sólya, Szekrény, Talpalló,
Szlovák: Klutsik.
3. Az alapszó társadalmi helyzetet, tisztséget jelölő köznévi:
Béres, Bíró, Császárs, Csősz, Dajka, Harangozó, Hertzeg, Kántor, Király,
Kultsár, Nemes, Palotás, Pápa, Papp, Polgár, Pór, Sőtész, Szolga, Vajda,
Zsellér.
Szerbhorvát: Szirák.
4. Az alapszó testi tulajdonságra utaló köznévi:
Balog, Csókás, Csomós, Csonka, Fehér (Fejér), Fekete, Fekete (Kovács), Fitos, Fodor, Füstös, Kajsza, Kiss, Kónya, Nagy, Pacal, Piros, Süle (Sülye), Szakáll, Tar, Tarkó, Tügyi, Üstökös, Vágott, Vastag, Vékony, Veres.
Szlovák: Czerni, Kucser.
5. Az alapszó lelki tulajdonságra vonatkozó köznévi:
Bak, Bika, Boldog, Bornemissza, Csal, Csípő (Tsypő), ?Csór, Csődör, Dallos, Dongó, Finta, Hábor, Hallgató, Jámor, Jeges, Jó, Módi, Ördög, Pazar, Pokróc, Szegő, Vad, Víg, Zavaros.
6. Az alapszó vagyoni helyzetre utaló:
Pénzes.

7. Szavajárási név:
Jó járt.
8. Életkorra, családi helyzetre utalók:
Ifjú.
- Sz l o v á k : Zetko (Spetko ?).
9. Az alapszó napnév:
Szombati (származhat településnévből is).
10. Az alapszó történelmi eseménynév:
Bujdosó, Kurutz.
11. Az alapszó állatnév:
Bogár, Daru, Farkas, Kókas, Potzik (Potyik), Pölle, Rigó, Szarka.
- Sz l o v á k : Zajác.
12. Az alapszó növénynév:
Bógánts, Czirok, Cser, Gyökér, Laboda, Rózsa, Szeder, Torma, Virág.
13. Egyéb főnév és melléknév:
Butor, Csillag, Csoma, Figur, Szél, Vég, Végső.
14. Bizonytalan a jelentés, illetve ismeretlen:
Cziczéri, Csereki, Szíjhalmi, Váróczi, Verniczér.
- Sz l o v á k : Baxány(?), Békány, Kluntik, Mékán, Srukup, Trepék, Ubornyí(?), Vrenya.
15. Névtelen: négy csecsemőt, akit elhagytak családnév nélkül "Talált" megjegyzéssel anyakönyveztek. Nevük későbbi sorsáról nem tájékoztatnak az anyakönyvek.

Feketics családnéveinek gyakorisági sorrendje

Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a	Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a
1.	Balog	618	3,45	11.	Kerekes	306	1,71
2.	Pál	497	2,77	12.	Harangozó	276	1,54
3.	Szabó	495	2,76	13.	Józsa	272	1,52
4.	Kovács	432	2,41	14.	Német	265	1,48
5.	Fehér	430	2,40	15.	Papp	255	1,42
6.	Vajda	409	2,28	16.	Szilágyi	231	1,29
7.	Kiss	408	2,28	17.	Király	222	1,24
8.	Varga	367	2,05	18.	Molnár	203	1,13
9.	Nagy	355	1,98	19.	Borbély	201	1,12
10.	Tóth	319	1,78	20.	Sajti	200	1,12

Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a	Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a
21.	Gáspár	191	1,07	57.	Orosz	97	0,54
22.	Farkas	190	1,06	58.	Szél	95	0,53
23.	Rápóti	190	1,06	59.	Borza	89	0,49
24.	Bácsi	187	1,04	60.	Lakatos	86	0,48
25.	Bordás	180	1,00	61.	Pacal	85	0,47
26.	Szolga	180	1,00	62.	Kota	83	0,46
27.	Budai	172	0,96	63-4.	Hallgató	80	0,45
28.	Juhász	170	0,95		Sápi	80	0,45
29.	Bányai	168	0,94	65.	Kórizs	79	0,44
30.	Őri	164	0,91	66-7.	Sárándi	77	0,43
31.	Sípos	163	0,91		Szűts	77	0,43
32.	Gál	162	0,90	68.	Lukáts	75	0,42
33.	Dorogi	160	0,89	69-70.	Gombos	71	0,39
34.	Szítás	158	0,88		Janka	71	0,39
35.	Lódi	155	0,86	71-2.	Erdős	69	0,38
36.	Bertók	149	0,83		Víg	69	0,38
37.	Kelemen	147	0,82	73-4.	Braskó	66	0,36
38.	Kasza	140	0,78		Kádár	66	0,36
39.	Vég	138	0,77	75-6.	Ficze	65	0,36
40.	Bán	132	0,73		Losonczi	65	0,36
41.	Ubornyi	131	0,73	77.	Török	63	0,35
42.	Perlaki	128	0,71	78.	Fülöp	62	0,34
43.	Barna	127	0,71	79.	Dudás	60	0,33
44.	Terebesi	123	0,69	80.	Jakab	59	0,33
45-6.	Butor	119	0,66	81-2.	Beszteri	58	0,32
	Kontz	119	0,66		Várkonyi	58	0,32
47.	Végső	118	0,66	83.	Nyerges	57	0,32
48.	Pásztor	114	0,64	84-5.	Bika	56	0,31
49.	Csete	110	0,61		Dorkó	56	0,31
50.	Burai	108	0,60	86-7.	Bíró	55	0,30
51.	Baksa	106	0,59		Murányi	55	0,30
52.	Margit	104	0,58	88-9.	Botlik	54	0,30
53-4.	Fekete	101	0,56		Kaszás	54	0,30
	Takács	101	0,56	90-1.	Gönczi	53	0,29
55-6.	Székelý	99	0,55		Horváth	53	0,29
	Tarkó	99	0,55	92.	Koczó	52	0,29

Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a	Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a
93.	Balázs	51	0,28	127-9.	Békési	27	0,15
94.	Tolnai	50	0,28		Bene	27	0,15
95.	Krisztán	48	0,26		Jákó	27	0,15
96.	Pénzes	47	0,26	130-1.	Cser	26	0,14
97.	Ökrös	46	0,26		Kónya	26	0,14
98-100.	Gere	45	0,25	132.	Rác	26	0,14
	Orbán	45	0,25	133-5.	Gyűlvészi	25	0,14
	Szombati	45	0,25		Kocsis	25	0,14
101-2.	Marecskó	43	0,24		Ketskeméti	25	0,14
	Soós	43	0,24	136-41.	Boros	24	0,13
103.	Böndő	42	0,23		Dani	24	0,13
104-6.	Maráz	41	0,23		Kozma	24	0,13
	Oláh	41	0,23		Lázok	24	0,13
	Pető	41	0,23		Révész	24	0,13
107-9.	Csoma	40	0,23		Szendi	24	0,13
	Fábián	40	0,23	142-8.	Barta	23	0,12
	Finta	40	0,23		Dongó	23	0,12
110.	Polgár	39	0,21		Horkai	23	0,12
111-2.	Makai	38	0,21		Nyikos	23	0,12
	Orvos Kis	38	0,21		Piros	23	0,12
113.	Bede	37	0,21	147-8.	Kántor	22	0,12
114-5.	Kőszegi	36	0,20		Sárközi	22	0,12
	Vezse	36	0,20	149-55.	Ádor	21	0,11
116-8.	Csapó	34	0,19		Balogdi	21	0,11
	Erdei	34	0,19		Dajka	21	0,11
	Magyar	34	0,19		Gulácsi	21	0,11
119-20.	Szarka	33	0,19		Mohácsi	21	0,11
	Vékony	33	0,19		Szalai	21	0,11
121-2.	Császár	32	0,17		Tar	21	0,11
	Lőrintz	32	0,17	156-7.	Erdélyi	20	0,11
123.	Hadadi	31	0,17		Hegedűs	20	0,11
124.	Fazekas	30	0,16	158-63.	Borús	19	0,10
125-6.	Lázár	28	0,15		Egyedi	19	0,10
	Teleki	28	0,15		Major	19	0,10

Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a	Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a
	Óvári	19	0,10		Gesztely	10	0,05
	Rózsa	19	0,10		Pokróc	10	0,05
	Zeliczi	19	0,10		Simon	10	0,05
164.	Lengyel	18	0,10		Szóczi	10	0,05
165-7.	Kun	17	0,09	200-8.	Csáki	9	0,05
	Pardi	17	0,09		Fórizs	9	0,05
	Szíjgyártó	17	0,09		Ifjú	9	0,05
168-70.	Albert	16	0,08		Kállai	9	0,05
	Boldog	16	0,08		Kuntics	9	0,05
	Csípő	16	0,08		Szalontai	9	0,05
171-5.	Antal	15	0,08		Szanda	9	0,05
	Bencsik	15	0,08		Szász	9	0,05
	Demeter	15	0,08		Váradi	9	0,05
	Drenyák	15	0,08	209-20.	Boza	8	0,04
	Szakács	15	0,08		Csomós	8	0,04
176-9.	Dobi	14	0,07		Fejszés	8	0,04
	Gyarmati	14	0,07		Lévai	8	0,04
	Hajdú	14	0,07		Márton	8	0,04
	Nánási	14	0,07		Palánkai	8	0,04
180-1.	Nemes	13	0,07		Patzalai	8	0,04
	Szeder	13	0,07		Rébék	8	0,04
182-4.	Bende	12	0,06		Réts(i)	8	0,04
	Léhi	12	0,06		Szirák	8	0,04
	Talpalló	12	0,06		Tímár	8	0,04
185-91.	Balla	11	0,06		Vida	8	0,04
	Cserényi	11	0,06	221-33.	Ágoston	7	0,04
	Fodor	11	0,06		Benedek	7	0,04
	Majoros	11	0,06		Bujdosó	7	0,04
	Mezei	11	0,06		Czirok	7	0,04
	Szabacsi	11	0,06		Detsi	7	0,04
	Szakáll	11	0,06		Geszti	7	0,04
192-9.	Berka	10	0,05		Körtvélyesi	7	0,04
	Bódis	10	0,05		Kollár	7	0,04
	Bónis	10	0,05		Lovas	7	0,04
	Fűtő	10	0,05		Sajgai	7	0,04

Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a	Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a
	Sárosi	7	0,04		Palágyi	5	0,02
	Veres	7	0,04		Tamás	5	0,02
	Vizsai	7	0,04		Truzsinszki	5	0,02
234-49.	B.Keresztes	6	0,03		Újvári	5	0,02
	Blaskó	6	0,03		Váróczy	5	0,02
	Csabai	6	0,03		Zsurki	5	0,02
	Halutka	6	0,03	272-94.	Barassó	4	0,02
	Kontra	6	0,03		Bendei	4	0,02
	Majlát	6	0,03		Bényei	4	0,02
	Nyíri	6	0,03		Bógánts	4	0,02
	Sülye	6	0,03		Csányi	4	0,02
	Szántó	6	0,03		Gelei	4	0,02
	Torda	6	0,03		Gyómrői	4	0,02
	Törő	6	0,03		Halasi	4	0,02
	Úrfi	6	0,03		Hertzeg	4	0,02
	Vad	6	0,03		Kardos	4	0,02
	Vágott	6	0,03		Keresztes	4	0,02
	Vajányi	6	0,03		Körtei	4	0,02
	Vizsolyi	6	0,03		Morvai	4	0,02
250-71.	Ács	5	0,02		Nádich	4	0,02
	Bakay	5	0,02		Pátrik	4	0,02
	Bánszki	5	0,02		Sándor	4	0,02
	Bata	5	0,02		Somogyi	4	0,02
	Borsos	5	0,02		Talált	4	0,02
	Czérna	5	0,02		Tályai	4	0,02
	Dadai	5	0,02		Toma	4	0,02
	Galambos	5	0,02		Üstökös	4	0,02
	Gulyás	5	0,02		Vastag	4	0,02
	Hábor	5	0,02		Vincze	4	0,02
	Huszár	5	0,02		Zsengellér	4	0,02
	Jónás	5	0,02	295-335.	Alfódi	3	0,02
	Jámbor	5	0,02		Bajza	3	0,02
	Laki	5	0,02		Banai	3	0,02
	Madarász	5	0,02		Bátori	3	0,02
	Mészáros	5	0,02		Bodvai	3	0,02

Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a	Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a
	Buzás	3	0,02	336-90.	Bank	2	0,01
	Csetényi				Benkó		
	Csereki				Bogár		
	Debretzeni				Cziczéri		
	Ferenczi				Czövek		
	Gutai				Csatári		
	Győri				Cseh		
	Hegyi				Csordás		
	Hornnyák				Csödör		
	Janó				Doma		
	Jójárt				Drenyovszky		
	Klutsik				Földi		
	Kökényesi				Földvári		
	Laboda				Fürsztner		
	Mike				Gergely		
	Mikolai				Giric		
	Milicz				Gombás		
	Ömböli				Hetesy		
	Palcsók				Jenei		
	Pápa				Jó		
	Paróczy				Kajsza(i)		
	Pazár				Karakas		
	Pócsi				Korpás		
	Pór				Kosaras		
	Sebő				Kristóf		
	Simonyi				Kurutz		
	Sólya				Magócsi		
	Solymosi				Nyeső		
	Süveges				Óber		
	Szatmári				Pálfi		
	Szonda				Palótás		
	Tordai				Paracski		
	Zélicity				Pintér		
	Zetkó				Polgári		
	Zsebő				Réncs		
	Zsomborán				Samu		

Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a	Sor- száma	Családnév	Előfor- dulása	A névanyag hány %-a
	Sebestyén	2	0,01		Békássy	1	0,01
	Sebők				Belacsics		
	Sikentancz				Belle		
	Sötész				Bence		
	Székelyi				Benian		
	Szuróczki				Béres		
	Tanka				Berkes		
	Tarnóczy				Berki		
	Tisza				Besnye		
	Tokai				Besze		
	Tornai				Biczó		
	Turi				Bodó		
	Vétsei				Bolek		
	Verniczter				Bornemissza		
	Virág				Bózóki		
	Zabolai				Brassó		
	Zavaros				Czeplédi		
	Zólyomi				Czerni		
391-562.	Agárdi	1	0,01		Czina		
	Almási				Csala		
	Anitz				Csarnai		
	Atzári				Cselenyak		
	Bacsány				Csillag		
	Bak				Csókás		
	Balaton				Csomain		
	Bali				Csonka		
	Bálizs				Csór		
	Bancsi				Csősz		
	Bantsó				Daku		
	Bárdi				Dallos		
	Barkóczy				Darnótzsi		
	Bartzán				Daru		
	Bartzal				Dezső		
	Batzka				Dobos		
	Békány						

Családnév	Elő- fordu- lása	A név- anyag hány %-a	Családnév	Elő- fordu- lása	A név- anyag hány %-a	Családnév	Elő- fordu- lása	A név- anyag hány %-a
Emődi	1	0,01	Katona	1	0,01	Muhi	1	0,01
Fabók			Katyanszky			Nagyajthai		
Falkó			Kecze			Nyárádi		
Faragó			Kecskés			Nyitrai		
Fejős			Kéri			Ódor		
Fenyvesi			Kissari			Onodi		
Figur			Kluntik			Oszter		
Fitos			Kókas			Ördög		
Fogarasi			Kolosi			Pányi		
Forgács			Kolosvári			Pata		
Füstös			Korodi			Pavolszki		
Gellér			Koroknai			Pecze		
Gombár			Kucser			Peczek		
Gömöri			Kultsár			Pesti		
Gubás			Lajkó			Potzik		
Gyandai			László			Porkoláb		
Gyökér			Lóczi			Pölle		
Győrfi			Lőcsei			Radojcsin		
Halmányi			Lővei			Rigó		
Hantz			Luspai			Rozsi		
Havasi			Majeszki			Sebesta		
Hubai			Majkrát			Sepsei		
Izsák			Mándoki			Simonyik		
Jakobovics			Mányi			Solti		
Jáni			Matakovics			Spetkó		
Jeges			Matyi			Srukup		
Jokovics			Mékán			Szebenyi		
Ivandekics			Mengyi			Szedlák		
Kajári			Mester			Szegő		
Kakutsi			Mihál			Szekrény		
Karai			Módi			Szíjhalmi		
Kármán			Moholyi			Szikicsi		
Kartai			Mo'ses			Szikszo		
Kátai			Mondovics			Farády Szilvász		

Családnév	Elő- fordu- lása	A név- anyag hány %-a	Családnév	Elő- fordu- lása	A név- anyag hány %-a	Családnév	Elő- fordu- lása	A név- anyag hány %-a
Szoboszlai	1	0,01	Tanti	1	0,01	Újvárosi	1	0,01
Szomodi			Tiszaháti			Veszelinov		
Sztankov			Tó			Vrenya		
Tajszai			Tölgyesi			Wéber		
Tamasi			Trepák			Zajác		
Tapasztó			Tügyi			Zsellér		
			Újhelyi					

A családnévek betűrendes adattára

Az adattár együtt tartalmazza a családnéveket. Az egyes névcikk felépítése a következő. Végig nagybetűvel írva címszóként a családnév megállapodottnak tekinthető írásváltozata áll az élen, illetve az egyszeri előfordulásiaknál az egyetlen alak. Utána zárójelben az esetleges előforduló írásváltozatok. A név utáni + jelzi, hogy a telepések között volt ilyen családnév. Ezt követi az első előfordulás éve, illetve az utolsó előfordulás. Az élő családnéveknél -- jelzi folytonosságukat. Ezt követi az előfordulás száma.

ÁCS (Áts)⁺ 1787--1791: 5.

ÁDOR 1837--1943: 21.

AGÁRDI 1825: 1.

ÁGOSTON 1851--1940: 7.

ALBERT 1873--1935: 16.

ALFÖDI 1791--1796: 3.

ALMÁSI 1858: 1.

ANITZ 1802: 1.

ANTAL 1834--1909: 15.

ATZÁRI 1808: 1.

BÁCSI (Bátsi)⁺ 1786 --: 187.

BAJZA 1818--1821: 3.

BAK 1857: 1.

BAKAY 1881--1893: 5.

BAKSA⁺ 1785 --: 106.

BALÁZS (Balás)⁺ 1787--1892: 51.

BALATON 1858: 1.

BALI 1816: 1.

BÁLIZS 1895: 1.

BALLA 1786--1909: 11.

BALOG 1785 --: 618.

BALOGDI 1787--1814: 21.

BÁN⁺ 1816--1912: 132

BANAI 1856--1863: 3.

BANCSI 1877: 1.

BANK 1869--1971: 2.

BÁNSZKI 1939 --: 5.

BANTSÓ 1794: 1.

BARASSÓ⁺ 1799--1808: 4.

BÁNYAI 1804 --: 168.

BÁRDI 1854: 1.

BARKÓCZI 1838: 1.

BARNA⁺ 1785 --: 127.
 BARTA 1796--: 23.
 BARTZÁN 1838: 1.
 BARTZAL 1841: 1.
 BATA 1932 --: 5.
 BÁTORI 1909--1929: 3.
 BATZKA 1788: 1.
 BAXÁNY (Bacsány?) 1811: 1.
 BEDE 1811 --: 37.
 BÉKÁNY 1941: 1.
 BÉKÁSSY 1940: 1.
 BÉKÉSI 1789--1834: 27.
 BELACSICS 1944: 1.
 BELLE 1829: 1.
 BENCE 1944: 1.
 BENCSIK (Bentsik) 1791 --: 15.
 BENDE 1791--1865: 12.
 BENDEI (Bendel, Bendely) 1810--1813: 4.
 BENDŐ (Böndő)⁺ 1797 --: 42.
 BENE 1814--1935: 27.
 BENEDEK 1926 --: 7.
 BENIÁN 1800: 1.
 BENKÓ 1789--1791: 2.
 BÉNYEI (Benyei) 1787--1795: 4.
 BERKA 1787--1821: 10.
 BERKES 1821: 1.
 BERKI 1819: 1.
 BERTÓK 1790 --: 149.
 BÉRES 1921: 1.
 BESNYE 1841: 1.
 BESZE 1866: 1.
 BESZTERI (Bösztöri) 1816 --: 58.
 BICZÓ 1866: 1.
 BIKÁ 1835 --: 56.
 BÍRÓ 1788 --: 55.
 BLASKÓ 1823--1834: 6.
 BÓDIS 1893--1929: 10.
 BODÓ 1943: 1.
 BODVAI 1823--1835: 3.
 BÓGÁNTS 1841--1846: 4.
 BOGÁR 1905: 2.
 BOLDOG 1858--1902: 16.
 BOLEK 1870: 1.
 BÓNIS⁺ 1816--1912: 10.
 BORBÉLY⁺ 1791--: 201.
 BORDÁS⁺ 1790 --: 180.
 BORNEMISSZA 1786: 1.
 BOROS⁺ 1793 --: 24.
 BORSOS: 1794--1804: 5.
 BORÚS (Boruzs) 1786 --: 19.
 BORZA⁺ 1786--1866: 89.
 BOTLIK⁺ 1787 --: 54.
 BOZA 1852--1885: 8.
 BOZÓKI 1904: 1.
 BRASKÓ 1820 --: 66.
 BRASSÓ 1819: 1.
 BUDAI⁺ 1789 --: 172.
 BUJDOSÓ 1815--1834: 7.
 BURAI 1791 --: 108.
 BUTOR 1785 --: 119.
 BUZÁS 1879--1942: 3.
 CZEGLÉDI 1792: 1.
 CZÉRNA 1845--1859: 5.
 CZERNI 1894: 1.
 CZICZERI 1841: 2.
 CZINA 1846: 1.
 CZIROK 1915--1929: 7.
 CZÖVEK 1791--1793: 2.
 CSABAI 1814--1844: 6.
 CSÁKI 1789--1923: 9.
 CSALA 1787: 1.
 CSÁNYI 1827--1925: 4.
 CSAPÓ 1789--1899: 34.
 CSARNAI 1816: 1.

CSÁSZÁR 1794--1897: 32.
 CSATÁRI 1789--1791: 2.
 CSÁTI 1791, 1921: 2.
 CSEH 1883, 1942: 2.
 CSELENYAK 1942: 1.
 CSER⁺ 1829--1942: 26.
 CSEREKI 1861--1868: 3.
 CSERÉNYI 1806--1955: 11.
 CSETE⁺ 1786 --: 110.
 CSETÉNYI 1791--1827: 4.
 CSILLAG 1860: 1.
 CSÍPŐ (Tsípő) 1786 1848: 16.
 CSÓKÁS 1868: 1.
 CSOMA⁺ 1786 --: 40.
 CSOMAI 1814: 1.
 CSOMÓS 1840--1924: 8.
 CSONKA 1875: 1.
 CSÓR 1824: 1.
 CSORDÁS 1936--1943: 2.
 CSÓDÖR 1813--1814: 2.
 CSÓSZ 1821: 1.
 DADAI 1820--1831: 5.
 DAJKA 1786--1835: 21.
 DAKU 1786: 1.
 DALLOS 1835: 1.
 DANI 1783--1837: 24.
 DARNÓTZI : 1.
 DARU 1821: 1.
 DEBRETZENI 1785--1800: 3.
 DEMETER (Dömötör) - 1840: 15.
 DETSI 1821--1823: 7.
 DEZSŐ 1928: 1.
 DOBI 1878 --: 14.
 DOBOS 1931: 1.
 DOMA 1853--1862: 2.
 DONGÓ : 23.
 DORKÓ 1805--1932: 56

DOROGI 1794 --: 160.
 DRENYÁK (Drinyák) 1813--1847: 15.
 DRENYOVSKY 1882--1886: 2.
 DUDÁS 1788 --: 60.
 EGYEDI 1855--1940: 19.
 EMŐDI 1875: 1.
 ENYEDI 1793: 1.
 ERDEI⁺ 1801--1942: 34.
 ERDÉLYI 1788--1927: 20.
 ERDŐS⁺ 1789--1930: 69.
 FÁBIÁN 1799--1925: 40.
 FABÓK 1877: 1.
 FALKÓ 1942: 1.
 FARAGÓ 1808: 1.
 FARKAS⁺ 1786 --: 190.
 FAZEKAS⁺ 1787--1882: 30.
 FEHÉR (Fejér)⁺ 1791 --: 430.
 FEJŐS 1894: 1.
 FEJSZÉS 1817--1828: 8.
 FEKETE : 101.
 FENYVESI 1939: 1.
 FERENCZI 1850--1860: 3.
 FICE (Ficze, Fitze)⁺ 1794 --: 65.
 FIGUR 1823: 1.
 FINTA 1799--1849: 40.
 FITOS 1816: 1.
 FODOR 1801--1829; 1926 --: 11
 FOGARASI 1920: 1.
 FORGÁCS 1922: 1.
 FÓRIZS 1883--1925: 9.
 FŐDI 1814--1817: 2.
 FÖLDVÁRI 1924--1928: 2.
 FÜLÖP (Filep, Fülep)⁺ 1803 --: 62.
 FÜSTÖS 1887: 1.
 FÜRSZTNER 1907--1908: 2.
 FÜTŐ 1826 1836: 10.
 GÁL⁺ 1791 --: 162.

GALAMBOS 1804--1813; 1931: 5.
GÁSPÁR 1804 --: 191.
GELEI 1856--1862: 4.
GELLÉR 1905: 1.
GERE⁺ 1786 --: 45.
GERGELY 1783--1808: 2.
GESZTELY 1809--1824: 10.
GESZTI⁺ 1787--1810: 7.
GIRIC 1934--1936: 2.
GOMBÁR 1842: 1.
GOMBÁS 1786--1808: 2.
GOMBOS 1792 --: 71.
GÖMÖRI 1933: 1.
GÖNCI (Gönczi, Göntzi)⁺ 1786 --: 53.
GUBÁS 1918: 1.
GULÁCSI 1794--1887: 21.
GÜLYÁS 1924 --: 5.
GUTAI 1808--1811: 3.
GYANDAI 1846: 1.
GYARMATI 1821--1918: 14.
GYÖKÉR 1935: 1.
GYÖMREI 1827, GYÖMRŐI 1907--1914: 4.
GYÖRFI 1941: 1.
GYÖRI⁺ 1824--1845: 3.
GYŰLVÉSZI 1794--1835: 25.
HÁBOR 1842--1867: 5.
HADADI 1811 --: 31.
HAJDÚ 1797--1849: 14.
HALASI 1939 --: 4.
HALLGATÓ 1793 --: 80.
HALMÁNYI 1843: 1.
HALUTKA 1787--1805: 6.
HANTZ 1848: 1.
HARANGOZÓ⁺ 1792 --: 276.
HAVASI 1840: 1.
HEGEDŰS⁺ 1785--1841: 20.
HEGYI 1827--1836: 3.

HERTZEG 1788--1815: 4.
HETESY 1894--1897: 2.
HORKAI 1836 --: 23.
HORNÝÁK 1922--1926: 3.
HORVÁTH⁺ 1786 --: 53.
HUBAI 1925: 1.
HUSZÁR 1815--1822: 5.
IFJÚ 1831--1881: 9.
IZSÁK 1914: 1.
JAKAB⁺ 1794--1924: 59.
JÁKÓ 1787--1896: 27.
JAKOBOVICS 1831: 1.
JÁMBOR⁺ 1787--1828: 5.
JÁNI 1804: 1.
JANKA 1804--1908: 71.
JANÓ 1786; 1855--1856: 3.
JEGES 1906: 1.
JENEI 1791--1810: 2.
JÓ 1817--1822: 2.
JÓJÁRT 1866--1871: 3.
JOKOVICS IVANDEKICS 1941: 1.
JÓNÁS 1837; 1893--1895: 5.
JÓZSA (Jósa)⁺ 1785 --: 272.
JUHÁSZ⁺ 1786 --: 172.
KÁDÁR⁺ 1786--1942: 66.
KAJÁRI 1869: 1.
KAJSZA (Kajszai) 1812--1814: 2.
KAKUTSI 1809: 1.
KÁLLAI 1786--1831: 9.
KÁNTOR 1826--1923: 22.
KARAI 1921: 1.
KARAKAS 1794--1797: 2.
KARDOS 1839--1853: 4.
KÁRMÁN 1869: 1.
KARTAI 1932: 1.
KASZA⁺ 1785: 140.
KASZÁS 1793--1908: 54.

KÁTAI 1940: 1.
 KATONA --: 1.
 KATYANSZKY 1885: 1.
 KECZE 1786: 1.
 KECSKÉS 1894: 1.
 KETSKEMÉTI 1802--1904: 25.
 KELEMEN⁺ 1785 --: 147.
 KERÉKES 1789 --: 306.
 (BERHIDAI) KERESZTES 1827--1854: 6.
 KERESZTESI 1860--1880: 4.
 KÉRI 1814: 1.
 KISS⁺ 1785 --: 408.
 KIRÁLYI⁺ 1785 --: 222.
 KISSARI 1786: 1.
 KLUNTIK 1817: 1.
 KLUTSIK 1952--1856: 3.
 KOCSIS (Kotsis)⁺ 1787 --: 25.
 KÓKAS 1790: 1.
 KOLLÁR 1922 --: 7.
 KOLOSI 1885: 1.
 KOLOSVÁRI 1832: 1.
 KOCZÓ (Kotzó) 1805--1924: 52.
 KONC (Kontz)⁺ 1792 --: 119.
 KONTRA 1787--1797: 6.
 KÓNYA 1817--1888: 26.
 KÓRIZS (Kóris)⁺ 1788 --: 79.
 KORODI 1794: 1.
 KOROKNAI 1936: 1.
 KORPÁS 1790; 1944: 2.
 KOSARAS 1884--1886: 2.
 KOTA (Kotta)⁺ 1787 --: 83.
 KOVÁCS (Kováts)⁺ 1785 --: 432.
 KOZMA 1852--1922: 24.
 KÖKÉNYESI 1787--1791: 3.
 KÖRTEI (Körti) 1793--1803: 4.
 KÖRTVÉLYESI 1791--1838: 7.
 KŐSZEGI (Kűszegi)⁺ 1798--1866: 36.
 KRISTÓF 1827--1829: 2.
 KRISZTÁN 1809--1936: 48.
 KUCSER 1944: 1.
 KULTSÁR⁺ 1790: 1.
 KUN⁺ 1791--1826: 17.
 KUNTICS 1874--1942: 9.
 KURUTZ 1831--1835: 2.
 LABODA 1811--1817: 3.
 LAJKÓ 1789: 1.
 LAKATOS⁺ 1786 --: 86.
 LAKI 1878--1889: 5.
 LÁSZLÓ 1786: 1.
 LÁZÁR 1791--1901: 28.
 LÁZOK 1796--1856: 24.
 LÉHI 1793--1841: 12.
 LENGYEL 1817--1942: 18.
 LÉVAI 1819--1844:
 LÓCZI 1914: 1.
 LÓDI⁺ 1786 --: 155.
 LOSONCI (Losonczi, Losontzi) 1799 --: 65.
 LOVAS 1838--1860: 7.
 LŐCSEI 1943: 1.
 LŐRINC (Lőrintz)⁺ 1790 --: 32.
 LŐVEI 1812: 1.
 LUKÁTS⁺ 1786--1844: 75.
 LUSPAI 1926: 1.
 MADARÁSZ 1787; 1925: 5.
 MAGÓCSI 1893--1895: 2.
 MAGYAR 1810--1920: 34.
 MAJESZKI 1856: 1.
 MAJKRÁT 1944: 1.
 MAJLÁT 1836; 1882--1920: 6.
 MAJOR⁺ 1788 --: 19.
 MAJOROS 1908--1941: 11.
 MAKAI 1814 --: 38.
 MÁNDOKI 1786: 1.
 MÁNYI 1829: 1.

MARÁZ 1806 --: 41.
MARECSKÓ 1835 --: 43.
MARGIT⁺ 1787 --: 104.
MÁRTON 1856--1873: 8.
MATAKOVICS 1786: 1.
MATYI 1807: 1.
MÉKÁN 1797: 1.
MENGYI 1833: 1.
MESTER 1810: 1.
MÉSZÁROS 1845; 1895--1931: 5.
MEZEI 1823--1922: 11.
MIHÁL 1790: 1.
MIKE 1840--1864: 3.
MILICZ (Militz) 1798--1804: 3.
MIKOLAI 1793--1796; 1856: 3.
MÓDI 1823: 1.
MOHÁCSI (Mohátsi) 1810--1900: 21.
MOHOLYI 1814: 1.
MOLNÁR⁺ 1786 ---: 203.
MORVAI 1873--1880: 4.
MÓ'SES 1829: 1.
MUHI 1942: 1.
MURÁNYI⁺ 1801 --: 55.
NÁDICH 1913 --: 4.
NAGY⁺ 1785 --: 355.
NAGYAJTHAI 1857: 1.
NÁNÁSI 1808 --: 14.
NEMES 1790 --: 13.
NÉMET 1786 --: 265.
NYÁRÁDI 1924: 1.
NYERGES⁺ 1787 --: 57.
NYESŐ 1934--1936: 2.
NYIKOS 1793--1848: 23.
NYÍRI 1841--1913: 6.
NYITRAI 1807: 1.
ÓBER 1812: 2.
ODOR 1938: 1.

OLÁH⁺ 1785: 41.
ONODI 1839: 1.
ORBÁN 1816 --: 45.
OROSZ⁺ 1786 --: 97.
ORVOS KIS 1851 --: 38.
OSZTER 1928: 1.
ÓVÁRI⁺ 1791 --: 19.
ÖKRÖS⁺ 1787 --: 46.
ÖMBÖLI 1941--1942: 3.
ÖRDÖG 1823: 1.
ŐRI⁺ 1785 --: 164.
PACAL (Paczal, Patzal) 1788 --: 85.
PÁL⁺ 1786 --: 497.
PALOTÁS 1895--1896: 2.
PALÁGYI 1786; 1854--1860: 5.
PALÁNKI (Palánkai) 1787--1840: 8.
PALCSÓK 1931 --: 3.
PÁLFI 1833--1837: 2.
PÁNYI 1786: 1.
PÁPA 1811--1816: 3.
PAPP⁺ 1787 --: 255.
PARACSKI 1938--1939: 2.
PARDI 1782--1865: 17.
PARÓCZI 1912--1925: 3.
PÁSZTOR 1786 --: 114.
PATA 1907: 1.
PATZALAI 1804--1820: 8.
PAVOLSZKI 1942: 1.
PAZAR 1846: 3.
PECZE 1932: 1.
PECZEK 1845: 1.
PÉNZES⁺ 1786--1928: 47.
PERLAKI⁺ 1791 --: 128.
PESTI 1937: 1.
PETRIK 1915--1932: 4.
PETŐ⁺ 1792 --: 41.
PINTÉR 1818; 1934: 2.

PIROS⁺ 1787--1914: 23.
 PÓCSI 1903--1913: 3.
 POKRÓC 1842--1922: 10.
 POLGÁR 1815--1880: 39.
 POLGÁRI 1840--1848: 2.
 PÓR 1848--1854: 3.
 PORKOLÁB 1924: 1.
 POTZIK 1817: 1.
 PÖLLE 1933: 1.
 RÁC (Rácz, Rátz) 1794--1895: 26.
 RADOJCSIN 1932: 1.
 RÁPÓTI⁺ 1787 --: 190.
 RÉBÉK 1791--1799: 8.
 RÉNCSE 1841--1846: 2.
 RÉTS(I)⁺ 1793--1833: 8.
 RÉVÉSZ⁺ 1785--1808: 24.
 RIGÓ 1797: 1.
 RÓZSA⁺ 1795--1878: 19.
 ROZSI 1791: 1.
 SAJGAI 1787--1824: 7.
 SAJTI⁺ 1786 --: 200.
 SAMU 1884--1895: 2.
 SÁNDOR 1922 --: 4.
 SÁPI⁺ 1789 --: 80.
 SÁRÁNDI 1786 --: 77.
 SÁRKÖZI 1874 --: 22.
 SÁROSI 1924--1942: 7.
 SEBESTA 1828: 1.
 SEBESTYÉN 1825--1830: 2.
 SEBŐ 1859--1868: 3.
 SEBŐK 1786; 1870: 2.
 SEPSEI 1851: 1.
 SIKENTANCZ 1915--1920: 2.
 SIMON⁺ 1785 --: 10.
 SIMONYI 1932--1941: 3.
 SIMONYIK 1932: 1.
 SÍPOS⁺ 1786 --: 163.

SOLTÍ 1830: 1.
 SÓLYA 1823--1827; 1924: 3.
 SOLYMOSI (Sulymosi) 1813--1818: 3.
 SOMODI 1816--1855: 2.
 SOMOGYI 1804--1852: 2.
 SOÓS (Sós) 1837 --: 43.
 SÖTÉSZ 1793--1794: 2.
 SPETKO 1785: 1.
 SRUKUP 1926: 1.
 SÜLE (Sülye, Szüle) 1807--1817: 6.
 SÜVEGES⁺ 1785--1794: 3.
 SZABACSI 1872--1910: 11.
 SZABÓ⁺ 1785 --: 495.
 SZAKÁCS 1860 --: 15.
 SZAKÁLL 1829--1853; 1909: 11.
 SZALAI⁺ 1791--1834: 21.
 SZALONTAI 1784--1827: 9.
 SZANDA 1813--1848: 9.
 SZÁNTÓ 1845--1895: 6.
 SZARKA 1806 --: 33.
 SZÁSZ⁺ 1797--1813: 9.
 SZATMÁRI 1811--1827: 3.
 SZEKENYI 1941: 1.
 SZEDER 1798--1806: 13.
 SZEDLÁK 1904: 1.
 SZEGŐ 1851: 1.
 SZÉKELY 1787: 99.
 SZÉKELYI⁺ 1830--1834: 2.
 SZEKRÉNY 1917: 1.
 SZÉL⁺ 1786 --: 95.
 SZENDI⁺ 1790--1824: 24.
 SZÍJGYÁRTÓ (Szijártó) 1807--1852: 17.
 SZÍJHALMI⁺ 1828: 1.
 SZIKICSI 1871: 1.
 SZIKSZÓ 1856: 1.
 SZILÁGYI⁺ 1786: 231.
 (Farády) SZILVÁSY 1944: 1.

SZIRÁK 1788--1803: 8.
 SZITÁS⁺ 1787 --: 158.
 SZOBOSZLAI 1786: 1.
 SZOLGA 1787: 180.
 SZOMBATI⁺ 1793 --: 45.
 SZOMODI 1822: 1.
 SZONDA 1816--1855: 3.
 SZŐCI (Szőczi) 1871--1901: 10.
 SZTANKOV 1937: 1.
 SZUROCKI 1892: 2.
 SZÜCS (Szűts) 1792 --: 77.
 TAJSZI 1820: 1.
 TAKÁCS 1791 --: 101.
 TALÁLT (Névtelen) --: 4.
 TÁLYAI 1893--1897: 4.
 TAMÁS 1853--1858: 5.
 TAMASI 1943: 1.
 TANKA 1904--1910: 2.
 TANTI-1804: 1.
 TALPALLÓ 1793--1828: 12.
 TAPASZTÓ 1791: 1.
 TAR⁺ 1786--1905: 21.
 TARKÓ⁺ 1787 --: 99.
 TARNÓCZI 1817--1822: 2.
 TELEKI 1803 --: 28.
 TEREBESI⁺ 1782 --: 123.
 TÍMÁR 1788--1827: 8.
 TISZA 1825--1847: 2.
 TISZAHÁTI 1795: 1.
 TOKAI 1852--1855: 2.
 TOLNAI 1833 --: 50.
 TOMA 1813--1822; 1908: 4.
 TÓ 1823: 1.
 TORDA 1821--1846: 6.
 TORDAI 1810--1818: 3.
 TORMA 1891--1893: 2.
 TÓTH⁺ 1785 --: 319.
 TÖLGYESI 1855: 1.
 TÖRŐ 1793--1806: 6.
 TÖRÖK 1788 --: 63.
 TREPÁK 1883: 1.
 TRUZSINSZKI 1914 --: 5.
 TÚRI 1872--1895: 2.
 TŰGYI 1853: 1.
 UBORNYI (Ubonyi, Ubornyik) 1799 --: 131.
 ÚJHELYI 1803: 1.
 ÚJVÁRI 1791; 1888--1936: 5.
 ÚJVÁROSI 1786: 1.
 ÚRFI 1901--1923: 6.
 ÜSTÖKÖS⁺ 1794--1799: 4.
 VAD 1807--1821; 1894--1897: 6.
 VÁGOTT 1800--1812: 6.
 VAJÁNYI 1860--1870: 6.
 VAJDA⁺ 1787 --: 409.
 VÁRADI 1819--1847: 9.
 VARGA⁺ 1785 --: 367.
 VÁRKONYI 1790 --: 58.
 VÁRÓCZI 1808--1813; 1890; 5.
 VASTAG 1842: 4.
 VÉG 1787 --: 138.
 VÉGSŐ⁺ 1786 --: 118.
 VÉKONY⁺ 1786 --: 33.
 VERES⁺ 1794--1811; 1943: 7.
 VERNICZER 1915--1919: 2.
 VESE (Vezse) 1786--1877: 36.
 VÉTSEI 1836--1837: 2.
 VIDA 1839--1869: 8.
 VÍG 1809 --: 69.
 VINCZE 1793--1798: 4.
 VIRÁG 1934--1937: 2.
 VISOLYI (Vizsolyi) 1807--1824: 6.
 VIZSAI 1791; 1889: 7.
 VRENYA 1849: 1.
 WÉBER 1917: 1.

WESZELINOV 1910: 1.
ZABOLAI 1808--1810: 2.
ZAJÁ CZ 1866: 1.
ZAVAROS 1793--1795: 2.
ZELICZI (Zelizi) 1878--1919: 19.
ZÉLICS (Zélity) 1928--1940: 3.

ZETKŐ 1923--1933: 3.
ZÓLYOMI (Zólomi) 1819--1923: 2.
ZSEBŐ 1861--1870: 3.
ZSELLÉR 1895: 1.
ZSENGELLÉR 1845--1850: 4.
ZSOMBORÁN 1939--1944: 3.
ZSURKI (Surki)⁺ 1805--1814: 5.

Az anyakönyvek egyes gyakori neveknél feltüntetik a megkülönböztető jelet, az legtöbb esetben a származás helyére utal, de akad ragadványnév is köztük. A megkülönböztető jelek esetében nem következetesek az anyakönyvek. Feketicsen nem is vált általánossá és elfogadottá a hivatalos névhasználatban.

FICE (Rác)
FODOR (Nánási)
GULYÁS (Odor)
JÁKÓ (Balog, Kovács)
JUHÁSZ (Kis, Szabó)
KEREKES (Pirosi)
KIS (Nagy, Őrsi, Pál, Pirosi Kertész, Szombati, Talpaló)
KOVÁCS (Doma, Fekete, Gulácsi, Szikicsi, Tóth)
NAGY (fiú, Jám bor)
ORVOS (Kis)
PAP (Fűzfás, Nyíri, Kováts)
PÁSZTOR (Karcagi)
PAZÁR (Csetneki)
SAJTI (Majtényi)
SZÉKELY (Kabó)
SZABÓ (Csáti, Káli, Rumi, Vizsai)
TOLNAI (Peregi)
TÓTH (Kis)
VARGA (Vastag)
VÉG (Vezseházi)

VIRÁG GÁBOR

I.

A címben feltüntetett kérdés tárgyalásához elengedhetetlenül szükséges a történelmi háttér bemutatása is. A névtan egyébként is egyike a legkomplexebb tudományágaknak -- azaz semmiképp sem tekinthető szűken nyelvészeti problémának. A névmagyarosítás is a nyelvészetnek egy, a történelemmel szorosán összefüggő területe. A magyar társadalomban a zsidók sohasem tartoztak a kedvelt 'népcsoportok' közé, és ez az érzés a huszadik századra különösen elterjedtté vált. A huszadik századi magyar társadalomnak és közvéleménynek alapvető szerepe volt abban, hogy a zsidók tömegével váltak meg eredeti nevüktől. A társadalomnak csupán ennél a rétegénél találunk valamiféle társadalmi okot, illetve kényszerítő körülményt arra, hogy régi neve helyett újat vegyen föl. Az e réteghez tartozóknál egyáltalán nem biztos, hogy saját akaratukból és elhatározásukból változtatták meg eredeti nevüket. Természetesen itt is előfordult, hogy valaki csak esztétikai szempontból nem volt megelégedve a nevével, de feltehetően csak igen kis százaléknál volt ez a fő ok. Nem vitatható, hogy nagy többségük a történelmi helyzet miatt kényszerült erre a lépésre.

* A zsidók nevével kapcsolatos problémák azonban nem a XX. században kezdődtek, hanem jóval előbb. A magyarországi zsidóságnál is -- a magyarokhoz hasonlóan -- időben korábbra tehető az egy névvel való megnevezés, és a két névvel való jelölés a későbbi. Először a gazdagabb, társadalmilag befolyásosabb embereknek volt két nevük, majd őket követték időben később az átlagos polgárok. A kételemű név a zsidóknál a gazdagabbak körében a XIV. századtól jelent meg. Ekkor az egyik név még inkább ragadványnév. Nemcsak időbeli, hanem területi eltolódás is megfigyelhető. Általában a XVIII. században az ország nyugati részeiben a kételemű név (majdnem vezetéknév értékű családnév) már szinte szokványos volt, keleten viszont vagy az egyelemű nevek vagy a két személynévvel való megjelölés (az apanév áll a családnév helyén) szerepelt túlnyomó többségben. Éppen ezért mondhatjuk, hogy a XVIII. század végén II. József rendelete egy már majdnem kialakult állapotot rögzített. '1787. július 23-án adta ki II. József 'Zur Vermeidung aller Unordnungen' kezdetű rendeletét, amelynek értelmében a zsidóknak 1788. január 1-től német személy- és

családnevet kellett választaniok, ill. viselniök.' Ettől a pillanattól kezdve 'a névadás hivatalos, kényszerű, a név csak hivatalos úton változtatható meg'. (SCHEIBERNÉ 1981.)

Magyarországon a zsidóság életében -- a neveikre szintén kiható -- következő nagy változás a XX. században az antiszemitizmus erősödésével és a fasizmus térhódításával kapcsolatos. Feltétlenül érdemes itt röviden szólnunk Magyarország 20--30-as évekbeli fontosabb történelmi viszonyairól, eseményeiről, melyek némiképp magyarázattal szolgálnak a történelem és a névmagyarosítás összefüggésére. Természetesen itt elsősorban azokat az eseményeket kell kiemelni, melyek szoros összefüggésben vannak a dolgozat címében megadott témával.

1920-ban Teleki kormányt alakított, és javaslatára szeptember 26-án a nemzetgyűlés elfogadta az 1920: XXV. törvénycikket a numerus claususról. 'A numerus clausus kimondta, hogy a tudományegyetemekre, műegyetemre és a budapesti közgazdaságtudományi karra, jogakadémiákra való felvételt kérők elbírálásánál nemzethűségi és erkölcsi szempontokon kívül figyelemmel kell lenni arra is, hogy az ország területén lakó egyes népfajokhoz tartozó ifjak aránya a hallgatók között lehetőleg az illető népfaj vagy nemzetiség országos arányszámát elérje.' (BALLA ANTAL 1927.) A törvénycikk célja az antiszemita hangulat kielégítése volt: a zsidó származású ifjúság továbbtanulási lehetőségeinek korlátozása. 1918 előtt az izraelita felekezetű egyetemi hallgatók aránya 30--34 %, a 20-as évek első felében pedig már csak 8--11 % volt. A számadatok kiegészítéseként azonban meg kell jegyeznünk, hogy ez a törvénycikk főként a szegényebb rétegeket sújtotta, hiszen a gazdagabb zsidók gyermekeinek lehetőségük volt külföldi egyetemeken tanulni.

Ebből az időből mindössze egy részletes és széleskörű százalékos kimutatást találtam -- az 1930-as évből. A változások azonban ezen a területen nem olyan gyorsak, hogy ne lehetne ezeket a számadatokat fölhasználni az ezt tíz évvel megelőző időszak elemzésére. (Ezt a feltételezést erősíti az az egyetlen adatpár, amely mindkét évből (1920, 1930) rendelkezésünkre áll: 1920-ban a lakosság 5,9 %-a izraelita, 1930-ban pedig 5,1 %). Legnyilvánvalóbban az értelmiségi területeken jelentkezett a zsidókérdés. Az 1930-as népszámlálás adatai szerint tehát az ország lakosságának 5,1 %-a volt izraelita. Ezzel szemben az ügyvédek 49 %-a, az orvosok egyharmada, az újságírók és szerkesztők egyharmada, a kereskedelmi magántisztviselőknek több mint a fele, az ipari-pénzügyi magántisztviselők egyharmada és a színészek egynegyede volt izraelita. Ezekből a százalékokból is látszik az a nagy eltolódás,

ami a feszültségekhez vezetett a lakosságon belül, mely elégedetlenséget csak növelte némely politikusok antiszemitizmusa. Az általam vizsgált anyagban is arányaiban eléggé hasonló az eloszlás: a kérvényezők 26,16 %-a magántisztviselő, 18,21 %-a kisiparos ill. kiskereskedő, 10,60 %-a segéd (ezek felszabadulásuk után a kisiparos-kiskereskedő réteget szaporítják), értelmiségi (orvos, ügyvéd, tanár és egyetemi hallgató) 16,89 %, tanuló 8,61 %, köztisztviselő 7,62 %, ezeken kívül van még gyártulajdonos, földbirtokos, háztartásbeli, munkás, nyugdíjas, egyéb (sportoló, színész stb.), de ezek száma nem jelentős. Azonban a korabeli antiszemitizmushoz még más tényezők is hozzájárultak. (Magyarország története 1976.)

A magyarországi zsidóság társadalmi rétegződése élesen eltért az ország lakosságának általános társadalmi rétegződésétől. A zsidóknál rendkívül magas fokú volt a polgárosodás mértéke: 56 %-uk élt városban, míg az ország lakosságának ekkor még 67 %-a falun élt. Ismét nagyon szembetűnő a különbség, ha összehasonlítjuk, hogy Magyarország lakosságának mindössze 5,1 %-a, ezzel szemben Budapest lakosságának 20,3 %-a volt zsidó. Az összes város lakosságának 11,2 %-át, a nagyközségeknek 3,4 %-át, a kisközségeknek pedig mindössze 1,8 %-át tették ki. Másik fontos tényezője a zsidóság rétegződésének, hogy náluk rendkívüli túlsúlyban voltak a kispolgári és értelmiségi középrétegek. Míg a lakosság 52 %-a dolgozott a mezőgazdaságban, addig a zsidóknak csak 3 %-a. Az ipari-forgalmi népesség országos aránya 32 %, a zsidóknál 76 %. A zsidók egyharmada önálló kistulajdonos volt, 28 %-a értelmiségi és tisztviselő, egynegyede munkás és más segédszemélyzet. (I.m.)

1923. szeptember 8-án a nemzetgyűlés elfogadta az 1923: XXV. törvénycikket a közszolgálati alkalmazottak 20 %-os létszámcsökkentéséről. Az előbb említett számokból kiderül, hogy mind a numerus clausus, mind a most említett törvénycikk igen súlyosan érintette a magyarországi zsidókat, lehetőségeiket radikálisan korlátozta. Ez azt jelenti, hogy a 20--30-as években az antiszemitizmus általános társadalmi probléma volt, amely megnehezítette a zsidók addigi gyors asszimilációját. 'Az intézményesített antiszemitizmus ugyanakkor kisebb csoportok, rétegek rendkívül ellentétes irányú reagálását is kiváltotta. A nagy társadalmi nyomás alól egyes rétegek éppen a fokozott asszimilálódásban keresték a kiutat. A keresztény vallásokra való tömeges áttérés, névmagyarosítások, a Horthy-rendszerhez való szellemi alkalmazkodás gyakorta torz, néha az antiszemitizmus gondolkörének átvételében, szélsőséges nacionalizmusban ... testet öltő jelenségei utaltak erre.' A másik csoport pedig éppen az ellentétes utat választotta: tudatosan küzdött az antidemokratikus

rendszer ellen. Ez utóbbiak lettek az ellenzéki csoportosulások, a munkásmozgalom és az illegális kommunista párt tagjai. (I.m.)

1923. augusztus 23-án megalakult a nemzetgyűlés 'fajvédelmi blokkja', majd 1924. november 13-án létrehozták a Magyar Nemzeti Függetlenségi Pártot, az ún. Fajvédő Pártot, amelyet Gömbös Gyula 1928-ban kiléptekor fel akart oszlatni, de a párt ennek ellenére fennmaradt. (I.m.)

1928. március 1-én a felsőház elfogadta az 1928: XIV. törvénycikket a numerus clausus módosításáról, amely eltörölte a népfajok, nemzetiségek szerinti korlátozást, helyette bevezette azt, hogy a különféle foglalkozási ágakhoz tartozók gyermekei megfelelő arányban jussanak a felsőoktatási intézményekbe. A teljes tanszabadságot nem akarták visszaállítani, csupán a változás szempontrendszerén kívántak változtatni. A zsidó származású egyetemisták aránya így mintegy 4 %-kal nőtt (az 1920-as 8 %-kal szemben 1930-ra 12 %-ra nőtt). A 20-as évek végén, a 30-as évek elején gyakoriak voltak az egyetemi tüntetések a numerus clausus módosítása ellen, és különböző antiszemita tüntetések, melyek miatt 1928-ban, 1932-ben és 1933-ban bezártak több magyar felsőoktatási intézményt. (I.m.)

1931. január 14-én megalakult a Magyar Országos Fasiszta Párt.

II.

A névmagyarosítás kérdésével tudományos igénnyel igen kevesen foglalkoztak. Ebben a témakörben alapvető fontosságú BENKŐ LORÁNDnak 1948--49-ben, a Magyarosan című folyóiratban megjelent A családnév-változtatás kérdései című cikke. Már BENKŐ előtt is foglalkoztak neves nyelvészeink a magyar személynévadás kérdéseivel (PAIS DEZSŐ 1921/22; MELICH JÁNOS 1943; GOMBOCZ ZOLTÁN; KNIEZSA ISTVÁN 1965). Ezek a munkák inkább történeti szempontból vizsgálták személyn neveinket, főleg kialakulásukkal és kezdeteikkel foglalkoztak. A BENKŐ-tanulmány a kérdést a nyelvművelés oldaláról közelíti meg. Nyelvműveléssel mozgalmoszerűen csak az utóbbi kb. száz évben foglalkoznak, tehát a nyelvművelő szempont figyelembevétele sokkal inkább a leíró névkutatás része, mint a történetié.

A fenti szerzők közül csupán BENKŐ foglalkozik a névmagyarosítás problémakörével. Az ő munkája ezzel a témával mintegy kibővíti a magyar családnév-rendszer kutatását, egyben más nézőpontból is vizsgálja azt. Cikkének gerincét nem a magyar családnév-csoportok megállapítása képezi -- ezzel egyébként foglalkozott egy másik cikkében --, hanem erre mint már ismert

vázra építi föl saját gondolatait: a névmagyarosítás kérdését és ennek nyelv-
helyességi problémáit. A BENKŐ-cikk alapvető fontosságú abból a szempontból
is, hogy útmutatást ad a leendő névmagyarosítóknak, mely nevek ajánlatosab-
bak, és melyek azok, amelyekre semmiképp ne magyarosítsanak. BENKŐ véleménye
szerint a nyelvművelőnek nem az a feladata, hogy szorgalmazza a névmagyarosí-
tást, hanem az, hogy a magyarosítani akaróknak segítsen szakértelmével a meg-
felelő nevet kiválasztani. Szakszerű tájékoztatás nélkül nagyon nehéz a he-
lyes névre rátalálni. Éppen ezért a magyar nyelvművelés fontos területe a
családnév-változtatás, ugyanis nálunk ez igen gyakran tolódott(-ik) helyte-
len irányba. Gyakran a magyar névrendszerbe nem illő neveket vélnek helyesnek
a szakképzettség hiánya és nem utolsósorban a nem elégséges tájékoztatás
miatt. Az idegen nevek elterjedése ellen Magyarországon a reformkortól véde-
keztek névmagyarosítással. Sajnos ez a kezdeményezés már a korai szakaszban
helytelen irányba fejlődött: a nemesi, dzsentry nevek tisztelete (sok szó-
tagúak, képzőkkel, utótagokkal ellátottak) került túlsúlyba, márpedig ezek
nem felelnek meg a magyar nyelv sajátosságainak, múltjának. Ezek a nevek ma-
gyaros hangzásuk ellenére is a legmagyartalanabbak közé tartoznak. A hibátlan
családnév-változtatáshoz két szempontot kell feltétlenül szem előtt tartani:
a névadástörténeti és névesztétikai szempontokat. Az előbbi a fontosabb, és
csak ennek figyelembevétele után lehet tekintettel lenni a második szempont-
ra. Ezek alapján BENKŐ szerint a magyar családnév-adásban a XV--XVII. szá-
zadi családnév-típusokat kell irányadónak tekintenünk, melyek a következők:

1. földrajzi nevekből keletkezett nevek
 - a) pusztai földrajzi névből keletkezett nevek
 - b) földrajzi névből -i képzővel képzett nevek,
2. egyházi eredetű keresztnevekből keletkezett nevek,
 - a) teljes alakból keletkezett nevek
 - b) rövidített alakból keletkezett nevek
 - c) rövidített-ikerített-képzett alakból keletkezett nevek,
3. világi névadással keletkezett nevek
 - a) magyar közszókból keletkezett nevek
 - b) ismeretlen eredetű, főként egytagú szókból keletkezett nevek.

A magyar családnevek csoportosításával sok neves nyelvészünk foglalko-
zott (BÁRCZI GÉZA 1958; BENKŐ LORÁND 1948/49; KÁLMÁN BÉLA 1967; KNIEZSA
ISTVÁN 1965; MELICH JÁNOS 1943; PAIS DEZSŐ 1921/22). Ezeknek az elképzelések-
nek összesített táblázata a következő:

1. földrajzi- (ill. helynevekből) keletkezett nevek
 formailag: -- pusztai földrajzi névből keletkezett nevek (valahonnan való származás)
 -- i képzővel képzett nevek (valahova való)
2. személynévekből keletkezett nevek
 - a) régi magyar személynévekből keletkezett nevek
 - b) idegen eredetű személynévekből keletkezett nevek
 - c) keresztény személynévekből keletkezett nevek
 formailag: -- pusztai személynévekből keletkezett nevek
 -- teljes alakból
 -- becéző alakból -- törövidítéssel
 -- képzéssel
 -- képzett személynévekből keletkezett nevek
 -- teljes alakból
 -- apanévképzővel (-a/-e, -fi, -i / -é/)
 -- rövidített-ikerített alakból
3. közsavakból (világi névadással) keletkezett nevek
 - a) főcsoport: kezdetleges nevek
 - testi tulajdonságok:
 - testalkatra és a szervezet általános milyenségére vonatkozó kifejezések
 - egyes testrészekről vett nevek
 - haj- és bőrszínről vett nevek
 - egyes testrészekben jelentkező fogyatékkal kapcsolatos nevek
 - fajfenntartással, anyasággal kapcsolatos nevek
 - életkorra vonatkozó nevek
 - rokoni viszonyok
 - állatnevek
 - növénynevek
 - az élettelen természet tárgyai
 - cselekvést kifejező nevek
 - személytől végrehajtott
 - személyen végbement
 - jellemnevek, lelki tulajdonságra utaló nevek
 - tiszteleti- vagy bóknevek; gúnynevek
 - születési körülményektől vett nevek

- vallásban, babonában gyökerező nevek
- számnév-személynevek, ünnepnevek, napnevek
- eseménynevek
- b) főcsoport: művelődési indítékú nevek
 - foglalkozásnevek:
 - pusztá foglalkozásnév
 - a foglalkozás tárgyára utaló nevek
 - a foglalkozásból kivált cselekvésképzetről vett nevek
 - életkorra vonatkozó nevek
 - társadalmi megkülönböztetéshez, vagyoni helyzethez fűződő nevek
 - etnikumot jelző nevek

Jelen dolgozat 300 magyarosított nevet vizsgál, melyek a Belügyminisztériumban az 1933-as okiratok első felében szerepelnek. Hogy miért éppen az 1933-as évre esett a választásom, annak két oka is volt: egyrészt a XX. századi anyagban ez kínálkozott a legizgalmasabbnak a történelmi események miatt is, másrészt ezen kívül már csak 1945 utáni névmagyarosítási akták maradtak fenn. Ebben az évben kb. 30 kötegni a névmagyarosítási okiratok száma, és ez a 300 cédula az első 18 kötegből került ki. (Ezekből a számokból következtetni lehet az ezévi összes névmagyarosítás mennyiségére.) A vizsgálendő nevek száma előre meghatározott volt, és addig haladtam az okiratokban, míg ezt a mennyiséget el nem értem. A dolgozatba csak olyan névmagyarosításokat vettem bele, melyeket elfogadtak. Az iratok közül csak azokat cédláztam ki, ahol a vallás rovatban izraelita állt, tehát előfordult, hogy zsidó nevek magyarosításával csak azért nem foglalkoztam, mert a kérvényező már áttért más vallásra. Ezeknél az aktáknál ugyanis nem bizonyítható, hogy az illetőnek mi volt az eredeti vallása, inkább csak következtetni lehet erre a név alapján.

Ez a 300 darab csak az okiratok számát tükrözi. A személyek száma, akiket ez érintett, több, mert van olyan kérvény, amelyen egyszerre több családtag kéri ugyanazt a nevet. A különböző nevek szempontjából azonban jóval kevesebb ez a szám, mert a 300 cédulán mindössze 191 fajta név szerepel, a többi ennek a 191 névnek az ismétlődése.

Áttérve a nevek konkrét elemzésére, megállapítható, hogy az általam vizsgált anyagban is az előbb említett táblázat alapján oszlanak meg a nevek. Leggyakoribbak a közszavakból alakultak; a 191 különböző névből ezek száma 73 (38,2 %). Ezt követi számarányában a földrajzi nevekből keletkezett

családnevek csoportja, melyek száma 53 (27,8 %). A földrajzi neveknek a fent említett táblázat két szempontján túl ebben a névanyagban még egy elkülönítési szempontja adódott: konkrét földrajzi nevek (pl. Füredi) és tágabb jelentésű köznévi eredetű földrajzi nevek (pl. Erdei). Az előbbi csoport jóval több nevet számlál, mint az utóbbi. A harmadik csoport a személynév eredetű családnevek, melyből 49 (25,7 %) van az anyagban. Ezekon kívül találhatók még olyan nevek is, melyekről el lehet ugyan dönteni, hogy melyik csoportba tartoznak inkább, de kettőbe is tartozhatnának: földrajzi vagy községi eredetű 9 név (4,7 %) (pl. Gát, Kardos, Lovas, Rév, Serény, Tőkés, Vértés), községi vagy személynévi eredetű 1 név (0,5 %) (Farkas). Végül 6 (3,1 %) olyan név is szerepel, melyeknek eredete számomra ismeretlen (Berde, Feleki, Felkai, Gabai, Gárdos, Raskó).

A fenti fölosztás azonban csak azzal a megszorítással érvényes, hogy nem mindegyik név illeszkedik a magyar családnév-rendszerbe, tehát nyelvhelyességi szempontból helytelennek tekinthetők. Ilyen példakkal mindhárom esetben találkozhatunk. Ezeknek a neveknek tehát mindegyikét be lehet sorolni a három csoport valamelyikébe, de a csoport tagjának tekintenünk mégsem helyes, mert a magyar névrendszerbe nem illenek bele. El kell ugyan ismerünk, hogy az engedélyt megadók már 1933-ban vigyáztak a nevek helyes megválasztására, de tökéletesen mégsem sikerült a feladatot ellátniuk. Ennek fő oka az, hogy akkoriban nem volt széles körben elterjedt szabályrendszer a magyar családnévanyagra vonatkozóan, ezért jórészt csak a legdurvább hibákat küszöbölték ki (hibás képzők, védett nevek, 'művi' nevek (pl. Szent-előtag, -vári, -kúti, -házi, -falvi, -földi utótagok)). A kérvényező köteles volt legalább három nevet megjelölni, és a hatóság alkalmazottja (nem szakképzett ember, a Belügyminisztérium dolgozója) ebből választotta ki az általa leghelyesebbnek ítélt nevet. Ha a három név egyikét sem találták megfelelőnek, a kérvényt elutasították. Természetesen voltak olyan kérvényezők is, akik nem tettek eleget a három név megjelölésének, és csak egy nevet adtak meg. Ilyen esetekben, ha helyesnek találták a nevet, elfogadták, ha nem, elutasították. Ebből is látszik, hogy inkább megérzésekre támaszkodtak, mint tudományos alapokra.

Ebben a dolgozatban a nevek helyességének, ill. helytelenségének megállapításakor elsősorban BENKŐ LORÁND 1948--49-ben megjelent, már említett cikkére támaszkodtam. Ez a cikk részletesen elemzi, milyen kritériumok alapján tekinthető egy-egy családnév a magyar családnév-rendszerbe illőnek, ill. oda nem illőnek. A földrajzi nevekből keletkezett családnevek körében a következő magyarosítási módok tekinthetők hibásnak:

-- a puszta földrajzi neveknél:

-- nem személynév eredetű helységnevek

-- hegy-, víznevek (pl. Salgó, Körös)

-- az -i képzős földrajzi névi eredetű családnéveknél:

-- idegen helynevekből keletkezett nevek (pl. Várnai)

-- hegy-, víznevekből keletkezett nevek (pl. Garami)

-- nem létező helységnevekből keletkezett nevek.

A keresztnévekből keletkezett családnéveknél hibás, ha:

-- idegen keresztnévből képezik (pl. Frigyes)

-- női keresztnévből képezik (pl. Doros /<:Dorottya/).

A világi névadás útján keletkezett családnévek csoportjában hibás, ha -i képzővel (pl. Vasadi) vagy -fi utótaggal látják el őket.

BENKŐ LORÁND elítéli még a világi névadásnak azt a módját is, amikor -s képzővel képezik a nevet. Véleménye szerint ez a városi polgárság körében volt igen elterjedt módja a névválasztásnak. '... főként a városi polgárság körében, az -s képzős nevek (Kardos, Gondos, Bárdos stb.) kezdtek divatozni, sokszor a leghetlenebb formákban. A névesztétikának ez a ferde és helyén nem való alkalmazása még ma is ... ott kísért.' (BENKŐ LORÁND 1948/49.) Valóban vannak olyan -s képzős nevek, melyek erőltetettek, azonban van néhány név koztuk, mely éppenséggel beilleszkedhet a magyar névrendszerbe. Azokra a nevekre gondolok, melyek az -s képzővel egyfajta jelentésbeli többletet kapnak, ill. a szóban megjelölt tárgyat használó emberre vonatkoznak (pl. Bárdos, Kardos, Kaszás, Kerekes, Lovas, Szekeres, Vértés). Természetesen az -s képzős nevek között jócskán akadnak helytelen képzések is, ezekre az előző csoportnál említett meghatározások nem érvényesek (pl. Gémes, Rudas, Szirtes, Vermes). (A példákat a dolgozat II. részében a saját gyűjtésű névanyagból veszem.)

Az eddig említetteken kívül van még egy olyan csoport is, amelyben névrendszertanilag ugyan helyes nevek szerepelnek, mégsem ajánlja őket BENKŐ, mert már túlzottan elterjedtek a magyar névanyagban (pl. Halász, Kertész, Kovács, Lukács, Szabó, Szántó).

A dolgozatban vizsgált névanyag nagy része beleillik a magyar családnév-rendszerbe. Ez azt jelenti, hogy a gyűjtés 68,5 %-a (131 db) megfelel a nyelvhelyességi követelményeknek. Az anyag 19,9 %-a (38 db) különböző név-helyességi okok miatt inkább helytelennek nevezhető. Sajnos ez igen magas számarány, főleg, ha számba vesszük, hogy ekkor a névmagyarosításnál -- még-

ha csak ösztönösen is -- már vigyáztak arra, hogy a feltűnő hibákat elkerüljék. Ebben a névanyagban tehát kb. minden ötödik név valamilyen formában helytelen. 5,8 % (11 db) olyan név található, mely ugyan minden szempontból helyes, de túl sok van már belőle a magyar nyelvben. 2,1 % (4 db) azoknak a neveknek a száma, melyek kétféle csoportba is beosztathatók, és az egyikben helyesek, a másikban viszont helytelenek. Végül 3,1 % (6 db) ismeretlen eredetű és helyességű név is van az anyagban.

Rátérve a nevek gyakoriságának kérdésére, megfigyelhető, hogy a gyakoriság szempontjából is különböző csoportokat különíthetünk el. Már említettük a három alapvető névcsoport (földrajzi nevekből, keresztnevekből, világi névadással keletkezett nevek) gyakorisági eloszlását (lásd 155-156. l.). Ettől eltérően oszlanak meg az egyes nevek gyakoriság szempontjából. Ezek sorrendben a következők:

6 db -- Dénes,

5 db -- Gábor, Korda, Sándor, Szántó,

4 db -- Arató, Halász, Jávor, Kardos, Kertész, Székel,

3 db -- Földes, Gergely, Gerő, Kálmán, Lengyel, Lukács, Róbert, Sugár, Vidor,

2 db -- 41 név.

A nevek gyakoriságát úgy számoltam, hogy ha egy családban levő emberek különböző kérvényen kérték ugyanazt a nevet, azt nem két külön névnek, hanem csak egynek számítottam. A neveknek ebből a gyakoriságából némiképp a névdivatra is lehet következtetni. Megfigyelhető, hogy az egyes nevek listáján nagyon sok a személynévieredetű családnév:

Ádám, Balázs, Bálint, Balla, Balló, Bános, Barabás, Barna, Bartás, Dános, Dénes, Detre, Doros, Egyed, Farkas, Frigyes, Gábor, Gál, Galló, Gáspár, Gellért, Gergely, Gerő, Gonda, Gyenes, György, Győző, Kálmán, Koncz, Lakos, László, Lénárd, Lóránd, Lóránt, Lukács, Orbán, Pál, Pongráci, Radó, Róbert, Sándor, Sebestyén, Sebők, Simó, Szilárd, Tamás, Vidor, Zádor, Zoltán.

Ezeknek azonban nemcsak az egész névanyagban található nagy számuk a feltűnő, hanem az is, hogy főként ezek közül kerül ki a többszörösen előforduló nevek nagy része (Dénes, Gábor, Gergely, Gerő, Kálmán, Lukács, Róbert, Sándor, Vidor). Ezek a nevek talán azért ennyire divatosak, mert eredetibb magyar neveknek hat(hat)nak, régi magyar voltuk jobban érzékelhető, mint a más csoportbeli nevek esetében.

A fennmaradt leggyakoribb nevek között még két csoportot lehet találni:

-- Arató, Földes, Halász, Kardos, Kertész, Szántó (foglalkozásnevek),

-- Lengyel, Székely (népnevek).

Ennél a két csoportnál természetes is, hogy ilyen gyakoriak, mert a magyar névanyagra igen jellemzőek.

Ezeken kívül maradt még két név, melyek gyűjtésemben előforduló ilyen értékű gyakorisága látszólag érthetetlen. Ezek a nevek a Korda és a Jávor. Feltehetően ezek azért le(he)ttek ennyire sikeresek, mert olyan emberek viselték őket, akik a korban népszerűek voltak: Korda Sándor (1893--1956) a világhírűvé vált magyar rendező és producer, Jávor Pál (1902--1959) a magyar filmművészet akkor legsikeresebb, legvonzóbb férfialakja. Ezek a férfiak olyan népszerűek lehettek, hogy az emberek szívesen választották saját nevüknek az ő nevüket. Ennek a névválasztásnak három, egymással szoros összefüggésben levő emberi-pszichológiai oka lehet: rejtetten, tudat alatt benne lehet az a motiváló erő, ami a kívánságneveknél megtalálható a névadás kezdeti időszakában. Ők is sikeres, népszerű, országos híró emberek szeretnének lenni. Lehet, hogy csupán arról van szó, hogy így más is látja, ő azt a nevet viseli, mint az a bizonyos híres ember. Előfordulhat, hogy pusztán lelki örömet jelentett, hogy ha másban nem is, de nevükben azonosulhattak azzal a népszerű emberrel. Lélektanilag mindhárom indok ugyanonnan eredeztethető, csupán árnyalatbeli különbségeket mutatnak.

Az anyag vizsgálatának legérdekesebb része azonban a gyűjtés konkrét vizsgálata. Ennek az alfejezetnek a gerincét az eredeti és a magyarosított név kapcsolata képezi. Már volt róla szó, hogy a 300 cédulán összesen 191 féle magyarosított név szerepel. Fontos ez a szám abból az összehasonlítási szempontból is, hogy hány eredeti (változtatásra szánt) névből került ki ennyi magyarosított. A változtatásra szánt nevek száma 145, azaz 145 féle német és egyéb eredetű névből lett 191 féle magyar név. Ez a magyar névanyag egyértelmű bővülését, gazdagodását jelenti. Az eredmény logikusan következik a két névallomány Magyarországon használatos mennyiségéből. Természetes, hogy Magyarországon a magyar családnevek nagyobb választékban találhatók, mint az idegen eredetű nevek.

A vizsgálat egyik szempontja az volt, hogy hogyan oszlanak meg a megváltoztatandó nevek eredetük szerint. A legnagyobb csoportot a német eredetű családnevek képezik: 252 db (84 %). Ha figyelembe vesszük II. József már említett 1787-es rendeletét, érthetővé válik a német eredetű családnevek ilyen értékű elterjedtsége a zsidók körében. A fennmaradó neveket még két csoportba oszthatjuk: héber eredetű családnevek és egyéb eredetűek. A héber eredetű

nevekből összesen 36 db (12 %) van, de ezek természetesen ismétlődnek az anyagban, azaz nem 36 különböző héber eredetű nevet jelentenek. Ilyen héber eredetű nevek a következők: Kohn (24 db), Löwi és ennek alakváltozatai (9 db) Izrael (2 db), Naftali (1 db). A harmadik (egyéb eredetű) csoportba soroltam azokat a neveket, melyek nem tartoztak a két legfontosabb (előbb említett) csoporthoz. Ezek főként szláv eredetű nevek. Mennyiségük nem számottevő, mindössze 12 db (4 %).

A másik nagyon fontos probléma ezeknél a neveknél a jelentéstani szempont vizsgálata, az, hogy milyen elv szerint magyarosították az egyes emberek a nevüket. A két név (eredeti és magyarosított) akkor áll egymással legközelebbi kapcsolatban, ha tükrörfordítással képezik az utóbbit az előzőből. A 300 névmagyarosításból ilyen összesen csak 12 db (4 %) volt: Braun -- Barna (2 db), Fischer -- Halász, Fleisher -- Mészáros, Klein -- Kis, Lampel -- Bárány, Scheim -- Sugár, Schwarcz -- Fekete, Schwartz -- Fekete, Steiner -- Köves, Tauszig -- Harmat, Weisz -- Fehér. Annak, hogy ez a csoport ilyen kis létszámú, több oka is lehet. Egyrészt vannak olyan nevek, melyek nem fordíthatók le magyar nyelvre, másrészt a lefordítható nevekkal is vannak problémák. Sok esetben nagyon hosszúak, összetett szavak, és ha már valaki megváltoztathatja a nevét, inkább rövidebb nevet választ a régi sokszótagú helyett. Ezenkívül lehet esztétikai oka is: sokaknak feltehetően nem tetszett eredeti nevük magyar fordítása, ezért nem választották azt. Érdekes viszont, hogy ebben a csoportban találhatók olyan nevek is, amelyeknél megegyezik az eredeti név és tükrörfordításos párjának kezdőbetűje (pl. Braun -- Barna). Ez csak még szorosabbá teszi a két név közötti kapcsolatot.

A legnagyobb csoportot ennél a vizsgálati szempontnál azok a névmagyarosítások képezik, ahol a két név közötti kapcsolatot az azonos kezdőbetű jelenti. Ezekből 224 db (74,7 %) van. Tulajdonképpen ez a legelterjedtebb formája annak a névmagyarosítási módnak, amikor már ugyan nincs köze a régi névhez az újnak, mégis a név viselője szeretne olyan nevet, amely -- ha csak egyetlen betűjében is -- emlékeztet a régi nevére, ill. kapcsolatban van vele. Ebbe a csoportba számítottam azokat a neveket is, amelyeknek a kezdőbetűjében a lényegét nem érintő hangváltozás ment végbe (pl. g-gy, n-ny; s-sz stb.). Ezen a csoporton belül jól elkülöníthető egy kisebb része a neveknél, amelyeknél a viselőjük nemcsak a kezdőbetű azonosságára törekedett, hanem hangzásbeli hasonlóságra is; ilyen nevet 17-et találtam (pl. Berger -- Bér, Berger -- Berde, Berger -- Berkes, Brandspiegl -- Berend, Geist -- Gesztes, Kohn -- Kun, Krausz -- Krasznai stb.).

Végül ebben a felosztásban a harmadik csoportba azok a magyarosítások kerülnek, amelyeknél a két név között semmiféle kapcsolat nem fedezhető föl; ilyenekből 64 db (21,3 %) van. Ezen a csoporton belül két alcsoportot különítettem el: vannak olyan kérvények, amelyeknél konkrét indok alapján kérnek egy adott nevet (pl. már más viseli ezt a nevet a családban -- a mi szempontunkból annak a régi magyarosításnak a nyelvészeti háttere érdektelen, tehát 1933-ban már egy adott helyzetről beszélhetünk, melyben nem ő választ nevet, hanem a családban már használatos nevet veszi föl; anyja családi nevét veszi föl; születési helyének nevét veszi föl; örökbefogadás). Ezeknél a kérvényeknél pontos megindoklást adják annak, miért éppen azt a nevet óhajtják, melyet a kérvényen föltüntettek. Ez esetben nem tekinthető minden ok nélkülinek az, hogy a két név között semmiféle összefüggés nincs, ti. magyarázattal szolgálnak a kérvények. A másik alcsoportba (és ez a jóval nagyobb hányad) tartoznak azok a magyarosítások, amelyek esetében az illető minden megkötöttség nélkül azt a nevet választja, ami neki igazán tetszik. Ebben a csoportban semmiféle külső megkötés nem játszik szerepet, csak a magyarosító egyéni ízlése dönt.

Az eddig említetteken kívül van még egy nagyon kis csoport, melynek tagjai a keresztnévüket is meg akarták változtattatni. Ők csak hárman vannak. Kívánságuk teljesen érthető, mert az ő keresztneveik -- ellentétben a többiekével -- árulkodnak viselőjük vallásáról. Ha pedig az volt a cél, hogy ne legyen szembetűnő a név viselőjének vallási hovatartozása, akkor föltétlenül meg kellett szabadulniuk ezektől a rájuk jellemző keresztnevektől is (Izidor, Izsó). Ezeket a kérvényeket nem vették figyelembe. A keresztnevék változtatásának kérdése azonban már nem ennek a dolgozatnak a témája.

III.

E dolgozat megírására különféle tényezők késztettek. Már az írás elején szó esett arról, hogy nagyon kevesen foglalkoztak behatóan a névmagyarosítás kérdésével, ezzel a szűkebb területtel pedig -- tudtommal -- egyetlen nyelvész sem. Éppen ezért ígérkezett nagyon izgalmasnak a feladat, ami elé ez a tanulmány állított. Megpróbáltam úgy írni, hogy felhasználjam és némiképp összefogjam a már eddig megjelent szakirodalmat, de elsősorban az volt a célom, hogy ez a dolgozat újdonságaival, a fölvetett problémákkal hozzájáruljon a névkutatás e szűkebb területének eddigi vizsgálataihoz.

FORGÁCS KRISZTINA

SZEMÉLYNEVEK A FÖLDESI ZSIDÓK KÖRÉBŐL

A félévszázada még virágzó földesi zsidóság ma már csak a helybeliek emlékeiben és szétszóródott tagjai emlékezetében él. Az 1944. április végi deportálással tetőző egy évnyi borzalom után alig egyharmaduk, mintegy száz személy maradhatott életben, és még kevesetben csak ötvenen kísérelték meg, hogy újra otthonra találjanak elhurcolásukat megszenvedő szülő, vagy lakóhelyükön. A sorsuk szerencsétlen fordulatai miatt 1957 végén már csak mutatóban maradtak közülük Földesen, hogy halálukig hűek maradjanak. De többen örök visszatérőkké váltak, lakjanak bár nagyobb városainkban, vagy a nagyvilág messze tájain. A Debrecenben lakó Robicsek Gyuláról mondta a felesége: ha teheti mindig otthon van, neki Földes a világ közepe, neki köszönhetem az 1944-es összeírás megtalálását.

Földesen II. József országos összeírása még nem mutatott ki zsidó lakost feltehetően a türelmi rendelet után kialakult kedvezőbb közhangulat tette lehetővé az addig homogén református nemesi községben való letelepedésüket. Előzőleg a regálébérlők között sem találkozunk velük, még a kocsbérlő Mózes Kiss János is nemességet igazol 1771-ben. Az orthodox hitközség a XIX. század első éveiben alakult meg, kiszakadva a népes nádudvari gyülekezetből. 1820-ban már imaház és rituálisfürdő működik, 1825-ben pedig jesiva (iskola) is van melynek praeceptorát Vidszik Ábrahám panaszára a nemes tanács megbünteti. Ezekben az években a lakosság 20 %-át kitevő nem nemes lakosság parasztbíróvá választhatott, arról azonban nem tudunk, hogy a közeli Margitta példájára zsidóbíró is működött volna. FÉNYES ELEK 1839-ben kiadott munkája szerint a 4100 fős lakosságból 161 személy volt zsidó. Rásó Lajos szabolcsvármegyei főszolgabíró pedig az 1848-as országos zsidóösszeírásba 166 főt vett fel Földesen. Ezt az összeírást teljes egészében bemutatjuk, hiszen névtani érdekessége mellett történeti becsértéke is jelentős. Megtaláljuk benne származási helyüket, életkorukat, foglalkozásukat. Közülük 95-en már Földesen születtek, 10-en Nádudvaron, s a hét Galíciából beköltözöttből ötnek nincs letelepedési engedélye.

A földesi Orthodox Izraelita Hitközség anyakönyveinek másodpéldányait csak 1863-tól ismerjük, 1873-ig ezt is csak néhány év kihagyással, úgy látszik kevés foganatja volt a Helytartó Tanács 1828. évi rendeletének,

amelyben az egyházakat kötelezte az anyakönyvek másodpéldányai elkészítésére és az illetékes megyei levéltárakban való elhelyezésre.

Az 1868-as egyházszakadásnak itt nem volt hatása, továbbra is az ortodox irányzat érvényesült. Az 1880-as népszámlálás már 289 személyt talált a községben. Több neves személy került ki a hitközségből, köztük Csillag Mihály csodarabbi a múlt század utolsó harmadában az országos hármasbizottság tagja, amely vallásügyi kérdésekben döntött. Gärtner István hajdúvármegyei tisztifőorvos, Grünfeld Ernő Schönerherz Zoltán munkatársa, Mander Sándor a chilei Allende sajtótitkára. Az első világháborúnak hat hősi halottal áldoztak, míg a második világháború mintegy kétszáz személy életét vette el. Nem teljes az az összeírás, amelybe a deportálást megelőzően 214 személyt vettek fel, a munkaszolgálatban levőkön kívül néhányan a hatóságok tudtával a községben érthették meg a felszabadulást.

A visszatérők újra szervezték az egyházi életet, bár az anyaegyházi jellegüket a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériummal nem sikerült ismét elismertetni, 1957-ig szórványként tartották számon, majd a végleges szétszóródás után a zsinagógát is lebontották. Közülük került ki a felszabadulás után a község első rendőrkapitánya Robiczek Gyula, neki köszönhető, hogy a két felekezet közötti jóviszonyt továbbra sem bontotta meg semmi, sőt a helyben maradt reformátusok^{kal} főleg levelezés útján továbbra is tartják a kapcsolatot.

Adatgyűjtésünket a községben egykor élt minden egyes családra óhajtottuk kiterjeszteni, ezt azonban maradéktalanul nem sikerült megvalósítani a töredékes, vagy pillanatnyilag hozzáférhetetlen források miatt. Itt csak a névtudomány által hasznosítható nevekre szorítkozhatunk, gyűjtésünk további felhasználását egy majdani nagyobb tanulmányban kívánjuk realizálni. Közel kétszáz családnevet sikerült rögzíteni, jelenlétük tükröződik népi ihletésű utcanévadásban, pl. Rákmány (Reichmann) utca, ma Arany János nevét viseli, hajdan Közép utca volt, vagy Hajnal, ma Petőfi utca. Közismert helynév volt a sokgyermeknek otthont adó Róth-kaszárnya. Van ugyan ma a községben egy Csillag utca is, de ennek már csak hangalakjában van köze a több mint hetven évig rabbit adó Csillag családhoz. A földesi köztudat ma is a községbe kerülő német vezetéknevű személyt zsidónak tartja, ennek ellenére már a múlt század elején a legelsőként Földesre költözők között is több magyar családnévvel találkozunk, így Nyul, Farkas, Kálmán, majd a hatvanas évektől spontán névmagyarításokat is találunk és lesz a Groszból Nagy, a Diámántból Gyémánt, később pedig a milleneum környéki hivatalos névmagyarosításokkal találkozunk, a Kohnokból Kardos és Kovács válik, a Fischerből Földes. Az

utolsó magyarosítási hullám pedig a felszabadulás után a deportálási sokk következménye, a Bergert Bálint, a Róthot Tóth váltja fel, de még a mindenképpen magyar Nyúlból is Nyulasi válik. Természetesen a többség továbbra is kitartott régi neve mellett.

Már a zsidók betelepődése előtt gyakran használt nemzedékeken keresztül a földesi református lakosság a mai közhiedelem szerint az izraelita felekezetre jellemző utóneveket, többek között Jakab, Ábrahám, Mózes, Rebeka, Sára olvasható a leszármazási táblákon. Az alábbi táblázat bepillantást enged a földesi zsidóság színes névhasználati gyakorlatába. Érzékelhetjük a források csekély volta ellenére a névadási szokásokban alakuló folyamatot és a mindennapi névhasználatban megnyilvánuló változatosságot, mivel az anyakönyvekben így is bőségesen találhatunk becéző, vagy nem a mai hivatalos névformának megfelelő alakot. Egyes nevek változatlanul népszerűek maradtak, a férfiaknál Ferenc, József és Sámuel, a nőknél az Eszter és a Fáni, mind 1848-ban, mind 1944-ben és a születési anyakönyvben többször előfordulnak. Míg a Dávid és Mózes, valamint Julianna, Rebeka, Rákhel, Sára és Zsuzsanna 1944-ben már nem, vagy csak egyszer fordulnak elő a száz év előtti tömeges használat után. Kölcsönhatásokat is megfigyelhetünk a két felekezet névadási szokásai között, a Ferenc és József mellett a Sámuel a mai napig nem tartozik a ritkaságok közé még az idősebb korosztálynál a földesi reformátusoknál, a nőknél szintén gyakori az Eszter, a Fánival azonban nem találkozunk, viszont a Julianna, Sára és Zsuzsanna ma is népszerű. A Rebeka, Rákhel és a Dávid a múlt század végével szintén kiment a divatból, a Mózes pedig már a XVIII. században. Viszont a kiegyezés után divatbajött felújított, vagy újonnan alkotott magyar utónevek szinte egymástól ellesve jelentek meg mindkét felekezetnél, amiben a milleneum körüli felfokozott nemzeti érzés hatását látjuk, és amiből a zsidóság sem akart kimaradni, mert egyre inkább magát csak felekezetnek tekintette, ezáltal is kifejezve erős asszimilációs készségét. Kifejezetten héber neveket alig találunk. Az anyakönyvekben sűrűn fellelhető becéző névformák bár furcsán hatnak, mégis a mindennapi névhasználatot tükrözik, épp ezért minden névalakot feltüntettünk az alábbi táblázatokban, egy századdal előbb a református anyakönyvekben is találkoztunk a becézett utónevek jelenségével.

Ragadványnevek kialakulására utaló elnevezéseket találhatunk már egy 1846. évi összeírásban, úgymint: Gyertya mártó zsidó, Veressék zsidója, Mózes szabó, Mózes szabó veje, Orbánné szabója, az öreg Ferenc fia. Az újabb

korból is sikerült összegyűjtenünk néhány ragadványnevet, további módszeres kutatással bizonyára még továbbiakat is találhatunk. Minden rendszerezés nélkül most csak a felsorolásukra szorítkozunk.

Földesi sidók összeírása

SzSzm.Lt. IV. B. 109. Zsidóösszeírás 1818. 167. o.

Izraeliták névsora

Neve a család tagjainak	Szabolcs Vármegye — Földes Élet- Szül. helye kora Orsz. Község	Kereset módja	Magaviselete
1. Veinberger József	45 Magyar Puhova	Bóltos	becsületes
n. Veinberger Borbála	26 Lök		
gy. Veinberger Sámuel	19 Földes	boltoz segéd	
Salamon	16		
Gábor	13		
Ferenc	9		
Márton	1 $\frac{1}{2}$		
Mária	10		
Fáni	7		
Borbála	5		
Sára	4		
Lina	2		
Juliánna	2 n.		
2. Kálmán Sámuel	46 Igar	Bóltos	becsületes
neje Farkas Kati	32 Földes		
gy. Kálmán Mózes	20	mészáros legény	
Salamon	7		
Ignác	4 h.		
Rosália	16		
Sára	4		
Zsuzsanna	14		
3. Salamon Kálmán	76 Balkány	tehetetlen	becsületes
4. Nyúl Dávid	46 Nádudvar	házaló	
n. Kálmán Sára	42		
gy. Nyúl Mózes	18	házaló	

Neve a család tagjainak		Szabolcs Vármegye — Földes Élet- Szül. helye kora Orsz. Község	Kereset módja	Magaviselete
Nyúl Márton		13 Magyar Földes		
Kálmán		11		
Salamon		4		
Zsuzsánna		10		
Lidia		6		
5. Katz József		42	Jármi házaló	becsületes
n. Márton Rákhel		39	Lök	
gy. Katz Sára		15	Földes	
Zsuzsánna		12		
Salamon		9		
Gábor		8		
Izrael		5		
Szali		3		
Márton		5 h.		
6. Jákób Ferencz		26	B Újfalú Pap	becsületes
n. Jákób Háni		20	s Patak	
gy. Mózes		3	Földes	
Jónás		1 $\frac{1}{2}$		
7. Veinberger Mártonné				
Veisz Borbála		56	T.lök Kereskedes	becsületes
gy. Veinberger József		16	Földes	
8. özv. Glatstein Antalné				
Veinberger Sára		26	Tetétlen Boltos	becsületes
gy. Veinberger Rózsa		8	Földes	
Jeannet		5		
Juliánna		1		
9. özv. Klein Mózesné				
Klein Mária		46 Lengyel Tarnov	gyertya mártó	becsületes
külf., nincs letelepedési eng. 22 eszt. lakik az országban és Földesen				
gy. Klein Samu		19 magyar Földes	tanuló	
Dávid		10		
Juliánna		14		
10. Hodliger Ágnes		50 Lengyel Drobits	házaló	becsületes
külf., nincs letelepedési eng. 25 eszt. lakik az országban és Földesen				

Szabolcs Vármegye — Földes

Neve a család tagjainak	Élet- kora	Szül. helye Orsz. Község	Kereset módja	Magaviselete
11. Lieberman Mózesné				
Jákób Mari	48 magyar	Jármi	kufár	
12. Kóhn Izráelné				
Kóhn Zsuzsi	28 Lengyel	Brodi	házaló	
külf., nincs letelepedési eng. 10 eszt. lakok az országban és 4 eszt. Földesen. Sógora, mint újfalusi metsző, hívta be.				
gy. Kóhn Samu	12			
Kain	6 magyar	B Újfalu		
Kati				
Sári	5			
Mózes	2	Földes		
13. Salamon Dávid	73	Holics	tehetetlen	becsületos
n. Bárány Juliánna	56	Nádudvar		
gy. Abraham	21	Földes	házaló	
14. Márton Lőrincz	15	Földes	schuszac	
15. Ebstein Mózes	48	Gálicz	Tanító	
n. Veinberger Zsuzsánna	48	Puhova		
Abraham	16	Freistadt		
Zsuzsanna	20	Lisztenecz	cseléd	becsületos
Száli	13	Freistadt		
Mária	8			
16. Rosenfeld Ferenc	63	Mihályfalva	házaló	becsületos
n. Mózes Zsuzsanna	48	Álmosd		
gy. Lévi	21	Földes	házaló	
Mózes	7			
17. Jákób Lőrinc	14	Sanisai (?)	szabó inas	becsületos
siket néma				
18. Jákób Mózes	58	Csaba Borsod	szabó	
n. Swarcz Erzsebet	50	Sanisai (?)		
Abraham	15	Vértes	szabó inas	
19. Farkas Mihály	23	Földes	házaló	
n. Farkas Klári	20	Bajom N		
Rózsa	2	Földes		
20. Veinberger Izrael	29	Puhova	boltos	
n. Fann Száli	21	M Pályi		
Mihály	1	Földes		

Neve a család tagjainak	Szabolcs Vármegye		Földes	
	Élet- kora	Szül. helye Orsz. Község	Kereset módja	Magaviselete
21. Friedman Dávid	34	Várad	házaló	becsületes
n. Lieberman Sára	28	Nádudvar		
gy. Lieberman Sára	8	Földes		
Éva	6			
Mózes	4			
József	2			
Rebeka	3 hét			
22. Nyúl Ferenc	22	Nádudvar	házaló	becsületes
n. Altman Rákhel	22			
gy. Nyúl Lina	1	Földes		
23. Kálmán Ferenc	22	Nádudvar	húst és bort mérő	becsületes
n. Nyúl Náni	23			
gy. Zsuzsi	2			
24. Klein Dániel	28	Málczavi	metsző	becsületes
n. Beinaum Zsuzsánna	20	Endréd		
Sári	1			
25. Kóhn Jákób	30	Almás	házaló	becsületes
n. Krausz Sára	24	Almosd		
Fáni	2	Földes		
Rózsa	1			
26. Hajnal Bernát	47	Nádudvar	boltos	becsületes
n. Veisz Katalin	40	Dada		
Rózsa	17	Földes		
Beniamin	13			
Rebeka	8			
27. Grünbaum Ferenc	46	Lengyel Jalistoh	metsző	becsületes
külf., nincs letelepedési eng. 20 eszt. lakik az országban és 5 eszt. Földesen				
n. Kóhn Náni	23	Brodi		
Külf., nincs letelepedési eng. 10 eszt. lakik az országban és 5 eszt. Földesen				
28. Robitsek Eliás	28 magyar	Csajág	gazda tiszt	
n. Steer Sára	21	Sámson		
József	2	Földes		
Márton	1			

Szabolcs Vármegye Földes

Neve a család tagjainak	Élet- kora	Szül. helye Orsz. Község	Kereset módja	Magaviselete
29. Robiczek Mózes	30	Csajág	házaló	becsületes
n. Fleiser Sára	22	Sámson		
Eszter	1	Földes		
30. Német Gábor	38	Sáros	házaló	becsületes
n. Salamon Sára	30	Földes		
Mózes	10	Földes		
Eszter	8	Derecske		
Lőrinc	6	Sáp		
Menianini	3			
Kain	12 hét	Földes		
31. Rosenfeld Sámuel	23		házaló	becsületes
n. Dávid Théréz	20	Selind		
Dávid	1	Földes		
32. Swarz Izsák	30	Nádas	házaló	becsületes
n. Fekete Rebeka	25	P. Kovácsi		
gy. Jákób	7	Földes		
Pepi	5			
Sára	3			
Lina	1			
33. Salamon Lőrinc	48	Derecske	húsmerés	gyanus
n. Bleyer Julianna	42	Érsemjén		becsületes
Mari	18	Földes		
Márton	14			
Dávid	9			
Leni	7			
Sára	5			
Ferenc	2			
34. Farkas Izráel	32	Lengyel Drobits	házaló	becsületes
külf., nincs letelepedési eng. 25 eszt. lakik az országban és Földesen				
n. Rosenfeld Katalin	28	magyar Földes		
Rebeka	6			
Lená	4			
Sára	2			

		Szabolcs Vármegye		Földes	
Neve a család tagjainak	Élet- kora	Szül. helye Orsz. Község	Kereset módja	Magaviselete	
35. Rosenthál József	26	Kávéasd	schuszter	becsületes	
36. Polák Ferenc	34	Tét Győrben	házaló		
n. Rosenfeld Sára	32	Földes			
Sára	12				
Mózes	6				
Salamon	4				
Rebeka	6 h.				
37. Salamon József	57	Sámson	házaló, hitelezéssel többeket	megcsalt	
n. Dávid Rákhel	52	Tokaj		becsületes	
Sára	21	Földes			
Zsuzsánna	14				
Kati	11				
Juliana	9				
Rebeka	9				
38. Gyémánt Lőrinc	26	Ér Tarcsa	házaló	becsületes	
n. Salamon Rákhel	25	Földes			
Bórek	2				
Eszter	6 h.				

összesen 166

Rásó Lajos mk
fő Szbiró

Férfinevek

egyénnév	első elő- ford. éve 18..						egyénnév	első elő- ford. éve 18..					
	házassági akv.	halotti akv.	szül. szülő	szül. anya- könyv	gyermek 1848. 1944.			házassági akv.	halotti akv.	szül. szülő	szül. anya- könyv	gyermek 1848. 1944.	
1. Abri	92						Dezső	95		80	4	4	
Abraham	77	68	73	82	4	3	Ede			89	1	1	
Adolf	78		91	91	1	3	Eden (Eduárd)						x
Ajabal						x	Eduárd						x
5. Albert	88	77	95	64	4	4 30.	Eliás	78	79		78	2	1
Andor				93	1	2	Eliász	88					
Antal	64	80					Emanuel	63	85	68	81	2	
Anti	93						Emil						1
Armond						1	Ernő	95		90	1	6	
10. Armin				80	2		35. Ervin						1
Ahron	67						Fábián	82					
Áron	74					1	Farkas	87	76	87	76	2	
Béla				84	2	4	Ferdinant				84	1	
Béni	68	95	68		1		Ferenc	63	73	64	64	14	8 4
15. Beniamin						1	40. Gábor	64				3	1
Beniám			93				Gábrriel	63	88				
Benjámin	67		63	2			György						1
Berko	88						Gyula			93	2	2	
Bernát	88	79	74			1	Gyula Izrael Léb			87	1		
20. Bernáth				87	1		45. Hajer						x
Bernat Baruch				86	1		Heinrich	67	93				
Bórek						1	Henrik			95			2
Bótech			89				Herman			80	78	74	1
Dániel						1	Hermán	85	64				
25. Dávid	64		67	64	7	6 1	50. Hermann						6

egyénnev	első elő- gyako- ford. éve risága					egyénnev	első elő- gyako- ford. éve risága				
	házassági akv. 18..	halotti akv. szül.	szül. anya- könyv	gyermek 1848. 1944.			házassági akv. 18..	halotti akv. szül.	szül. anya- könyv	gyermek 1848. 1944.	
Hersch Dávid	89					József Iirel jüczchak	87	1			
Hóseás				1		Kain				2	
Hugó				2		Kálmán	84 86 94 82	4 2 1			
Ignác	75 67 74 64	2	1			Károly	93 82	82 1			
55. Ignác		64	1	80.	Lajos	87 77 88 76	5	2			
Imre				1	László					7	
Izidor	73 91 78	4			Lázár	77 80 64 81	1				
Israel	63	68 73	2		Leó					1	
Izrael	82	83	2		Lévi					1	
60. Izráel				1	85. Leopold		73			x	
Isák	74				Lipót		64 73	1	1		
Izsák	63	80	1 1		Lőrinc	63 64 63 67	1 5				
A. Jakob		63	1		Maier (Miksa)	92					
Jackob		74			Májer	81 84					
65. Jakab		77 77	2	1 90.	Major					x	
Jákob	78 63 63 63	1			Márk					x	
Jákób	63 67 63	2			Márkus					x	
János		92	1		Markusz	95					
Jenő	84 83 82	7	9		Márton	75 88 63 67	3 5 1				
70. Jenő (József)		91	1	95.	Mátyás		64 83	1	1		
Jermiás	78				Mendel					x	
Jónás				1	Menyhért	78	77	1			
Josef	67 63 67	1			Mihály	75 91 64 92	3 2				
Jósef		76	1		Miklós		93	1	1		
75. József	68 73 76 81 11 6 5	100.	Miksa			95 93					

egyénnev	első elő- ford. éve 18..				gyako- risága				egyénnev	első elő- ford. éve 18.				gyako- risága			
	házassági akv.	szül. akv. szülő	szül. anya- könyv	gyermek 1848. 1944.						házassági akv.	szül. akv. szülő	szül. anya- könyv	gyermek 1848. 1944.				
Mór	84	86		1				Sándor	88	84	4	4					
Móricz	73	74	64	68	7			Sándor (Szinche)		97	1						
Mosi Jakab	94							Simon	81	77	73	76	1	x			
Moyses	95							Sigmond		63							
105. Mozes S.			64	1				120. Szami		86	1						
Mózes	78	64	63	84	1	10	1	Tibor								2	
Náczi			78	1				Tóbiás								1	
Nándor	92				1			Vilhelem		68	1						
Ohjáhen					x			Vilmos	84	95	86	83	2				
110. Pánász	78							125. Wilmos		95	1						
Péter					1			Wolf Léb v. József		86	1						
Pinkasz			83	1				Zádor		80	1						
Salamon	73	63	63	63	2	5	x	Zoltán		87	4	5					
Samu		83			2	x		Zolti		79	1						
115. Sámuel	63	79	63	75	7	3	4	130. Zsigmond	77	67	82	78	2	2			
Női nevek																	
1. Adél			89	1				Beti	63	80	67	77	2				
Ágnes	84	63		1				Betti	85	74				x			
Amália	93			1				Betty							x		
Anna				3				Blanka (Berta)	93								
5. Aranka			76	1	2			15. Borbála	82	67				3			
Aranyka			82	1				Borbára	67	87							
Bela			68	1				Borcsa	84								
Bella					x			Brigitta							1		
Beni					x			Buni	95								
10. Berta		63	81	63	7	x		20. Buri	83	79	1						

egyénnev	első elő- ford. éve 18..					gyako- riság					egyénnev	első elő- ford. éve 18..					gyako- riság				
	házassági akv. halotti akv. szülő gyermek	szül. anya- könyv	1848. 1944.									házassági akv. halotti akv. szülő gyermek	1848. 1944.								
Burcza	63										Háni	78	68	64	73	5	1				
Cecilia						x					Helén										1
Czili	78										Heléna	91		78		4					
Czinke		90	1								Heréna					87		1			
25. Cháje	93									50. Hendel						81		1			
Debora	78					x				Hermin											1
Edit						4				Hermina	94	78				78		10			
Emilia		91				x				Herminka						74		1			
Ema	73	80	73	3						Ibolya											2
30. Erzsébet						1	6			55. Ilka		91				90		1			
Eszter	67	82	64	67	10	3	3			Ilona	92					94		1		9	
Eszter v. Etelka			93	1						Iluna						93		1			
Eszti	73	86				x				Irén						89		1		3	
Etel			81	1						Irény						90		1			
35. Etelka			75	6	x					60. Irma						93		4		x	
Éva						1	3			Izabella											3
Fáni	63	81	63	63	11	2	4			Janka						84					1
Fáni (akv.Fri- da	92									Jeannet											1
Frida	82	89	79	9	1					Jeti						87					
40. Frieda	85									65. Jetti						74					
Giza		92	78	1						Jetti v. Jul- csa	94										
Gizela	88									Johanna											2
Gizella		91	77	4	5					Jolán						90		1			
Golde	88									Jozefina											x
45. Goldi	81	64								70. Judit											2

egyénnev	első elő- gyako- ford. éve riság					egyénnev	első elő- gyako- ford. éve riság				
	házassági a. 18..	halotti akv. szül.	szül. anya- könyv	gyermek 1848. 1944.			házassági a. 18..	halotti akv. szül.	szül. anya- könyv	gyermek 1848. 1944.	
Julcsa	84	83	80	1		Máli	82	95	1		
Juli	63	84	63	2		Malvina		89	3		
Julia	91	63	64			Malvinka		79	1		
Juliánna		86			6 x	Margit	94	93	2	5	
75. Juliska			92	1	105.	Mari	76	82	76	81	2 2 x
Kalára	76					Mári		75	75	1	
Kalári	84					Mária	93	73	63		3 x
Klára	75	64				Maris		87			
Klári				1		Marija		64			
80. Karolina	82	73	64	1	110.	Márta			95	1	2
Kata	78	76	82			Matild		73	2		
Katalin		92	83		2 2	Menianini					1
Katalina	77	75				Miczi	83	63			
Katarin		86				Mila	80				
85. Kati	67	63		3	115.	Milavina		89			
Kató		85				Mili	91		74	2	
Kornél				1		Mindal			74	1	
Láli	84					Náni	63				2
Laura			90	1	1	Neti		64			
90. Lea					1120.	Netti					x
Lená				1		Olga			91	2	3
Léni	85	90	86	67	1 1 x	Pepi	77	74	84	1 1 2	
Lidia				1		Peti		79	1		
Lina	67	93	64	5 3		Petti	92				
95. Linka	94	83	93		2125.	Piroska	92	93	88	2	
Livia				1		Puli	77				
Liza	73					Rachel	87	64			
Luize		93				Rákhel		89			4
Magda				1		Rebeka					6
100. Magdolna				5	130.	Rébék	95	67	64		

egyénnev	első elő- gyako- ford. éve riság					egyénnev	első elő- gyako- ford. éve riság						
	házassági a halotti akv.	szül. szül. anyakönyv	gyer- mek 1848. 1944.				házassági a halotti akv.	szül. szül. anyakönyv	gyer- mek 1848. 1944.				
Rebi	88					Szeri		79	1				
Rebika	92					Szerina		78	3				
Reli	77					Szirén					1		
Régi	79	76	64	76	3	Szidónia					1		
135. Regina		77	76	73	1	165. Szidonie			92	1			
Rézi	93		77	77	1	Teréz	86						
Rezsín				92	1	Theréz					1		
Rezsink		91				Tercsa	87	63					
Rosa	93	67	63	64	3	Teresa	83	74					
140. Roza	85	82	77	88	4	170. Terézi		82					
Róza	77	91	89	91	1	4	Tilka		64				
Rosália					1	Toni	88						
Rozáli			75			Verinka			85	1			
Rozália	82	73	73		1	1	Veronka		86				
145. Rosi			64	2		175. Záli	63	76	63	75	6	1	
Rozi	92		67	67	3	Záli (Sarolta)	94						
Rózi	92		73			Zeili		73					
Rózsa	78	89	73	73	3	4	Zelma					1	
Sani	63					Zsanét	64	93	67			1	
150. Saáli		73	73	73	1	180. Zsanek						x	
Sáli		74	64	74	1	Zseni	88	93					
Sály	64					Zsófi						1	
Sára	77	63	63	63	4	17	Zsusána		63	1			
Sári					2	Zsuzsa	78						
155. Sarolta	91		92	73	3	3	185. Zsuzsanna					8	1
Stefánia						1	Zsuzsánna	80					
Szali					1		Zsuzsi						2
Száli					2								
Szeréna		80				2							
160. Szerény				79	2								

A földesi zsidó családok neve, névváltozatai, első ismert előfordulásuk
ideje és előző lakhelyeik

1. Adler, Ádler	1867
Altman, Altmán	1889 Nádudvar, Cserne, Biharnagybajom
Arenstein	1879 Monostorpályi
Bauméhl	1894 Bagamér
5. Bányász	1891 Kisvárdá
Bárány	1863 Nádudvar
Báron	1873 Nádudvar
Beinaum	1847 Endréd
Benjamin	1892 Kurtics
10. Bendász	
Berger, Perger, Bálint	1864 Diószeg
Berkovits	1893 Újfehértó
Bernáth	1893
Blau	1881 Nagymihály, Püspökladány, Nagykágya, Kaba
15. Bleyer	1830 Érsemjén
Blum	1868
Borek	1815
Bruck	1891 Szucsány
Brummer	
20. Brüll	1891 Andaházi pta.
Buxbaum	
Csillag, Glückmán, Stern	1863 Nagykálló, Csokaj, Sáránd, H.szoboszló
Czitrom	1885
Dávid	1815 Udvari, Püspökladány
25. Deits	1868 Tetétlen
Deuts	1878 Beregszász, Nagyvárad, Püspökladány
Diamantstein	1884 Bánffyhungyad
Diámánt, Gyemánt	1885
Efreta	1878
30. Ellenbogen	1867 Tiszadob, Újváros
Epstein, Ebstein	1848 Bisteritz, Gálicz, Puhova, Freistadt
Eizler	1893 T.Rav. (?)
Fakos	1882
Fann	1847 Monostorpályi

35. Farkas	1816 Drobits, Apát, Komádi, Sámson
Fekete	1841 Pusztakovácsi
Feldheim	1881 Sámson
Feldmann, Feldmänn	1888 Érmihályfalva, Kaba, Zsáka
Fischer	1884 Hosszúpályi, Turány, Zábora, Harsány
40. Fleiser	1847 Sámson
Fleisman	1889
Fon, Flonos, Fonn, Fon	1878 Monostorpályi
Fried	1877 H.böszörmény, Nagyrábé, Zsáka, N.bátor, Bakonszeg
Friedlander, Friedländer	1891
45. Friedman, Friedmán	1848 Újfehértó, Várad
Fülep, Fülöp	1883 Derecske
Fürszt, Fürst	1887 Újfehértó, Nagyrábé
Gáts	1895 Nagyvárad, Derecske
Gärtner	
50. Gelbmán	1878
Glattstein, Glátstein	1840 Tetétlen
Gleichman	1877
Gluck	1846
Glück	1873
55. Glückmán, Csillag	1891 Hajdúszoboszló
Goldberger	
Goldreich	1881 Budapest
Goldstein	1863 Sámson, Püspökladány
Gottlieb	1886
60. Grosz, Grósz	1867 B.újfalu, Derecske, Királyháza, Zsáka, Püspökladány, Nagyvárad, Pertifalu
Groszmán, Groszmann	1864
Grünbaum	1843 Jalistoh
Grünberger	1880 Hajdúdorog
Grünfeld	1867
65. Grünstein, S.Grünstein	1878 B.Sólyom, Urszád
Gyemánt, Gyémánt, Diámánt	1846 Bsztmiklós, Pladány, Urszád, Értarcsa
Gyömánth	1863
Haasz, Ház	1885 Nagybajom
Hajnal	1831 Nádudvar
70. Hanig	1868

Harstein, Härstein	1885 Álmosd
Hart	1863
Hausmán, Hausman	1863 Korima, Pladány
Háber, Háber Hersch	1889 Podhajce
75. Hállér	1874
Hártmán	1876 Nagyvárad
Heimlich	1874
Hermán	1885 Mezőtelegd, Debrecen
Herskovits	1892 Taracköz, Mkeresztes
80. Hirs	1864
Hodlinger	1823 Drobits
Holänder, Hollander, Hollender	1878 Fehértó
Ignac	1889 Pladány
Jung, Pung	1873 Nagyrábé
85. Jákób	1845 Sanisai (?), Csaba Borsodban
Katz	1833 Jármí, Sámson, Érmihályfalva
Katzender	1878 Újfalu, Derecske, Péterszeg, Zsáka
Kálmán	1828 Igar
Käin	
90. Klein	1826 Tarnov, Derecske, Szovát, Debrecen
Kohen	
Kohn, Kóhn, Kardos, Kovács	1844 Brodi, Jalisto, Almás, Álmosd, Újfa- lu, Derecske, Nagyvárad, Nyíracád, Sáp
Kolchier	
Krausz, Kraus	1884 Pusztajlak, Mezőtelegd, Álmosd, Ny.mada
95. Krámer	1891 Derecske
Kupferstein	1886 Újfehértó
Lázar	1877 Uns Dorf
Lähner, Lechner	1887 Szatmár
Lefkovits	
100. Lehner	1885 Szatmár, Derecske
Leichter	1876 Tiszadada
Leitner	
Lenner	
Léb, Leéb	
105. Lévi	1864 Pladány, Bihar

Lévy	1873 Nádudvar
Liebermann	1840
Lichtmán	1864
Löwinger, Lövinger	
110. Löwy, Lövy, Lövi	1885 Bihartorda, Sáp
Mandel, Mandell, Mander	1893 Homonna
Markbreit	1868 Nyírbátor
Mann	
Margittai	
115. Mautlinger, Mötlinger, Mutlinger	1864 Tetétlen, Sáp
Márton	1833
Mezei	1815 Udvari, Pladány
Moskovits	1894 Bihar
Mózes	1875 Nagybajom, Álmosd
120. Nagy	1880 B.újfalu
Neumán	1873 Szoboszló
Neuwirth	1863
Német	1838 Sáros
Nyul, Nyulasi, Nádas	1828 Nádudvar
125. Ösztreicher	1877 Unsdorf
Perger, Berger	1892
Perl	1895 Diószeg
Pláner	1894 Mád
Polácsik	1878
130. Pollák, Polák, Pollak	1836 Tét, Tetétlen, Orszád, Nagyvárád
Popper	1894 Beregszász
Reich	1879 Bujfalu, Okány
Reichmann	1883 Gelse
Robicsek, Robitsek, Robecsik	1846 Csajág, Sámson, Tetétlen, Nagyvárád
135. Rosenberg, Rozenberg	1892 HKPályi, Sztropkó, HDorog, Füzesgyarmat
Rosenberger	
Rosenfeld, Rozenfeld	1816 Mihályfalva, Érköbölkút, Vámospércs
Rosenthál	1848 Kávásd
Rosenzveig	1864
140. Rosinger	1873
Roth, Róth	1867 Zsáka, Bánffyhunrad, Debrecen, O-liszka, Magyargyerőmonostor, Szász-város

Rottenstein	
Rózsa	1873
Rubin	1884 B.keresztúr
145. Salamon	1818 Sámson, Derecske, Balkány, Holics
Sanger, Sängér	1887 Nagykároly
Schächter	
Schirf, Sirf	1884 Sámson, Derecske
Schwarter	1886
150. Singer	1891 Zsáka
Slezinger, Schlesinger, Schlesing	1863
Spiegel	1895 Mezősas
Spira	1893 Homonna
Spitzer, Hajdú	1882 Nagybagajom, Báránd
155. Steer	1846 Sámson
Steiner	1864 Újfalú, Bánffyhunád, Tamásda
Stern	1873 Amdaházi pta.
Sternberg	1787 Érkeserű, Érmihályfalva
Svárcz, Schwarcz, Svarz	1841 Nádas, Pladány, Nyíracsaád, Rábé
160. Szalma	1846
Szigeti	
Tabák	
Tischler	1864 Szoboszló
Tisler	1882 H.pályi
165. Ulmán	1879 Kebeds, Nagyvárad
Ungár	1892 Nádudvar
Vámos, Weisz	
Veinberger, Winberger, Weinberger	1829 Puhova, Lök, Tetétlen, Nádudvar, Dobza
Weisz, Weisz	1864 Nagyléta, Szeghalom, Nádudvar, Szatmár, Hadház
170. Weiszberg, Weiszberg	1885 Tetétlen
Weiszberger, Weiszberger	1876 Gáva, Gelse
Weiszbrun	1880
Weiszhaus, Weiszhaus	1863
Wertheim	1873 Sámson
175. Wéber	
Vidszik	1825
Wieder	

Winkler	
Vohlberg	1874 Tállya
180. Winternitz	
Zelmanovitz, Zelmanovits	1880 Kurima, Zsáka
Zilberstein	1864
Zänger	1886 Nagykároly
Zinger	1881 Szovát, Darvas
185. Zeizler	
Zonnenwirth	1894 Sámson

- . -

Ragadványnevek:

Japán kokas	Margittai Jenő	Feri úr	Mautlinger Ferenc
Ferke zsidó	Weinberger Lipót	Ungár úr	Ungár
Jumi bácsi	Fülöp József	felső Ungár	
Jumi	Goldberger Henrik	alsó Ungár	
	(az előbbi veje)	Jóska zsidó	Friedmann József
Zokni feri	Zeizler Ferenc	Lina zsidó	
Izrimiska	Weinberger Izráel Mihály	a kis Menyus	
Bömböl zsidó	Holländer Lipót	Menyus zsidó	
Szami bácsi	Grósz Sámuel	az 1846-os összeírásból:	
Szappanos zsidó	Feldmann Ármin	Gyertya mártó zsidó	
Piszkos Róth	Róth Bernát	Veressék zsidója	
Szépasszony	Friedmanné	Mózes szabó	
Tojásos zsidó	Schwarcz Salamonné	Mózes szabó veje	
Nagymeszes	Reichmann	Orbánné zsidója	
Meszes zsidó	u. a.	az öreg Ferenc fia	
Bömböl	Böhm		

reformátusok zsidó ragadványnevei:

Vinternic Kemecsei, szintén kéményseprő volt, mint Winternitz
 Léb Jankó Tóth Jankónak Leéb volt az apja

KARACS ZSIGMOND

Eszeny község a Beregi Tiszahát északkeleti szegletében, a Tisza jobb partján fekszik, a Szovjetunióban. Őslakossága magyar nemzetiségű, zöme református vallású. Az első világháború végéig szabolcsmegyei falu. (BOROVSKY SAMU szerk.: Magyarország vármegyéi és városai. Szabolcs vármegye. Apollo Irodalmi Társaság, Bp., 1900. 24--25. p.)

A trianoni békeszerződés értelmében Csehszlovákiához csatolták, az 1939-ben bekövetkezett területi változásokig Eseny néven szerepelt. Ezt követően a második világháború végéig Ung megyéhez tartozott. Ma a Szovjetunió egyik országhatár menti községe, az Ukrán Sz.Sz.K. Kárpátontúli Területének Csopi járásának Uzsgorodi (Ungvári) körzetében. Érdekességgént említem, hogy Eszenyben alakult meg 1946-ban a Kárpátalján elsőként mezőgazdasági szövetkezet (kolhoz), mely napjainkra -- a szomszédos falvak szövetkezeteivel tömörülve -- élenjáró „kooperatívva” fejlődött. Elnevezése is erről tanúskodik: „Avantgard” (= Élenjáró).

A lenini nemzetiségi politika érdeme, hogy a község lakossága 1945 után tovább ápolhatta anyanyelvét, kultúráját, s őrizheti nemzetiségét. 1972 májusáig Eszeny lakó- és munkahelyem volt. Gyermekkoromtól alaposan megismerhettem életüket, néprajzi és nyelvi sajátosságaikat. Rövid forrásközlésem, mely csak a család- és ragadványneveket foglalja rendszerbe, szülőföldismereti gyűjtésem része.

Eszeny családnevei a következők: Antal, Aros, Árokháti, Badó, Balla, Balogh, Bakura, Baksa, Barabás, Barkaszi, Barna, Batthyányi, Baumann (sváb származású), Bálint, Báthori, Bányi, Bellák, Belányi, Beregszászi, Berta, Bihari, Bilita, Bimba, Bíró, Bogáthy, Boksa, Boksay, Boksány, Bornemissza, Budaházi, Csordás, Csóka, Csonka, Dajka, Dancs, Danó, Demeter, Enyedi, Eszenyi, Ésik, Fábián, Fejes, Feka, Fekete, Ferkó, Füzesséry, Gál, Géresi, Györke, Hadar, Hajdú, Halász, Havasi, Hete, Horváth, Huszár, Huzina, Jónás, Juhász, Kacsó, Kádas, Kallai (Kállay), Kára, Kepics, Kertész, Kertai, Kisari, Kiss (Kis), Kojcsa, Koldus, Komonyi, Kovács, Kozár, Ködöböcz, Kulcsár, Kun, Krajnyik, Ladányi, Literáti, Lónyi, Ludvig (lengyel származású), Magyar, Makkay, Makó, Matyi, Marosi, Mező, Misák, Miskolczi, Molnár, Nagy, Orbán, Orosz, Óvári, Palágyi, Papp (Pap), Patay, Pirigyi, Pinte, Rác, Rékássy,

Révész, Sándor, Sebők, Sós (Soós), Somogyi, Szabó, Szanyi, Szántai, Szentimrei, Székely, Szigeti, Szimecskó (ukrán származású), Tárczy, Tolvaj, Tompa, Tóth (Tót), Tudja, Tutuskó, Úr, Varga vezetéknevűek.

Névтанilag leginkább terheltek a Badó, Balla, Beregszászi, Halász, Juhász, Kádas, Kertész, Kovács, Molnár, Mező, Pap (Papp), Sándor, Sebők, Szabó magyar családnevek. A megkülönböztetést az alábbi ragadványnevek segítik:

BADÓ családok

1. Bába-Badó -- a neje bába volt.
2. Füle-Badó -- nagymamái vezetéknév után.
3. Hajdú-Badó -- a felesége volt Hajdú-lány.
4. Harangozó-Badó -- templomi harangozó volt.
5. Hívó-Badó -- baptista vallású család.
6. Huszár-Badó -- több éven át lovakat ápoltak a huszároknál.
7. Kis-Badó -- termete alacsony. Fiai magasabbak, de ragadványnevük mégis fennmaradt. Úgy is magyarázták, hogy kevesebb birtokkal rendelkeztek az „első gazda” Bodótól.
8. Muszka-Badó vagy Kolop-Badó -- apja I. világháborús orosz hadifogoly volt. Kolop -- édesanyja vezetéknéve.
9. Nagy-Badó -- sok földje volt, első gazda volt a faluban.
10. Orbán-Badó -- neje lánykori vezetéknéve után.
11. Rázós-Badó -- tánc közben partnere oldalán ütögette az ütemet.
12. Szigeti-Badó -- a neje Szigeti Veronika.
13. Tatár-Badó -- szemei „tatárosak” voltak.

BALLA családok

1. Cinke-Balla -- élehangú. Más magyarázat szerint a „cingár” termet miatt.
2. Csicsó-Balla -- „Kápolna” nevű tanyáról kerültek be. A tanyán -- ínséges időkben -- csicsóka volt a család „csemegeje”.
3. Kis-Balla -- szegényesebb volt, mint a többi Balla család.
4. Pipás-Balla -- a család legidősebb tagja erősen pipázott.
5. Samu-Balla -- apja utóneve után.
6. Suszter-Balla -- cipész volt a mestersége.
7. Szuszó-Balla -- nehezen lélegzett, az aszmától hörgött a mellkasa, „szuszogott”.

BEREGSZÁSZI családok

1. Ricsaj Beregszászi -- nagyhangú, fecsegő, túlon túl beszédeselek.
2. Beni Beregszászi -- öregapjuk utóneve, Benjámín (becézve: Beni) után.
3. Érdekességként megemlítem, hogy a harmadik Beregszászi családnak nem volt ragadványneve.

HALÁSZ családok

1. Nagy Halász -- egyike az első gazdáknak.
2. Vak Halász -- az I. világháborúból fél szemmel tért haza.
3. Áron-Halász -- apja utónevéről, akit Halász Áronnak hívtak.

JUHÁSZ családok

1. Dorogi Juhász -- anyai vezetéknév után.
2. Iyukász Juhász -- tyúklopáson érték.

KÁDAS családok

1. Nagy Kádas -- az egyik első gazda volt a faluban.
2. Susztér Kádas -- cipész volt.
3. Törköly Kádas -- állítólag egyik elődjének családneve, mások szerint azért, mert a kocsmában törkölypálinkát mért ki.
4. Útkaparó Kádas -- a foglalkozása után.

KERTÉSZ családok

1. Dupé Kertész -- anyai dédapja Dupé vezetéknévű volt.
2. Drága Kertész -- „drága” szavajárása után.
3. Estók Kertész -- dédszüleje „Estók, Istók” becézett neve után.
4. Keteszmán Kertész -- nagyszülei egy vallásos családnál cselédként szolgáltak. Ott sokszor hallották és eltanulták a „Gottesmann”-t, „der Mann des Gottes”, azaz Istennek fia.
5. Szopi Gábri, vagy Szopi Kertész -- Kertész Gábor és családja. Ennek a Kertésznek állandóan pipa csüngött a szájában.

KOVÁCS családok

1. Anti-Kovács -- nagyapja, Kovács Antal utónevéről.
2. Bandi-Kovács -- dédnagyapja, Kovács András utónevéről.
3. Büdi Kovács -- az anyai ág vezetékeve.
4. Csengő Kovács -- a vasútnál „csengető” volt.
5. Danki Kovács -- az anyai ág vezetékeve.
6. Danó Kovács -- az anyai ág vezetékeve.
7. Gadli Kovács -- beszédhibásak, dadogósak.

8. Hajnal Kovács -- az anyai ág Hajnal vezetéknévű.
9. Hentes Kovács -- foglalkozása után.
10. Jager Kovács -- sokáig mezőőrösködött, vadászni is szeretett.
(Der Jäger = a vadász, Der Jager = vadhajtó, vadűző).
11. Jány Kovács, vagy Jány Józsi -- szerette a „jány”-okat, leskelődött a lányok ablakán.
12. Kajla Kovács -- nagyanyja Kajla Mária volt.
13. Kancsi Kovács -- egyik nagyapja kancsal volt.
14. Kantyúk Kovács -- egyik leánya összetévesztette a tyúkot a kakassal. A kakast nézte meg, hogy „tojós-e”.
15. Kára Kovács -- neje vezetéknéve: Kára.
16. Kisdé Kovács -- az anyai ág vezetéknéve.
17. Kosi Kovács -- valamikor báránnyokkal, kostenyésztéssel foglalkozott.
18. Köteles Kovács -- régen kötélverő, kötélkészítő volt.
19. Néma Kovács -- gyermekei különböző anomáliákkal születtek, némaak voltak, stb. (Bizonyára RH--os vércsoportú volt az édesanya, amit régen nem ismertek.)
20. Patai Kovács -- a nagymama vezetéknéve. (Patai Erzsébet).
21. Pinte Kovács -- Dobrony községből származott mostohaanyjuk, Pinte Mária neve után.
22. Pocok Kovács -- a régi egyházi iskolába betévedt egy patkány. Az akkor még gyermek Kovács Feri felkiáltott: „Pocok! Pocok! Ott a pocok!”
23. Süket Kovács -- nagyothalló.
24. Szalóki Kovács -- ez a Kovács a szomszéd községből, Szalókáról került Eszenybe.
25. Szernyi Kovács -- Szernyéről, egy Munkács melletti községből került Eszenybe.
26. Tiszavégesi Kovács -- a Főutca (Petőfi utca) szélső házában laktak, közvetlenül a Tisza-töltés „rámpája” mellett. (Rámpa = szekérút a töltésen belül, az ártér felől.)

MOLNÁR családok

1. Bádogon Molnár -- apja bádogosmester volt.
2. Danyi Molnár vagy Lisztos Molnár, vagy Pékes Molnár. -- Utónevéről, Dániel-ről becézték Danyi-nak. Pékmester volt.
3. Hentes Molnár -- a foglalkozása után.

4. Pali Molnár -- elődeik közül az egyik Pál/Pali volt.
5. Pirigyi Molnár -- anyai vezetéknévük Pirigyi.
6. Pöske Molnár -- erősen szőkék, eszenyi tájszólásban „pöské”-k.

MEZŐ családok

1. Bagós Mező -- az öregszülő bagózott.
2. Bódi Mező -- nagyapja Mező Boldizsár „Bódi” becenevéről.
3. Hívő Mező -- baptista vallású család.
4. Judás Mező -- gyermekkorában árulkodós természetű volt.
5. Juszt Mező -- a nagymama Bán Jusztinia.

PAP (Papp) családok

1. Bilita-Pap -- a nagyapa Bilita Mihály.
2. Bíró Pap -- sokáig nem esküdtek össze. Neje leánykori neve Bíró Borbála (Borcsa).

SÁNDOR családok

1. Nagy Sándor -- általában „Nagy” jelzővel látták el a falu első (legnagyobb birtokkal rendelkező) gazdáit.
2. Síró Sándor -- ha leitta magát, hangosan sírt.

SEBŐK családok

1. Borsi Sebők -- hamar haragra gerjedt, „borsos” -- mondták.
2. Kis-Sebők -- szegények voltak.

SZABÓ családok

1. Bintu Szabó -- az I. világháborúból megmaradtak benne a német vezényszavak, kifejezések, de ezeket összekeverte. bintu = ich bin + du.
2. Keszi Szabó -- gyermekkorában a kanálisban fürödtek. Ő úszott a leggyorsabban, s a legmesszebb. „Úgy úszik, mint a keszi! (keszeg) -- kiáltották a társai. Rajtamaradt a név.
3. Köteles Szabó -- a falu utolsó kötélverője volt.
4. Péró Szabó -- az anyai nagyszülő Péró vezetéknévéről.
5. Sári Szabó -- az apa ismeretlen, „kapott gyermek” -- mondták. Anyja utóneve Szabó Sarolta (Sári) után lett Sári-Szabó.

Az eszenyi cigányok teljesen elmagyarosodtak. Ma már rendszeren dolgoznak, s a régi faluszéli cigánytábor helyén épült sátozottós házakban laknak. Batka, Demetes, Farkas, Lakatos, Molnár, Nagy, Pécsi, Szálka, Tóth és Veres családnevűek. Közülük négy nevet számosan viselnek, ezek ragadványneveit függetlenül közlöm:

BATKA cigány családnevek

1. Babos Batka -- szemölccsel volt tele a teste.
2. Cubu Batka -- kiskorában „cup-cub” dödögéssel ment a faluvégi cigánytábor nagy sarában.
3. Drótos Batka -- edény- és üstfoltozó volt a mestersége.
4. Fakatoná Batka -- merev járású, teltbokájú volt.
5. Kulina Batka -- sötétbőrű volt a családja, „mint a kulimáz” (kocsikenőcs) -- mondták róluk Eszenyben.
6. Négus Batka -- valamennyi eszenyi cigánytól a legerősebben elütő, egészen sötétbőrű.
7. Pesta Batka -- öregapja István (Pesta) utónevéről.
8. Pindri Batka -- alacsony termetűek. Pinduri -- pindri.
9. Tóni Batka -- a családfő Antal (Tóni).
10. Samu Batka -- sokgyermekes család; családfője Sámuel.

MOLNÁR cigány családnevek

1. Giga Molnár -- Koldulni, kéregetni járt. Ha valahol tyúkot vágtak, mindig ezt mondta: „Egy kis gigáját adjanak legalább!”
2. Veres Molnár -- vörös szeplő borította.
3. Tapasztó Molnár -- kemencéket, istállókat járt tapasztani.

PÉCSI cigány családnev

1. Pécsi Kovács Ferenc -- Valódi neve Nagy Ferenc. Magyar, aki cigánylányt vett feleségül, Pécsi Rozáliát. Ezért családja kitagadta. Lent élt a faluszélen a cigányokkal. Kovácsmesterséget űzött, de munkája alig akadt. Ezért a Pécsi-rokonság több ágánál tanyáztak, így pl. Dimicsőn.

SZÁLKA cigány családnev

1. Farki Szálka -- hízelkedő, mindenkinek a nyomába szegődött, úgy ment utána, mint ami a kutya farkán csüng.
2. Kukorák Szálka -- szokása volt, hogy a morotva (Holt-Tisza) partján egy dombra kiállt és kiáltozva hívta enni a családját. Olyan volt, mintha kukorékolna.
3. Szúnyog Szálka -- szikár, sovány testalkatú.
4. Vaksi Szálka -- rövidlátó.

Megemlítem még, hogy 1945 után több ukrán család költözött a faluba, közülük volt aki később elkerült. 14 család nevére emlékszem. A deportálásokig 7 zsidó család is lakott Eszenyben (Heimlich, Jakubovits, Klein, Reismann, Rosenbaum, Steinberg, Weiszberger), akik visszajöttek Ungvárra, Munkácsra, mások Kanadába mentek.

BARABÁS VILMA

RAGADVÁNYNEVEK BÓCSÁN

Bócsa Bács-Kiskun megye egyik kis községe. Határa egy része ma is honokbucka. De a vidék települései közül itt volt legelőbb szőlőkultúra. Ma két virágzó közös gazdaság is van területén. A múltját tekintve igen gazdag. Helytörténeti Gyűjteménye egyetlen a volt járás területén. Ez egyben a község múltjának tárgyi emlékeit is őrzi. De a megyei és Nemzeti Múzeumban is bőven vagyunk képviselve. Itt maradt a kőkorszak, bronzkorszak emléke. Szarmata hatalmas település volt területünkön. Avar fejedelemnek itt találtak megfelelő nyughelyet. Koraközépkort--középkort nagy falu-templommal képviselte. Kun kapitányunk is volt, erről azonban csak okleveles emlékeink vannak. Múlt században újra benépesült. Előbb állattenyésztés, földművelés, majd a már említett szőlő-gyümölcs kultúra jelentette a megélhetés alapjait. Jelen évtizedekben kiszélesült a gazdálkodási forma: angora nyúltelep, libatenyésztés, csirketelep, a melléküzemágakban töltőüzem ad munkaalkalmat és ezzel jobb megélhetést is.

A község múltja és jelene sokoldalúan van feldolgozva.

Jelen kiadvány Földrajzi nevek Bócsán című tanulmány egy fejezetének a részlete.

Először betűrendben felsoroljuk az összegyűjtött ragadványneveket, indokolásukkal. Azután csoportosítva levonjuk ezek tanulságait.

Nem vesszük ragadványnévként azt az elterjedt szokást, hogy a feleségek leánykori nevét a férj vezeték- és keresztnéve után írják. Erre és egyben a ragadványnevek kialakulásának szükségszerűségére felsorolunk néhány gyakran ismétlődő elnevezést.

Gáspár István vezeték és keresztnévüket a következőképpen különböztetik meg hivatalosan a felesége leánykori nevével. Da ha ez nem vezet eredményre a megkülönböztetésben, akkor más megkülönböztetést látunk.

Gáspár István Sautek

Sautek fia Vigh

Kis Molnár

Hachbold

Schrott

Schrott fia.

Gáspár János Pecsnyik

Úrfi

Lehoczky

Schnürlein

Péczka

Gáspár Mihály Visegrádi

Loboda

Bobek.

Viszont itt jegyezzük meg azt is, hogy nem vesszük ragadványnévnek azt, amikor a fentiekől eltérően használják a nevet. Így áll elő: Loboda Gáspár. Tehát a három szóból álló Gáspár Mihály Lobodát a nevek sorrendjének megfordításával, a semmitmondó keresztnév leghagyásával úgy fejezik ki rövidebben, hogy így mindenki tudja kiről van szó.

Bikás Deli. Bagiban él. Jósággtartás idején jelentős volt azt tudni, hogy kinek van hímnemű állata. Ezeknek tartása nehezebb volt, mert rendszerint igen erős állatok ezek.

Birkás Deli József. Bagiban él. Azt jelöli, hogy nagyszámú birkája van. Napjainkra megfogyatkozott a birkatartók száma.

Birkás Bíró István. Katzenbach falu után Tázlár felé lakik. Szintén azt jelöli, hogy juhnyája van. Nevénél a keresztnévet gyakran elhagyják. A birkásokra azért is figyeltek, mert ha vigyázatlanok, vagy rossz idő van, szándékosan is rossz felé hajtottak, kárt tettek a vetésben.

Bíró Gáspár. Azaz Gáspár István Kis Molnár. Azért kapta e nevet, mert egy időben községi bíró volt. Nevét használják úgy is, hogy Bíró Pista. Az elnevezők szerint ez barátságos becézést is jelent.

Bivalyos Vida. Zöldhalomban él. Arról nevezetes, hogy több bivalyt is tartott. Többször neveltséges helyzetbe hozták a bivalyok. Megtörtént, hogy a bivaly megunta a teherhúzást, melege volt vagy megszomjazott, akkor kocsi-val együtt a közeli vízbe ment és csak nagy unszólásra sokára jött ki.

C Koszó. A betűjel eredetét nem ismerik.

Csettegős. Hivatalos neve Gáspár István. Mellé felesége leánykori neve Gillich. Csettegős Gáspárnak is hívják. Elnevezése onnan ered, hogy fiatal korában cuppogott a szájával. Így ez a csúfnév.

Cs Toth Jozsef. Katczenbach falu körzetében lakik. Csordája volt. Ennek rövidítéséből került neve elé a Cs betű. Egyébként Toth család több is van.

Falábú. Igazi neve Lehoczky József. Falábbal, mülábbal megy.

Füles Gáspár. Néveredetét nem lehet tudni, hiszen füle mindenkinek van. Elállós vagy különleges füle nincs.

Füstös Gáspár. Rendes nevén Gáspár István Schrott. Egyik vélemény szerint erős dohányos, ezért nevezték el így. Más vélemény szerint viszont a lakása füstös.

Gselman Jaksi. Helyes neve Gselman Jakab. Ritkán fordul elő községünkben, hogy felnőttnek ragadványnévként becenevet adnak. Jelen esetben ez kedves megkülönböztetés.

Hosszú Gillich. Teljes neve Gillich Imre Somogyi. Magasságában és hosszú, sovány alkatában rejlik a magyarázat. Ezzel eltér a lakosság átlagától.

Juhász Janó. Ugyan ez inkább becenév a hivatalos Juhász János helyett, de ismerve körülményeit, inkább csúfnév, kis alacsony termete miatt.

Kiss Illés István fia Kiss Illés Antal. Hegyesi részben. A ragadványszava átment a hivatalos használatba is. Ez így nem rövidíti, hanem ez esetben hosszabbítja a nevet, de a megkülönböztetést segíti. A család elmondása szerint a nagypapa alacsony volta miatt ragadt rájuk a „kis” szócska. Aztán a nagytermetű fiú is viselte, illetve viselnie kellett a hivatalossá vált nevet.

Kis Font Jakab. A termet miatt kapta ezen előnévet.

Kis Kopárdi család Zöldhalomban lakik.

Kis Molnár József nevében a „kis” szócska eredete bizonytalan, mert mostani viselője éppen nem kis, hanem nagy, szép szál termetű. A családnév régi. Ezen előnévet már régen kapták.

Kalocsai Illés. Hegyesben él, de Kalocsán született és onnan települt át hozzánk.

Kupec Kovács. Kovács Józsefet illetik így Bagiban. Ló adás-vétellel foglalkozott.

Motoros Gáspár. Helyesen a neve Gáspár István Sautek. Elsőnek motorizálta gazdaságát, motorokat csinált és javított is. Így joggal ragadt rá e név.

Nagy B. József. Felesége született Lehoczky Krisztina. Neve között a megkülönböztető „B” betű régibb eredetű.

Nagybajúszos Zsikla. Zsikla József ténylegesen nagy bajuszt visel. Ritkaság helyben, ezért került neve elé e szócska.

Párnahuzogató Gáspár. Teljes nevén Gáspár János Úrfi. Onnan kapta a csúfnevet, hogy végrehajtó volt. Állítólag a párnát is kihúzta az adósok feje alól.

Szélmalmos Gáspár. Gáspár Mihály Visegrádinak a Gáspár alsó soron hajdan szélmalma is volt és azzal dolgozott.

Sz. Tóth Elek. Nevét úgy viseli, hogy a „szöke” szócska rövidítése került neve elé. Valóságban azonban nem szöke.

Szaros Katzenbach. Katzenbach Péter idős. Onnan kapta a csúfnevet, hogy esküvőjén Soltvadkerten, amint kijött a templomból, egy leány a templomajtóban eléjeállt és leöntötte egy edény ürülékkel. A lányt ugyanis állítása szerint hitegette, hogy elveszi, és amikor elhagyta így állt bosszút.

Totyó Katczenbach. Katzenbach József Kisbócsán és Totyó Kovács, ugyanennek a fia Bagiban. Csúfnévként ragadt az idősré.

Veszett Faragó. Teljes nevén Faragó József. Két magyarázat terjedt el a név indoklásáról. Egyik szerint a kutyája mérges, másik szerint a gazdája veszekedős. Fiserben lakott.

Vadór Jani. Gáspár János Schnürlein. Ténylegesen egy időben vadór volt. Nevében ismételve találkozunk a becézéssel. Kedves öregember volt. A becézés itt barátságos jellegű.

Vörös Hachbold. Igazi nevén Hachbold János. Haja színéről kapta e nevet.

Zs. Tóth István. Neve előtt a „zs” betű magyarázatát nem ismerjük.

Zsikla bíró. Zsikla József négy évtizeden át bíró volt a községben.

A ragadványnevek csoportosítva:

Alkati: Kis termetű, hajszíne, egészségügyi károsodása, megjelenése, magas vagy alacsony volta, testi hiba, szokásostól eltérő kinézés. Ide tartoznak a következők többek között: Csettegős, Falábú, Füstös, Hosszú, Kis, Nagy, Nagybajúszos, Vörös.

Barátságos: becéző. Valószínű fiatalkorukban még rajtuk maradt nevüket idősebb korukban már megkülönböztetésként használták. Így: Jaksi, Pisti, Janó, Jani.

Foglalkozásban való különlegességek. Mezőgazdasági faluban, aki több jószágot tart vagy azzal kereskedik, az innen kapja a ragadványnevét. Ilyenek: Bikás, Birkás, Bíró, Bivalyos, Kupec, Motoros, Csordás, Vadór.

Születési hely, származás. Máshonnan jöttek. Ilyen pl. Kalocsai.

Társadalmi tisztség. Két személy bíró volt, ezért sok év után is ezzel különböztetik meg őket.

Csúfoló név. Oly magatartásért adják ezt, amikor rossz szokás vagy rossz tulajdonság, közfelfogás szerinti eltérő viselkedésért gúnynév lesz a név válasza. Ilyenek: Párnahuzogató, Csettegős, Totyó, Veszett, Kupec.

HULEY ALFRÉD

ÁDÁMOK ÉS ÉVÁK

A Kaposvölgy vagy Kaposmente e folyó eredetétől, Kaposfőtől a régi megyehatárig, Kapospuláig terjed. A falvak többségének magyar, néhányak pedig német anyanyelvű a lakossága. A völgy 24 településének keresztnévanyagát vizsgálva feltűnik, hogy a 18--19. században az ikrek névválasztása némileg eltér az egyes gyermekek névadásától.

Míg ez utóbbinál gyakori volt -- főleg az elsőszülötteknél -- a szülő nevének választása, addig a német falvak lakosainál a keresztszülő nevét kapta az újszülött. Egyes magyar településeken erősen igazodtak a naptári névnaphoz (Gölle, Taszár), másutt a kor divatos utónevei közül választottak a szülők nevet gyermeküknek. Az ikrek névadásánál több és más motívumok is közrejátszottak. Ilyenek voltak: a bibliában együtt szereplő névpár választása (Gáspár - Menyhért - Boldizsár; Mária - Magdolna), a naptárban közel eső névnapok kombinációja (Péter-Pál; Sándor-József), történelmi személyiségek neve (Ferenc-József; Mária-Terézia) stb. Általában elmondható, hogy az ikrek névadása esetében a szülők másfajta lehetőségeket is kihasználtak, megfigyelhető a változatosságra, az érdekesebb névpárok választására való törekvésük.

Az ikrek névadásának most csupán egyetlen motívumát kívánom bemutatni, ez pedig a vegyes ikreknél található Ádám-Éva névpár választása.

Az adatgyűjtéskor feltűnt, hogy a Kaposmentén e vizsgált két évszázad alatt milyen sok kettős és hármas ikerszülés volt. A 97 202 újszülöttből 1551 esetben találunk kettős, 19 alkalommal hármas ikreket. Ez a szám a valóságban valószínűleg még magasabb, hisz sok faluban a 18. század első felében még nem volt anyakönyvezés. Érdekes az ikrek nemi aránya is: 466 fiú, 465 lány és 639 vegyes iker fordult elő a matrikulákban. Mint látható, a fiú és leány ikrek száma szinte azonos, a vegyeseké viszont közel másfélszerese az előzőknek.

A vegyes ikreknel megfigyelhető, hogy milyen gyakran választották az Ádám-Éva névpárosítást. A 639 vegyes ikerből 147 kapta e neveket, ez az összes adat 23 %-át adja, tehát közel negyedrészüknak volt a keresztnéve. Mivel feltűnt egyrészt, hogy ez a névadási szokás az egyes plébániák, sőt az azokhoz tartozó községekben is nagyon eltérő módon jelentkezett, másrészt nem december 24-én vagy akörül születtek e gyerekek, ezért az összes adatot falvanként és 25 éves korszakonként megvizsgáltam.

A legtöbb vegyes iker a legnagyobb falvak anyakönyveiben van rögzítve: Toponáron 70, Göllében 65, Attalában 54, Nagyberkiben 46, Kaposfőn 45. Legkevesebb a két legkisebb településen: Inámban 7, Alsóhetényben 9, de viszonylag kevés található Fonóban (10), Orciban (11), Kaposhomokon (15). Természetesen az ikrek száma nincs (vagy nem mindig van) arányban a lakosságával. Így a viszonylag kicsi Batéban 28, Kaposfüreden 35, de a jóval nagyobb Mosdósra csak 24, Taszáron 23 a számuk. Hogyan is oszlik meg az Ádám-Éva nevűek aránya falvanként a vegyes ikreknel? Szám szerint tekintve legtöbb Toponáron (21), Attalában (20), Göllében (15) és Kercseligeten (11). Az ikrekhez viszonyítva pedig két plébánia területe (a filiákkal együtt) kiemelkedő e névválasztásnál a folyó völgyében: Taszár (Baté, Fonó, Orci, Zimány) és Attala (Kapospula, a később külön váló Mosdós, Szabadi), tehát a megyeszékhelytől, Kaposvártól keletre eső falvak többsége. A legmagasabb az arány Kapospulában, ahol a 13 vegyes ikrekből 6, Inámban 7-ből 4, Orciban 11-ből 4, Taszáron 23-ból 9 kapta e keresztnéveket.

Ha a vallás szerinti megoszlás alapján vizsgáljuk e névadási lehetőséget, kitűnik, hogy a vegyes vallású (katolikus + református) községekben vagy nem, vagy csak kevésbé éltek e lehetőséggel: Kaposfőn a 20 vegyes ikerből csupán 3, Orciban szintén, ugyanakkor Kaposmérőben és Kaposújlakon egyetlen testvérpár sem kapta az Ádám-Éva keresztnévet. A két előző falu esetében is katolikus hatásra gyanakodhatunk (pl. katolikus vallású volt a bába, vegyes házasságok stb.).

A Kaposvölgy németajkú települései Kaposhomok, Kercseliget, részben német Kaposfő és Nagyberki, ahol szintén másképp alakult az iker megnevezése. Az egyes szülések adatai azt bizonyítják, hogy a németiség körében kedvelt volt az Ádám férfinév, s kiemelkedően gyakori az Éva női név (ez utóbbi Kaposhomokon és Kercseligeten is a 6. leggyakoribb keresztnév 6,62 és 6,45 %-kal.). Ennek ellenére e névpárosítás ritka. A korábbi német falvak közül Kercseliget kiemelkedik, a 41 vegyes ikerből 11-nél találjuk e névpárt, Kaposhomokon a 15-ből már csak egynél. A később betelepített vegyes anyanyelvű Nagyberkiben (pontosabban Kisberkiben) a 46 ikerből csak 4 (ebből 2 korai magyar adat, kettő pedig a 19 század végi), Kaposfőn (Német-Szomajomban) pedig 25-ből csupán egy ilyen esetet jegyeztek fel.

A regisztrált esetek száma azt bizonyítja tehát, hogy e szokás főleg a folyóvölgy nagyobb, keleti részében volt jellemző, ott is a katolikus magyar lakosságnál.

Ha 25 éves korszakok alapján tekintjük át a számadatokat, akkor kiemelkedő aránnyal a következő esetekben találkozunk:

Attala	1826 - 50 között	14 vegyes ikerből 6 az Ádám-Éva és
	1851 - 75	10--8;
Baté	1801 - 25	5--4;
Gölle	1738 - 5	7--5;
Inám	1826 - 50	3--3;
Kapospula	1876 - 1900	4--3;
Mosdós	1776 - 1800	4--4 és
	1851 - 1875	5--3;
Orci	1776 - 1800	3--2 és
	1801 - 1825	2--2;
Szabadi	1776 - 1800	4--3;
Taszár	1801 - 1825	5--4;
Toponár	1776 - 1800	10--7 és
	1801 - 1825	11--7 az arány.

Ez utóbbi faluban, Toponáron ez a szokás a sok idegen betelepítésével elsorvad, úgy látszik, a főként szláv jövevények nem vették át az eredeti magyar lakosságtól. Pedig még 1806-ban, tehát ugyanazon évben, három ikerpár is ezt a nevet kapta. (Adataik a kaposvári plébánia anyakönyvében olvashatók, mivel ezidőben a falu a megyeszékhely filiája volt.) Ha 25 éves korszakonként vizsgáljuk meg a névpár gyakoriságát, akkor kiderül, hogy a kis táj-

egységen 1825-ig emelkedett egyenletesen az Ádám-Éva nevű ikrek száma, majd azután folyamatosan csökkent. A legtöbb vegyes iker 1851--75 között született, itt még egyszer némi emelkedés tapasztalható, de az arány nem éri el a korábbi 1/2-1/3 részt már.

Az arányok vizsgálata igaz ugyan, hogy néhány érdekességre felhívta a figyelmet, mégsem adott magyarázatot a névadás kialakulásának okára. Ezért megvizsgáltam azt is, hogy más motívum nem játszik-e szerepet, így például a születés ideje és a naptári névnap közelségének megfelelése. Csupán 3 esetben fordul elő viszonylagos egybeesés, ezt azonban az összes adathoz viszonyítva (147) esetlegesnek, véletlennek vagy elenyészőnek vehetjük: Baté 1809. dec. 26.; Gölle 1772. dec. 23.; Toponár 1826. dec. 29.

A szülő vagy keresztszülő utónevével való egyezés is igen ritka, éppen ezért lehet véletlen is: pl. Attalában a 20 Ádám-Éva közül mindössze 2-nél fordul elő egybeesés a keresztszülő nevével (1857 Éva, 1874 Ádám) és egyszer az anyáéval (1875 Éva). Mivel ezek az adatok nem indokolják a leírt névválasztást, ezért újra átnéztem a keresztelési anyakönyveket, különös gondot fordítva a megjegyzés rovatokra, s összevetettem azokat a halálozási anyakönyvekkel. Kiderült, hogy az Ádám-Éva névre keresztelt ikrek röviddel a születésük után szinte mind meghaltak. Ekkor tűnt csak föl, hogy az egyes gyermekeknél is nagyon gyakori főleg az Ádám, kevésbé az Éva név adása, ha az újszülött rövid ideig élt (negyed óra, pár óra, esetleg egy-két nap). Az ikrek közül csak az kapta e nevet, amelyik élet képtelennek bizonyult. Így Kapospulán 1880-ban Katalin-Éva (+), Szabadiban 1883-ban Ádám-Fiú (++), Csomában 1883-ban Gyula-Ádám (+), Szabadiban 1885-ben Ádám-Leány (++), Kercseligeten 1785-ben György-Ádám (+), 1872-ben Éva-Éva (++) stb.

Ugyanez a jelenség tapasztalható a hármasok esetében is. A Kaposvölgy 19 hármas ikre közül ötnél olvashatjuk az Ádám-Éva keresztnevet (Gölle 1805 és 1853, Kaposfüred 1765, Kercseliget 1871, Toponár 1815).

Megfigyelésemet megbeszéltem a plébániák vezetőivel, akik érdeklődtek idősebb falubéli lakosoktól, sőt idős bábától is, s ekkor derült fény ennek az érdekes névadási szokásnak az okára. Régen a plébánosok pontosan vezették a bábák nevét is, sőt némely helyen még azt is rögzítették, hogy az adott baba mikor tett esküt. Ez az eskü több dolgot tartalmazott: nem végeznek magzatelhajtást, szükség esetén a még élő újszülöttet megkeresztelik, halva született gyereket nem keresztelhetnek stb. Az anyák a 18--19. században mind otthon szültek a falvakban. Az amúgy is magas csecsemőhalálozás mellett az ikrek közül több bizonyult életképtelennek, s hamarosan

meg is halt. Ha látta ezt a szülést vezető bába, azonnal megkeresztelte az újszülöttet, hogy ne pogányként haljon meg. Ezért található az akkor hivatalos okiratként elfogadott, egyházi keresztelési anyakönyvek megjegyzés rovatában: bába szükségben vagy bába keresztséget ért, esetleg a keresztséget végző rovatban: „XY bába szükségben”.

A halottiban pedig: „bába keresztség” után meghalt, élt ... órát/napot. Ilyenkor a bába legtöbbször meg sem kérdezte a szülőket a gyermek neve felől, hanem az ősszülők, az első bibliai emberpár nevét adta az újszülötteknek. Természetesen előfordult, hogy a gyenge csecsemő mégis életben maradt, s felnőtt. (Ezért találkozunk ritkán a halotti matrikulákban idős, Ádám nevű férfiakkal is. Az Éva nevéknél ez nem figyelhető meg, mivel e női név amúgy is gyakori volt a Kapos völgyében.

Ismert tény, hogy az esetek legtöbbszörében a szülők már a terhesség idején eltervezték az újszülött nevét. Az ikrek születése azonban viszonylag váratlan volt abban az időben, a névválasztásra kevés idejük volt. A Kaposmentén a keresztelést aznap vagy másnap végezték (a szüléstől, a plébánia távolságától, időjárástól stb. függően), ezért a névválasztáskor a legkézenfekvőbb motívumok jöhettek csak számításba.

Ez lehetett az oka annak, hogy az ikrek viszonylag ritkán kaptak több utónevet. A 147 Ádám-Éva párból mindössze egy Zimányban: Ádám Antal és Éva Julianna (1753).

A leírt adatok azt bizonyítják, hogy az újszülöttek névadása legtöbbször esetben valami módon motivált volt. Mivel az idő távlatából az alapvető okokra rákérdeznünk nincs mód, a legpontosabb írásos dokumentumok sem adnak rá választ, felderítésük, a valódi ok kinyomozása nagyon nehéz, sok feltételezésen alapuló bizonyítás lehet csupán. Így vagyunk a Kaposvölgye korán meghalt vegyes ikreivel: Ádámjaival és Éváival is.

FÜLÖP LÁSZLÓ

UTÓNEVEINK „NŐIESSÉGE”, „FÉRFIASSÁGA”

A kérdést a hagzás, a hangok keltette asszociációk oldaláról fogjuk vizsgálni. Kezdjük azonban egy kis statisztikával!

A Magyar utónévkönyv (Ladó 1971) a névcikkek végén csillaggal jelölve megadja, hogy az 1967-ben születettek (a most éppen huszadik életévbe lépők)

közül hányan kapták első utónévként az adott nevet. Az ilyen adatokat felhasználva egy bizonyos számítógépes feldolgozás eredményeként megtudtuk, hogy az abban az évben élve született 71 281 leánygyermek 275 különböző női utónévet kapott, melyek között az utónévkönyv minősítése szerint 195 ajánlott és 80 elfogadható van. A fiúgyermekek többen voltak, számuk 76 677. A felhasznált férfi utónevek darabszáma azonban kevesebb, pontosan 212, mely mennyiségen belül 168 az ajánlottak és 44 az elfogadhatók száma.

A vizsgált korosztályban a leggyakoribb női utónév az Éva, a férfiaknál pedig a László vezet. A folytatást a leggyakoribb 25--25 női és férfi utónév megadásával az 1. táblázat tartalmazza.

Böngésszünk egy kicsit az adatok között s tegyünk meg néhány kiegészítést is! Mint látjuk, a férfiak 90 százaléka mindössze 25 utónév egyikét viseli, ami egyúttal azt is jelenti, hogy a maradék 10 százalék viszont a többi 187 név valamelyikét mondhatja magáénak. A nőknél a leggyakoribb 25 név „csak” 76 százalékos lefedési arányt eredményez, a 90 százalékos lefedettséget náluk az első leggyakoribb 47 név nyújtja. Ebből szintén következik, hogy a további 228 utónév valamelyikét csupán a nők 10 százaléka viseli.

Kisebb kerekítést megengedve magunknak úgy is fogalmazhatunk, hogy (természetesen az adott korosztályra értve) a férfiak egynegyed része csak a leggyakoribb három, fele csak a leggyakoribb nyolc s háromnegyed része pedig csak a leggyakoribb tizenhat utónév egyikét viseli. A nőknél ugyanezeket a lefedési arányokat a leggyakoribb öt, tizenegy, illetve huszonnégy utónév képviseli. A száz leggyakoribb utónév nyújtotta lefedési arány egyébként a férfiaknál 99,58 százalék, a nőknél pedig 98,36 százalék.

Tartózkodni szeretnénk attól, hogy egyetlen évjárat utónévtermése alapján bármilyen általánosítást végezzünk, annyit azonban mindenképpen kimondhatunk, hogy utóneveink gyakorisági megterheltsége, „viseltsége” (sőt „elviseltsége”) nagyon is különböző, a gyakori, a közkedvelt nevek szinte uralják a névadást. Gondoljunk csak arra, hogy minden negyedik férfit vagy Lászlónak vagy Zoltánnak vagy Istvánnak hívnak, s minden negyedik nő Éva, Mária, Ildikó, Katalin vagy Erika! Ugyanakkor a 71 281 nő között például csak nyolc Etel, hét Helén, hat Evelin, öt-öt Lili és Nelli, mindössze egy Eliz fordul elő, Zseni pedig egy sincs. A 76 677 férfi közül is csak öt kapott Márk, négy Iódor, három Konrád, egy-egy fő pedig Edvárd, illetve Csongor nevet. Az Ábel, a Márkus, az Oszvát (s még jónéhány) kimaradt a névadásból. Egy tény azonban mindenképpen kiolvashatunk az itt közölt adatokból, történetesen azt, hogy a férfi utónevek változatossága jóval kisebb mint a női utóneveké.

1. táblázat

A leggyakoribb utónevek
az 1967. évi névadás szerint

Sorszám	Utónév	Előfordulás százalékban	Göngyölített lefedési arány százalékban
1.	Éva	6,01	6,01
2.	Mária	5,93	11,94
3.	Ildikó	5,60	17,54
4.	Katalin	5,30	22,84
5.	Erika	5,13	27,97
6.	Erzsébet	4,76	33,73
7.	Zsuzsanna	4,74	37,47
8.	Andrea	4,68	42,15
9.	Judit	3,70	45,85
10.	Ágnes	3,25	49,10
11.	Ilona	2,58	51,68
12.	Anikó	2,58	54,26
13.	Edit	2,51	56,77
14.	Gabriella	2,34	59,11
15.	Tünde	2,19	61,30
16.	Krisztina	1,86	63,16
17.	Márta	1,78	64,94
18.	Csilla	1,58	66,52
19.	Anna	1,56	68,08
20.	Gyöngyi	1,47	69,55
21.	Marianna	1,43	70,98
22.	Margit	1,36	72,34
23.	Julianna	1,35	73,69
24.	Ibolya	1,32	75,01
25.	Mónika	1,32	76,33
1.	László	8,98	8,98
2.	Zoltán	7,71	16,69
3.	István	7,31	24,00
4.	József	6,63	30,63
5.	János	5,77	36,40

Sorszám	Utónév	Előfordulás százalékban	Göngyölített lefedési arány százalékban
6.	Attila	5,42	41,82
7.	Sándor	4,60	46,42
8.	Tibor	4,38	50,80
9.	Ferenc	4,25	55,05
10.	Zsolt	4,10	59,15
11.	Gábor	3,84	62,99
12.	Csaba	3,51	66,50
13.	Tamás	2,64	69,14
14.	Péter	2,56	71,70
15.	Imre	2,52	74,22
16.	György	2,13	76,35
17.	Lajos	2,13	78,48
18.	András	1,97	80,45
19.	Gyula	1,65	82,10
20.	Károly	1,60	83,70
21.	Béla	1,53	85,23
22.	Mihály	1,51	86,74
23.	Miklós	1,31	88,05
24.	Róbert	1,29	89,34
25.	Pál	0,81	90,15

Hogy az utónévadást milyen tényezők motiválhatják, azt Büky Béla már nagy körütekintéssel megvizsgálta (1. A fővárosi keresztnévadás hatóerői. Bp., 1961.). A hatóerők sorában megemlíti a hangzást, a hangdivatot, a hangalak keltette asszociációkat is. Vizsgálatunk, melynek eredményeiről itt szólni fogunk, ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik.

Számos kutatás igazolta, hogy az emberi beszédhangok képesek bennünk bizonyos asszociációkat kelteni. A jelenségre annak idején már Plátón felfigyelt, de a legutóbbi kor nagy nyelvészei (Sapir, Jespersen, Jakobson) is megkülönböztető figyelmet szenteltek a kérdésnek. A jelentésmérés korszerű kísérleti eljárásait alkalmazva (1. erről Osgood és tsai. The measurement of meaning. Urbana, 1957.) az emberi beszédhangok asszociációs mezői viszonylag nagy megbízhatósággal feltárhatók. A kísérleti mérések a teljes magyar beszédhangállományra is megtörténtek (1. erről MNy. LXXX, 476--84). Az egyes beszédhangokra kapott adatok közül a 'nőies-férfias' jelentésdimenzió érté-

ket felhasználva számítógép segítségével meghatároztuk, hogy egy-egy adott utónévnek pusztán a hangzása milyen mértékben válthatja ki a 'férfiasság' vagy a 'nőiesség' asszociációját. A feldolgozásba az utónévkönyvből minden egyes ajánlottnak minősített nevet bekapcsoltunk, függetlenül attól, hogy azt 1967-ben valaki kapta-e vagy sem, az elfogadhatók közül pedig csak azokat, amelyek az 1967-es névadásban legalább egyszer előfordultak. Ez a válogatás összesen 330 (ebből elfogadható 80) női és 261 (ebből elfogadható 44) férfi utónevet eredményezett.

A számítógépes feldolgozás eredményéből itt a száz legnőiesebb' női és ugyancsak a száz 'legférfiásabb' férfi utónevet adjuk meg, mégpedig a 'nőiesség', illetve a 'férfiasság' csökkenő sorrendjében. Az elfogadhatónak minősítetteket (e)-vel jelöltük.

2. táblázat

A száz 'legnőiesebb' női utónév

1. Lili	22. Lenke
2. Nelli (e)	23. Eliza
3. Helén (e)	24. Inge (e)
4. Lilla	25. Inez (e)
5. Célia	26. Estilla (e)
6. Cecília	27. Filoméla (e)
7. Eliz (e)	28. Hilda
8. Lia	29. Noémi
9. Evelin (e)	30. Enid (e)
10. Emese	31. Lívia
11. Hella (e)	32. Abigél
12. Etel (e)	33. Melánia
13. Emília	34. Zseni
14. Heléna (e)	35. Bella
15. Felícia	36. Esztella
16. Ella	37. Helga
17. Lea	38. Lídia
18. Miléna (e)	39. Ofélia
19. Szilvia	40. Emerencia
20. Csilla	41. Enikő
21. Ilma	42. Olimpia

A száz 'legférfiásabb' férfi utónév

1. Artúr	22. Barna
2. Ottó	23. Márkus
3. Tódor (e)	24. Oszkár
4. Brúnó	25. Urbán (e)
5. Mór	26. Csongor
6. Ottokár	27. Edvárd
7. Markó (e)	28. Nándor
8. Andor	29. András
9. Árpád	30. Márton
10. Konrád	31. Gáspár
11. Márk	32. Gusztáv
12. Gábor	33. Gyárfás
13. Ozsvát	34. Rudolf
14. Radován (e)	35. Sándor
15. Bódog	36. Tivadar
16. Róbert	37. Ambrus
17. Farkas	38. Donát
18. Zorán (e)	39. György
19. Zsombor (e)	40. Orbán
20. Armand	41. Atanáz
21. Áron	42. Norbert

43. Aliz	72. Eugénia	43. Botond	72. Hugó
44. Ilka	73. Henriett (e)	44. Edgár	73. Kázmér
45. Ilona	74. Ildikó	45. Viktor	74. Csanád (e)
46. Imelda (e)	75. Írisz	46. Rómeó (e)	75. Mirkó (e)
47. Lola (e)	76. Izabella	47. Aladár	76. Ákos
48. Melinda	77. Jolán	48. Barabás	77. Erazmus
49. Alina	78. Leontina (e)	49. Vidor (e)	78. Lázár
50. Emőke	79. Lúcia	50. Bogdán	79. Vazul (e)
51. Imola	80. Mercédesz	51. Domokos	80. Alpár
52. Melitta	81. Adél	52. Gerzson	81. Bánk
53. Mirtill (e)	82. Edina	53. Medárd	82. Csaba
54. Gizella	83. Edit	54. Rajmund (e)	83. Igor (e)
55. Irén	84. Lavínia	55. Adorján	84. Rezső
56. Júlia	85. Stella	56. Károly	85. Samu
57. Amelita	86. Amarillisz (e)	57. Richárd	86. Tamás
58. Csillag	87. Etelka	58. Jordán (e)	87. Tibor
59. Klementina	88. Ludmilla (e)	59. Kristóf	88. Ábrahám
60. Mirella (e)	89. Malvin	60. Pongrác	89. Bernát
61. Olívia	90. Amália	61. Ádám	90. Győző
62. Otília	91. Gyöngyi	62. Arnold	91. Dávid
63. Ráhel	92. Hermina	63. Barnabás	92. Zsolt
64. Vilma	93. Jácinta (e)	64. Hunor (e)	93. Adolf
65. Xénia (e)	94. Hedvig	65. Lóránt	94. Gerő
66. Aléna (e)	95. Kitty (e)	66. Roland (e)	95. Bendegúz
67. Daniella	96. Titanilla (e)	67. Ágoston	96. Bertold
68. Ibolya	97. Zelma	68. Anasztáz	97. Jakab
69. Pelágia (e)	98. Dália	69. Domonkos	98. Oktávián
70. Angelina	99. Irina (e)	70. Dusan (e)	99. Zsigmond
71. Elza	100. Viola	71. Gaszton	100. Boldizsár

Természetesen érdekelhet bennünket az is, hogy mely nevek állnak a sorrend végén, vagyis melyek az 'egyáltalán nem férfias' férfinevek és az 'egyáltalán nem nőies' női nevek. Az utolsó tizenöt-tizenöt a sorrendben a következő: Kata (e), Tamara, Dorottya, Barbara, Borbála, Zsuzsanna, Kató (e), Nóra, Zsuzsa, Gertrúd, Róza, Zóra, Dóra, Auróra és Rózsa, illetve a férfiaknál Jenő, Bence, Vencel, Mihály, Celesztin (e), Felicián, Cirill, Joel (e), Elek, Éliás, Etele, Ince, Emil, Illés és Lehel.

Bízunk benne, hogy a kedves olvasó nem érti másként az elmondottakat, mint ahogyan szeretnénk. Hogy pl. a Dóra egyáltalán nem nőies hangzású név, nem jelenti azt, hogy valakinek az ilyen nevű nőismerőse esetleg nem lehet igazán nőies nő, vagy hogy a Jenő, Bence, Vencel stb. nevű férfiak férfias mivoltához csupán a nevük miatt bármi kétség is férhetne. Eljárásunk pusztán a hangzást, az általa keltett asszociációkat vizsgálta, s megállapításainkat, a rangsorolásokat ennek alapján végeztük. Kiszámítottuk egyébként egyfelől a nevek gyakorisága, másfelől azok 'nőiessége', illetve 'férfias-sága' közötti korrelációs együtthatókat is, melyekre nézve azonban nagyon kis értékeket kaptunk: a nőknél 0,03, a férfiaknál pedig 0,01. Ezekből az adatokból arra következtethetünk, hogy az utónevek férfias vagy nőies hangzása úgyszólván semmi szerepet nem játszik a névadás hatóerői sorában, legalábbis a tömeges méreteket illetően.

Persze egy név hangsorához nemcsak a 'nőies-férfias', hanem a magyar beszédhangokon végzett mérési kísérletekhez használt többi jelentésdimenzióban is társulnak asszociációk. Nézzünk meg néhány példát erre vonatkozóan! Az alkalmazott számítógépes számfejtés az asszociációs jellemzőket egy-egy névre nézve rögtön csökkenő nagyságrend szerinti sorrendben adta meg. Ily módon pl. a Csongor név legjellegzetesebb asszociációi a következők: 'férfias', 'kemény', 'kellemetlen', 'harcias', 'sötét', 'szomorú', 'erős', a Tündéé pedig 'fürge', 'kicsi', 'kemény', 'vidám', 'békés', 'világos'. A Csilla női névhez számításunk szerint a 'nőies', a 'világos', a 'puha', a 'békés', a 'kellemes', a 'lomha', a 'gyenge', a 'meleg' és a 'vidám', a Gábor férfinévhez pedig az 'érdes', a 'férfias', a 'kemény', a 'harcias', a 'kellemetlen', a 'hideg', a 'nagy', az 'erős' és a 'sötét' képzelet asszociálódik. S íme mit mond a számítás a Jenő névről: 'nőies', 'világos', 'békés', 'vidám', 'sima', 'puha', 'kellemes', 'meleg', 'gyenge', 'kicsi', 'fürge'. A Dóra pedig 'férfias', 'sötét', 'harcias', 'kemény', 'hideg', 'szomorú', 'kellemetlen', 'érdes', 'erős' és 'nagy'.

További példák felsorolása helyett záró gondolatként csupán arra szeretnénk utalni, hogy kutatási eredményeink sugallata szerint az utónevek hangzásához, hangsorához fűződő asszociációk sokoldalú vizsgálata izgalmas és hasznos tanulságokat eredményező feladata lehet a névkutatásnak. Cikkünk is ezen a téren kívánt egy kicsit előbbre lépni.

T. MOLNÁR ISTVÁN

A MAGYAR ÍRÁSMÓD HATÁSA A XVIII. SZÁZADI KÁRPÁTUKRÁN
ÍRÁSBELISÉGBEN

/Adalékok az orosz nyelv egy grafikai hungarizmusa
hátteréhez: o. Балу́гьянский < m. Balugyánszky./

I. A XVII-XVIII. századi Magyarországon gazdagabb volt a használt nyelvek színe, mint az etnikumoké. Akadtak ugyanis olyan nyelvek, amelyek csak hivatalos, igazgatási vagy csak liturgikus funkciót tölthettek be. Ilyenek ^(voltak) például a latin és az egyházi szláv nyelv /KOSÁRY D., Művelődés a XVIII. századi Magyarországon. Bp., 1983. 62-69/. A zömben ukrán s részben román, magyar, szerb /rác/, szlovák stb. anyanyelvű hívekre kiterjedő munkácsi görögkatolikus egyházmegye egyik fő igazgatási nyelve nem egyszerűen az egyházi szláv nyelv volt, hanem olyan, uzuális normák által szabályozott nyelvvaltozat, amely a liturgikus egyházi szláv nyelvhez, a népi ukrán nyelvhez és a korabeli ukrán irodalmi nyelvhez /проста мова, руська мова/ egyaránt kapcsolódott. /HODINKA A., A munkácsi görögkatolikus püspökség története. Bp., 1910. 271./ E jórészt folyóírással hivatalos /egyházi-hivatalos/ írásbeliség normái változtak a század folyamán. Egyes normatív sajátosságok létrejöttét, eltűnését jelentős mértékben befolyásolta a mindenkor püspöki kancellária írásgyakorlata. A XVIII. század folyamán végig érvényesülő normák a népnyelvhez és az egyházi szláv nyelvhez kapcsolódtak. A rendkívül elmaradott társadalmi struktúra függvényeként a XVIII. században a kárpátukránoknál /rutén, ruszin/ az anyanyelvi kultúra és nyelvhasználat egyedüli letéteményese az egyház volt, melynek adminisztrációjában az ukrán irodalmi nyelv kárpátaljai változata mellett a latin játszotta a fő szerepet. Az egyházigazgatásban a magyar nyelv jobbra csak a levelezésben érvényesült. A XVIII. század második felében a hajdúsági, szabolcsi, dél-zempléni görögkatolikus közösségekkel az egyházi főhatóságok magyar nyelven leveleztek. Történtek ugyan kísérletek az anyakönyvek magyar nyelvű vezetésére is, de ezek nem jár-

tak eredménnyel. Pl. Búj községben 1783-85-ben megfigyelhető magyar nyelvű bejegyzéseket a canonica visitatiót végző hajdúdorogi esperes, KOPCSAY JÁNOS /Іоанъ Копчай/ rutén nyelvű mintabejegyzései követik, melyek után az anyakönyvezést KÖRDA KÜRDA JÁNOS /Іоанъ Коўрда/ parochus /szül. a Sáros megyei Orlón; ČSSR: Orlov/ rutén nyelven végezte. Hajdúdorogon /ahol a XVIII. század 50-60-as éveiben történtek kísérletek a magyar nyelvű anyakönyvezésre/ TÁRKOVITS GERGELY /Григорій Таркович/ parochus /1794-98/ a budai Egyetemi Nyomda második rutén cenzora, a halál okát általában magyar nyelven tüntette fel. A hivatalos egyházi felfogás nem tette lehetővé a magyar nyelv következetesebb alkalmazását magyar nyelvű parochiákban sem. /Vö.: Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Szerk. KUNT E. - SZABADFALVI J. - VIGA GY., Miskolc, 1984. 144; Hajdúdorog története. Szerk. KOMORÓCZY GY. Debrecen, 1970. 76-77./ Az egyházi főhatóságok elvárásai értelmében a XVIII. század utolsó évtizedeig a XIX. század első évtizedéig rutén nyelven történt az anyakönyvek vezetése. /Sátoraljaújhelyen 1785-ig, Hajdúböszörményben 1810-ig, Hajdúdorogon 1812-ig stb./

II. Az általunk ismert és tanulmányozott XVIII. századi anyakönyvek sajátos helyet foglalnak el a kárpátukrán egyházi-hivatalos írásbeliség termékei között. /ІВАН ПАНЬКЕВИЧ: Матеріали до історії мови південнокарпатських українців. Annales Musei Kulturæ Ukrainiensæ. Svidnik 4/2. Bratislava-Prešov, 1970. 31./ A szöveges bejegyzések sztereotípiái több szállal kötődnek a liturgikus nyelvhez, a társadalmi állásra, nemre, életkorra, származási helyre stb. vonatkozó megjegyzések pedig a népnyelvhez. Ennek megfelelően egyaránt hasznosíthatók a funkcionális egyházi szláv nyelv kárpátukrán változatának kutatásában, s a kárpátukrán történeti dialektológiában. Mindegyik cirillbetűs anyakönyv jól használható írástörténeti grafikai, helyesírási vizsgálatokra is. A folyóírással írott anyakönyvekben több olyan grafikai, helyesírási sajátosság

jelentkezik, amelyek kanonizált szövegekben nem jöhettek elő. Például említhetjük, hogy a markáns grafikai russzicizmus, az I. PÉTER által bevezetett ún. fordított Θ alkalmazása a kárpátukrán írásbeliségben folyóírásos, hivatalos funkciójú és stílusú forrásokban, így az anyakönyvekben figyelhető meg először. A folyóírás jellegéből, funkciójából eredően a nem irodalmi nyelvi tendenciák hordozója volt. Fogalmához a XVIII. század első harmadában az orosz nyelvterületen pl. a nem irodalmi nyelvűség /книжный язык/ képzete is társult. /Б. А. УСПЕНСКИЙ, Первая русская грамматика на родном языке. Москва, 1975, 42./

A magyar lakosság között egykor élt kárpátukrán szórványokhoz és a magyar görögkatolikusokhoz kapcsolódó hivatalos dokumentumok forrásai a magyar névtannak és nyelvjárási hangtörténetnek is. A magyar vezetéknevek általában magyar nyelvjárási alakban kerültek bejegyzésre. A keresztnévek gyakran, a női keresztnévek érdekes módon még nagyobb arányszámban, magyar "hivatalos" vagy népi formában tükröződnek. Természetesen jelentős a kanonizált egyházi szláv, és ruszin népi keresztnévi formák megosztlása is. A XVIII. század második felének kárpátukrán írásmódjában érvényesülő magyar hatások is elsősorban az anyakönyvekben jelentkeznek, bár más funkciójú iratokban is megfigyelhetők.

III. A kárpátukrán folyóírásos írásbeliség írásmódjában a XVIII. század harmadik harmadában különböző hatások érvényesültek és nyertek kifejezést. 1. Továbbéltek a hagyományos sajátosságok: $\text{ia} / = \text{я} / - \text{A} / = \text{я} /$ betűk oppozíciójának hiánya, /vö. B. H. ГОРОВОЦЬ: Український скоропис першої половини XVIII ст. Мовознавство 1982. 2. 62/; a $\text{Г}^1 / = \text{г} / - \text{Г} / = \text{h} /$ grafémák megkülönböztetése, az egy jeres $\text{Ъ} /$ gyakorlat, az i , j hangok jelölésének differenciálatlansága stb. 2., A titlő-rövidítések számának radikális csökkenésében, a fordított Θ graféma megjelenésében stb. az orosz grazsdanka hatása figyelhető meg. 3. AA graféma folyóírásban történő felújításá-

ban ill. következetes használatában, a *oy* /=*u*—*ŷ*/=*u*/ pozicionális disztinkciójában M. Szmotrickij egyházi szláv grammatikájának normái érvényesültek következetesen. 4. A magyar nevek és helynevek, ritkábban magyar jövevényszavak lejegyzésében a magyar írásmód ill. magyar ábécé hatása is jelentkezik. /A nevekkel kapcsolatban utalunk arra, hogy révükön morfológiai-szintaktikai hungarizmus is megjelent a kárpátukrán írásbeliségben: a családnevek jelentésüktől, struktúrájuktól függetlenül általában nem ragozódtak: при притомности ... Михаила Мануила Олшавски 1766, при мнѣ Іоанѣ Нагурный 1767, при мнѣ Михаилу Мустяновичъ, Іоану Нижаловский 1774., при присутствіи ... Андрея Бачинскій 1795. stb.

IV. A magyar írásmód hatása a jobb azonosítás végett, legszembetűnőbben a nevekhez kapcsolódó cirillbetűs forráscsoportokban, anyakönyvekben, jegyzőkönyvekben, összeírásokban jelentkezik. Az a, á, é, ó, ő, ü, ű fonémákat tartalmazó magyar családneveket az egyes bejegyzők ukrán anyanyelvjárásuk fonetikai rendszerétől, magyar nyelvtudásuk fokától s természetesen a magyar fonémák nyelvjárási realizációitól függően eltérő alakban vezették be az anyakönyvbe. A magyar Bőszörmény városnévnek mintegy féltucatnyi cirillbetűs átírása is van. A Hajdúságban nagy megterheltségű Görög családnévnek pedig több, mint tíz cirillbetűs változata is adatolható: Гиригъ, Ѓыригъ, Гирикъ, Ѓюрюгъ, Ѓюрюгъ, Ѓорегъ, Ѓөрөгъ, Ѓерекъ, Ѓерегъ, Ѓорөкъ, Ѓөрогъ, Ѓюригъ stb. A jelzett magyar fonémák cirillbetűs tükröztetése összetett problémákat vet fel, melyek részben a kárpátukrán dialektológiával, részben pedig a magyar nyelvjárási hangtannal függnek össze. Magyarból kölcsönzött diakritikus jelek gyakran megfigyelhetők a hajdúdorogi matrikulákban, de minden általunk tanulmányozott XVIII. századvégi anyakönyvből /a továbbiakban: M/ még a ruszin jellegét napjainkban is megőrző, ruszinokkal a XVII. század végén, a XVIII. század elején megtelepült Ковіоска községből is adatolhatók. /vö. БАЛЕЦКИЙ Э.: О языковой принадлежности и заселении села

КОМЛОШКА. St.Sl. II/1956/, 345-65/ Legrégibb ilyen adataink a bécsi Pázmáneumban iskolázódott PETKOVSKÝ JÁNOS /ІОАНЪ ПЕТ-КОВСКІЙ/ bejegyzéseiként 1750-ből valók: Гѣрогъ Димитри, Ко-закъ Георгіѣ, Димитріѣ Гѣрогъ,

A magyar eredetű diakritikus jelek rendszerszerű használata csak KOPCSAY JÁNOSNÁL figyelhető meg, aki tökéletes magyar-rutén bilingvis volt. KOPCSAY JÁNOS /1745-1814/ Sáros megyei rutén községben, Alsó Mirosón /CSSR: Nižný Mirošov/ született. A Szelepcsényi grófok manumisszusaként kezdett el tanulni, latin stúdiumokat Kassán végzett, teológiai tanulmányokat a bécsi Pázmáneumban folytatott. 1771-74 között a Szabolcs megyei Újfehértón paposkodott; 1777-93 között működött Hajdúdorogon. Bécsi iskolázottsága folytán, a XVIII. századi kárpátukrán egyházi-hivatalos írásbeliség uzuális grafikai, grammatikai normáihoz csak részben tartotta magát./Vö. O. В ДУХНОВИЧ: Твори. 2. Пряшів 1967 494/.

V. 1. A magyar nevek é fonémái helyén általában cirill a grafémát találunk. A magyar é betűt tükrözik a következő példák: Мартонъ, Лазаръ, Сакалъ, Рацъ, Талошъ, Габоръ, Паль /keresztnev/ М Dorog 1774.; Олагъ, Такачъ, Картяшъ М Бúj 1786.; Рипаши м. Répaši, Югасъ М Дамócz 1786. stb. Korcsaynál: Баба, Ковачъ, Лукачъ, Каллаи, Дудашъ, Месарошъ, Жаданъ, Силадъ, Боднаръ, Батори, Олагъ, Галь, Сакалъ, Палинкашъ, Горватъ, Погачашъ, Канторъ, Тамнади, stb. helynevekből képzett melléknevekben: на́нашскіѣ < м. Nánás, каллошемѣнскому < м. Kállósemen stb.

2. A köznyelvi magyar é fonéma helyén nyelvjárási realizációinak megfelelően и, ѣ /-i/, ѣ grafémákat < м. nyj. ie, і vagy еѣ betűkapcsolatot < м. nyj. ei figyelhetünk meg. /Vö. MNY. 78: 93-98/. A magyar é helyén álló cirill é translitteráció eredménye. A magyar é betű tükröződik a Церна М Bakta/lorántháza/ 1787.; Немець М Nyírkarász 1796. családnevek írásában. Korcsaynál: Эрдели, Месарошъ, Немець, Сёкелъ, Ревесь, Кёкенъешди, Гёкеръ Дёкеръ < м. Gyöker stb.

3. A magyar ó fonéma helyén szó belsejében rendszerint o, ob betűt ill. betűkapcsolatot figyelhetünk meg, hasonlóan szó végi helyzetben is, ahol ritkábban tükröződik az ukrán nyelvjárási -овъ > -увъ, -ѣвъ változás. Az -овъ a magyar köznyelvi ó fonéma diftongikus, ou nyelvjárási realizációjának felel meg. Az o pedig a magyar ó translitterálása, de elképzelhető az is, hogy a hungaro-latin írásgyakorlat hatását tükrözi. A cirill ó a magyar ó betű hatását mutatja: Бенкоци M Komlósa 1777; Тóтъ uott 1778., 1782., 1783. stb. ou Пóчи M Nyírkársz 1789., Шошъ uott 1796; Сабо, Тóтъ M Ракаса 1784.; Korcsaynál: Тóтъ, Пóка, Керекярто, Фарао stb. Vö. még nála közszóban: чтобы господинъ солгабиро противъ насъ на столици не скаржился. Kurrentális levél 1778.

4. A magyar ö fonéma¹⁰hoz az ukrán o, e, i, y, ы hangok állnak közel, s általában ezek is helyettesítik őket. A magyar ö graféma tükröződik a következő családnevekben: Гөрөгъ, Гөрөкъ M Dorog 1750- /gyakran/, Төрөкъ uott 1774. /Érdekeségként említjük meg, hogy Hajdúdorog szülöttének, a magyar felvilágosodás neves irodalomszervezőjének, újságszerkesztőjének, nevelőjének, az ún. Debreceni Grammatika egyik szerkesztőjének GÖRÖG DEMETERNEK a születési anyakönyvében is Гөрөгъ változat szerepel./Vö. Magyar Életrajzi Lexikon I. 616-617; Magyar Irodalmi Lexikon I. 405./ Öвегешъ M Komlósa 1772., 1774 < m. nyj. Öveges, Гөрбе uott 1774., Öтवेशъ M Hajdúböszörmény 1754., бѣсѣрминский uott 1775., состоянїе газда, Гөрөгъ, родъ: Гөрөгъ uott 1781. Фөлди~Фөлди M Sátoraljaúj hely 1754., 59 M Бúj 1792., Korcsaynál: Көкеньеши, Көкеньешди, Гөрөгъ, Көрөши, от Лөка < m. /Tisza/Lök, бѣсѣрминскому, stb. Vö. Көвеждъ 1789./Udvari I. Kvesztára vonatkozó helynévi adatok. Névtér. 10. sz. megjelenés alatt./

5. A magyar ö betű grafikai tükröztetését csak a hajdúdorogi anyakönyvben leltük fel: Эрөшъ Анна 1799. Korcsaynál: Ковари Текеро, Эрөшъ, Көсеги~Көсеги, Кашкөто, Тенгелвето~Тенгелвето, stb. Vö. még. БАЛЕЦКИЙ Э.: Венгерские заимствова-

ния в лемковском говоре села Комлошка в Венгрии. St.Sl. V /1959/, 39.

6. A magyar ü, ú grafémák helyén általában и, у, ю, -ив, юв hangok ill. hangkapcsolatok figyelhetők meg. A magyar ü graféma diakritikus jeleit mutatják a következő cirillbetűs nevek: Бюдь, уу Бюди < m. Büd, Сючь, Іоанъ Коўрда M Búj 1784, Vö. uott Kürda Mari papné, Сүчь uott 1793; уу Фюредъ, Фюрецький M Hajdúböszörmény 1787, < m. /Tisza/füred, Kopcsaynál: Кюмювешъ < m. nyj. Kümüves, Шюто, Сючь, Керюло, Ювешъ továbbá Бюдь, бюдянскому, бювдянскому, stb.

7. A kárpátukrán írásbeliségben a magyar ábécé hatása tükröződik a gy /d'/ hang visszaadásában akkor, ha a magyar gy betű mintájára a hangot Г' =g/ + lágyágjelző jel, betű İ, İ, у, ю, я adja vissza. A magyar írásmódban végeredményben régi olaszos hatás eredménye, hogy a gy hangot jelölő betűnk nincs kapcsolatban depalatális párjával a d-vel. /BÁRCZI G. - BENKŐ L. - BERRÁR J.: A magyar nyelv története. Bp., 1967. 65, 68./ A kárpátukrán írásbeliségben e jelenség magyar grafikai hatás eredménye. Megjelenésében /hasonlóan a családnevekhez kapcsolódó fentebb említett alaktani, mondattani hungarizmus-hoz/ közrejátszhatott a korabeli magyarországi latin írásgyakorlat is, melyben a családnevek magyaros helyesírása /uzuális/ normaként jelentkezett. Nézzünk meg néhány példát: Нартъ M Dorog 1750; Нортъ uott 1760. < m. Nagy /A nevet lejegyző BACSINSZKY ANDRÁS parochus, mint a nagyszombati szeminárium végzettjei általában, a folyóírásban egy jeres /ъ/ gyakorlatot követett; a magyar a labializáltságát a fonetikus elvnek megfelelően tükröztette/. Силагİ uott 1766, Гюкирь < m. Gyökér nyj. Gyükir, Моґьоръ < m. Magyar uott 1774. stb. Kopcsaynál: Нартъ, Нартъ, Гюкеръ, Vö. még Нартъ, Нартъ M Komlóska 1781, 1786, stb, Петро Гурка uott 1781, Медвиґ uott 1784, Ленґбенъ uott 1788, Ленґбелъ M Bakta 1767; Герешъ M Rakaca 1780. m. Hegyes, Гуро, Гермекъ uott 1783. m. Gyermeke, Гуро, Іобатґъ /ı/ < m. Jobbágy uott 1784; összeírásokban въ Гюлау

А. Б. О. Н.

Морзе	Марія	Георги Бар. Anna Сабв	Іоанн Анн. Павл. Саба Павл	Е	Сабв	Морзе	Морзе	Іоанн
Морзе	Анна	Николай Бар. Ермил	Анна Анн. Катерина Сабв	Е	Сабв	Морзе	Морзе	Іоанн
Георги Бар. Іоанн Бар. Басил	Анна	Михайл. Сабв. Марія Іоанн	Георги Бар. Михайл. Сабв	Е	Сабв	Морзе	Морзе	Іоанн
Морзе	Елена	Анна Бар. Елена Сабв	Анна Сабв	Е	Сабв	Морзе	Морзе	Іоанн
Георги Бар. Павл.	Іоанн	Іоанн Бар. Анна Сабв	Георги Бар. Іоанн Сабв	Е	Сабв	Морзе	Морзе	Іоанн
Морзе	Елена	Анна Бар. Елена Сабв	Анна Сабв	Е	Сабв	Морзе	Морзе	Іоанн
Морзе	Михайл	Михайл Бар. Анна Сабв	Георги Бар. Іоанн Сабв	Е	Сабв	Морзе	Морзе	Іоанн
Морзе	Марія	Іоанн Бар. Елена Сабв	Іоанн Бар. Елена Сабв	Е	Сабв	Морзе	Морзе	Іоанн
Морзе	Михайл	Михайл Бар. Анна Сабв	Георги Бар. Іоанн Сабв	Е	Сабв	Морзе	Морзе	Іоанн

1786. <м. Gyula^{aj}, Чехо^В Горка 1786, stb.

VI. A tudományos szakirodalomban polémia alakult ki a pétervári egyetem első, rutén származású, magyar nemes rektora BALUGYÁNSZKY MIHÁLY nevének helyes orosz alakja körül. /Большая Советская Энциклопедия 2. 587; TARDY LAJOS: Balugyánszky Mihály Br., 1954.; A. H. Фатеев: Академическая и государственная деятельность М. А. Балугьянского в России. Ужгород, 1931. 6; FEDOR M.: Michajil Andrejevics Balugjanskij "Príspevky k medzislovenským vzťahom v československých dejinách. Slovanské Študie. III. Bratislava, 1960. 502; ТАМАРА БАЙЦУРА: Закарпатоукраїнська інтелігенція в Росії в першій половині ХІХ віка. Братислава 1971. 5-9.

A rutén görögkatolikus papi családból származó BALUGYÁNSZKY, mint a fenti adatok tükrében látjuk, nem önkényesen választotta az orosz Балугьянскій írásmódot, nem is valamiféle oroszosítás eredménye az, mint ahogy egyesek feltételezik, hanem a magyar gy betű átírásának a korabeli kárpátukrán egyházhivatalos írásbeliségből is ismert alkalmazása.

UDVARI ISTVÁN

Vannak irodalmi személynevek, amelyek nem egyszerű megkülönböztető jelek sem az író, sem az olvasó számára, hanem hozzátartoznak a hős egyéniségéhez, jelleméhez, beszélnek, árulkodnak, elmondanak róluk valamit. Velük kapcsolatban a műfordítás során alapvetően három eljárással találkozunk: a műfordító a forrásnyelvi név betűszerinti megfeleltetését adja (transzliteráció), avagy a kiejtés szerinti változatban írja le (transzkripció), illetve megkeresve a tulajdonnév jelentéstartalmát, azt valamilyen módon a célnyelv eszközeivel átülteti, lefordítja (transzláció). Hogy melyik a leghelyesebb eljárás, ez a műfordításnak is sokat vitatott kérdése, melyre a választ nem is egyszerű megadni. A kérdés egyaránt igényel elméleti és gyakorlati megközelítést.

Állást foglalni valóban nem könnyű dolog, már csak azért sem, mert a műfordítás eddigi gyakorlata meglehetősen tarka képet mutat. Arany János például a Szentivánéji álom mesterembereinek a nevét (Quince, Sung, Bottom, Flute, Snouth, Starneling) a magyar fordításban Vackor, Gyalu, Zuboly, Dudás, Orrondi, Üsztövér névre ültette át. A tündérek számára is magyar neveket alkotott: Babvirág, Pókháló, Moly, Mustármag. Ezt a gyakorlatot Rákosi Jenő is követte A windsori víg nők fordításában, ahol a bíró (Shallow) a Silány, öccse (Slender) a Nyurga nevet kapta, az inas (Simple) neve pedig Kófic lett. A felsült szerelmesek rendőrijének (Dull) a Balga nevet adta, ugyanezt a szereplőt Gáspár Endre és Mészöly Dezső Gügye névvel illeti. További példák kedvéért megemlíthejük még Arany Lászlót és Szász Imrét is, kik a Tévedések vígjátékának fordításakor az iskolamester nevét (Pinch) Csippencsnek, illetve Csipkedinek fordították. Ilyen megoldást találunk a Sok hűhó semmiért című vígjáték fordításában is, ahol Fodor József az örök nevét Galagonyának és Bunkósnak fordította, valamint az Ahogy tetszikben Szabó Lőrinc átültetésének eredményeként Csúrcsavar Olivér lelkésszel és Próbakő bohóccal találkozunk.

Moliere magyar fordításaiban is domináns a transzláció: Vas Istvánnál a Tartuffe-ben Lojális úrral, Kazinczy Ferencnél (Illyés Gyula átigazításában) a Botcsinálta doktorban Rigóval, Csonkával, Babossal, Kutyesiccsel, Sütővel, és Illyés Gyulánál Lükeházyval, Lükeházynéval, Csikasszal (Dandin György vagy a megcsalt férj), Zabszárral, Keszeggel (Fösvény), Purgó orvossal, Szippants gyógyszerésszel, Csavaró közjegyzővel (Képzelt beteg) találkozunk.

Éppen ezért lepődünk meg, mikor az orosz nyelvű (elsősorban az ún. klasszikus orosz) irodalom fordításainál főleg (sőt csaknem kizárólag) transliterációval találkozunk. Osztrovszkij Vihar című drámájában (fordította Mészöly Dezső és Mészöly Pál) Gyikoj (Диккий = vad), Kabanov (кабан = vaddisznó), Tyihon (тихий = csendes) fordul elő, Kardos László Gribojedov hőseit Molcsalin (молчать = hallgatni), Szkalozub (скала = szikla; зуб = fog), Tugouhovszkij (тугой = szűk, nagyothalló; ухо = fül) néven nevezi a fordításban is. Egyszerű transliterációt hajtott végre a fordító (Mészöly Dezső és Mészöly Pál) a Revizor fordításakor is, minek eredményeként a rendőrök Uhovertov (ухо = fül; вертеть = forgatni), Gyerzsimorda (дер-жать = tartani, морда = pofa), Pugovicin (пуговица = gomb), Szvisztunov (свистеть = füttyülni) nevet kapták. Az Ivan Fjodorovics Spony-ka és nénikéje című elbeszélésben (fordította Institorits Irén) a tanár Gyejepricsasztijje (Двепричастие = határozói igenév) névre hallgat a fordításban is. A köpönyeg (fordította Makai Imre) Basmacskinja (башмак = cipő, papucs – régiesen) is egyszerű transliteráció, mint ahogy a Holt lel-kek fordításában (Devecseriné Guthi Erzsébet) a Manyilov (манить = vonz, csábít) a Korobocska (коробочка = kis doboz, skatulya), a Szobakevics (собака = kutya) és a Kopejkin (копейка = kopejka) is.

A megadott szótői jelentésből is érezhetjük, hogy az eredeti művekben ún. beszélő nevekkal találkozunk, melyek az eredeti műben nagyon is fontos funkciót töltenek be (l. e témáról KOVALOVSKY MIKLÓS Az irodalmi névadás c. kiváló tanulmányát), s ezt a funkciójukat az egyszerű transliteráció következményeként a fordításban elveszítik, szürkévé, a magyar olvasó számára semmitmondóvá, csupán „egy bizonyos orosz névvé” válnak. A sajnálatos információvesztés nyilvánvaló.

Nem tekinthetjük megoldásnak az ún. transzkripciót sem, mely eljárás az orosz nyelvre történő műfordítások során eléggé normatív. A magyar műfordításra ez a megoldás nem jellemző.

A transliteráció vagy transláció problémáját tovább kutatva átnéztem Csehov magyarra fordított 119 elbeszélését. Bennük 318 irodalmi személynevet találtam. E mennyiségből 275 esetben transliterációval, 43 esetben pedig alkotói átültetéssel (transzlációval) találkoztam. Ez utóbbi mennyiség is mindössze három elbeszélésben fordul elő (Mihaszna győzelem: 1, Dráma a vadászaton: 1 és A lónemű: 41).

Ez az eredmény a korábban felsorolt példákból levonható következtetést csak még jobban megerősíti: az orosz nyelvű irodalom magyar fordítói valahogy nem mernek vállalkozni alkotói névátültetésre (ahogy itt neveztük translációra). Számos elméleti vitára adhatna okot ez a helyzet. A felsorolt példák és az említett vizsgálat alapján csupán egyetlen kérdésre próbálunk meg válaszolni: mi a helyesebb eljárás az író részéről -- a transliteráció vagy a transláció?

Elvileg mindenképpen a fordítás prioritását kell hangsúlyoznunk, mint-hogy ellenkező esetben értékes információk mehetnek veszendőbe, vagyis a fordítás során sérül az irodalmi személynév stilisztikai--funkcionális szerepe. De mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy csakis a névnek a mű egészében betöltött szerepét tisztázva lehet dönteni afelől, hogy a két eljárás közül melyik a célszerűbb. Ha az érvek többsége a fordítás mellett szól, a műfordításnak az eddigi hazai gyakorlatnál bátrabban kellett volna és kellene vállalkoznia az alkotó áttételre, hiszen ellenkező esetben a műfordítás sajnálatos értékcsökkenést idéz elő.

B. PARÓCZAI JOLÁN

SZEMÉLYNEVEK HASZNÁLATA V. M. SUK SIN ELBESZÉLÉSEIBEN

(a Kígyó méreg c. kötet alapján)

Közismert tény, hogy az irodalmi művekben szereplő személynevek a szereplők megnevezésén túl stilisztikai funkcióval is rendelkezhetnek. A nevekben rejlő asszociációk, „üzenet” megértése azonban gyakran névtani műveltséget feltételez. Még inkább így van ez a műfordításokban szereplő idegen személynevek esetében. Jelen cikk ehhez kíván adalékokat szolgáltatni.

V. M. Suksin elbeszéléseit olvasva nem lehet figyelmen kívül hagyni a személyneveket, mert alkotói és hordozói az írói nyelv jellemző jegyeinek. A nevekre a Suksin monográfia írója V. KOROB OV is felfigyelt, s a Ljubav i nok c. regénnyel kapcsolatban a következőket írja Suksin névadásáról: „A ki talált hősök mellett jó néhány valóságos alak is szerepel ebben a műben. Re mélem, hamarosan meg fogjuk tudni, milyen rokonságban és kapcsolatban áll nak a regény hősei azokkal a személyekkel, akik nemrég még éltek, vagy akik ma is a falu utcáin lépkednek. Már most hangsúlyoznunk kell, hogy az irodal mi hősöknek és Suksin igazi földi jeinek családnevei (Bajkalovék, Popovék,

Maljuginék, Kolokolnyikovék) nem véletlenül azonosak ... Mi több, ugyanezeket a családnéveket viselik később néhány más elbeszélésének és filmjének hősei is. Miért ragaszkodott Suksin csökönyösen ezekhez a szülőföldjén oly gyakori nevekhez, annyira, hogy még csak nem is változtatott rajtuk? Ez irányú kutatás híján erre a kérdésre nem adható végleges válasz. (Vaszilij Suksin. 69.)

A Kígyóméreg c. kötetben olvasható elbeszélések kevés szereplőre épülő történetei többnyire falun játszódnak. A helyszín választását maga Suksin úgy indokolta egy 1968-ban adott interjúbán: „A lélek nyíltsága felfedezhető a városban is, de a föld mellett szinte kibőki az ember szemét. Hiszen falun az egész ember jól látható. Ezért élnek hát hőseim falun.” (V. KOROBOV i.m. 143.)

Az elbeszélésekben csak a főszereplők kapnak nevet, a többiek esetében a név szerepét életkorra (fiatalember, öreg) foglalkozásra (szerkesztő, rendőr, elnök) utaló köznév tölti be.

Az elbeszélések felépítésének egyik jellemző vonása, hogy az író néhány mondatban bemutatja a kezdő szituációt és megnevezi a főszereplőt, de az író továbbra is jelen van: „Suksinnál nincs személytelen elbeszélő hős, ... a szerző feloldódik alakjaiban” -- írja róla egyik kritikus (V. KOROBOV i.m. 83.)

A bemutatásra használt névegyüttesek közül a személynév + családnév öszszetétel a legjellemzőbb. A bemutatást követően Suksin általában áttér a személynéven való megnevezésre, s a továbbiakban így említi a szereplőket.

„Makszim Volokinnak levele jött a munkásszállásra. Az édesanyjától. Makszim a karjára hajtotta a fejét, s elgondolkodott” (Kígyóméreg, 85.)

„Jefim Bedarjev a járási kórházban feküdt, egy kis kórterem sima ágyán...

Jefim látni akarta egyetlen lányát, Nyinát.” (Hajnali eső, 105)

„Ivan Petyint otthagytá a felesége. Távoli fuvarból érkezik meg Ivan, ...” (Történet, 133)

Az is gyakori, hogy az író rögtön személynéven mutatja be a szereplőket.

„Két ember állt az országúton, autóra vártak ... Az alacsonyabb raktáros volt, Zavjalovóban a gépállomáson, a másik ugyanott kovács. A raktárost Pavelnek hívták. Az óriást Fjodornak. ” (Műfenyőfa, 61). Ebben az elbeszélésben a későbbiekben sem fordul elő a többi névelem.

„Ketten voltak traktoristák, Kolka és Petyka. Kolka Petykára nézett, Petyka pedig -- Kolkára. Fiatalok voltak, egészségesek.” (A főnök, 98) Kettejük közül csak a Kolka családnéve válik ismeretessé.

„A főnök elővette a jegyzetömbjét, elhelyezkedett az asztalnál, és nekikezdett a Cikkeknek. Dimitrij Boszik gépkocsivezető a Nyikolaj Jegorov traktorista önfeláldozó cselekedete"! (A főnök, 104.)

Az egyik elbeszélés főszereplőjét pedig ragadványnevéen mutatja be, s így említi az író, sőt az elbeszélés címe is e ragadványnév.

„Csodabogár” -- így hívta a felesége. Csodabogárnak volt egy sajátossága: mindig történt vele valami. Nem akarta, szenvedett miatta, mégis állandóan mindenféle ügyekbe belekeveredett -- apró, de azért bosszantó ügyekbe. (Csodabogár, 162.)

Valódi nevét csak a záró sorokban közli Suksin.

„Vaszilij Jegorovics Knyazevnek hívták. Harminckilenc éves volt. Mozi-gépészként dolgozott a faluban.” (173.)

A három névelem együttes használata nem jellemző a mindennapi nyelvhasználatban. A fenti idézetben viszont az a funkciója, hogy a különc figurát a „normális” emberek sorába emelje.

Az olvasónak szóló hivatalos bemutatás után a szerző azt a névelemet (írja) használja, amely a családi, baráti körben szokásos.

Suksin tehát úgy beszél hőseiről, mintha személyesen ismerné őket, közvetlen kapcsolatban lenne velük. Az elbeszélések familiáris hangulatát ily módon a személynéven való említés is erősíti.

A szereplők beszédében említő és szólító funkcióban szerepelnek a nevek. Említónévként itt is a személynév + családnév, valamint a személynév a jellemző:

„A sofőr, Mikolaj Igrinyev, velem egyidős lehetett, nos, Mikolaj amúgy is igyekezett óvatosan vezetni” (Bánat, 81.)

„-- Már megint Nyurkához indult -- jegyezte meg Pável, ahogy kiértek.” /Műfenyőfa, 64.)

Az alábbi idézetben ugyanazon személy kétféle említésére láthatunk példát, ami a megnevezetthez való eltérő viszony kifejezésére szolgál.

„-- Azért hívtalak ide -- tért rá rögtön a lényegre Maliseva --, hogy ismered-e az Gluhovot?

-- Jemeljan Jegorovicsot? Persze hogy ismerem.” (Leánykérés, 187)

A korábbi barát pusztán családnéven való említése a megsértődött Maliseva kezdődő bosszújának első jele. A személynév + apai név viszont a felnőttek legáltalánosabb megnevezési formája, s mint ilyen stilisztikailag közömbös.

Szólítónévként a személynév + apai név, illetve a személynév az általános.

„-- Ivan Szergejics -- kérdezte az egyik favágó --, ha nem titok: mit akart elmondani Mityka?” (A főnök, 104)

Az orvos felkiáltott:

„-- Miket beszél, Jefim Nazarics!” (Hajnali eső, 111)

Az apai nevek a kiejtésben igen gyakran megrövidülnek egy szótaggal (Szergejics = Szergejevics). A hangzó alak írásban való tükrözése a szereplő beszédstílusát jellemzi, s több más hasonló jelenséggel együtt, az írói nyelvet a szereplő nyelvéhez közelíti.

A személynevek szólító funkcióban általában alakváltozatokban fordulnak elő.

„-- Sztyopka! Te volnál?” (Sztyopka, 114)

„-- Menj a csudába, Nyurka! -- féltékenykedett az anya.” (Sztyopka, 17).

A bemutatott idézetek remélhetően jól illusztrálják, hogy nincs nagy különbség a szerző és a szereplők névhasználatában, s mindkét esetben a személynév a leggyakoribb névelem.

Férfinévek (a számok az elbeszélések tartalomjegyzékbeli helyét jelölik)

<u>Alekszandr</u>	<u>Ivan</u> (7, 11, 13, 16)	<u>Nyikoja</u> (15, 17)
Szasa (16)	Ványa (3)	Kolka (7, 10, 13, 16)
Szaska (16)	Ványka (13, 15)	Mikolaj (5)
Szany (16)	+ <u>Jefim</u> (1, 8)	Mikola (5)
+ <u>Bronyiszlav</u> (12)	+ <u>Jemeljan</u> (15)	<u>Pavel</u> (4, 15, 17)
Bronyka (12)	+ <u>Jermolaj</u> (9)	<u>Pjotr</u> (17)
<u>Dmitrij</u> (7, 14)	<u>Jurij</u> (17)	Petyka (5, 7, 10, 13, 17)
Mitya (4, 7)	Jura (17)	Petro (17)
Mityácska (4)	Jurka (2)	<u>Szemjon</u> (3)
Mityka (7)	+ <u>Kirill</u> (8)	<u>Szergej</u> (5)
<u>Fjodor</u> (4)	Kirka (8)	<u>Szlava</u>
<u>Georgij</u>	<u>Makszim</u> (6)	Szlavka (16)
Jegor (10)	<u>Mihail</u>	<u>Sztyepan</u> (9, 10, 14, 15)
+ <u>Ignat</u> (6)	Miska (10)	Sztyopka (9)
+ <u>Ilja</u> (14, 15)	+ <u>Naum</u> (2)	<u>Vagyim</u> (6)
Iljuka (16)		<u>Vaszilij</u>
		Vaszjátka (14, 15)

Női nevek

<u>Anna</u>	<u>+Melanija</u>	<u>+Praszkovja</u>
Nyura (4, 9)	Malanya (17)	Paraszkovja (5)
Nyurka (4, 9)	<u>Nyina</u> (8)	Paraszkovjuska (5)
<u>Klavgyija</u> (6)	<u>Olga</u> (15, 17)	<u>+Szofja</u> (14)
<u>Ludmilla</u> (11)	<u>Olja</u> (17)	Szonya (14)
<u>Marija</u>		
Mányka (10)		

A felsorolásból kiderül, hogy 25 féle férfi és 9 féle női név szerepel az elbeszélésekben: a férfinevek tehát változatosabbak, s több a férfi szereplő.

Az orosz névkészlet szociális és területi megoszlását nem ismerő olvasóban is kialakul az a globális vélemény, hogy az orosz falvakban bizonyára a fenti nevek a jellemzőek. Ez alapján véve igaz, azzal a kiegészítéssel, hogy a régi, hagyományos nevek dominálnak e névkészletben. A NOSZF győzelme után ugyanis gyökeresen átalakult a névkészlet, s a 30-as évektől kezdődően a falvakban is háttérbe szorultak, majd el is tűntek az évszázadokon át használatos olyan plebejus (paraszti nevek, mint Ilja, Jefim, Jemeljan, Jermolaj, Naum, Melanija, Praszkovja. Az 1961-ben születettek névstatisztikájában már elő sem fordulnak a fenti nevek. (V. A. NYIKONOV: Imja i obcseszto. 72--74.) Az e neveket viselő személyek többsége az idősebb korosztályhoz tartozik, így a ma már elavult nevek igen alkalmasak az idősebb életkor érzékeltetésére.

„Az öreg Naum Jefsztyignyeicset macskajaj gyötörte. A kemencepadkán hevert és nyögdécselt.” (A kozmosz, az idegrendszer meg egy darab szalonna, 35)

„Egyszer Jemeljan Gluhov, még fiatal korában, de amikor már nős volt, felkereste Olga Szergejevnat a községi tanácsban ...” (Leánykérés, 177)
A nevek gyakorisági mutatója is a régi, hagyományos nevek uralmát illusztrálja.

Nyikolaj 7, Ivan 6, Pjotr 5, Sztyepan 4 elbeszélésben fordul elő. Az elbeszélések nevei alapján tehát arról is képet kapunk, hogy az Altaj-vidék falvaiban lassan hódítanak járt az új nevek. A szereplők általában közömbösnek nevük iránt. Az egyik szereplő viszont nem tartja összeillőnek előkelő személynevet a pórias családnévvel:

- „-- Hol szedted fel ezt a nevet: Bronyiszlav
 -- A papunk találta ki másnapos állapotában
 -- Pedig szép név nem?
 -- Megfelelő vezetéknev kellene melléje.

De így: Bronyiszlav Pupkov. Katonáéknál is mindenki röhögött, amikor névsorolvasáskor elkiáltották. Az egyik falumbéli Ványka Pupkov, így el is menne valahogy." (Mil pardon, Madám! 145)

A személynevek többsége egy vagy több alakváltozatban szerepel, amely a névrövidítés (Mitya, Ványa, Jura, Olja stb.) illetve képzés eredménye. A képzők közül a -ka képző a legproduktívabb, amely a gyermekeket, fiatalokat és idősebbeket jelölő személynévhez egyaránt kapcsolódik.

„Ekkor beléptek a felnőttek. Nyakigláb apja rászólt a fiára:

-- Menj aludni Szlavka, ne lábatlankodj itt." (Iván Popov gyermekkorából, 194)

„Mityka Boszik, aki régebben a falu tolvaja, költő, nagy loccsogó és istenkáromló volt egy személyben, a vezetőfülkében káromkodott." (A főnök, 99)

„Bronyka, Bronyiszlav Pupkov, kék szemű, mosolygós, könnyű járású és beszédű, jó erőben levő parasztember. Túl van az ötvenen, megjárta a frontot." (Mil pardon, Madám! 141) A képző ilyen általános használatának névtörténeti oka van: az egyszerű nép körében (jobbágyok, parasztok, szolgák) évszázadokon keresztül kötelező volt a -ka képzős, megvetést, lenézést kifejező névforma, s ehhez kapcsolódott a későbbi -- eredetileg gúnynév -- családnév. (V. A. NYIKONOV i. m. 19.) Az egy-két évtizeddel ezelőtt írt elbeszélésekben is tapasztalható illetlen megnevezésben az évszázadot hagyományok továbbélésének lehetünk tanúi. Az elbeszélések hangvétele ugyanakkor azt is bizonyítja, hogy az idők során megváltozott a -ka képzős alakulatok stílári árnyalata: a szereplők közül senki nem érzi sértőnek, senki nem utasítja vissza. Az elbeszélések névrendszerében tehát a Mányka, Ványka típusú nevek teljesen szokványosak, familiáris színezetűek.

Összegzőként megállapítható, hogy V. M. Suksin elbeszélései jól illusztrálják a falusi névhasználatot.

A személynév megnevező és szólító funkcióban való általános használata azzal magyarázható, hogy falun jobban, név szerint is ismerik egymást az ott lakók. Az a tény, hogy a szerzői beszédbe a szereplők által használt névegyütteseket, névformákat beszélt nyelvi sajátosságaikkal együtt átvette, azt eredményezte, hogy szinte elmosódik a határ az író és a szereplők nyelve között. A nevek illetlen használatában egyfelől a szerzőnek a szereplőkkel

való közvetlen kapcsolata tükröződik, másfelől a nevek így szolgálják és tükrözik az írói stílust, amelyet B. PANKIN a következő szavakkal jellemez: „Az elbeszélések nyelve művészileg igen kifejező, jóllehet Suksin kifejezőeszközei szokatlanul szerények, igénytelenek, mind az élő beszéd arzenáljából származnak.” (Szovjet Irodalom. 1976/12. 184.)

CSIGE KATALIN

ÓZD KÖRNYÉKI SZARVASMARHANEVEK

1982-ben az Ózd városához tartozó Uraj és Szentsimon hajdani önálló községekben, továbbá az ekkorra Hangannyal összevont Kissikátorban, valamint Domaházén 383 szarvasmarhát tartottak egyéni tulajdonban. A termelőszövetkezetekben már nemigen adnak nevet a teheneknek, s ez a szokás terjed a magángazdaságokban is, ahol egyelőre a hízóállatoknak nincs nevük, mert ezek úgyis eladásra, levágásra kerülnek. Így a vizsgált területen 32 szarvasmarhát nem neveznek névvel, amelyeknek többsége növendékbika, de akad közöttük néhány tehén is. A többi 351 nevet viselő jószág névgyakorisági sorrendje a következő.

1. Rózsa	41	11,7%	27--36. Baba	2	0,6%
2. Szegfű	40	11,4	Bazsar	2	
3. Gyöngyi	37	10,6	Cinke	2	
4. Piros	26	7,4	Füge	2	
5. Cifra	25	7,1	Gyémánt	2	
6. Bimbó	19	5,4	Kedves	2	
7. Virág	12	3,4	Rigó	2	
8-9. Citrom	8	2,3	Rózsi	2	
Kati	8		Szajkó	2	
10. Cukor	7	2,0	Zsemle	2	
11-13. Gerle	6	1,8	37--76. Babi	1	0,3
Ibolya	6		Blanka	1	
Tigline	6		Bokros	1	
14-16. Csöpi	5	1,4	Bolygó	1	
Kicsiny	5		Böske	1	
Viola	5		Cimer	1	
17-21. Galamb	4	1,1	Csecse	1	
Kató	4		Daru	1	
Manci	4		Faros	1	
Narancs	4		Göndör	1	
Tündér	4		Hajnal	1	
22-26. Árva	3	0,9	Jámbor	1	
Bözsi	3		Julis	1	
Kicsi	3		Kává	1	
Mandula	3		Király	1	
Pipacs	3		Kövér	1	
			Krisztina	1	

37--76. Liza	1	0,3%
Magdus	1	
Máltyu	1	
Mályva	1	
Marcsa	1	
Marian	1	
Matil	1	
Mici	1	
Mogyoró	1	
Olga	1	
Panni	1	

37--76. Piri	1	0,3%
Pirike	1	
Rezeda	1	
Ripa	1	
Rozi	1	
Sándor /bika/	1	
Szemes	1	
Szili	1	
Teri	1	
Vilma	1	
Zsudi	1	
Zsuzsi	1	

Azt hihetnénk, hogy ahol legtöbb az elnevezett állat, ott jut a legtöbb elnevezés egy-egy névre. Nem egészen így van! A legkisebb állatlétszámú Urajban közel ugyanolyan nagy egy név terhelése /3,0/, mint a legnagyobb létszámú Domaházán /3,4/. Az egyes települések között nincs nagy névhasználati különbség. A gyakoribb nevek mindegyike megtalálható mindenütt, a ritkébbak között van olyan azonban, amelyik csak egy vagy egy-két településen használatos. Jellegzetes név Urajban a Gyöngyi, Piros és Mandula; Szentsimonban a Tiglinec /a tengelice helyi neve/; Kis-sikátorban a Szegfű, Bimbó, Tündér; Domaházán pedig a Rózsa, Citrom, Kati, Cukor, Gerle, Ibolya, Csöpi, Galamb, Kató, Narancs.

Az egyes gazdaságoknak is van különös névhasználatuk. Urajon Kónya Bálint három tehene: Piros, Rózsa, Bimbó; Manor Jánosé: Piros, Rózsa, Szegfű. A Piros és Rózsa meg a Rózsa és Bimbó névpárosítás mindenütt előfordul többször is. Domaházán Holló V. Istvánné két tehene: Narancs, Citrom. Szentsimonban két gazdánál is alliterálnak a nevek: Cifra, Citrom és Panni, Piros -- magán-tehenészetben ez másutt nem fordul elő. Sok gazdának két azonos nevű jószáguk is van. Domaházán Kisbenedek K. Bélának több tehene között két Cifra, Virág Jánosnak két Cukor, Elek Cs. Bálintnak két Rózsa nevű van. Ugyanitt Ortó Sándornak csak két tehene van, s mindkettő Rózsa, Orosz Jánosnak pedig mindkettő Cifra nevű.

Megállapíthatjuk, hogy Ózd környékén még 1982-ben a hagyományos szarvasmarhaneveket sikerült összegyűjteni, bár itt is változnak a szokások, és a közreadottak között is akadnak újak, manapság divatosak. Ezek elsősorban a női nevek között találhatók, s közülük meglepően sok a Gyöngyi. Talán nem is női névként használatos, hanem a régi Gyöngyös újszerű becézése.

CSIKÁSZ ZOLTÁN és HAJDÚ MIHÁLY

SZEMLE

V. D. BONDALETOV: RUSSZKAJA ONOMASZTIKA. Moszkva, 1983. 224. old.

V. D. Bondaleetov neve nem ismeretlen a szovjet névtudomány ismerőinek körében: névszociológiai kutatásai (Penza város és a penzai terület antroponímiájának vizsgálata) mellett több város tanárképző főiskoláján (Penza, Cseljabinszk, Csita) valamint egyetemén (Kujbisev, Moszkva) tartott névtani speciál kollégiumot. Az ott szerzett tapasztalatok összegzéseként született meg a bölcsész hallgatóknak szánt tankönyv, amelynek a szükségességét a szerző így indokolja az Előszóban (3--6): „Korunkban, amikor az onomasztika önálló tudományággá vált, megnőtt tanulmányozásának szükségessége is. Egy bölcsész hallgatónak, az orosz nyelv és irodalom tanárának ismernie kell az onomasztika történetét, tárgyát, e tudományág alapfogalmait, kategóriáit és módszereit.” (3. o.) Az idézett szavak a könyv megírásának célját is magukban foglalják: meg kell ismertetni a hallgatókat a névtannal, természetesen azzal a szándékkal is, hogy kedvet kapjanak a névtani kutatásokban való aktív részvételhez is.

A fenti célkitűzésnek megfelelően a könyv tartalma hat fejezetre oszlik.

Az első két fejezet elméleti bevezetésként szolgál.

Az onomasztika elméleti kérdései című első fejezetben (11--35) a tulajdonnév mint nyelvi kategória, a tulajdonnév specifikumai, a köznév és tulajdonnév közötti határ kérdéskörét tárgyalja a szerző a legismertebb külföldi (Mill, Gardiner, Jespersen) és szovjet kutatók (Á. V. Szuperanszkaja, A. A. Belecikij, V. A. Nyikonov stb.) álláspontjának tényszerű ismertetésével, nem hall-

gatva el a még vitatott, megoldatlan kérdéseket (pl. az onomasztikai lexika önállósága, a népnevek hovatarozása stb.) sem.

Az onomasztikai kutatások módszerei c. második fejezetben (36--83) a leíró, történeti, összevető, összehasonlító, nyelvföldrajzi, szemiotikai, stilisztikai, pszicholingvisztikai, statisztikai módszer részletes leírását adja a szerző úgy, hogy nem nevezi ki egyiket sem egyedül üdvöztőnek, ellenkezőleg, több módszer egyidejű alkalmazását ajánlja. A fejezet jól szolgálja a leendő névtani kutatók módszertani felkészítését.

A következő fejezeteket a szerző a könyv központi részének tartja.

Az Orosz antroponímia c. harmadik fejezet (83--162) a könyv legterjedelmesebb fejezete, ami az orosz antroponímiai kutatások gazdagságával, valamint a szerző kutatási területével megárazható.

Az orosz antroponímia globális történeti áttekintéséhez rendkívül jól használható tematikai csoportosítású (az orosz antroponímia története; a mai orosz antroponímiai kutatások; személynevek a szépirodalomban és a folklorban) bibliográfia kapcsolódik. Ezt követően az orosz antroponímiában jól elkülöníthető szakaszokat jellemzi a szerző:

1. kereszténység előtti szakasz (X. sz.-ig): az anyanyelvi, köznevekből, jelzős szerkezetekből álló eredeti nevek túlsúlya (Mal, Blud, Sztanyiszlav, Vszevolod) jellemző.
2. XI--XVII. sz.: az eredeti szláv neveket a XIV. sz.-tól egyre jobban kiszorítják a kereszténység felvételével bekerült egyházi nevek; megjelennek a családnevek és apai nevek; a XVIII. sz.-ban kialakul a háromelemű névrendszer; a nevek szociális rétegenként elkülönülnek.
3. XVIII. sz. eleje -- 1917-ig: a névhasználat államilag szabályozottá válik; általános érvényű lesz a háromelemű név.
4. Szovjet korszak (1917-től napjainkig): az egyházi nevek teljesen kiszorulnak a névkészletből; megszűnik a nevek szociális és földrajzi kötöttsége; népszerűvé válnak az új nevek.

Az utóbbi két szakaszt igen gazdag névanyaggal illusztrálja V. D. BONDARETOV, amelyből képet kapunk a névdivat hullámainról, a női és férfinevek területi és évenkénti megoszlásáról, valamint gyakoriságáról. A fejezetet a mai orosz névkészlet összetételének, a változások sajátosságainak részletes elemzése zárja.

Az orosz toponímia c. negyedik fejezet (163--197) elején a névtan eme rész-területének megalapozóit (A. H. Vosztokov, N. N. Nagyezsgyin, M. A. Kasztren; D. Jevropensz, M. P. Veszke, A. Kanniszto, J. Kalima, E. Tunkelo -- vogul és osztják eredetű földrajzi neveket mutattak ki a Jeges-tengertől az Okáig terjedő területen; A. I. Szobolevszkij, P. L. Mastakov, N. J. Marra, stb.) és úttörő jelentőségű munkáikat mutatja be a szerző. A fejezet további részében az orosz toponímiai kutatások mai helyzetével és kutatóival (A. I. Popov, E. M. Poszpelov, E. M. Murzajev stb.) ismerkedhetünk meg: a szerző nagy jelentőséget tulajdonít az 1965 elején Leningrádban megrendezett Ősszövetségi toponímiai konferenciának, amely az egész Szovjetunió területén elindította az azóta is folyamatosan tartó toponímiai kutatásokat. A fejezet záró részében a földrajzi nevek szemantikai, szerkezeti és eredet (nyelvi hovatartozás) szerinti csoportosítását adja a szerző. A finnugor eredetű nevek között az alábbi nevek szerepelnek: Vicsuga, Visera, Vologda, Volhov, Vicssegda, Vjatka, Issza, Kem, Kerzsenyec, Kovda, Kola, Kondopoga, Mszta, Onyega, Revda, Szeliger, Tapa, Jugan.

Az általános és orosz kozmonímia c. fejezet (198--210) az onomasztika legfiatalabb ágát mutatja be, amelynek még általánosan elfogadott megnevezése sincs: egyesek az asztronímia (önálló égitestek, csillagok, bolygók stb.), mások a kozmonímia (galaktika, csillagrendszer stb.) megnevezés mellett törnek lándzsát. Jelen könyv szerzője az utóbbi terminus technikust használja a kozmosz valamennyi objektumával foglalkozó tudományág jelentésben. Ennek tisztázása után a legismertebb csillagok, égitestek nevét jellemzi a szerző gyakran hivatkozva e terület elsősorú kutatójára, J. A. Karpenkóra, majd röviden kitér a kozmikus térségnek a modern technikai eszközök segítségével megismert apró objektumainak elnevezésére is. A kozmonímia az onomasztika valóban kidolgozatlan területe még, amit az is bizonyít, hogy V. D. BONDAR-LETOV a legkevesebb teret (összesen 12 o.) ennek a témának szenteli.

A könyv záró fejezete Onomasztika az iskolában (211--217) címet kapta, amelyben a szerző számba veszi azokat a tantárgyakat (orosz nyelv és irodalom, földrajz, történelem, asztronómia), amelyek anyagában gyakran fordulnak elő tulajdonnevek. Ahhoz, hogy e tárgyak leendő tanárai helyesen tanítsák az onomasztikai lexikát, föl kell készíteni őket. Ezt a célt szolgálják a tanárképző főiskolák, az egyetemek toponímiai, antroponímiai speciálkollégiumai, valamint jelen könyv is, amely az ismertetett fejezetek után a nélkülözhetetlen névtani kézikönyvek listájával és egy 60 tételből álló bibliográfiával zárul.

A bemutatott munka az első névtani tankönyv a Szovjetunióban. Az Előszóban kitűzött célt sikerült elérnie a szerzőnek: a tankönyv tartalmazza a névtan legkiemelkedőbb kutatóinak elméleti eredményeit, a mai orosz onomasztika legfontosabb területeinek részletes jellemzését. Hiányérzet csak abban ébred, aki -- így e sorok írója is -- a teljes névanyagról szeretne képet kapni: e munkából is kimaradtak a sok névtanos által mostoha gyerekként kezelt intézménynevek, szellemi alkotások nevei, pedig nélkülük nem teljes egy nyelv onomasztikája. Ennek ellenére üdvözlünk kell az első orosz nyelvű névtani tankönyv megjelenését, amely bizonyára nagymértékben hozzá fog járulni a névtani ismeretek népszerűsítéséhez, valamint a névtani szakemberek folyamatos utánpótlásához.

CSIGE KATALIN

FARKAS FERENC: SZOLNOK MEGYE FÖLDRAJZI NEVEI I. A JÁSZBERÉNYI JÁRÁS. Jászberény, 1986. Jászberényi Tanítóképző Főiskola. 284 l.

A névtudomány újabb jeles nappal gazdagodott: 1986. május 15-én bemutaták Jászberényben Szolnok megye földrajzi neveinek első kötetét, mely a jászberényi járás, a Jászság neveit tartalmazza. A kecskeméti Petőfi Nyomdában készült kötetet a Jászberényi Tanárképző Főiskola adta ki. Tudományos írányító Ördög Ferenc, szerkesztő Balogh Lajos és Ördög Ferenc. Az előzéklap verzőjén még egyéb, érdeklődésre számot tartó adatot is találunk. A kötet megjelenését a Megyei Tanács és az MTA mellett a Megyei Múzeumok Szervezete, A Jászberényi Hűtőgépgyár, valamint a Tudományszervezési és Informatikai Intézet támogatta. Ezek az adatok sokmindenről árulkodnak. A mű tehát az MTA Nyelvtudományi Intézetének irányításával készült, mint legtöbb elődje. A tudományos irányító és szerkesztők személye biztosította a közzététel módszerbeli azonosságát is: az élő nevek mellett az immár szokásos írásbeli adatok (pl. C., Kl., P. stb.) is megtalálhatók a kötetben. A kötet tehát része annak a nagy munkafolyamatnak, amely a ZMF-vel indult meg. Ami szokatlan: a támogatók nagy száma. Jó érzés olvasni azt, hogy a Jászságban ilyen nagyfokú társadalmi összefogás, segítség segítette a kötet létrejöttét. E mögött jelentős anyagi támogatás is van, ami a jelenlegi nehéz gazdasági

helyzetben azt is példázza, hogyan szolgálhat a lokálpatriótizmus nemes ügyet és szólnunk kell a Főiskola, a kiadó támogatásáról. A 17 település közzétévéje, a gyűjtés irányítója a Főiskola tanára: Farkas Ferenc docens. Farkas Ferenc a gyűjtésben is aktívan részt vett a főiskolai hallgatókkal és egyéb munkatársakkal együtt. Az a segítség, hogy a Főiskola felvállalta a Szolnok megyei földrajzinév-gyűjtés ügyét, a legjelentősebb erkölcsi támogatást jelentette.

A gyűjtés történetéből megtudjuk, hogy a gyűjtés itt is -- mint a legtöbb megyében, míg a helyi jó gyűjtési módszer technikája ki nem alakul -- sok nehézséggel küszködött. 1983-ra azonban befejeződött, s az ellenőrzés, szerkesztés, nyomdai munka már a megszokott rendben haladt.

Mit tartalmaz a kötet? -- A jász települések (16 község és Jászberény városa)¹ névanyagát: közel 110.000 ha területen 9638 nevet. Ez a névmennyiség (90 névcikk/1000 ha) igen jelentős akkor is, ha -- a bevezető szerint -- a nevek nagyobb mennyiségét személynévből alakult földrajzi nevek képezik. Ennek oka, hogy tanyás településekről van szó, amelyeknek lakossága a földterületet birtokosa nevével jelöli meg.

A kötet bővíti a tanyás települések névadási szokásairól kialakuló ismereteinket. A tanyanevek közzététele a közösen kialakított forma szerint történik (BOGNÁR ANDRÁS, A tanyanevekről. ~~Névtér~~. 8. Bp. 1983.). A kötet bevezetője jelzi a jászszági terület tanyaneveivel kapcsolatos problémákat. „A tanyanevek viszonylagos pontossággal tükrözik a pillanatnyi helyzetet. A név után rövidítés utal arra, hogy az épület még áll-e vagy sem (ta., illetőleg volt ta.), majd ugyancsak rövidítéssel jelezzük a névadás módját...”

Majd így folytatja: „A tanyák nagyobb része -- néhány település kivételével -- romos, illetőleg már nem létezik. A lebontott építmények lokalizálása nem volt könnyű feladat.” -- A tanyanevek gyűjtése rendkívül sok kérdést vet fel a névtanósaknak, de a társtudományokat is foglalkoztatja. Mi az ő munkájukat is segíthetjük adataink közzétételével. Példaként hadd idézzem Szabó Lászlót, aki Jászság (Bp., 1982.) című könyvében több helyen utal arra, hogy az egymástól elkülönülő jász-települések differenciálódása még földrajzi neveikben is kifejeződik. De maradjunk a névtudománynál! PELLE BÉLÁNÉ a hevesi járás kapcsán -- mely szomszédos a Jászszággal -- foglalkozott részletesen a

¹ Nem jász település; 5. Pusztamonostor és 14. Alattyán.

tanyanevekkel. (MNyj. XXII. Debrecen, 1980.) Tanulmányában többek között rámutat arra, hogy a hevesi járás tanyaneveiben a leggyakoribb toldalékos forma a tanyája köznévi utótag. Ez majdnem olyan gyakori, mint a tanya utótag. „Ez az adat arra enged következtetni, hogy e vidék népe a valóságos birtoklást nyelvtanilag is szívesen jelölte.” (PELLE BÉLÁNÉ, A hevesi járás tanya köznévvvel alakult tanyaneveinek vizsgálatához. In: Név és társadalom. MNyTK. 160. Bp. 1981.) Kérdés, hogy a szomszédos jász területen, ahol a birtoklástörténet etnikai jellemzővé vált, hogy alakul a két névtípus aránya. -- A recenzensnek nem lehet feladata a feldolgozás. A mutató alapján azonban -- közelítő értékkel -- ezen adatokat mégis megvizsgáltam. Azt találtam, hogy amíg egyes településeken hiányzik a birtokos személyragos utótag, máshol azonos a tanya : tanyája alak -- mint a hevesi járásban -- a legtöbb esetben azonban jóval magasabb, 1,5-szertől 8-szorosig emelkedik a birtokos személyragos utótaggal képzett tanyanevek száma.² A járásra vonatkoztatva átlagosan kétszerese e leggyakoribb toldalékos alakokkal alkotott tanyanév a pusztai köznévvvel alkotott tanyanévnek. Feltehető tehát, hogy ezen típusú névalkotás a Jászságból indult ki és sugárzott szét a környező településekre, esetleg a kis- és nagykunságbeli jász birtokokra. Mindezek vizsgálata nemcsak névtani érdeklődésre tarthat számot! -- A jászberényi kötetből csak egy példát idéztünk. Értékes adatainak azonban se szeri se száma! A nyelvjárási sajátosságoktól a ragadványnevek vizsgálatáig (kár, hogy az utóbbiak eredetére nem történik utalás!); a gazdaságtörténeti, néprajzi, történelmi adatokig foghatók vállaltára a kötet földrajzi nevei.

A kötet nagyon gazdaságos: szűkszavú, csak a legfontosabb adatokat közli. E módszernek ugyan ellentmond a belterületen a kereskedelmi létesítmények megnevezése. Bár a szögletes zárójelből kikerültek, a kötetben benne maradtak a fenntartó, üzemeltető intézmények nevei -- megítélésem szerint szükségtelenül. (Pl. 8/132. Végyésbót É. A Szolnok megyei Kiskereskedelmi Vállalat 13. sz. vegyesbolja -- stb.) Kiemelném azonban a kötet azon eredményét, hogy a belterületi nevek között a helyi nevezetes személyekről elnevezett utcák esetében mindig közli, hogy ki volt a névadó. (Pl.: 8/104., 203., 351., 10/98--9., 130. stb.)

A gazdaságosságra törekvő kötetben helyet kap a földrajzi köznevek értelmezésének jegyzéke. Ez nagyon öröndetes, mert a földrajzi köznevek sajátos használatának megvilágítása rendkívül fontos. Farkas Ferenc, a jegyzék összeállítója, módszerében a már megjelent köteteket követi.

A kötet végén foglal helyet a nagyon fontos mutató. Összeállítója Nagy Józsefné. A mutató az eddigi helynévtárak gyakorlatát követi. Gondos munka. Sok nehézséget jelenthetett a személynevek mutatózása módszerének megválasztása. Jónak tartom a személynevek tulajdonnévi elemeinek figyelmen kívül hagyását a mutató készítésekor, valamint a hozzájuk járuló köznévi elemek mutatózásának megoldását. (Pl. 8/394., 15/229., 8/338. stb.) A személynevek mutatózásával kapcsolatban két megjegyzésem van. 1. Az általánosan ismert neves személyek (pl. Kossuth, Petőfi stb.) nevét hagyományosan írja a mutató -- helyesen, hiszen a mutatózás alapelve, hogy a köznyelvi alakhoz, annak helyesírásához közelítsünk. Ezért bármely családnévnek hivatalos alakban kell/ene/ szerepelnie a mutatóban. Mi (VeMFN) ezt a gyakorlatot követtük. Nagyon furcsa volt a köznyelviesített mutatóban pl. Göncő-t látni a hivatalos Gönczöl családnév helyett. (E név éppen apai nagyanyám családnéve!) Vagy: adattár: 7/126. Tót Imre tanyája, mutató: Tóth Imre tanyája; adattár: 7/102. Tót Imre szüllete, mutató: u.a. A Tóth családnév következetesen Tót alakban szerepel a mutatóban, három adat képez kivételt. De ugyanez a helyzet a Németh, a Horváth nevekkel is. Ha a hivatalos névhasználat -h nélküli alak, akkor ezt a köznyelvitől eltérő sajátosságot jelezni kellene. 2. A megkülönböztető betűvel bővített családnév szerkezete épp úgy kötött, mint a ragadványnévvel bővített családnév. Nem lenne helyesebb ebben az esetben is megtartani a kötött sorrendet, esetleg a családnévet meg előző betűnév-típusban a családnévnél utalást helyezni el? -- A számozott dűlőnevek a számok megtartásával a kötet végén kerülnek felsorolásra, mint pl. a Heves megyei kötetekben is.

A kötethez kapcsolódó térképvázlatok, még a kertes település-típus miatt zsúfolt belterületen is, jól használhatók. Kár, hogy a térképvázlatok léptékét nem tünteti fel a kötet.

A SZMFN. I. Jászberényi járás 284 oldalas kötete kitartó, szorgos munkásokat dicsér. És azokat, akik minden tudásukat és emlékezetüket a hagyományörzés nemes céljára fordították: az adatközlőket. Reméljük, a következő járáskötete folyamatosan megjelenhet, újabb szolgálatot téve ezzel a tudománynak.

² A következőkben a települések sorszáma szerint felsorolom a tanya, majd a tanyája utótagú földrajzi nevek számát. 1.: 120, 121. 2.: 58, 126. 3.: 41, 8. 4.: 35, 189. 5.: 11, 21. 6.: 23, - 7.: 59, 51. 8.: 352, 882. 9.: 28, 105. 10.: 40, 343, 11.: 74, 94. 12.: 65, 69. 13.: 127, 185. 14.: 6, 27. 15.: 28, 58. 16.: 28, 3. 17.: 75, 165.

VARGA MÁRIA

A Hazafias Népfront Városi Bizottsága, Komárom Megye Levéltára és az Esztergomi Balassa Bálint Társaság kiadásában jelent meg sokszorosítási eljárással ez az új kötet a magyar utcanévtörténetet és utcanévrendszert bemutató könyvek sorának. Mivel csaknem valamennyi hasonló könyv helyi kiadványként látott napvilágot, lehetetlen bármiféle közös sorozatba való beleillesztésük, formai hasonlóság igényének fölvetése közöttük. Különösen elképzelhetetlen ez a fotomechanikus eljárással készült könyveknél. Tartalmi szempontból azonban kívánatos lenne valamilyen egységesítés; ha nem is sematizálás, de a földolgozásnak és az adattárnak valamiféle hasonlósága. Az erre való törekvés megfigyelhető egyes munkákban, s ezt örömmel kell üdvözlönnünk.

Igen szűkszavúan ez a kötet is bemutatja a város történetét, terjeszkedésének, fejlődésének fontosabb állomásait, eseményeit, s ez elegendő is az utcanevek történetének megértéséhez.

Ez utóbbival, az esztergomi utcanevek történetével külön fejezet foglalkozik. Általános megjegyzései igen tömörek és a lényegre szorítkozók. A helyi vonatkozások első adatai 1720-ból valók, s ennek ismeretében nem egészen érthető a címben szereplő 1700-as évszám, amely a tárgyalás kezdetére utalna. Csupán a kerek számokhoz való ragaszkodás miatt került a címlapra ez az évszám? Akkor viszont e befejező, 1982-es évszám nem érthető. Jobb lett volna az 1720. esztendő megtenni a vizsgálódás kezdeti időpontjának.

Érdeemes megemlíteni, hogy az 1820-as esztendő miért hozott fordulatot az esztergomi utcaelnevezésekben. Ekkor vált újból (278 év után) érseki székhellyé a város, s a nagyszámú látogató tájékoztatására a megyei közgyűlés elrendelte az utcasarkokon az utcanevek, a házakon pedig a házsímszámok föl-tüntetését. Ekkor készült a város első hivatalos utcanévjegyzéke is. Igen szépen csoportosítja a szerző az akkor használt neveket, s megállapításai nagy részével egyet lehet érteniünk. Előre vette a néhány irányjelölő utcanévet (Buda, Táti, Dorogi stb.), igen sok minőségre utaló nevet talált (Öreg, Hosszú, Új, Sáros, Fő, Kis stb.), szép számú utca pedig a mellette levő objektumról kapta nevét (Duna, Árok, Zúgó, Temető, Kút, Major, Ispita, Barátok stb.). A Szent Anna és Szent Lőrinc utcák sorába tartozik -- véleményem szerint -- a Vendel, de még valószínűleg a Terézia és a József utca is, és aligha Habsburg uralkodók voltak a névadók, hiszen akkor mindenképp Mária Terézia formában szerepelt volna legalábbis az első.

A Millennium és a szabadságharc 50. évfordulója hozta először tömegesen a személyneveket az esztergomi utcaelnevezésekbe. Egészen a XIX. század végéig majdnem kivétel nélkül a népi elnevezések voltak egyúttal a hivatalos nevek is. Ettől kezdve parttalanul áradtak a személynevek a régi szép népi és természetes nevek helyére -- szükségessé téve a későbbi névváltoztatásokat, a politikai fordulatok szerinti átkereszteléseket. Különösen az 1950. évben adott utcanévek helytelenítésével lehet egyetérteni. „Számúzták a szenteket: Szent György, Szent Tamás, Szent János, Szent László, Szent Imre. Eltűntek a királyok is: a második honalapító IV. Béla, a reneszánsz uralkodó Mátyás király. Megszüntették az egyházi épületeket idéző utcanéveket: Kápolna, Imaház, Templom, Káptalan. A túlkapásokkal nem egyszer a város múltjának igazi értékeit is megkárosították” (16).

Az 1982-ben meglevő 177 utcanévet rendszeres névtani vizsgálatnak vetette alá a szerző. Külön választja azokat a személyeket, akiknek kapcsolatuk volt Esztergommal, külön azokat, akiknek Komárom megyével, s egészen külön azokat, akiknek semmi helytörténeti kapcsolata nincs. A Sobieski utcával kapcsolatban megemlíti, hogy névadója részt vett Esztergom török alóli felszabadításában. Nem világos azonban a következő mondata: „Monteverdi ugyan csak hasonló célból járt Esztergomban” (18).

Összefoglalása fölveti az utcaelnevezők felelősségét, hiszen az utcanév tükör, a gondolkodás, a kultúra, a korszak emberének tükré.

A könyv nagyobbik része (29--91) az Utcanévtár. Ebben a mai hivatalos formák betűrendjét követve találjuk az utcanéveket. A névcikkek először tájékoztatnak az utca elhelyezkedéséről (mindig a számozás kezdetét jelző utcával az élen). Ezután felsorolják az utca régebbi neveit a névadás évszámával. Amennyiben személynévi eredetű az utcanév, akkor a névadó életrajzi adatai, a várossal való kapcsolatai következnek. Végül a források jelzetei zárják a névcikket.

Kiváló névmutató és négy érdekes térkép zárja a kötetet. Különösen értékes az 1896. évi „térrajz”, amelyen jó lett volna a korabeli utcanéveket föltüntetni.

Kiváló adattárú és modern, tudományos földolgozású könyv ez a munka, s nemcsak településtörténeti jelentősége nagy, hanem névtani szakirodalmunknak is értékes darabja.

HAJDÚ MIHÁLY

T. H. KONDRATYEVA: Metamorfozi szobsztvennogo imenyi (Opüt szlovarja)
Izdatyelsztvo Kazanszkovo Unyiverszityéta, 1983. 110.

Az igen kifejező című (A tulajdonnév metamorfózisai) névtani kiadvány, amint az alcím is utal rá, voltaképpen szótárkísérlet. T. N. KONDRATYEVA régóta foglalkozik a tulajdonnév jelentésváltozásának kérdéskörével (vö.: Perehod szobsztvennűch imjon v naricatyelnűje v frazeologizmach, poszlovicah i progovorkach russzkogo naroda. Izg-bo KCU. 1964; Szobsztvennűje imena v poszlovicah, pogovorkach i zagadkach russzkogo naroda. Kazany, 1964; Szobsztvennűje imja v russzkom eposze. Kazany. 1967.), ily módon az ismertetendő tulajdonnévszótár a korábbi kutatások összegezésének is tekinthető.

A szótár elé írt Előszóból (3--8) megismerhetjük a szerzőnek a tulajdonnév jelentésével, jelentésváltozásával kapcsolatos álláspontját, valamint az eddig megjelent tulajdonnévszótárokról alkotott véleményét (Erről egyébként külön tanulmányt is írt a szerző: T. N. KONDRATYEVA, Russzkije szlovári licsnűch szobsztvennűch imjon kak onomasztyicseszkiy isztocsnyik. Kazany, 1969. A szerző megállapítása szerint a szótár, mivel nem teljesen előzmény nélküli, nem tart ígényt abszolút újdonságra. Az eddigi szótároktól megkülönböztető és elkülönítő vonása viszont az, hogy itt csak a jelentésváltozáson átment, ill. átvitt jelentésben is használatos tulajdonnevek szerepelnek.

Az Előszót követő Bibliográfiában (9--15) felsorolt 205 forrásmunkából (szótárak, lexikonok, levéltári anyagok) több mint 1000 név került T. N. KONDRATYEVA szótárába betűrend szerinti elhelyezésben: egy részük az irodalmi és beszélt nyelvben használatos idegen eredetű (bibliai, mitológiai) név (Herkules, Babel, Mars) más részük az egyházi ünnepek, vallási szertartások, népi szokások megnevezésére szolgáló név (Maszlenica, Pokrov -- okt. 1. Katyerinyin gyeny -- nov. 24. stb.), amelyeket T. N. KONDRATYEVA szintén a tulajdonnevek közé tartozónak vél(i). Szép számmal szerepelnek a reális személynévanyag elemei (Jermolaj, Jahov, Ivan, Tatjana stb.), történelmi személyek (Mamaj, Napoleon, Pompadour stb.), irodalmi művel szereplőinek (Ivan, Vanyka, Jemelja, Pecsorin stb.) és néhány helynév (Amerika, Ukrajna). Ez utóbbiak a fentiekhez képest elenyésző számban találhatók.

A névcikkek a következőképpen épülnek fel: a szerző megadja a tulajdonnév egyedi, individuális, majd az „átvitt név” egy vagy több köznévi jelentését. A nyelven kívüli adatok (a reáliákkal kapcsolatos információk) csak olyan mértékben szerepelnek, amennyire szükséges a köznévi jelentés feltáráshoz, a név helyes használatához. Az elmondottakat illusztrálja egy történelmi személy nevének értelmezése: Mamaj: 1. Mamaj tatár kán neve (XIV. sz.) 2. bilinák szereplője 3. ellenség (általában) 4. szörny, szörnyeteg 5. hírszerző 6. kötekedő, izgága ember 7. goromba ember.

Mint az idézett szócikk is mutatja, az átvitt jelentésű név értelmezése a tulajdonnévtől a köznév irányába történik. ez valamennyi név magyarázatára jellemző.

A görög, latin eredetű nevek etimológiáját csak azokban a névcikkekben tünteti fel a szerző, ahol ennek szerepe van a tulajdonnév köznévi jelentéssel való használatában: az eredeti jelentést (óhéber 'nyomon követő') őrzi például a Jakob (Jakov) név argó használata a 'spicli' (szűcsik).

Különösen nagy figyelmet fordít T. N. KONDRATYEVA a közmondásokban, szólásmondásokban szereplő nevek (Kuzma, Tit, Makar stb.) magyarázatára, amelyből kiderül, hogy e nevek többsége szintén átvitt jelentéssel került a frazeologizmusokba (Kuzma = vaslanc, ostor, rossz ember; Tit = könnyelmű, nemtörődő ember; Makar = együgyű, balga, jámbor; szerencsétlen, alacsony származású ember; a holland maaker szóból népetimológiával ('mester')). Ennek ismeretében viszont érezhetőbbé válik a frazeologizmusok jelentése is.

Országismereti adalékokkal szolgálnak a reális névanyag elemeinek jelentésváltozását bemutató névcikkek (pl. Tatjana 1. A XVIII-XIX. sz.-ban, főleg álarcosbálokon, divatos tánc 2. 1920--40-es években viselt ruhafazon 3. széles karimájú női kalap (Anyegin főhősnőjének nevéből). Említést érdemel, hogy a névcikkek között szerepel egy magyar helynév is az alábbi bemutatásban: Tokaji: 1. magyar kisváros neve 2. magyar desszertbor fajta.

A nevek magyarázatán, használatának illusztrálásán kívül a szerző rámutat a nevek grammatikai jellemzőire (szám, nem, kategória), valamint stilisztikai minőségükre (táj, írott nyelvi, archaikus, argó stb.)

A névcikkek terjedelme különböző. A szerző szerint ez a kutatási eredmények mennyiségétől (vannak olyan tulajdonnevek, amelyekről még igen keveset tudunk), ill. a nevek absztrakciójának különbözőségétől függ (a gyakran használt nevek mint pl. az Ivan, nagyobb absztrakcióval rendelkeznek, így az átvitt jelentések száma is nagyobb).

T. N. KONDRATYEVA rendkívül szerényen, kísérletnek nevezi szótárát, amelyről összegzésképpen megállapítható, hogy a kísérlet jól sikerült, még akkor is, ha a bemutatott tulajdonnevek között a személynevek vannak túlnyomó többségben. (Talán nálunk sem lenne haszontalan egy hasonló „kísérlet” elvégzése.) A tulajdonnevek metaforikus, metonímikus használatát, köznévvé válásuk folyamatát illusztráló szótárt szívesen ajánlom az orosz nyelv és a névtani kérdések iránt érdeklődők figyelmébe. A szótár megjelenésének azért is örülhetünk, mert a kétnyelvű (orosz--magyar, magyar--orosz) szótárak a T. N. KONDRATYEVA által összegyűjtött értelmezett tulajdonneveknek csak igen kis részét tartalmazzák.

E szótár segítségével az orosz nyelvet beszélők alaposabb információkra tehetnek szert a tulajdonnevek többjelentésű voltáról, következésképpen helyes használatukról.

CSIGE KATALIN

HAJDÚ MIHÁLY: Magyar--angol, angol--magyar keresztnévszótár. Hungarian--English, English--Hungarian Dictionary of Christian Names. By M. Hajdú. Budapest, 1983. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége

E munkának talán legelőször említendő érdeme, hogy szerzője az egyetemes szótáriródalom egy sajátos műfajának első magyar művelője. Magyar szakirodalmi vonatkozásban pedig ezzel egyszersmind új műfaj meghonosítója. Külön érdeme, hogy úttörő feladatát tartalmi szempontból is jelesül oldotta meg. Az öt szerkezeti egységből (Bevezető, Introduction; Abbreviations and signs = rövidítések és jelek; The Hungarian Alphabetical System; Hungarian--English part; English--Hungarian part) álló könyvben az érdembeli a magyar--angol rész. Itt a magyarban használatos keresztnévek közül 2044-nek találjuk meg valamennyi fontos névszótári adatát. Az egyes névcikkekben ugyanis nemcsak az egyes neveket és kiejtésüket közli, hanem a fontosabb becenévi változatokat, azok kiejtését, továbbá a nevek etimológiáját. Ezen kívül, ha lehet, megadja az angol keresztnévi megfelelőt, végül arról is tájékoztat, hogy a XIX., ill. a XX. sz.-ban az egyes nevek gyakoriságát milyennek tudja.

Úgy gondolom, szakmai okokból sem indokolatlan azonban megjegyeznünk, hogy ez a munka is, meg a majdani hasonló is mindenek előtt etimológiai és más hasonló szaktudományi munkálkodás kézikönyvének tekintendők. Az etimológiailag szakszerű névmegfeleltetés semmiképpen sem értelmezhető névazonosításként, nem sugallhat felcserélhetőséget.

A névfunkció kérdéskörébe tartozik azoknak a neveknek a problematikája is, amelyeknek tulajdonképpen nincs angol vagy más nyelvbeli keresztnévi megfelelője. Hasonlóan a magyar nyelv külön életében keletkezett sokezer-nyi közszóhoz, ezek nagyrésztét egyszé, rűen belső nyelvi keletkezésűeknek nevezhetnők, hiszen még a más nyelvekből közszóként átvettek is ebben a nyelvi rendszerben váltak tulajdonnévvé. E belső nyelvi keletkezésű nevek mai használói a más természetű, többnyire nem egészen mellékértelem nélküli egyéb minősítéseket azért is sérelmezhetik, mert napjaink hivatalos névállományának (l. LADÓ, Magyar utónévkönyv) elemeire is értelemszerűen vonatkoznak.

Jóllehet Hajdú mind az angol nevekkel megfeleltethető, mind a meg nem feleltethető magyar keresztnévek esetében igen alapos előmunkálatainak eredményeit tette közzé, a pusztá szóbahozatal szintjén -- nem névtanосként egyébre vállalkoznom illetéktelenség is lenne -- megemlítenédnek találom néhány sajátos megoldását.

1. A közölt kiejtések dolgában bennem kételyeket ébresztett a (*der). Ennek ti. nemcsak a közölt szláv megfelelője hangzik zs-vel hanem a Dés, Dósa, Jósika stb., s-sel írott, de zs-vel mondott tulajdonnevek analógiája is inkább zs-vel való ejtés valószínűsége, helyessége mellett szólhat.

Kétlem, hogy esetleg szórványos, egyedi eseteket leszámítva, -- akár óvodai szinten is -- (*adrien:ε), (*olits) lenne az Adrienne-nek, Alice-nek írott nevek magyar ejtése.

2. Nem a kiejtés, hanem az írásmód miatt leptek meg a következők: Ézsaiás (...) = E. Isaiah; Isaias (...) = E. Isaiah. Továbbá: Riza (...) Russian Хрисца (helyesen: Хрица); Narcusszus (helyesen: Nárcisszus), Szorina (...) Rumanian Sorena (helyesen: Sorina); Csobán (...) 'shepperd' (helyesen: shepherd).

3. A becéző alakokkal kapcsolatban szóvá tenném, hogy van Júlia és Juliana névcikk, ám a Juliska csupán az utóbbiban szerepel.

4. A magyar--angol megfeleltetések közül az alábbiak hagytak bizonytalanságban: Eugen (...) = E. Eugene; Üdön (...) = Eugene. Az angol--magyar

részben pedig Eugen - Ödön Eugén; Edmund = Edmond olvasható. Hasonló megfeleltetések találunk egyébként az ún. közép Országban is. Ugyanakkor viszont az ún. közép Halász szótár Eugen - 1. Jenő, 2. Ödön; Edmund - Ödön megfeleltetést tart számon. Hajdú Janka (...) -- H. Johanna, illetőleg Johanna (...) = F. Joan eredeztetést és megfeleltetést közöl. Ugyanakkor a közép Országban: Janka - Jane, Janet, Joan, Jean, Jenny van. Hajdúnál az angol--magyar részben csak Jarie = Johanna; Joan = Johanna olvasható. A Janet, Jean, Jenny hiányzik.

5. Nem meggyőzőek számomra a névgyakoriságot illetően a következő állásfoglalásai: Zusza (...) „ritka”, a Zsuzsanna viszont „igen gyakori”. Ha kézikönyvként akarom használni ezt a szótárat, feltétlenül tudnom kell, hogy vajon beszélt nyelvi vagy anyakönyvi formaként számítja-e ritkának a Zuszá-t és igen gyakornak a Zsuzsanná-t. A tényleges, élő gyakorlatban ugyanis minden bizonnyal a Zsuzsanna lehet a ritkább.

6. A gépelt változat elkészülte után a kézzel írt betűk, jelek beírásakor használt íróeszköz megválasztása úgy látszik nem volt a legszerencsésebb. A fonetikus jelek, a zéró gyakoriságot jelző \emptyset és némely írásjelek ugyanis a sokszorosítással előállított változatban sok esetben egyáltalán nem látszank. A következő névcikkekről van szó: Ábelka, Bogárka, Éneás, Fehérke, Kázmér, Leonóra, Lizander, Orália, Rella, Rodelinda, Sándor, Szabina, Teréz, Üdvöske, Zdenka, továbbá: Délibáb, Eperke, Huba, Ilián, Keled, Kende, Liberátusz, Mike, Rados, Szederke, Szilárda, Szonóra, Témisz, Teónia, Tíria, Trajánusz, Veszta, Zakaria, Zina.

Ezekről eltekintve azonban Hajdú művének érdemei aligha vitathatók. Alaposan átgondolt névcikkeket állított össze. Olyanokat, melyek tájékoztató értéke igen nagy. Roppant ötletesen, rendkívül tömören sikerült az egyes nevek vonatkozóan sokféle tudnivalót áttekinthetően, jól szerkesztetten, valóban tömör formában közzétennie.

Műve nemcsak az egyetemes névtannak, de a magyar névtudománynak is jól használható szótára. Többek között az etimológiai és névgyakorisági vonatkozásoknak köszönhetően. Érdeme az is, hogy a más műfajt képviselő, de szakirodalmi vonatkozásban e témakörben is kötelezően figyelembe veendő Magyar utónévkönyv c. munka néhány vitatható megoldásán is sikerült túl lépnie.

Hasznos, kézikönyv rangú, műfajteremtő könyvvel gazdagította Hajdú Mihály a tőle eddig is eredményesen művelt névtudományt.

LŐRINCZI RÉKA

Mindig különös érdeklődéssel veszem kézbe azokat a könyveket, tanulmányokat, amelyek már címükkel is jelzik: a magyar névrendszernek egyik részlegéről átfogó képet kívánnak adni. Így volt ez Kovács Zita „kék füzetével” is. Meg arra is kíváncsi voltam, mire jut egy harmadéves egyetemi hallgató a névtannak e meglehetősen elhanyagolt területén. Már előjáróban megjegyezhetem: a névtanосként való bemutatkozás (is)¹ jól sikerült.

A feldolgozás forrását egy bútorkatalógus adta, amely 15 magyar bútorgyár közel 200 termékét mutatja be névvel együtt. Természetesen a vizsgálat anyagát lehetett volna bővíteni más füzetek, leírások felhasználásával, de az a kép, ami a jelen munka által a szemünk elé tárul, aligha változott volna lényegesen.

Milyen vonások jellemzik tehát napjaink bútornévadását? „A legtöbb név a tulajdonnevekhez tartozik, ez teszi ki a bútornevek majdnem 68 százalékát” -- írja a szerző (6). A mondat első részéhez én nyomban hozzáfűzném: eredet szempontjából. Ugyanis a szófajiság szempontja két oldalról merülhet fel. Egyrészt az egész bútornévi kategóriát kell minősítenünk. A bútornevek az áru- és márkanevek osztályába tartoznak, amelyek tulajdonnévi jellegéről vitatkoztak a nyelvészek, „Ha azonban elismerjük, hogy az árunév denotátuma nem az egyedi termék, hanem a gyártmány mint egyedi szellemi alkotás, nincs akadálya, hogy besoroljuk a tulajdonnevek közé”. (J. SOLTÉSZ, A tulajdonnév funkciója és jelentése. Bp., 1979. 103.) Tehát minden bútornév tulajdonnév. (Ha jól értelmezem a tanulmány egészét, Kovács Zita is ezen a véleményen van.) Másrészt viszont nagyon helyes és kézenfekvő dolog azt keresni, milyen volt a névadásra szolgáló szavak eredeti² szófaja. Ha az eredeti szófaji, ill. jelentésbeli tartalmat a tulajdonnévi fölé helyezzük, tévútra juthatunk. Pl. (kérdőző módszerrel:) Milyen? „a Csinos asztal valóban tetszetős” (20) -- de a Bársonyos nevű szekrénysor tudomásom szerint nem bársonyos. A szerző ügyesen kikerüli ezt a csapdát, hiszen az idézett helyen nem a szófajiság kérdéseit, hanem a névmotivációt boncolgatja, de néhány termi-

¹Nyelvművelő írásait l. a Köznevelésben.

²Néven belüli autonóm szófajiságot is el tudok képzelni, pl. egy cím esetében, de ekkor a nevesült alakulatnak szerkezetnek kell lennie. A névvé válás a szerkezeten belüli viszonyokat érintetlenül hagyja.

nológiai megoldása elgondolkodtatja az olvasót. A fentiek miatt például „a melléknév szófajú nevek csoportja” (6) helyett magam a melléknévi eredetű, esetleg melléknevet tartalmazó bútornevekről beszélnék. Mindenesetre ezt a kérdést nyitva hagyva a névtanósoknak további megvitatásra javaslom.

A tulajdonnévi eredetű bútornevek kategóriájában személy- és helynévi eredetűeket találunk. A személynév eredetűeknél szembetűnő a női nevek -- pl. Júlia, Andrea, Iímea, Regina stb. -- magas aránya (37,3 %) a férfinevekével szemben (7,25 %). Ennek a szerző szerint is több oka lehet. Távolabbról talán összefüggésbe hozható a nőknek a családban elfoglalt központi helyével, illetve közelebbről a reklámozás mai gyakorlatával, amely a nőknek kiemelt szerepet szán, továbbá névhangulati kérdésekkel.

A névhangulatnak szerintem elsőrendű jelentősége van a bútornévadásban. A jó hangzás, a kellemes asszociációk nagyban hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a vásárló figyelme, szimpátiája a bútor felé irányuljon. (E névadási szempont minden csoportot átható jelenléte egyik oka is lehet a több helyen kárhozottatott névválasztási logikátlanságnak.) A „ritkább, szokatlanabb neveknek nagyobb varázsuk van, mint a mindennapi életben is használt gyakori keresztnemeknek; valószínűleg ezért választják őket /bútornévnévk/” (8). Ilyen például a Polette, Glória, Ivett, illetve Tudor, Rocco, Freddy. Az idegen hangzásúak mellett jelen vannak a „magyarosak” is: Emese, Enikő, Eszter; Dávid, Szabolcs, Árpád. -- Az ókori, mitológiai nevek a hozzájuk kapcsolódó gazdag asszociációs kör révén igen kedveltek. Többnyire tekintélyt, előkelőséget sugároznak: Szirén, Atlasz, Apolló, Adonis, Herkules; Faun, Kupidó, Vénusz; Sába, Salome, Izisz, Glória, Izolda, Fónix; stb. Persze a legelőkelőbb név sem tesz széppé egy rosszul sikerült bútort. Ilyenkor a szolidabb név kevésbé zavaró. A névadás tehát önkritikát, mértékleteséget is kíván. Az utólagos kritika -- akár a vevőtől, akár egy nyelvésztől származik -- mindig fájdalmasabb. Kovács Zita bátran bírálja a rossz névválasztásokat, és nem rejti véka alá véleményét magukról a termékekről sem (l. pl. 11--2). De ugyanott bőven sorol helyes, követendő példákat is.

Itt a személynévi eredetű bútorneveknél esik szó először a bútor és a neve közti kapcsolatról: „Az utónevek és a bútorok kapcsolatát mélyebben vizsgálni felesleges, ... hiszen logikai kapcsolat nélkül neveznek egy szekrényt Freddynek vagy Variantnak, egy ülőgarnitúrát Fatimennek vagy Darlingnek, egy széket Veronának vagy Pingvinnek, összefüggés tehát nincs a tárgy és elnevezése között” (10). A logikai kapcsolat hiányával egyetértek, de ha az egész bútornévadásra gondolok (minthogy az előbbi példák is ezt sugallják),

jobbnak tartom a néhány lappal később megfogalmazott kevésbé kategorikus megállapítást: „bútor és neve között laza kapcsolat van, igen gyakran egyáltalán nincs összefüggés” (13).

Míg a személynévi eredetű bútorneveknél a név és a tárgy közötti kapcsolat kimerül ilyesféle viszonyokban, mint elegánsabb bútornak elegánsabb név, gyermekbútornak becenév (pl. Iibi, Évi, Imi, Kata stb., l. 24), addig a helynévi eredetűeknél a motiváció többnyire „logikus”. „A legtöbb bútorgyár igyekszik valamelyik termékének olyan nevet adni, mely megegyezik a bútorgyár környékén található valamely település, folyó nevével stb.” (13.) Ilyenek például a következők: Szeged, Szalka, Kanizsa, Agria, Tihany, Somló, Bakony, Alföld, Szatmár, Hajdúság. Két folyónévi eredetű van: Tisza, Körös, Az utóbbi Körösnek írva mind az adattárban, mint az értekezésben. Ezt kétféleképpen magyarázhatjuk: vagy a katalógus szerkesztői hibáztak a helyesírásban, vagy az első ő tudatosan hosszú, és nem folyónévről, hanem (egyszerűsített) városnévről van szó (mint pl. Mátészalka helyett Szalka, itt Kis- vagy Nagykörös helyett Körös). -- Idegen helynevek is bekerültek a magyar bútornévadásba, de ezek motivációja többnyire homályban marad: Málta, Borneó, Párizs, Ravenna, Verona stb. Szerintem itt ismét a névhangulati tényezők kerülnek előtérbe. A szerző egyéb okokat is megpróbál feltárni. Ez a rész a tanulmány legszebb fejezetei közé tartozik. (Itt jegyzem meg: nem tudom, a Sirokkó és Passzát bútornév miért a helynévi eredetűeknél került szóba.)

A tulajdonnévi eredetűek után a köznévek csoportja következik. A 38 köznéből 36 egyedi név: Mozaik, Dallam, Szultán, Mustang, Tulipán, Menü stb. Itt lenne a legnagyobb tér a motivált, logikus, rendszeres névadásra. Sajnos a jó példák ellenére sok a kifogásolnivaló. Kovács Zita vérbeli nyelv-művelő módjára veszi bonckés alá a beteg neveket. Egyszer a szürke, fantáziátlan (Tér, Fürdőszoba, Előszoba), máskor a nagyzóló vagy idegenszerű (Mustang, Fesztivál, Horizont) vagy a logikátlan névadást³ (Pillangó, Pingvin, Tulipán, Magnólia) marasztalja el. Megállapításaival, javaslataival egyetérthetünk. (Pl. lehetnének a bútornevek között is tudatosan formált homogén névbokrok: virágnevek, lepkenek, anyagnevek stb.)

„Egyéb nevek” (20) fejezetcímmel foglalta össze a szerző az előzőekben nem sorolható, kis egyedszámmal képviselt típusokat. Pl. melléknevek:

³Nem ismervén a szóban forgó bútorkatalógust, nem tudom megállapítani, hogy a Lepke asztal névadása valóban illogikus-e, de a magam részéről elképzelhetőnek tartom, hogy azért kapta e nevet, mert „összecsukható, illetve kinyitható” (18), mint a lepke szárnya.

Csini, Kombi, számok (olykor betűvel kombinálva): 100, 215, A-77, illetve meg nem honosodott idegen szavak: Darling, Tandem. A Dalida, Borodin, Jágó, Gilda valóban különleges nevek, mégis helyet kaphattak volna a személynévi kategóriában -- külön alcsoportként. (A jelen megoldás is elfogadható, de jó lett volna egy utaló mondat a megfelelő helyen.) A Bársonyos tényleg kissé szokatlan név egy szekrénysornak. Lehet azonban, hogy helynévi eredetű. Van ilyen község, vízfolyás, sőt táj is.

Az összefoglalás és az adattár előtt még három rövidke fejezet foglalkozik a nevek és gyárak kapcsolatával, a gyermekbútorokkal és a nevek helyesírásával. Kiderül többek között az, mik a homonimia helyes és kerülendő esetei, mely bútorgyárak kedvelik leginkább a magyar helynévi, illetve mitológiai vagy éppen férfinévi eredetű bútorneveket saját gyakorlatukban. (Érdekes lenne tudni, hogyan születnek a bútornevek, kitől származnak, kiknek van beleszólása a végleges változat meghatározásába.) A helyesírásban legtöbb gond az idegen eredetű nevekkal van.

Tömör, gondolatgazdag, igényesen megfogalmazott és megszerkesztett dolgozatot ajánlhatok -- ezúttal nemcsak a nyelvészeknek, hanem az áru- és márkanevekkal foglalkozó szakemberek figyelmébe is.

JUHÁSZ DEZSŐ

A jugoszláviai magyar folyóiratokban és lapokban megjelent névtudományi
cikkek, könyvek bibliográfiája

1968

PENAVIN Olga: Geografska imena u Severnoj Backoj. A Novi Sad-i Bölcsészeti Kar Évkönyve XI/2 évf. (1968)587--617. 1. (Resumé: Észak-Bácska földrajzi nevei.)

URBÁN János: Az én nevem, az én nevem. Magyar Szó 1968. febr. 28. XXV. évf. 57. sz. 31. (A család- és személynevek helyesírásáról a közigazgatási gyakorlatban.)

1969

KIRÁLY János: Ada helynevei. Tanulmányok 1969. 287--321. (Klly.)

PAPP György: Kanizsa és vidéke földrajzi neveinek általános sajátosságai. Hung.ITKözlem. 1969. 1. sz. 47--53. 1.

PENAVIN Olga: Zala megye földrajzi nevei. Kiadja Zala megye Tanácsának Végrehajtó Bizottsága, Zalaegerszeg 1964. (...) Szerkesztette Papp László és Végh József. HungITKözlem. 1969. 1. sz. 207--208. 1.

1970

MATIJEVICS Lajos: Fehértói Katalin: a 14. századi magyar megkülönböztető nevek. Nyelvtudományi Értekezések, 68. sz. Bp. 1969. HITK. 2. sz. 156--157.

- MATIJEVICS Lajos: Adalékok a „bara” szó jelentéséhez. HITK. 4. sz. 137--140.
 Uő.: Földrajzi nevek a szabadkai magyar végrendeletekben. HITK. 2. sz. 54--69.
 PENAVIN Olga: Földrajzi neveink gyűjtésének állása. HITK. 2. sz. 125--126.

1971

- GYÖRE Kornél: Palics eredeti nevének keletkezéséről. HITK. 8. sz. 86--90. p.
 KASZÁS József: Csentevölgy földrajzi nevei. HITK. 8. sz. 74--85. p.
 MATIJEVICS Lajos: Népi magyarázatok két szabadkai víznév keletkezéséről.
 HITK. 7. sz. 141--144. p.
 Uő.: A jugoszláviai Baranyára vonatkozó német nyelvű térképek a pécsi Városi
 Levéltárban. HITK. 8. sz. 98--102. p.
 Uő.: Egy irodalmi mű földrajzi névanyaga. Gff. XIV/2 k. 653--664. p. Rezime:
 Geografska imena u jednom knjizevnom delu.
 MIRNICS Júlia: Törökbecse külterületi névanyaga. T. 3. füz. 251--262. p.
 PENAVIN Olga: Néhány baranyai drávaszögi község földrajzinév készlete.
 Gff. XIV/2 639--652. Rezime: Toponomastička građa iz nekoliko sela u
 Baranji.
 Uő.: Tallózások a kalocsai Érseki Levéltárban. HITK. 8. sz. 93--97 p. Mohol
 és Pacsér községek személynévanyaga; a Bácskába telepített bukovinai
 székelyek és moldvai csángók egyik kérvénye.
 VIRÁG Gábor: Személynevekből származó csantavéri családnevek. HITK. 8. sz.
 103--115. p.

1972

- CSORDÁS Mihály: Heves megye földrajzi nevei. I. Az egri járás. Budapest 1970.
 A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 125. szám. HITK. 13. sz.
 159--160. p.
 (MIRNICS Júlia) Juliya MIRNIC: Becse belterületi nevei. Gff. XV/2 761--772.
 p. Rezime: Geografska imena unutrašnje teritorije grada Beceja.

1973

- SŐREGI Zoltán: A név a magyar és jugoszláviai családi jogban. Zenta 1971.
 MATIJEVICS Lajos: Sőregi Zoltán: A név a magyar és jugoszláv családi jogban.
 Nym. márc. 3; 3. sz. 2. p.
 MOLNÁR CSIKÓS László: Névhasználat és jog. Ü. 10. sz. 799--801. p.
 MIRNICS Júlia: Egy földrajzi név története (Becse). Gff. XVI/2 k. 759--767.
 Rezime: Istorijat jednog geografskog imena (Becej).
 LÁBADI Károly: Várdaróc földrajzi nevei. T. 6. füz. 233--252. p.
 PAPP György: Adorján ragadványnevei. T. 6. füz. 119--132. p.

- SZEKERES László: Ismeri-e Szabadkát és környékét? MSz. jún. 23; 170. sz. 11. p.
- PATAKY András: Mesélnek a nevek. MKÚ. júl. 1; 13. sz. 18. p.
- Uő.: Földrajzi neveink. MKÚ. júl. 15; 14. sz. 18. p.
- MATIJEVICS Lajos: Együttélés és jövevényszavak. Magyar eredetű erdőrészt nevek a Fruska gora lankáin. MSz. dec. 29; 357. sz. 11. p.
- VIRÁG Gábor: Gákova. Dt. dec. 5; 47. sz. 7. p.
- Uő.: Csépe Imre személynevei. Ü. 11. sz. 896--900. p.

1974

- MATIJEVICS Lajos: A vajdasági kétnyelvű földrajzi nevek néhány jellegzetes csoportjáról. Gf. XVII/2. k. 533--541. p. Rezime: Neke karakteristične osobine Vojvodanskih dvojezičnih mikrotoponima.
- MIRNICS Júlia: Becse város külterületi névanyaga. Gf. XVII/2. k. 543--551. p. Rezime: Mikrotoponimija grada Bečeja.
- PAPP György: Képzettársítással keletkezett földrajzi nevek Kanizsán. T. 7. füz. 79--91. p.
- BONA Júlia: A régi Palacs-mocsár földrajzi nevei, állat- és növényvilága a népnyelvben. HITK. 18. sz. 59--60. p.
- KASZÁS József: Párhuzamos és többszörös névadás Alsólendva és környéke földrajzi neveiben. HITK. 18. sz. 17--23. p.
- PAPP György: A Tisza jugoszláviai szakaszának vízrajzi nevei az országhatártól Adorjánig. HITK. 18. sz. 25--44. p. Rezime: Hidronimi Tise na toku od jugoslovensko-madarske granice do Nadrljana. Zusammenfassung.
- GYÖRE Kornél: A Szabadka településnév földrajzi eredetéről. Ü. 2. sz. 122--127. p.
- PENAVIN Olga: Néhány gondolat Észak-Bácska földrajzi neveivel kapcsolatban. Ü. 7--8. sz. 567--576. p.
- VIRÁG Gábor: Mit jelent a Szabadka helynév? Ü. 12. sz. 933--936. p.

* * *

- MATIJEVICS Lajos: Őrszállás vagy Stanišić? Nym. jan. 5; 1. sz. 2. p.
- SZTÁNCICS András: Hagyjuk azt az Őrszállást! Nym. 2; 2. sz. 1. p.
- URBÁN János: Hogyan írjuk a helységneveket? Vita a községekről szóló törvénytervezet előkészületeiről. MSz. febr. 14; 43. sz. 6. p.
- (KEK Zsigmond) KOSSA János: Néhány szó a magyar helységnevekről. Nym. ápr. 6; 4. sz. 1. p.
- MATIJEVICS Lajos: Helynévírások a Bácskában. MSz. júl. 6; 183. sz. 11. p.

* * *

PENAVIN Olga: Georg Heller--Karl Nehring: Comitatus Sirmiens. Veröffentlichungen des Finnisch-Ungarischen Seminars an der Universität München. Serie A: Die historischen Ortsnamen von Ungarn, Band 1. München 1973 + 1 térkép melléklet. HITK. 18. sz. 129--131. p.

Uő.: Karl Nehring: Comitatus Bachiensis et Bodrogiensis. Serie A: Die historischen Ortsnamen von Ungarn, Band 2. München 1974. HITK. 18. sz. 131--132. p.

Uő.: Gudrun Kobilaro-Götze. Die deutschen Lehnwörter der ungarischen Gemeinsprache. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altica. Band 7. 1972. In kommission bei Otto Harrassowitz, Wiesbaden (571 oldal). HITK= 18. sz. 135--136. p.

MOLNÁR CSIKÓS László: A kollektív névadás nem hivatalos formáinak változatai egy község életében. HITK. 18. sz. 49--57. p. Rezime: Nesluzbeni oblici kolektivnih licnih imena u zivotu jedne opstine. Summary: Non-official forms of collective personal names in the life of a community.

1975

PENAVIN Olga--Matijevics Lajos--Mirnics Júlia: Bácsstopolya és környéke földrajzi neveinek adattára. Újvidék 1975. Hungarológiai Intézet. 247. p. Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 1.

* * *

SZEKERES László: Szabadkai helynevek. Helytörténeti kézikönyv. Szabadka 1975. Életjel. 109. p. + térkép. Életjel könyvek 6.

* * *

MATIJEVICS Lajos: Hajdú Mihály: Budapest utcaneveinek névtani vizsgálata. Névtudományi Értekezések 87. sz. Akadémiai Kiadó Bp. 1975. HITK. 22. sz. 155--157. p.

* * *

Uő.: A mai jugoszláviai Bácska víznevei dr. Borovszky monográfiájában. T. 8. füz. 61--79. p.

Uő.: A jugoszláviai Bácska víznevei Pesty Frigyes kéziratot gyűjteményében. Gff. XVIII/2 559--570. p. Rezime: Hidronimija današnje Bačke u rukopisu Fridješa Peštija.

PENAVIN Olga: Néhány gondolat a földrajzi nevekben szereplő köznevekkel kapcsolatban. Gff. XVIII/2 539--558. p. Rezime: Nekoliko misli o zajedničkim imenicama koje učestvuju u formiranju geografskih imena.

- KASZÁS József: A ragos és névutós földrajzi nevek kérdéséhez. HITK. 22. sz. 81--88. p. Rezime: Toponimisa nastavcima i postpozicijama. Summary: Toponyms with suffixes and postpositions.
- MATIJEVICS Lajos: A mai Jugoszlávia területére vonatkozó földrajzi nevek a középkori szerb-magyar vonatkozású okiratokban. HITK. 22. sz. 119--136. p. Rezime: Toponimi sa teritorije današnje Jugoslavije u srednjovekovnim mađarsko-srpskim poveljama.
- PENAVIN Olga: Kočićevo ~ Kocsityevó, egy kétnyelvű kisközség földrajzi név készlete. HITK. 22. sz. 111--118. p.
- SZEKERES László: Névanyagunk gyökerei. Hozzászólás a Szabadka helynév körüli vitához. Ü. 5--6. sz. 390--391. p.
- MATIJEVICS Lajos: Tavak, erek, patakok... Bácskai víznevek a Pesty-féle kéziratos gyűjteményben. MSz. aug. 9; 217. sz. 10. p.
- Uő.: Gondolatok a vajdasági történeti víznévanyag tanulmányozásáról. MG. okt. 28; 18. sz. 16. p.
- VIRÁG Gábor: Csantavér keresztnévei. Ü. 11. sz. 866--876. p.
- Uő.: Kukorék. Egy határrész neve. = N. jan. 17; 2. sz. 17. p.
- 1976
- PENAVIN Olga--Matijevics Lajos: Szabadka és környéke földrajzi neveinek adattára. Újvidék 1976. Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete 331. p. Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 2.
- * * *
- PENAVIN O. + Matijevics L.--Mirnics J.: Bácsstopolya és környéke földrajzi neveinek adattára. Újvidék 1975.
- (CSORDÁS Mihály) Cs. M.: Penavin Olga--Matijevics Lajos--Mirnics Júlia: Bácsstopolya és környéke földrajzi neveinek adattára. 7 N. jún. 4; 22 sz. 16. p.
- FEHÉR Ferenc: Homály borul-e Betyárvölgyre? MSz. jún. 10; 158. sz. 13. p.
- PAPP György: Penavin Olga--Matijevics Lajos--Mirnics Júlia: Bácsstopolya és környéke földrajzi neveinek adattára. Hungarológiai Intézet. Újvidék 1975. HK. 26--27. sz. 113--118. p.
- VIRÁG Gábor: Egy nagyszabású vállalkozás kezdete. Ü. 12. sz. 738--740. p.
- * * *
- SZEKERES László: Szabadkai helynevek. Helytörténeti kézikönyv. Szabadka 1975.
- HORVÁTH Máttyás: Szabadka múltja a földrajzi nevekben. Ü. 1--3. sz. 119--120. p.

JUNG Károly: Egy toponomasztikai adattárról. H. 4. sz. 523--525. p.
(BÚCSÚ Ottó) B. O.: Szabadkai helynevek. MG. máj. 11; 33. sz. 10. p.
MILODÁNOVICS Mária: Szekeres László: Szabadkai helynevek. Lé. 3--4. sz.
265--269. p.

MATIJEVICS Lajos: Mita Petrovic tanulmányának névtani vonatkozásai. 7N. jan.
23; 3. sz. 17. p.

A Zombor vidéki mocsarak c. tanulmány névanyagáról.

Uő.: Idézzük a régi Horgost. Két érdekes dokumentum. MSz. szept. 4; 244. sz.
10. p.

(KEK Zsigmond) KOSSA János: „Ó Moravicza, jaj Pacsér...” Válasz egy le-
vélre. Nym. okt. 2; 10. sz. 1--2. p.

MATIJEVICS Lajos: A talajviszonyok tükröződése a jugoszláviai Baranya (Drá-
va-szög) magyar földrajzi neveiben. HK. 26--27. sz. 55--61. p. Rezime:
Geološke osobine Baranje u mikrotoponimiji.

PENAVIN Olga: Mizsér Lajos: Cserépfalu keresztnévei (1731--1974); Magyar
személynévi adattár 8. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport
Névkutató Munkaközössége. Bp. 1976. HK. 26--27. sz. 109--110.

Uő.: Blanjár Valéria: Nagyálló mai ragadványnevei. Magyar személynévi adat-
tár 9. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Mun-
kaközössége. Bp. 1976. HK. 26--27. sz. 110--111. p.

1977

MATIJEVICS Lajos: Kishegyes és környéke földrajzi neveinek adattára. Újvidék
1977. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete.
126 p. Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 3.

* * *

PENAVIN Olga--Matijevics Lajos: Szabadka és környéke földrajzi neveinek adat-
tára. Újvidék 1976.

BORI Imre: Új könyv földrajzi neveinkről. 7N. szept. 9; 36. sz. 15. p.

VÉKONY László: Egy nagyszabású vállalkozás folytatása. Ü. 10. sz. 614--615. p.

* * *

PENAVIN Olga: A Jugoszláviában folyó magyar névgyűjtés. HK. 30--31. sz.
107--117. p. Rezime: Rad na prikupljanju mađarske onomastičke građe u
Jugoslaviji. Summary: Compilation of Hungarian onomastic material in
Yugoslavia.

KASZÁS József: A földrajzi nevek változása Lendava ~ Lendava környékén. HK.
30--31. sz. 119--144. p. Rezime: Promena geografskih imena u okolini
Lendave. Summary: The change of geographical names in the surroundings
of Lendava.

1978

MATIJEVICS Lajos: Kishegyes és környéke földrajzi neveinek adattára. Újvidék 1977.

PAPP György: Matijevics Lajos: Kishegyes földrajzi neveinek adattára. HK. 34. sz. 159--161. p.

(BORDÁS Győző) újabb földrajzi adattár. H. 9. sz. 1099--1100. p.

VIRÁG Gábor: Névörzés és hagyományozás. Ü. 10. sz.

Uő.: A földrajzi nevek harmadik adattára. TK. szept. 10; 35. sz. 6. p.

MOLNÁR CSIKÓS László: Vajdaság helységeinek földrajzi nevei. MSz. okt. 28; 297. sz. 14. p.

* * *

MATIJEVICS Lajos: A mai jugoszláviai Bácska helységei az első magyar földrajzi lexikonban. HK. 34. sz. 121--142. p. Rezime: Imenik i opis današnje Bačke u prvom mađarskom geografskom leksikonu.

MOLNÁR CSIKÓS László: Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Bp. 1978. Akadémiai Kiadó. HK. 34. sz. 171--174. p.

PENAVIN OLGA: A névadás természete. H. 3. sz. 333--338. p. B. Gergely Piroska: A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere. Bukarest 1977.

1979

PENAVIN Olga--Matijevics Lajos: Ada és környéke földrajzi neveinek adattára. Újvidék 1979. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete. 167. p. Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 4.

* * *

Névtani Értesítő

MATIJEVICS Lajos: Mi újság a névtudományban? Budapesten megjelent a Névtani Értesítő első száma. MSz. szept. 15; 254. sz. 13. p.

PAPP György: Névtani Értesítő. 1. szám. Bp. 1979. HK 39--40. sz. 197--198. p.

* * *

MATIJEVICS Lajos: Mit rejtenek a nevek? A névdivat öt évenként változott -- újabb jelzések Csantavér történetéből. MSz. febr. 3; 32. sz. 14. p. Virág Gábor: Csantavér keresztnévei 1782--1970. Magyar Személynévi Adattárak 18.

MATIJEVICS Lajos: Elfelejtett dokumentumok. A karlócai levéltár Ormós-féle anyaga. MSz. jún. 30; 177. sz. 11. p.

FEKETE József: A telecskai keresztnévdivatról. Dt. okt. 17; 40. sz. 6. p.

MATIJEVICS Lajos: Egy Petrovits-tanulmány névtani vonatkozásairól. HK. 39--40. sz. 185--190. p.

- PENAVIN Olga: A bánsági román nyelv a nyelvészeti földrajz megvilágításában. Radu Flora: Rumunski banatski govori u svetlu lingvističke geografije. Prilog karte. Filološki fakultet Beogradskog univerziteta. Beograd 1971. HK. 39--40. sz. 199--203. p.
- MOLNÁR CSIKÓS László: Névszármaztatás és lexikográfia. Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Akadémiai Kiadó. Bp. 1978. Ü. 10. sz. 616--618. p.

1980

- MATIJEVICS Lajos: A telecskai dombok csavargója (Krivaja 1883). MSz. júl. 19; 197. sz. 15. p.
- Uő.: Ezer tó országa. Barangolás az egykori Zombor környéki mocsárvilágban. MSz. okt. 25; 295. sz. 14. p.
- Milenko BELJANSKI: Ilija Dinić két könyve. Dt. nov. 19; 45. sz. 6. p.
- Sombor - Zombor helynév eredetéről.

* * *

- PENAVIN Olga--Matijevics Lajos: Zenta és környéke földrajzi neveinek adattára. Újvidék 1980. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete. 125 p. Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 5.

1981

- PENAVIN Olga--Matijevics Lajos: Szenttamás földrajzi neveinek adattára. Újvidék 1981. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete. 80 p. Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 6.

* * *

- MOLNÁR CSIKÓS László: Újabb földrajzinev-adattárunk. Penavin Olga--Matijevics Lajos: Ada és környéke földrajzi neveinek adattára. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete. Újvidék 1979. Ü. 6. sz. 321--323. p.

* * *

- MOLNÁR CSIKÓS László: Adorján és más helynevek. MKÚ. márc. 15; 6. sz. 29. p.
- MATIJEVICS Lajos: Mi újság a névtudományban? MSz. jún. 6; 153. sz. 14. p.
- A keresztnév-divatról.
- MAGYAR László: Sétatéri Julis és a többiek. Levéltári adalék vidékünk névtudományához. MSz. jún. 20; 167. sz. 14. p.
- VÍGH Rudolf: Tévelygés a helységnevek körül. TK. júl. 10; 26. sz. 6. p.
- MATIJEVICS Lajos: Séta az ötven év előtti Újvidéken. A Reggeli újság 1931. évi számaiban található helynevek jelentősége. MSz. aug. 29; 237. sz. 14. p.

Uő.: Epreskertek, Epres utcák... Helyneveink és a valóság. MSz. szept. 26; 265. sz. 13. p.

Uő.: A társadalmi ellentétek tükröződése a vajdasági magyar földrajzi neveken. HK 4. (49) sz. 425--443. p. Rezime: Odraž društvenih socijalnih razlika u vojvodanskoj mikrotoponimiji. Summary: The reflexion of societal and social differences in the microtoponymy of Voivodina.

VIRÁG Gábor: Vajdaság népei és nemzetiségei testvériségének gondolata Majtényi Mihály: Császár csatornája és Élő víz c. regényében előforduló tulajdonnevek tükrében. Ü. 12. sz. 594--597. p.

1982

MATIJEVICS Lajos: Vizeknek szarváról. Földrajzi neveink. Újvidék 1982. Forum Könyvkiadó. 164 p. Forum Kiskönyvtár.

PAPP György: Kanizsa és környéke földrajzi neveinek adattára. 1. köt. Újvidék 1982. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete. 142 p. Nyelvészeti Füzetek. Névtudományi Sorozat. Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 8.

* * *

PENAVIN Olga--Matijevics Lajos: Temerin és környéke földrajzi neveinek adattára. Újvidék 1982. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete. 107 p. Nyelvészeti Füzetek. Névtudományi Sorozat. Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 7.

CSORBA Béla: Megjelent községünk földrajzi neveinek adattára. TÚ. dec. 23; 51. sz. 4. p.

* * *

PENAVIN Olga--Matijevics Lajos: Zenta és környéke földrajzi neveinek adattára. Újvidék 1980.

PAPP György: Jelen és múlt a bácskai helynevekben. Ü. 4. sz. 232--236. p.

* * *

MATIJEVICS Lajos: jelzések a délbánáti székelyekről. Fazekas Tiborc: Hertelendyfalva és Sándoregyháza keresztnévei 1899--1960. Bp. 1981. 7N. máj. 14; 20. sz. 14. p.

* * *

HERCEG János: Helységnevek. Dt. febr. 17; 6. sz. 6. p.

MATIJEVICS Lajos: Morgó, Makkhetes, Texas... A kocsma-cégérek világából. 7N febr. 19; 8. sz. 12. p.

* * *

- FEHÉR Ferenc: A megtartó emlékezet. MSz. ápr. 10; 98. sz. 14. p.
- VÉKONY László: Dél-Bánát helységnévjegyzéke 1700-ból Marsigli-iratok nyomán. Ü. 7--8. sz. 405--406. p.
- MATIJEVICS Lajos: Bácskai barangolások... Névtudomány. MSz. júl. 24; 201. sz. 14. p.
- Uő.: A gombosi nevek világában. MSz. aug. 21; 229. sz. 14. p.
- CSÖRGITS József: Vörösmart földrajzi nevei. 1--3. MKÚ. szept. 15; 17. sz. 30. p.--okt. 1; 18. sz. 30. p.--nov. 15; 21. sz. 30. p.
- MATIJEVICS Lajos: Névéletteni következtetések. A nevek világában. MSz. szept. 25; 264. sz. 16. p.
- CSORBA Béla: Mit rejtenek egyes temerini családnevek. TÚ. nov. 11; 45. sz. 3. p.
- Temerini helynevek.
- Uő.: Egy térkép „következtetlenségei”. TÚ. nov. 25; 47. sz. 3. p.

Feldolgozott lapok és folyóiratok

1. Dt.	Dunatáj (Zombor)
2. Gff.	Godisnjak Filozofskog fakulteta - A Novi Sad-i Bölcsészeti Kar évkönyve (Újvidék)
3. 7N	(Hét) 7 Nap (Szabadka)
4. HungITKözlem.	Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei
HITK.	- " - - " - (Újvidék)
HK.	Hungarológiai Közlemények (Újvidék)
5. Lé.	Létünk (Szabadka)
6. MKÚ.	Magyar Képes Újság (Zágráb-Eszék)
7. MSz.	Magyar Szó (Újvidék)
8. Nym.	Nyelvművelő (Újvidék) -- a Magyar Szó melléklete
9. T.	Tanulmányok (Újvidék)
10. TK.	Topolya és Környéke (Topolya)
11. TÚ.	Temerini Újság (Temerin)
12. Ü	Üzenet (Szabadka)

VIRÁG GÁBOR

FIGYELŐ

BURGENLAND TELEPÜLÉSEINEK MAI NÉMET ÉS MAGYAR NEVEI

Juhász László újságíró tollából 1982-ben Münchenben második kiadásban is megjelent Burgenland címen az első anyanyelvünkön írt útikalauz e korábban nyugat-magyarországi, ma kelet-ausztriai tájegységről. A kötet tartalmazza 101 burgenlandi település német és magyar nevét, s ezek részletes topográfiai, építészettörténeti és művelődési szempontokat (elsősorban magyar vonatkozásokat) tárgyaló leírását. Névtanilag számunkra a német--magyar helységnévmutató és a könyvben előforduló számos magyar családnév, valamint utcanév, és más elszórtabban megemlített helynév fontos. Íme a tartomány községeinek német--magyar névmegfelelői: 1. Andau -- Mosontarcsa 2. Apetlon -- Mosonbánfalva 3. Bad Tatzmannsdorf -- Tarcsafürdő 4. Baumgarten -- Sopronkertés 5. Bernstein -- Borostyánkő 6. Breitenbrunn -- Széleskút 7. Bruckneudorf -- Királyhida 8. Burg -- Óvár 9. Deutsch Jahrndorf -- Németjárfalu 10. Deutschkreuz -- Sopronkeresztúr 11. Donnerskirchen -- Fertőfehéregyháza 12. Dörfel -- Dérföld 13. Drassburg -- Darufalva 14. Drassmarkt -- Vámosderecse 15. Eberau -- Monyorókerék 16. Edelstal -- Nemesvölgy 17. Eisenberg -- Csejke 18. Eisenstadt -- Kismarton 19. Forchtenau -- Fraknóváralja 20. Forchtenstein -- Fraknó 21. Frauenkirchen -- Boldogasszony 22. Gaas -- Pinkakertes 23. Gattendorf -- Lajtakáta 24. Goberling -- Góborfalva 25. Gols -- Gálos 26. Großhöflein -- Nagyhöflány 27. Großpetersdorf --

Nagyszentmihály 28. Güssing -- Németújvár 29. Halbturn -- Féltorony 30. Heiligenbrunn -- Szentkút 31. Hornstein -- Szarvók 32. Illmitz -- Illmic 33. Jois -- Nyulas 34. Jormannsdorf -- Gyimótfalva 35. Kemeten -- Vaskomjét 36. Kittsee -- Köpcsény 37. Kleinfrauenhaid -- Kisboldogasszony 38. Kleinhöflein -- Kishöflány 39. Klingenbach -- Kelenpatak 40. Klostermarienbergr -- Borsmonostor 41. Kobersdorf -- Kabold 42. Kohfidisch -- Gyepűfüzes 43. Lackenbach -- Lakompak 44. Landsee -- Lánzsér 45. Leithaprodersdorf -- Lajtapordány 46. Lockenhaus -- Léka 47. Loretto -- Loretton 48. Lutzmannsburg -- Locsmánd 49. Mariasdorf -- Máriafalva 50. Marz -- Márcfalva 51. Mattersburg -- Nagymarton 52. Mischendorf -- Pinkamiske 53. Mogersdorf -- Nagyfalva 54. Mönchhof -- Barátudvar 55. Mörbisch -- Fertőmegyes 56. Müllendorf -- Szárazvám 57. Nebersdorf -- Ligvánd 58. Neckenmarkt -- Sopronnyék 59. Neufeld an der Leitha -- Lajtaújfalu 60. Neuhaus am Klausenbach -- Vasdobra 61. Neumarkt an der Raab -- Farkasdifalva 62. Neumarkt in Tauchental -- Felsőkerthely 63. Neusiedl am See -- Nezsider 64. Neustift an der Rosalia -- Újtelek 65. Nickelsdorf -- Miklóshalma 66. Nikitsch -- Füles 67. Oberpetersdorf -- Felsőpéterfa 68. Oberpullendorf -- Felsőpulya 69. Oberschützen -- Felsőlövő 70. Oberwart -- Felsőőr 71. Oggau -- Oka 72. Osli -- Oszip 73. Pamhagen -- Pomogy 74. Parndorf -- Pándorfalu 75. Pinkafeld -- Pinkafő 76. Pötsching -- Pecsenyéd 77. Purbach -- Feketeváros 78. Raiding -- Doborján 79. Rattersdorf -- Rőtfalva 80. Rechnitz -- Rohonc 81. Rotenturm -- Vörösvár 82. Rust -- Ruszt 83. St. Georgen -- Lajtaszentgyörgy 84. St. Margarethen -- Szentmargitbánya 85. St. Michael -- Pusztaszentmihály 86. Sauerbrunn -- Savanyúkút 87. Schattendorf -- Somfalva 88. Siegenderf -- Cinfalva 89. Siget in der Wart -- Őrsziget 90. Stadtschalainig -- Városszalónak 91. Stegersbach -- Szentelek 92. Stoob -- Csáva 93. Sulz -- Sóskút 94. Frausdorf -- Darázsfalú 95. Unterschützen -- Alsólövő 96. Unterwart -- Alsóőr 97. Wimpassing -- Vimpác 98. Wulkaprodersdorf -- Vulkapordány 99. Zemendorf -- Zemenye 100. Zillingtal -- Völgyfalu 101. Zurndorf -- Zurány. Tapasztalataim szerint a magyar neveket azok, akik tudnak magyarul Burgenlandban (tehát nem csak a magyar anyanyelvűek) szívesen használják, s ebben az osztrákok semmi kivetnivalót nem találnak.

A kötet szerzője különös figyelmet fordít azokra a településekre, amelyeknek az Árpád-kortól napjainkig folyamatosan magyar lakossága van. Felsőőr esetében megemlíti azt is, hogy Rudolf császár és király 1582-ben a falu egységes nemesi kiváltságait megerősítette, s számos olyan családnév szerepel

ebben az oklevélben, amelyek ma is megvannak, így: Adorján, Balikó, Balázs, Benkő, Farkas, Gál, Imre, Kázmér, Pongrácz, Miklós, Osváth, Szabó, Zámbó. E nevek egy része az egész magyar nyelvterületen ismert, más részük csupán Erdély legkeletibb területein és az Űrvidék magyar falvaiban van meg, mind-egy összeköti a nyugati és a keleti székelységet. E kérdéskörre legutóbb Benkő Loránd hívta fel a figyelmet (Ungarische Jahrbücher. München 1985--86), érdemes lenne azonban a nyugati magyarságnak tüzetesebben megvizsgálnia a burgenlandi Nádasdy, Esterházy, Erdődy, Batthyány és más levéltárak személy- és helynévanyagát. Ezen értékes nyelvi bizonyítóanyag kiadására (akár falvanként) szívesen vállalkozik a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Névtudományi Munkaközössége. A levéltárak felkutatásában, az egykori és a mai magyar lakosságú falvak kikeresésében értékes segítséget nyújt Juhász László könyve. Jó lenne, ha más, a magyarság történelméhez kapcsolódó jugoszláviai, felvidéki, erdélyi és kárpátaljai tájegységekről is hasonló alkalosszerű idegenforgalmi, történelmi, néprajzi, névtani és több más vizsgálódási területet segítő útleírások látnának napvilágot. Megnyugtató, hogy ezt az útleírást Burgenlandban legalább árulják, s ajánlatos lenne a Panorámánál is kiadni.

(-- ó -- m)

KIEGÉSZÍTÉSEK A CSEPEL-SZIGET HELYNEVEI CÍMŰ KÖNYVHÖZ

Csepel sziget Budapest alatt. Kilencz falu s egy város van benne, nevét Anonymus szerint onnan vette, hogy a honfoglaláskor Árpád egy Sepel nevű vitéznek, kit főlovász mesterévé tett, adta ezt a szigetet, hogy itt a harci lovakat legeltesse, ki is itt elhalálozván nevét a sziget mai napig megtartotta. (L. Anonymus XLIV. f.)

Réső Ensel Sándor, III. füzet, 7. oldal.

Csepel, falu Somogy m.-ben. Szász István szerint a néprege mondja róla, hogy Kupa felkelő vezért és népét e helyen csépelték el. Kupa futásáról szintén ő egy regét közöl, mely ezen három falu Köttse, Szólád és Szárszó keletkezését és magyarázatát mulatságosan adja.

Réső Ensel Sándor, III. füzet, 7. oldal

Csilebércz (!) Budai hegyek egyike (eddig Kükükberg és Dreihotter), mely nevezet gr. Majláth János „Geschichte der Magyaren” 5. k. 49. lapján fordul elő, külön alkalmazása pedig a többször említett XVII. század elején kelt német jegyzésekből igazoltatik, melyekben azon hegy „Csepelhegy”-nek neveztetik.

Réső Ensel Sándor, III. füzet, 30. oldal.

... Sz. Ábrahám tiszteletére is emelvék telepek. Ulászlónak 1440-ik évben kiadott okirata tanusítja, hogy ott hol most Ráckeve fekszik, helység állott Sz. Ábrahám tiszteletére, itt telepítettek le a törökök által üldözött Keve városi szerbek.

Lábjegyzetben:

Sürgöny 1861. 28. sz. Ludaics Miksa. A történeti emlékü ráckevei görög valóságú szerbtemplom. Bé. M. T. III. p. 522. V-ik László kir. alatt 1455. Csepelben Kiskeve még Ábrahámnak hivatott.

Réső Ensel Sándor, I. füzet (1861.) 12. oldal.

Angyalsziget Csepel földén 6-ik sziget Márton s Laczháza közt. A rege úgy tartja, hogy a mostani az Angyalsziget nevezetét Angelina vagy Bél Mátyás szerint Angelino nevű asszonytól nyeri. Angelina némelyek beszéde után, hajdani királyaink egyikének kedvese lévén, e szigetben fogadta annak látogatásait, utóbb gyermeke lett s azt vízbe ejtő, gyermekének ugyanott vízbe fuladtát, gyakran siratván a partokon, róla maradt fel az Angelina nevezet. Más monda, hogy az említett személy Csepeli görög asszony volt, ki e helyen Dunába esett gyermekét sokáig könyezvén, ez a lakosoknak eszmét adott arra, hogy a helyet az ártatlan gyermekről nevezék el. Annyi bizonyos, hogy a lakosok már emlékezetet felülmúló időktől fogva nevezik Angyali szigetnek. (!) Kiről? mi oknál vagy esetről fogva? ezekről a régi írások halgatnak. (Bognár József. Tudom. tár 1843. XI-ik k. 59. lp.)

(Ráckevek pere a kir. ügyvéd igazgatója ellen.)

Réső Ensel Sándor, I. kötet, 50--51. oldal (1861.)

... Pereg szigetecske Pest vb. Ráczkvéének szemközt, hajdan kir. mulató berek, régi iratokban floridus = virágos berek, a később ide telepedett idegen ajkú németek s tótok ferdítették a b betűt p-re, s lett Pereg. (Tudománytár 1843. aug. hó. Csepel cikkben.)

Réső Ensel Sándor, II. kötet, 211. oldal.

Baranyai Decsi János magyar históriája (1592--1598) Fordította és a bevezetőt írta Kulcsár Péter. Európa Könyvkiadó - Helikon Kiadó, Bp. 1982.

Győr ostroma...

... A hidépitést tehát így szervezte meg: összegyűjtött sok anyagot, mindenhonnan mestereket hozatott, és a Buda alatt öt mérföldre levő Kevi-szigeten nagy ügyességgel olyan hajókat készíttetett, melyeknek orra szögletes...

(177. oldal)

Lábjegyzet a 405. oldalon:

Kevi-sziget: a mai Ráckeve mellett levő Duna-szigetről lehet szó.)

SOLYMÁR IMRE

VÍZNÉVHASZNÁLAT A NYÁRÁD MENTÉN

Kacsó Sándor írja önéletrajzi sorozatában (Virág alatt, iszap fölött. Bp., 1985. 52): „A Vityal pataknak sokáig firtattuk a nevét, mert nem tudtuk megfejtetni, hogy mit jelent. Nem tudta a tanító úr sem, de ő kívágta magát azzal, hogy csak a falusiak nevezik úgy, a térképen, már amelyiken egy ilyen kis patak is rajta van, ott Ferencek patakának írják. No, ennek volt értelme, de nekünk mégis jobban tetszett a másik. Akárcsak Mikházán a Peres-patakánál és Deményházán a Csadó-patakánál. Ezeknek is mind volt térképnevük is a rendes mellett. A Peresnek méghozzá szép is: Árnyék-pataka. Értelme is volt, mégse mondta így senki.” 51: „Végighalásztuk a Nyárádot felfelé egészen Vármezőig, kipróbálgattuk a Hideg-Súgót és a Meleg-Súgót, hogy vajon azért kapták-e a nevüket, mert valóban hideg az egyik, s meleg a másik. Nem éreztünk különbséget, s emiatt úgy éreztük, hogy csalás az egész elnevezés, amíg valaki felvilágosított, hogy nyáron nem is igen érzik a különbség, de télen befagy az egyik, s nem fagy be a másik. Ez értelmes magyarázat volt, s ki is

elégített, bár ma már inkább arra a magyarázatra hajlok, hogy szaporábban sugdos az egyik, s lassabban a másik, azért fagy be az utóbbi, s marad jégkéreg nélkül a másik."

H.M.

SZIGFRID ÉS RINALDÓ

Ignác Rózsa 1939-ben járt a bukovinai Józseffalván, s könyvében a követezőket írja (Keleti magyarok nyomában. Dante. 1941. 182--3): „Ütéves ikerfiúcskák. -- Hogy hívnak téged? -- kértem az egyiket. -- Engem Péter Rinaldónak. -- S tégedet? -- Engem Péter Szigfridnek. -- Kértem az embert, honnan vette ezeket a furcsa neveket? Mosolyog. Azt mondja, Szigfridet Fogadjistenben tanulta, mert ott volt egy német katolikus pap s az a gyermekeknek mind ilyen nevet tanácsolt, hogy Gunter, meg Szigfrid, meg Gizelher. Azután neki ezzel a két kicsivel már éppen kilenc gyermeke van, hát nehéz annyi gyereknek nevet találni. -- S a Rinaldó? -- Olvastam egy könyvet, hogy azt mondja: Rinaldo Rinaldini. Aztán igen megkedveltem ezt a Rinaldót, hát mondtam, ha fiam lesz, annak keresztetem".

Egy újabb névadási formával lettünk gazdagabbak. Hajdú Mihály: A volt bukovinai Józseffalva keresztnévei (1836--1940) (MSZA. 12. sz.) című munkáját átnézve (a vonatkozó V. időszakot) két Szigfridet találunk, Rinaldót egyet sem. Mivel Hajdú Mihály az anyakönyvek (azaz hivatalos dokumentumok) alapján dolgozott, Ignác Rózsa pedig szóbeli kérdés alapján írt, hivatalosan Hajdú Mihálynak van igaza. Ezek szerint tehát a Rinaldó nevet a gyermek nem a keresztségben kapta; s ha Ignác Rózsának egyáltalán igaza van, legfeljebb szóbeli használatról beszélhetünk (ha csak nem a Hajdú Mihály által emlytett Romeo névről van szó -- elvégre annak is van irodalmi indíttatása).

Mi- -os

KOMI-ZÜRJÉN ÍRÓI ÁLNEVEK

VÁSZOLYI ERIK kitűnő tanulmányban foglalkozott a zürjén névadás problematikájával (Széljegyzetek a zürjén személynevek és a névadás kérdéséhez. NyK. LXIII, 388--401; rövidített változata: Domokos Péter: Uralisztikai olvasókönyv. Tankönyvkiadó. 1977. 548--54). A cikkben foglaltakkal maximálisan

egyetértek, adataim megerősítik az ott elmondottakat. Az írói névválasztást az Antológia komi poezii (Sziktiivkar, 1981) című könyv alapján vizsgáltam meg. Ebben ugyanis megtalálhatjuk a komi-zürjén költők rövid életrajzát is, és itt olvashatjuk az ún. írói álneveket is. Azt hiszem -- miként a későbbiekben látni fogjuk --, az ún. kitétele nagyon is indokolt.

Az antológia 16 álnevet közöl. A következő csoportosítást alkalmazhatjuk:

1. Az apa keresztnéve + a saját keresztnéve.
2. Vezetéknév + keresztnév.
3. Lakóhely (származási hely) + keresztnév.
4. Egyéb kételemű név.
5. Egyelemű név.

1. Az apa keresztnéve + saját keresztnéve: hat költő viseli. Itt egy kis pontosítás következik (s ezt VÁSZOLYI ERIK is kiemeli): tulajdonképpen alakváltozatokról, becenévi formákról van szó; azaz a neveket nem hivatalos alakjukban használják, hanem a beszélt nyelvi változatokban (az orosz formákat zürjénesítik is). Így lesz a Fjodorból Pedör, Pegy, az Ivanból Vany, Veny, a Gennagyiból Geny, a Pavelből Pas, a Vaszilijből Vaszilej, Vasz, a Grigoriból Gris, az Alekszandrból Szas, a Tyimofejből Tyima, a Venjaminekből Veny, a Viktorból Vittor. A névelemek sorrendje megegyezik a magyarral: az apa neve vezetéknévként, a saját neve keresztnévként áll. Gyakori névtípus ez a magyarban is, csak hogy nálunk már nem a közvetlen apa neve áll vezetéknévként, hanem a névadó őse (pl. Páll István). Zürjén adataink a következők: Gavril Ivan (Ivan Gavrilovics Podorov), Gris Szas (Alekszandr Grigorjevics Gabov), Ilja Vasz (Vaszilij Litkin), Tyima Veny (Venjamin Tyimofejevics Csisztaljev), Vasz Pedör (Fjodor Vasziljevics Popov), Vaszilej Jegor (Jegor Vasziljevics Kolegov). Csupán az a meglepő számunkra, hogy a tulajdonképpeni nevüket használják álnévként (a „rendes” nevük a hivatalos orosz háromelemű név).

2. Vezetéknév + keresztnév: a vezetéknév a rövid, a nem oroszosított formában szerepel. Két költő van ebben a csoportban: Pegy Geny (Gennagyij Fjodorov), Szim Vany (Ivan Szimakov). A sorrend itt is megegyezik a miénkkel.

3. Lakóhely (származási hely) + keresztnév: a sorrend hasonló. Itt is két költőt találunk: Nyobdinsza Vittor (Viktor Szavin; nyobdinsza = Nyobdino községbe való), Vül Pas (Pavel Sebolkin; vül = felső).

Ezek után következnek azok, amelyeket már valódi álneveknek tarthatunk, valamennyi zürjén közzót tartalmaz.

4. Egyéb kételemű név: első látásra a teljes név illúzióját kelti, noha egyik eleme sem tulajdonnév. Három költő használta a következőket: Bia Ogür (Jakov Csuprov; tkp. izzó szén), Szuk Parma (Nyikolaj Frolov; sűrű erdős fennsík), Zsan Morösz (Iona Csisztaljev; tkp. nyílt keblű).

5. Egyelemű név: Jogus (Georgij Litkin; több szóból is levezethető, a névadás indítéka nem világos előttem), Parmazon (Anyiszim Tyimusev; tkp. az erdős fennsík fia), Varüs (Afanaszij Majegov; tkp. héja).

Végezetül megemlítjük, hogy DOMOKOS PÉTER (szerk. és vál.): Medveének. A keleti finnugor népek irodalmának kistükre (Európa, 1975) általában ezeket a neveket használja. Érdekességgéppen megjegyezzük, hogy az 1981-ben elhunyt Vaszilij Litkin mint költő Ilja Vasz-nak, mint nyelvész Vaszilij Litkin-nek írta nevét.

MIZSER LAJOS

BOLSOJ VAGY NAGY SZÍNHÁZ?

Az orosz tulajdonnevek közül a személy-, és helynevek magyar nyelvű szövegben való használatát meglehetősen jól kidolgozott szabályok irányítják (V.ö.: A cirill betűs szláv nyelvek neveinek magyar helyesírása. Bp., 1985.). A közszoói elemekből álló intézménynevek esetében viszont napjainkban is igen nagy összevisszaság tapasztalható. Ezt a tényt most egyetlen intézmény — Moszkva híres színháza nevének használatával illusztrálom. Az idézetek a szovjet kultúra napjainak eseményeiről tudósító újságcikkekből származnak.

A színház teljes, hivatalos megnevezésének szó szerinti fordítása ~~el~~vasható az alábbi idézetben: „A Szovjetunió Állami Akadémiai Nagyszínháza balettegyüttesének tagjai és a magyar újságírók baráti találkozójával, ill. kiállításokkal, ... folytatódott szerdán a szovjet kultúra napjainak eseménysorozata Budapesten.” (Népszabadság, 1985. október 10.) Ennél gyakoribb a rövidebb változat kétféle (egybe-, különírt) helyesírással.

„A kulturális napok keretében, a magyar nézők előtt világhírű társulatok és művészek lépnek fel, köztük a Moszkvai Nagyszínház balett-kara.” (Kelet-Magyarország, 1985. október 8.)

„A moszkvai Nagy Színház vendégjátékának tapsolt a budapesti közönség szombaton az Operaházban.” (Népszabadság, 1985. október 14.) A fordítás mellett előfordul a részleges átírás is, azaz csak a jelző szerepel az intézmény egészének jelentésével (V.ö.: Mi megy ma a Nemzetiben?), amit nagybetűvel való írása is alátámaszt.

„A Bolsoj balettegynyűttese az Operaházban" (cím -- Népszabadság, 1985. október 10.)

Ez a névváltozat a legrövidebb, egyűttal a legfamiliárisabb is: így nevezik a moszkvaiak maguk között kedvenc színházukat. Kétségtelen tény, hogy a fenti színház művészei már többször szerepeltek Magyarországon is, így a Bolsoj megnevezés sok magyar olvasó számára ismerős, mégis helyesebb megoldásnak találom a fordítást, amelyhez az átírás mintegy értelmezőként kapcsolódhat.

„A Szovjetunió Nagy Színháza -- a moszkvai Bolsoj -- a szovjet kultúra napjai keretében megkezdte több estére tervezett magyarországi vendégjátékát." (Népszabadság, 1985. október 10.)

A fentiekből következően a nevekhez kapcsolódó asszociációk nem teljes ismeretén alapuló stíluskeveréknek minősíthető az alábbi névhasználat.

„A Bolsoj és a Magyar Állami Operaház között baráti kapcsolat elmélyűléséről beszélt Orosz Adél, ...)" (Népszabadság, 1985. október 10.)

Az újságírói lelemény, vagy változatosságra való törekvés még egy -- megítélés szerint torz -- alakzatot teremtett ugyanabban a cikkben.

„... a Bolsoj Színház balettegynyűtteséből 240 művész érkezett hazánkba." (Népszabadság, 1985. október 10.)

Ezt a hibrid (fele orosz, fele magyar) megoldást semmiképpen sem fogadhatjuk el, s elterjedését meg kell akadályoznunk.

Az illusztrált tarkaság, amely 2 kivételtől eltekintve egyetlen cikkben tapasztalható, sokáig nem tartható fenn. Egységes névhasználatra van szükség az adott intézmény nevét illetően, s erre véleményem szerint az eredeti név (Bolsoj Tyeatr) jelzős szerkezettel való teljes fordítása (Nagy Színház) lenne a legalkalmasabb.

CSIGE KATALIN

MEZŐGAZDASÁGI HATÁRNEVEK A MAGYAR TELEVÍZIÓBAN ÉS RÁDIÓBAN

A Magyar Televízió 1986. december 3-án 17¹⁵-től A nyelv világa című műsorában az alábbi beszélgetés hangzott el.

ÖRDÖG FERENC: A kisparaszti termelési szerkezet megváltozásával nem volt semmi szükség arra, hogy a kisparaszti parcellák éljenek. Ha nem él a kisparcella, nem él a neve sem. Az egybeszántott parcellákkal eltűnik a nevűk. Még azt sem őrizték meg, amit meg kellene őrizni, s elkezdtek -- sajnálatos módon -- termelőszövetkezeteink számokkal jelölni -- praktikus okokból -- a parcellákat, ami nem helyes. Maradjon meg annak a dűlőnek a neve, mert az megvan!

PÁLFY ISTVÁN: Vajon ez megfordítható folyamat lenne ma még?

ÖRDÖG FERENC: Megfordítható folyamat lenne, s kívánatos is, hogy megfordítsuk. Ez olyan névadás különben, mintha a faluban azt mondanánk: Te vagy az egyes számú lakó, te a kettes, te pedig a hármas, amott te pedig a római ötös! Hiába mondja az agronómus: Elmegyek a C-5-ös táblába. A parasztember soha nem megy a C-5-ös-be, hanem a Jobbágyrétre, a Széleskuthoz, a Tüskés kertbe megy. Hiába számozzák a dűlőket, azt a hatalmas névanyagot egykönnyen nem lehet kiirtani. De azért az lenne a kívánatos – a jövő nemzedék szempontjából elsősorban –, hogy ezek a dűlőnevek, amelyek nem egyszer elpusztult Árpád-kori település emlékét őrzik, ezek éljenek a falu névkincsében. Ha az apák nem mondják, nem használják ezeket, akkor kiszorulnak a tudatból, s ez nem kívánatos nemzeti szempontból sem!

PÁLFY ISTVÁN: A névgondozásról Virágh Ferenc érdekes cikket írt az Egyetemi Lapokba, s a zalaegerszegi névtudományi konferencián történetészként szerepel. Miként vélekedik e szaktudomány a határnevek mai helyzetéről?

VIRÁGH FERENC: A történettudomány számára aggasztó volna, ha általában utat törne a magyar anyanyelvi helynévtől eltérő jellegű típusú, új jellegű határnév, az "A-2" és "B-2" szerű. Ugyanis a régi, történeti, hagyományos helynév a történettudomány számára kőfő értékű. Hogy példát hozzak fel, a Bárnevóna-ra hivatkoznék.

PÁLFY ISTVÁN: Az micsoda?

VIRÁGH FERENC: Ez egy északnyugat-dunántúli határnév, amely történelmileg azt fejezi ki, azt tartalmazza, hogy az I. világháború után a hadiözveggy juttatásként kapta a férje helyett. Természetesen keserves juttatás volt ez. Az özveggy inkább szeretete volna a férjét, mint ezt, s ezért mondta: Bár ez ne volna. Máshol ugyanez a Vérmező nevet kapta. Más esetben, az ország különböző területein a Bárnevóna a rossz minőségű föld. Azután, ha Sárospatak esetét ragadjuk ki: amennyiben ott a város falai leomlának, és csak az egy határnév élne túl, a Diákülő – vagy szokták Diákölőnek is nevezni a bukott diákok sorsára utalva – ez kifejezné azt, hogy ez a hely valamikor iskolaváros volt.

PÁLFY ISTVÁN: Ha ezeket a neveket elveszítjük, akkor velük együtt az emlékezet egy darabja is elpusztul?

VIRÁGH FERENC: És főleg a helyi lakosság érzését befolyásolja, elidegeníti a szűkebb környezettől. Ha ezt a módszert követnénk, elvetnénk a mezőgazdasági névadásban a hagyományos s z ó - n e v e t. A történettudomány nézőpontjából a tudomány mai feladata a névmentés dolgában hármas.

Az első feladat, hogy t a r t s u k m e g ezeket a történeti, hagyományos, szó-név típusú határneveket az élő beszédben, de az üzemi nyelvben is, és műveljük a névállományt általában; nemcsak a külterületek határneveit, hanem a városneveket és a többit is. Ma a külterületi mezőgazdasági határnév ügye elhanyagolt! Tartsuk meg ezeket az élő beszédben!

A második nagyon fontos feladat, hogy r ö g z í t s ü k a térképre ezeket, és a lehető legtöbbet! Tudnék példát hozni arra,

hogy néhány termelőszövetkezetben az üzemi térké-
pén nem szerepel a sok helynév közül egy sem. Hát akkor mi-
től remélhetnénk, hogy ezek valamikor visszajönnek a köztudat-
ba, vagy az üzemben használják, ha az üzemi térképen nincsenek
rajta?

A harmadik fontos feladat a névváltozás nyomon követése: a
leletmentés, a gyűjtés.

1986. december 10-én a Kossuth Rádió "Olvastam valahol"
című műsorában elhangzott névtudományi beszélgetés szövege:

BENDA KÁLMÁN: A következő levelet, amelyre válaszolunk, dr.
Hudák Györgyné gimnáziumi tanár írta Békéscsabáról, a Rózsa Fe-
renc Gimnáziumból. Levelében ezt olvassuk: A Magyar Nyelvőr 1985.
évi 3. számában olvastam egy tanulmányról, hogy a termelőszövet-
kezetekben rendszeresen folyik a történeti kútató értékű határ-
és dűlőnevek pusztítása, amennyiben az egyes határrészeket a
név félretolásával, csupán betűvel és számmal jelölik. Kérem,
adjanak tájékoztatást arról, hogy a határ- és dűlőneveket tör-
ténétírásunk hogyan és milyen mértékben tudja felhasználni, mi
a történeti értéke ezeknek a neveknek? – Eddig tart a levél. A
Magyar Nyelvőrbeli cikket Virágh Ferenc történész írta.

VIRÁGH FERENC: Ha a kora magyar középkor helyneveit vizsgál-
juk, a Tapolca, Zagyva, Csongrád szerűek a honfoglaláskor szláv
helyeket jelölnek; ha viszont az -i képzős Csehi, Ópályi, a -d
képzős Füred, Várad, Szeged típusú helynevekkel van dolgunk, ak-
kor már a magyar etnikum ténye előtt állunk, ezek tipikusan ma-
gyaroktól lakott települések. Nincs olyan dűlőnév sem, amelynek
né lenne helytörténeti vagy tágabb értelemben országos érdekű
mondanivalója. a Jóhegyűér a jobban termő föld, a Roszszerét ho-
zama jóval kevesebb. A szer utótagú szavaink a község belterü-
letéhez közel eső helyek neve.

BENDA KÁLMÁN: Gyakran találkozunk ilyen dűlőnevekkel: Szabad-
föld, Kötöttföld, Jobbágyföld. Ezek esetleg utmutatást adhatnak
bizonyos társadalomtörténeti vonatkozásokra?

VIRÁGH FERENC: Feltétlenül. A Szabadsföld és a Proletár jelen-
tése ennyi: az 1848 utáni parcellázások egy része ez a terület,
agrárproletárok tulajdonába került határrész, ehhez megváltás
útján, pénz ellenében jutottak. A feudális-kori tulajdonviszony
kifejezője az Irtás, az Üri-rét, az Urbálista, a Nagyjános-job-
bágytelek, a Hajduság, a Zsellérgödör. Mind-mind a feudális-kori
határhasználat egy-egy nagyon fontos mondanivalóját fejezi ki.

BENDA KÁLMÁN: Azt mondhatjuk tehát, hogy a dűlőnevek egyrészt
következtetni engednek a régi talajtani, földrajzi, természeti
viszonyokra, másrészt a társadalom elmúlt korszakaira is bepil-
lantást engednek. Talán még egy harmadikat is hozzátehetnénk:
nem egy esetben elpusztult falvakat vagy teljesen eltűnt temp-
lomot, műemléket a dűlőnév alapján sikerült a régészeknek meg-
találniuk. Ismeretes, hogy van Kunhalom-, Kápolnarét-dűlő. Ha
ezek mögé nézünk, akkor az esetek óriási többségében kiderül,
hogy valamilyen rom van ott, és ezt a nevet évszázadokkal a tö-
rök vagy a tatárjárás előtt kapta ez a vidék.

VIRÁGH FERENC: Határnévben őrzött, elpusztult középkori magyar községnev például Mezőcsáton Csicske, a tatárjárás áldozata; Gyula határában Bicare a török kiűzése után ide betelepült szerbek egyik fontos szálláshelye, s jelzi a Dél-Alföldre felhúzódott szerbség egyik északi pontját, bázisát. Kibeszéli ezt a településtörténetet ez a helynév.

BENDA KÁLMÁN: Történész után hadd kérdezzem meg a nyelvész véleményét Szabó T. Ádámtól!

SZABÓ T. ÁDÁM: A nyelvészek föltétlen helyeslik a régi, kialakult helynévhagyományt, tehát a népi és a polgári hagyományt őrző, természetes helynévanyag megőrzését. Ezek a nevek az ott élő fák, füvek, bokrok vagy ott élt emberek, kövek és vizek emlékét őrzik, százados folyamatok tükrözői. De nemcsak várromok, régi temetők emlékét őrizhetik, hanem egy-egy közösség, egy nép kialakulásának történetét: azt is, hogy miből kovácsolódhatott össze a magyarság. A kun előtagú nevek a kunság, a besenyő előtagúak a besenyő, a tót előtagúak a szlávtság (a Duna-medencében élő szláv népeket ezzel a névvel jelölték meg) s nemcsak a szlávtság tanúja. De őrzik a régi helyneveink a régi, a pogánykori hitvilág emlékét is. Ördögösfűzes talán azzal is összefügghet, hogy itt valamikor ördögökben hitték; Bálványosvárálja bálványimádó hely lehetett; Egyeskö talán nem is az egy megszokott jelentésével, hanem a szent szavunkéval függ össze, ami megvan az egyház szóban és az idvöz szavunkban, vagy az Üdvözlégységben is.

BENDA KÁLMÁN: Én azt hiszem, bizonyos fokig ide tartoznak az utcanév megjelölések is.

SZABÓ T. ÁDÁM: Hagyományos utcaneveink mindig kitűnő irányt megjelölőek. A Pozsonyi út például Budapesten tényleg Pozsony felé mutató út, Kolozsvárott például a Tordai út a Torda felé vivő út, tehát a modern turizmus számára is információval szolgál az ilyen név. Éppen most lehetünk tanúi a Moszkvában történt változásnak, ahol a Metróépítők útja visszakapta régi, természetesebb, a szénatermelés emlékét idéző nevét. Ilyen nevek voltak a régi magyar városokban is! Az októberi forradalom ötvenedik évfordulóján pedig az egyik, önmagában is mesterkéltséget sugalló térnevet visszaváltoztattak a régi nevére. De mehetnének például Hollandiába vagy Finnországba is, ahol hagyományőrzőek a városok. Úgy tudom, Finnországban törvény is védi a hagyományos jellegű, évszázados történeti tartalmat hordozó neveket.

BENDA KÁLMÁN: Azt mondhatjuk tehát, hogy a modern élet, a nagy társadalmi átalakulás és iparosodás megfér a régi nevekkal, az megfelel a mai életviszonyoknak.

SZABÓ T. ÁDÁM: A budai várnegyed és Sopron városa jó példa arra, hogy igenis meg lehet őrizni évszázados névhagyományt, sajnos ezt nem minden városunk követi.

VIRÁGH FERENC: A termelőszövetkezetek egy részében ragaszkodtak a hagyományozshoz, amikor kialakították a táblanévjegyzéket (ez minden termelőszövetkezet számára alapvető követelmény), s akkor első helyre a hagyományos neveket írták. Itt van előttünk a mányi Üsszetartás Termelőszövetkezet táblanévjegyzéke,

amely Mány és Csabdi községekre vonatkozik. E termelőszövetkezetben (területe 3335 hektár és két községhatárt ölel fel) a táblanév főcím alatt a hagyományos, a történeti név áll: Erdő mellett, Parlag, Anglia, Körtvélyes, Kismány, Jancsár, Darudelölő. Ezek a hagyományos, történeti, szó-típusú nevek válnak itt üzemi névvé is. Második helyen szerepel a táblanévjegyzéken a kód-számok sora. Harmadik helyen a jel (ez A-1 vagy A-24 stb.), a következő helyen áll a területe ezeknek a tábláknak, utána az országos mintaszám.

BENDA KÁLMÁN: És van olyan termelőszövetkezet, ahol a hagyományos nevet egyszerűen tekintetbe sem veszik?

VIRÁGH FERENC: Sajnos erre is gyakran találhatunk példát. A táblásítás eredményeképpen különben is rengeteg régi határ- és dűlőnévünk eltűnt a területek összeszántásával. Eközben felbomlott a dűlőnévrendszer, ehelyett határrészt és táblát kell mondanunk. A termelőszövetkezetek többsége az országban a hagyományos, történeti helyneveket az üzemi névbe nem mellelőzi. A bajt tetézi az, amit az üzemi térképen látunk. Például az Óriszentpéteri Órség Termelőszövetkezet üzemi térképének adatait idézzük. Ez a termelőszövetkezet 5379 hektár nagyságú, s Óriszentpéter, Szalafő, Kondorfa, Ispánk, Nagyrákos és Szatta területét tagolja magába. Ebben a térségben az üzemi térképen nemely község területét illetően alig szerepel történeti, hagyományos határnév, hanem csak az 0-1, 0-39 típusú. Az egész szövetkezet területe 128 tömbből épül fel – itt a táblát tömbnek nevezik – 81 tömbnek egyáltalán nincs hagyományos határneve.

— BENDA KÁLMÁN: De lenne, csak nem használják!

VIRÁGH FERENC: És föl sem tüntetik a termelőszövetkezeti üzemi térképen!

BENDA KÁLMÁN: Tehát amikor munkába küldik az embereket, akkor a parancs így hangzik: „Menj ki a 38-asra, a 76-osra!”, és nem a történeti, hagyományos néven nevezik a munkahelyet.

És akkor most felmerül egy további kérdés: egyrészt a történetírás, a következő idők történetkutatása vallja ennek kárát, de nyugodtan felvetnénk, hogy a hazafias nevelés, a szülőföldhöz való ragaszkodás, egyáltalán a hazaszeretet kérdésében milyen károkat okoz ez, hogy egyszerűen eltűnnek azok a nevek, amelyek számunkra a szülőföldet jelentették? Ezek a helynevek, ahogy tudjuk, apáról fiúra évszázadokon át öröklődtek. Akaratlanul is eszembe jut Arany Jánosnak „Kozmopolita költészet” címen még a múlt század 70-es éveiben írt verse, amelyben ezt mondja:

Légy, ha bírsz, te világ-költő!”

Rázd fel a rest nyugatot:

Nekem áldott az a bölcső,

Mely magyarra ringatott:

Onnan kezdve ezer szállal

Köt hazámhoz tartalék:

Pusztá e l v o n t ideállal

Inkább nem is dallanék.”

Hogyan fest az a hazafias nevelés, amelynek tartalmi része lenne, hogy „születtem a 3-as táblán, éltem a 36-osban, a VI-os tömbben” és így tovább? A példákat, azt hiszem, még sokáig folytathatnánk. Történetírásunk egybehangzóan vallja, hogy a határresz-, dűlő-, táblanevek történeti, hagyományos szó-név alakjukban a helytörténet és nem egyszer a nagyobb táj története vagy országos események szempontjából is meghatározó, döntő kútfők lehetnek.

VIRÁGH FERENC

GÉPKOCSIPARKOLOK ELNEVEZÉSEI

MOLDOVA GYÖRGY, A pénz szaga című könyvében (Bp., 1986. Magvető K. 186) a kamionsofőrök életéről ír, s ejt néhány szót arról is, hogyan nevezik el a különböző parkolókat, ahol rendszeresen megállnak, esetleg meghálnak.

„... a sofőr mutatja az országút melletti kamionparkolókat, és sorolja a nevüket: az egyiket a »Térdeplős«-nek hívják, mert egy szentkép található a mélyén, a másikat »Világos«-nak, mert oszlopos neonlámpák égnek körülötte. H. M.

AUTOMÁRKANEVEK

Az Autósélet (1986. 4. sz. 16) egy aláírás nélküli cikke a névadás nehézségeiről ír. Néhány idézet ebből!

„A Chrysler gyár nemrég távozott elnöke, Iacocca szerint könnyebb egy kocsit ajtáját vagy tetejét megtervezni, mint a modellnek jó nevet találni.

„A Toyota gyár Corolla típusa nevét a vállalat elnökének, Toyodá urnak köszönheti, aki úgy gondolta, miért ne lehessen egy kocsit a virágsgyirmokat összefoglaló virágelemről, a corolláról elnevezni?

Tovább folyik a névadójáték. Jelenleg a Toyota gyárnak 4000, a Hondának 3000 bejegyzett neve van jövőbeni használatra a Tokiói Szabadalmi Hivatalnál.

JUHÁSZ DEZSŐ

A VEZETÉKNEVEK TÁJAI JELLEGZETESSÉGE

PÉTER LÁSZLÓ a Csongrád Megyei Hírlap (1986. november 29.) térképpel ellátott cikkében hívja föl a figyelmet a Szeged környékén használatos és különleges, egy-egy kisebb tájegységre jellemző vezetéknévekre.

Az ELTE Névutató Munkaközösségében már vagy tizenöt évvel ezelőtt fölmerült egy magyarországi családnévkataszter elkészítésének a terve, de az adatokhoz való hozzájutást nem tette lehetővé a Népszéki Nyelvtudományi Hivatal. Azóta megjelent Horvátország teljes családnévkatasztere a Zágrábi Nyelvtudományi Intézet kiadásában (Zágráb, 1976.), s többet tudhatunk az

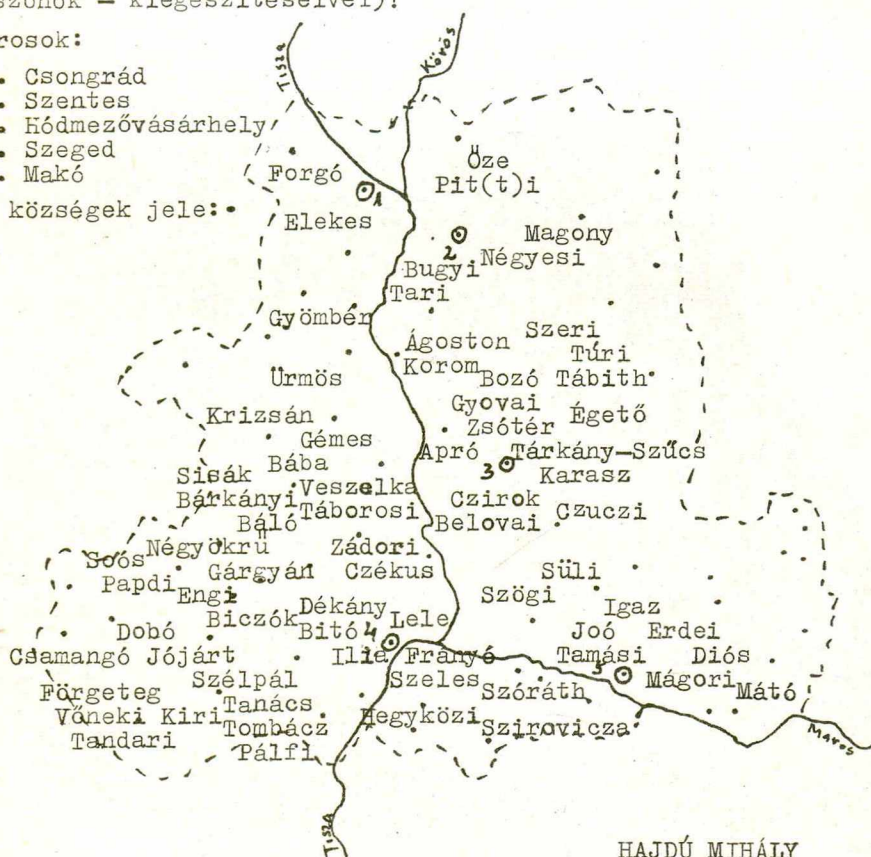
Andraši ~ Andrassy, Antal, Balint, Balog, Banfi, Banyai, Barany, Baranj, Baranjai, Baranjaj, Baranjay stb. nevek horvátországi elterjedéséről, mint a magyarországi gyakoriságukról és területi jellegzetességükről. Pedig nemcsak a magyar névtudomány számára lenne hasznos az ilyen típusú vizsgálat, hanem a településtörténet, gazdaságtörténet s – horribile dictu – még a Belügyminisztérium bűnüldöző szervei is fölhasználhatnák adatait, mikor egy névről ismert személy származásának, lakóhelyének föl kutatására kényszerülnek.

Az érdeklődés fölkelte céljából hadd álljon itt Csongrád megye tájainak jellegzetes családnévtérképe PÉTER LÁSZLO cikkéből (a számomra küldött példány – amelyet ezúton is hálásan köszönök – kiegészítéseivel)!

Városok:

1. Csongrád
2. Szentes
3. Hódmezővásárhely
4. Szeged
5. Makó

A községek jele: •

HAJDÚ MIHÁLY

VALÓBAN „ANDRIS” A ’MAGYAR’ UKRAJNÁBAN?

A NévtÉrt. 9. számában (142) mi- la- aláírással megjelent Andris című írás Kossa István 1965-ben megjelent kötete alapján felhívja a figyelmet arra, hogy „Ukrajnában hívták Fritznek a németeket, Andrisnak a magyarokat.” Tovább így folytatja a közlő: „Nem valószínű, hogy az ukránok ismerték a szónak a ’rendőr’ jelentését. Lévén az András a leggyakoribb neveink egyike, miként a németben a Friedrich, az ukránok a sokszor hallott nevet tették meg köznévvnek ’magyar katona’ jelentésben.” Tetszetős az okfejtés, érdekes a feltételezés, jó példa lenne arra, hogy „keresztnévből (becenévből) könnyen válhat köznév a magyarban,” s arra is, hogy analógia alapján miként fejthető meg egy nyelvi tény. Kossa István azonban egy másik könyvében (Dunától a Donig. Szépirodalmi K. Bp., 1960.) megadja a név v a l ó s megfejtését. Ezt a következő idézet tartalmazza.

— Nyemci? Nyemci? — mutogatnak ránk kérdően. Annyit már tudunk oroszul, hogy nyemci németet jelent. Magyaráztatjuk is egyre, hogy:

— Nyet nyemci. Nyet nyemci. Vengri.

— Vengri? — vágják vissza a szót csodálkozva. — Vengri? Andris! Andris!

Na, ezt már nem értjük, miért mondogatják, hogy Andris. Előhívjuk Ónódit. Öregasszonyok, rokkant férfiak, öregemberek veszik körül.

Megint okosabbak lettünk. Itt a magyarokat andrisoknak hívják, mert volt egy öreg, első világháborús magyar, aki itt maradt. Andrisnak hívták. Itt van a lánya is. Gügyög magyarul, az apjától tanulta.

A valóság tehát az, hogy nem egész Ukrajnában, hanem csak annak egy, Szumi és Szudzsa között fekvő falucskájában (Miro-poljében, Hetenyben?) hívták így a magyarokat, mi több, csupán e g y e t l e n öreg magyart, s a ’magyar’ népnév egyszerűen előhívta a munkaszolgálatosokat körülvevő ukrán falusiakból az ehhez kapcsolódó, bennük felötlő szót, véletlenül épp egy keresztnevet. Természetesen a téves következtetésre, általánosításra a Kossa-émlékirat szövege ad okot, szerzője 1965-ben már általánosítja az 1960-ban még egyedi esetként rögzített nyelvi ténytet, de ha erre van mentség, arra semmi szükség, hogy névtani mese- s mondavilágot teremtsünk. Különösen mikor a mi- la- említette analóg példa önmagában elég a tétel bizonyítására. Erdély

jelentős részében 'gábor' néven említik az üstfoltozó magyar anyanyelvű cigányokat, függetlenül azok hivatalos nevétől. Néha az alkalmi munkát kereső, házról házra járó, „forrasztó, forrasztani való!” kiáltással a figyelmet magára felhívó személy „itt van gábor, nincs valami munka naccsásasszony” szöveggel egészíti ki a hangos reklámot, mintegy maga is a csoport megnevezésére szolgáló névvé fokozva le az amúgy közepesen gyakori, a B. GERGELY PIROSKA közölte romániai magyar utónévhasználati jegyzéken 23. helyet elfoglaló tulajdonnevet. Személy szerint azt is megkockáztatom, hogy B. GERGELY PIROSKA megjegyzése, miszerint e név „ritkább a Maros mentén, a Szilágyságban és főleg Kalotaszegen”, épp az egy-két nemzedék óta tartó devalváció, a névnek a perifériára sodródása miatt érvényes. A „gáborozás” ugyanis tapasztalatom szerint épp ezen a vidéken a legjellemzőbb. Ez azonban már egy másik téma.

—ács —ó

NÉVADÁS, NÉVVÁLASZTÁS, BECENEVEK AZ IRODALOMBAN

A közelmúltban elhunyt ZOLNAY LÁSZLÓ memoárkötete (Hírünk és hamvunk. Magvető K. Bp., 186.) sok névtani érdekességet is tartalmaz.

„Apámnak mindig és mindenkihez volt pár vidám szava. Tréfált. Mindenkit keresztelt. Szakácsnőnket Cirmosnak becézte. Juliskának Cicmara volt a beceneve. (Szeged körül a barkát nevezik így)... Volt egy pesti gyermekorvosunk, Faragó Gyula doktor. Az ő beceneve Ticc bácsi volt... Apám fantáziaalakjai: Pocsatkó, Pironcsák, Obrotka, Oboczil. Ezeket a kuriózus neveket Apám szegedi cégérekől olvasta le. Pironcsák »Tóni« tiszai hajós-halász gazda volt. Pocsatkó pedig üveges. Ő ekként cégérezte magát: »Három szegedi szó: Üveg, porcelán! Pocsatkó!« (66)

[Dédnagymamájál úgy hortyogott, hogy belérezdült a ház. Ezeket a hangzatokat mi farkasordításnak becéztük. Őt farkasomamának.” (74)

... a kis leányunoka, a gyönyörű Kia, Literáty Káldi Erzsike...” (128)

E körhöz tartozott még dr. Tóth Kálmán vámszaki százados és sógornője, a szép és lelkes Serester Ilona (Olonának, Lonyknak becézték). (148)

... a nagyszerű Supka Magdolna — Manna — hozta el ebbe a társaságba.” (149)

Ő Brelich Angelóra gondolt. Brelichnek azonban — Lelónak — semmi kedve sem volt a tengerészélethez.” (165)

... Angelo — becenevén Lello — ... (181)

„Leányuk, Sebestyén Klári — akit Miskának becéztek — Verának legkedvesebb barátnője volt... Végh Guszti, a festő, Peggy, a felesége, Miska leányuk és a fiatal kis Végh Péter...” (428).

PÁLOCZI HORVÁTH LAJOS, Álompákász (Magvető K. Bp., 1986.) című könyvéből.

(Móczy Béla. Így rövidítette és magyarította Elek bácsi a Matasowszky nevet, amelyet ő különben is Matasóczinak ejtett ki.) (95)

Puter Berbek o vudar, szigesz! (Nyisd ki, Boris, a kaput, gyorsan!)... Héli, Szedra, Macsóri, Balisó, Bakrisó, Csirikló, Mirikló, Dzsivi, Dzsézsa - ávesz orde! (Héli, Szedra, Halaska, Malacka, Báránya, Madár, Gyöngy, Eleven, Dzsézsa - gyertek elő!) (137)

KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE EMIL, Emberi környezet (Magvető K. Bp., 1986.) című könyvében így ír saját nevééről.

"Az elemiben a gyerekek Krampuszra magyarosították a nevemet." (10).

BODOR PÁL, Haldoklás anyanyelven (Magvető K. Bp., 1986.) című regényéből.

...tudta, hogy Szőke Rózsika, azaz Zsizsi rövidesen belép... (208).

MOLDOVA GYORGY, A pénz szaga (Magvető K. Bp., 1986.) című nagysikerű könyvéből egy-két érdekesség még.

Mikor Enver Hodzsa egyszerre akarta megváltani egész Albániát, az országban még nagyon sok volt a régi török név: Ibrahim, Ahmed meg Ali. Aki jól dolgozott, azt azzal jutalmazták, hogy új nevet választhatott magának: Győztes Traktor lett az egyik, a másik meg Élenjáró Módszer - valahogy úgy, mint az indiánoknál. [?] Egy gyereket úgy hívtak, hogy Lengyel Vörös Búza, mert apja, a Győztes Traktor húzta az anyjában [!], az Új Barázdában. (327) - [Mindez nevetséges, de arra nem gondolunk néha, hogy ugyanilyen komikusan hat a Vörös Csillag, Új Élet, Vörös Október stb. utca- vagy intézménynév is?!]

... furcsa helységnevek tűnnek fel [Bulgáriában], mintha Ilf-Petrov valamelyik regényéből léptek volna elő: »Pervomaj« (Május Elseje), »Ljubimec« (Kedven), »Kapitan Andrejevo« (Andrejev kapitány-falva?) (328-9). - [Szerintem utcanevekben is ugyanilyen furcsák, csak megszoktuk - sajnós!]

TÓTH IMRE sajtó alatt levő Bernecei palóc tájszótárából:

Lolo fn., az Alajos beceneve. - Mj. A nagy tekintélyű grófnő pap fiát nevezték így. Apja, Berneckey Szokoly Alajos az első újkori olimpia első magyar érmese.

BÁLINT B. ANDRÁS: Szakad a köldökzsinór című cikke az Élet és Irodalom 1987. július 3-i számában jelent meg (3). Ebben ad példát egy névelemelhagyásra, még pedig éppen arra, amelyet a NévtÉrt. 7. számában (125) én is közöltem, de egy környékbeli nyelvész kétkedve fogadott. Lássuk a példát!

"Ingáznak, bejáznak Mátészalkára, Nyiregyre, Pestre...."

HAJDÚ MIHÁLY

SUMMARY

In the column Studies, Articles, Data (Tanulmányok, Cikkek, Adatok) K. FEHÉRTÓI documents that the mediaval Hungarian settlement-names Cigán did not origin from ethnic name, the family names of noble birth in this period are settlement names without -i suffix. — G. REUTER examines a lot of place names from Temesköz (today in Rumania: Timis) and he collates the Hungarian, Rumanian and Serbian forms. — J. PESTI places side by side the ság, ség, seg (~segg) and séd place names at Dunántul (in Transdanubia) and he establishes that the first three are names of hills and the séd is naming water every time without exception. — J. SZABÓ writes on the word cserény ('wattle-fence, corral') in place names. — M. HAJDÚ continues the examination of the word szer in the place names. — A. HORVÁTH enumerates the occurrences of words ravasz and róka (both words have meant 'fox') in Hungary. — L. BALOGH originates the Hungarian place name Oszuszka from Slavonic u Suskoj (recki) 'at dry brook'. — J. BÁRTH enumerates the names of deserted places around Kalocsa in 1769. — I. SOLYMÁR writes on Hungarian, German and English cottage names which are giving expression of silly, foolish, short-witted etc. — K. FEHÉRTÓI gives data to history of words mordály ('blunderbuss') and szerecsen ('Saracenic'). — L. FÜLÖP writes on a family name: Magyepásztor 'field-guard'. — Á. SZABÓ T. continues the enumeration of Hungarian students' names at Franeker between 1648—1844. — G. VIRÁG examines the family names of a Hungarian settlement in Yugoslavia: Feketics. — K. FORGÁCS has searched the Hungarian Israelites' name-changes

in the thirties. — ZS. KARACS enumerates the names of the Jewishish in a little settlement: Földes. — V. BARABÁS examines the family and nicknames in Eszeny, a Hungarian cottage (today in the Soviet Union: Javorovo). — A. HULEY enumerates the nicknames of Bócsa, a small village. — L. FÜLÖP gives data to the naming of the twins in c. Fejér. — I. T. MOLNÁR writes on the "masculinity" and "femininity" of Hungarian Christian names. — I. UDVARDI demonstrates the effect of the Hungarian written form to the Transcarpathian Ukrainian names. — J. B. PAROCZAI writes on the transliteration, transcription and translation of names. — K. CSIGE examines the personal names of V. M. Suk-sin's novelettes. — Z. CSIKÁSZ enumerates the names of cattles around town Ozd.

E P I L Ó G U S

Amikor a Névtani Értesítőt megindítottuk, azt hittem, öthat év múlva, 8-10 szám után bebizonyítja életképességét, és majd hivatalossá válik. Kilenc év telt el, 12 szám jelent meg. Egy kiadványsorozat életében nem nagy idő, de egy emberében éppen elég ahhoz, hogy számadást készítsen: Érdemes volt? Hasznára vált valakinek? Hogyan tovább?

Ezekre a kérdésekre aligha nekem kell felelnem, nem is tudnék. Leírom azonban, hogy mik voltak a szerkesztési elvek, eljárások, s döntse el az olvasó, hogy megfelelt-e ezeknek a kiadványsorozat!

Vitázó, tájékoztató, érdekes, hangulatos füzeteket akartunk csinálni. Teret adni a kísérletezésnek, az új keresésének, még el nem fogadott ötletek megjelentetésének. Minél több szerzőtől szerettünk volna cikket hozni. Olyanoktól is, akik nem hívatásosak, de érdeklődnek a névtan iránt. Fiataloktól, kezdőktől, még ha kiforratlanok, akadozók is a fogalmazásban, hivatkozásokban, bizonyításokban. A tanulmányok tartalmi részén csak néha változtattam, stílusán, kifejezésein is ritkán. (A szerkesztésnek a technikai része okozott sok gondot: nem lehetett korrektúrát csinálni, a gépelt szövegbe alig tudtam belejavítani. Előfordult, hogy tévesen, elírással jelent meg egy tanulmány. — Ezért is elnézést kérek.) A szerzők sokfélesége különböző színvonalú munkákat eredményezett, néha laikus színezetet kapott a sorozat. Ennyit és így sikerült eddig!

Köszönöm a segítségét mindazoknak, akik bármi módon hozzájárultak az eddigi eredményekhez. Közülük már néhányan nem élnek. Fájdalmas veszteség volt Szabó T. Attila, Matijevics Lajos és Reuter Camillo halála, hiszen leglelkesebb támogatói voltak kísérletezgetéseinknek.

Ebbe a számba minden nálam levő kéziratot beépítettem. A következőt Hegedűs Attila szerkeszti. Kérem az eddigi munkatársakat, segítsék őt is munkájában: küldjenek számára érdekes, hasznos, jó tanulmányokat!

Tisztelettel és barátsággal üdvözlök minden kedves volt munkatársat és olvasót.

HAJDÚ MIHÁLY

Készült az ELTE Soksorozítóüzemében
350 példányban
Felelős kiadó: dr. Pölöskei Ferenc
Felelős vezető: Arató Tamás
ELTE 87264

